

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
ที่ 3 ฉบับที่ 1 (กันยายน 2558 – สิงหาคม 2559) ISSN 2392-5698
CRMA Journal of Humanities and Social Sciences Vol. 3: 1
(September 2015 - August 2016)

กำหนดออก ปีละ 1 ฉบับ (สิงหาคม)
จัดทำโดย สภาอาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
วัตถุประสงค์ วารสารทางวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความปริทัศน์ และบทความแนะนำหนังสือในสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของบุคลากรภายในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และกองทัพไทย ตลอดจนนักวิชาการทั่วไป และส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการ สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระหว่างสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในสาขาดังกล่าวต่อไป

ที่ปรึกษาากิตติมศักดิ์

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ปรึกษา

พลโท ลิทธิพล ชินสำราญ

ผู้อำนวยการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พลตรี วินิจ อินทรสุวรรณ

ผู้อำนวยการส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

อดีตคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

อดีตประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

บรรณาธิการ

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์พิมลพรรณ อุโฆษกิจ

อาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อย
พระจุลจอมเกล้า

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์

ประธานคณะที่ปรึกษาคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ์ หะวานนท์

อดีตรองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เกียรติรุ่งสุขศรี

อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

พลตรี ศาสตราจารย์ ดร.ศรัทกร ชูสวัสดิ์

ผู้อำนวยการสำนักปลัดกระทรวงกลาโหม

พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.พีรพล สงวน้อย

ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบก สำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบก สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุง
ปารีส

พันเอก ดร.อรรคเดช ประทีปอุษานนท์

ผู้อำนวยการกองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล

คณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ดร.มาตริณี รักษัตยานนท์ชัย

อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินาร์ บุญธรรม

อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการภายใน

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์ ดร.นงนิตย์ คงเศรษฐกุล

อาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระ
จุลจอมเกล้า

พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวดี ดีพึ่งตน

อาจารย์ประจำกองวิชาอักษรศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริวรรณ กาญจนโหติ

อาจารย์ประจำกองวิชาอักษรศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ

อาจารย์ประจำกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาสินี ตริยอนงค์ภัทร์

อาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันโทหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชญญาพัทธ์ วิพัฒนานันทกุล

อาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันโทหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริกาญจน์ เอี่ยมอาจหาญ

อาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

คณะผู้จัดทำ

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์ อาภัสรา สารลักษณะ

พันเอกหญิง ฉัตรแก้ว บุณสุข

พันเอกหญิง ดร.รชนวรรณ เทคนธรรม

พันเอกหญิง จิตภา ธรรมวิหาร

พันโท ฐนัส มานวงศ์

พันตรีหญิง ดลยา เบญจาศิริชัย

พันตรีหญิง ชื่นหทัย สุริยะโสภานันท์

ร้อยเอกหญิง ทิพย์พาพร อินคุ้ม

ออกแบบปก พันโท ฐนัส มานวงศ์

โรงพิมพ์ โรงพิมพ์ไพบูลย์พิพัฒน์ ข 11/9 ถ.ป่าไผ่ ต.หอรบ ต.ไชย อ.พระนครศรีอยุธยา
จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
Email Address: Paiboonpipat@gmail.com

บทความต่าง ๆ ที่ได้รับการพิจารณาลงพิมพ์ในวารสารทางวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียน
นายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) จำนวน ๒ คน

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีที่ 3 ได้สำเร็จลุล่วงอย่างดี นับเป็นความภูมิใจของกองบรรณาธิการฯ ทุกคนที่ได้ร่วมมือกันอย่างเต็มกำลัง เพื่อมุ่งหวังให้วารสารฉบับนี้ได้เป็นสื่อกลางทางวิชาการ เป็นพื้นที่แสดงผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการที่ทรงคุณค่า ในหลากหลายประเด็น ทั้งด้านการศึกษา การประชาสัมพันธ์ การพัฒนา และการทหาร

วารสารฯ ฉบับนี้ได้รับพระราชานุญาตจาก พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้บัญชาการพิเศษโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ให้นำพระราชนิพนธ์คำสอนมาตีพิมพ์เป็นประจำทุกปี และในปีที่ 3 นี้ทรงพระราชทานพระราชนิพนธ์คำสอนเรื่อง “จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่” กองบรรณาธิการฯ รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

กองบรรณาธิการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รวมถึงผู้สนใจทั่วไป และจะเป็นพลังผลักดันให้วารสารวิชาการฯ ฉบับนี้สามารถก้าวต่อไปได้อย่างมั่นคงและยาวไกล

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์พิมลพรรณ อุโฆษกิจ

บรรณาธิการ

บทความหรือข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารเป็นวรรณกรรมของผู้เขียน บรรณาธิการหรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

สารบัญ

หน้า

บทความพิเศษ

พระราชนิพนธ์คำสอน “จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่”	11
--	----

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บทความวิจัย

แนวทางการจัดการความมั่นคงเพื่อเตรียมรับความท้าทายต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี 2558 กรณีของกองทัพบก	27
--	----

พันเอกหญิง รองศาสตราจารย์ พิมพ์พรณ อุโฆษกิจ

ปัญหาอุปสรรค และกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวง กลาโหม	59
--	----

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระ สินเดชารักษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัจฉรา ปันทรานวงศ์

บทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก	85
--	----

พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาสินี ตริยอนงค์ภัทร์

รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	117
--	-----

ดร.ปฤษณา ชนะวรรัช และคณะ

	หน้า
ห้าทศวรรษของสันกำแพงจากมุมมองของท้องถิ่น	147
รองศาสตราจารย์นฤมล วีรวัฒน์	
บทความวิชาการ	
ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกากับปรัชญาและ “หัวใจ” ของการผลิต ทหารอาชีพ	171
พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ	
พันโทหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชญญาพัทธ์ วิพัฒนานันท์กุล	
“ลดบทบาทการสอนของครู เพิ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน” แนวทางใหม่ ของการจัดการศึกษาไทยในอนาคต	193
จันทิรา ฐานิพานิชกุลและคณะ	
บทแนะนำหนังสือ	
แนะนำหนังสือ เรื่องฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก สอนวิธีคิดเล่มที่ 1 “วิชาชีพที่ไม่มีในตำรา” (HARVARD’S 4:30 A.M.)	217
ร้อยเอกหญิง ดร.เพ็ญพรรณ เสนารักษ์	

เกี่ยวกับวารสารวิชาการฯ

ข้อเสนอแนะการจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ 223
และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่¹

พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี²

1. ความนำ

o “ตะวันออกใหม่” ในที่นี้หมายถึงความเจริญของเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกอื่น ๆ ที่เจริญไปด้วยกัน

o “ยุทธศาสตร์” ภาษาอังกฤษว่า strategy หมายถึงแผนหรือนโยบายที่วางไว้เพื่อเป้าประสงค์จำเพาะ โดยวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จุดแข็งจุดอ่อนโอกาส และภัยคุกคาม (อุปสรรค) ตามแบบ SWOT Analysis

o สี่จีนผิง ผู้นำใหม่ (ได้รับเลือกเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2013) มีสามตำแหน่งคือ ประธานาธิบดี เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน และประธานกรรมการอาหารลดสมาชิกโปลิตบูโร จาก 9 คนเป็น 7 คน

o วาทะสำคัญของสี่จีนผิงคือ “จกกว๋อเหมิง” (Chinese Dream)

ในการทำหน้าที่เขานิยามเรื่องปัญหาประจำวันของประชาชน เช่น อาชีพ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ปัญหาที่ดินกินข้าง ลดความหิวหยาฟุ้งของผู้นำ ส่งเสริมประชาธิปไตย (ประชาธิปไตยมีหลายประเภท เช่น ประชาธิปไตยตามลักษณะของจีน ประชาธิปไตยตามลักษณะของพม่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้นำของอินโดนีเซียสมัยซูการ์โน ฯลฯ ขณะนี้ในจีนมีการประท้วงมากขึ้นประธานาธิบดีสี่จีนผิงจะให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่าเดิม) บริหารประเทศอย่างโปร่งใสและต่อต้านคอร์รัปชั่น (การที่ยังเน้นให้เศรษฐกิจเติบโตก็ต้องเน้นเรื่องการทำธุรกิจจะเป็นการทำให้เกิดคอร์รัปชั่นหรือไม่) การพัฒนาเศรษฐกิจก็เป็นปัญหามากเพราะจะต้องให้ความเติบโตสูง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้อง

¹ พระราชนิพนธ์คำสอน (lecture note) วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก : บรูพาภิวัตน์ศึกษา (HI 4102) วิชาเลือกเสรี กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ภาคการศึกษาที่ 2/2556 ทรงสอนวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2556

² ปัจจุบันทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการพิเศษโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พยายามให้คนในชาติมีความเท่าเทียมกัน ให้อยู่ได้จากการบริโภคแทนการส่งออก ต้องแก้ปัญหาชนบทสามอย่าง คือผลผลิตทางการเกษตรต่ำ เกษตรกรรายได้ต่ำ ชนบทด้อยพัฒนา คนในเมืองก็ไม่มียานพาหนะ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

เขาพูดถึง Chinese Dream บ่อยมาก แต่ว่าไม่มีใครแน่ใจว่าความหมายแท้จริงคืออะไร หนังสือเรียนก็เขียนเรื่องนี้ มีการแต่งเพลงลูกทุ่งเกี่ยวกับ Chinese Dream

สภาสังคมศาสตร์แห่งจีน (Chinese Academy of Social Sciences) มีโครงการวิจัยเรื่องนี้ มีการจัด “Dream Wall” ให้ประชาชนมาเขียนความคิดเห็นเสนอให้รัฐบาล แต่เรื่องนี้คนจีนเองกลัวเพราะยังจำขบวนการตอกไม้บานร้อยดอกของประธานเหมาใน ค.ศ. 1957 เมื่อคนออกมาเขียนความคิดก็จะจับเข้าคุก พูดกันว่าผู้นำเชิญชวนคนออกความคิดเห็นเหมือนกับล่อลวงออกจากกู

Chinese Dream อาจจะเป็นเป้าหมายของรัฐบาลในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง

Chinese Dream อาจจะหมายความว่าคนจีนจะต้องทำงานหนักเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต และให้ประเทศเจริญก้าวหน้า

Chinese Dream อาจจะเป็นคำเปรียบกับ “American Dream” (คนที่ไปอยู่สหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด เกิดที่ไหน มาจากชนชั้นอะไร เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย จะพัฒนาได้เต็มศักยภาพหรือความสามารถ โดยมีโอกาสเท่าเทียมกัน ถ้าเฉลี่ยฉลาด ขยันทำงานหนักก็จะประสบความสำเร็จได้)

- o บทบาทของจีนในโลกก็เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงกัน บางคนว่าแบบอย่างที่ดีที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา เด็กจีนทั่ว ๆ ไปก็ชอบวิถีชีวิตแบบอเมริกัน เข้าใจว่า “Chinese Dream” น่าจะหมายถึงความอยู่ดีกินดีอย่างมั่นคง คือทั้งประเทศมั่นคงและประชาชนมั่นคงแต่ไม่ว่าทุกคนมีรถคันโต ๆ มีบ้านโต ๆ และทุกคนได้กิน Big Mac”

นายทหารผู้ใหญ่ของจีนก็อยากให้จีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจและการทหารแบบสหรัฐอเมริกา

- o จีนเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ สมาชิก G20 และ BRICS

ในการประชุมโบ้อาว (Bo-ao) ในเดือนเมษายนปีนี้ สีจิ้นผิงเน้นเรื่องการปฏิรูปบทบาทของ

เอเชียให้เป็นผู้นำในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการคลังของนานาประเทศ “Chinese Dream คือการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ (the Great Renewal) ของชาติจีน จะเป็นผลประโยชน์ต่อเอเชียและโลกทั้งโลก

2.โอกาสของจีน

o ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงครามทำให้จีนได้ขึ้นมาเป็นประเทศในกลุ่มมหาอำนาจในระยะแรกตั้งแต่ ค.ศ. 1946-1971 ขณะนั้นยังเป็นจีนคณะชาติซึ่งร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่ ค.ศ. 1971-ปัจจุบันเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน (การที่สหประชาชาติขยายตัว มีสมาชิกใหม่ ๆ จำนวนมากซึ่งลงคะแนนเสียงให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าสหประชาชาติ) เมื่อประธานาธิบดีนิกสันเยือนจีนใน ค.ศ. 1972 ยิ่งทำให้สถานภาพของสาธารณรัฐประชาชนจีนดีขึ้น ถึงสหรัฐอเมริกายังสนับสนุนได้หัวนมในปัจจุบัน แต่ก็เห็นว่รัฐบาลเจียงไคเช็ค (ขณะนั้น) ไม่มีความสามารถ

o จีนเป็นประเทศที่มี GDP สูงเป็นอันดับสองของโลก มีความสามารถในการผลิตมวลรวมแรกของสหัสวรรษที่ 2000 เป็นช่วงที่จีนรุ่งเรืองมากที่สุด ความสำเร็จของจีนทำให้นานาชาติทั้งกังวลและชื่นชม การที่เศรษฐกิจดีทำให้มีความสำเร็จทางการเมืองด้วย ในช่วงนั้นสหรัฐอเมริกามัวแต่ยุ่งอยู่กับตะวันออกกลาง ไม่ได้มาสร้างบทบาทในเอเชียแปซิฟิกมากนัก รัฐบาลของประธานาธิบดีหูจิ่นเทา และนายกรัฐมนตรีเวินเจียเป่าดำเนินนโยบาย “เทากงหย่างหุ้ย” คือ “ไม่वादความสามารถ อดใจรอโอกาส” เป็นยุทธศาสตร์ที่ดีของจีน ตอนที่ตะวันตกมีปัญหา จีนเป็นผู้นำโลกตะวันออก และอาจนำตะวันออกให้เข้าแทนที่ตะวันตกที่เคยครองโลก

o ประชากรมาก ฉะนั้นเมื่อตลาดภายนอกซบเซาลง จีนน่าจะยังหาตลาดภายในประเทศ (local market) ได้ เศรษฐกิจจึงไม่แย่นัก อย่างไรก็ตามผู้นำจีนรุ่นใหม่พยายามประหยัด ไม่แนะนำให้ประชาชนใช้ของฟุ่มเฟือย

o ระบบการปกครองของจีนเอื้อต่อการชักนำให้คนในประเทศปฏิบัติตาม

o จีนมีฐานที่ดีในด้านวัฒนธรรมมาแต่โบราณวัฒนธรรมจีนโบราณเป็นที่รู้จักทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น่าจะเข้าใจกันได้ง่าย ทำให้พร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกันได้

o จีนมีรากฐานในด้านการศึกษา การค้นคว้าวิจัยที่มั่นคง มีโรงเรียน มหาวิทยาลัยที่ก้าวหน้าถึงระดับโลก มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ภาษาหลักของจีนคือภาษาจีน ซึ่งมีคนทั่วโลกนิยมเรียนกันมาก (แต่การออกเสียงต่างกันไปในแต่ละพื้นที่)

o ความเข้าใจในโลกาภิวัตน์ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องธุรกิจ จีนรู้ว่าจะต้องเข้าร่วมกับกิจการของโลกมากขึ้น จะอยู่ลำพังไม่ได้ ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ ในการเข้าสู่โลกาภิวัตน์ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้ จะเห็นได้ว่าความรู้ของผู้นำประเทศสูงขึ้นทุกที

o ในการประชุม APEC ที่เกาะบาหลิ อินโดนีเซีย ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงมีโอกาสนพผู้นำประเทศต่าง ๆ ถือว่าเป็นผู้นำประเทศที่สำคัญที่สุดในงาน เนื่องจากประธานาธิบดีโอบามาแห่งสหรัฐอเมริกาไม่สามารถเดินทางไปร่วมประชุม APEC และ ASEAN Summit และเยือนประเทศต่าง ๆ ตามที่วางแผนไว้เพราะเกิดเหตุการณ์ Shutdown มีแต่รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศไป

3. ภัยคุกคาม หรืออุปสรรคของจีน

o คนจีนจำนวนมากยังมีฐานะยากจนรายได้ไม่เท่าเทียมกัน แรงงานมีความรู้ไม่พอ มีปัญหาทรัพยากรถูกทำลาย

o ในประวัติศาสตร์ จีนเป็นเป้าให้ใคร ๆ โจมตีหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยโบราณมีชนเผ่าต่าง ๆ ที่บุกรุกเข้ามา จนถึงสมัยสงครามที่ญี่ปุ่นบุกรุกและยึดครองตงเป่ย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ประเทศมีพรมแดนติดกับรัสเซีย ในขณะที่สหรัฐอเมริกาคิดกับแคนาดาซึ่งเป็นมิตร และเม็กซิโกที่มีพลังอำนาจต่ำกว่ามาก

o มีปัญหาในทะเลจีนตอนใต้ อาจแก้ปัญหาได้จะยากสักหน่อย เพราะจีนอ้างความเป็นเจ้าของเกาะในบริเวณที่ประเทศอื่นอ้างความเป็นเจ้าของเช่นเดียวกัน จีนเพิ่งมาพัฒนากองทัพเรือภายหลัง และแต่เดิมไม่ใส่ใจชายแดนที่เป็นฝั่งทะเล ญี่ปุ่นกลับเป็นผู้ที่สนใจเมืองชายทะเลให้รวมอยู่ในเขตวงไพบูลย์ (co-prosperity) ของญี่ปุ่นแต่ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นแพ้สงครามจึงไม่สามารถรักษาดินแดนไว้ได้ต่อมาประเทศที่สนใจดินแดน (หมู่เกาะพาราเซลส์ สแปรตลีย์) ในทะเลจีนใต้คือ เวียดนาม

สิ่งที่ทำให้เขตแดนทางทะเลยุ่งยากขึ้นอีกคือกฎหมายนานาชาติของสหประชาชาติเรื่องเขตแดนทางทะเล ที่จริงแล้วเป็นการวางขอบเขตทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่เขตแดนทางการเมืองหรือการทหาร แต่ว่าประเทศต่าง ๆ ก็ต้องระวังด้วย

การที่จีนดูมีอำนาจเหมือนกับเป็น “เหยื่อของความสำเร็จของตนเอง” สหรัฐอเมริกาอาจจะต้องการให้เกิดความสมดุลโดยการ “ล้อมวง” จีน

o การที่รัฐบาลเห็นความสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนไม่ใช่ว่าทุกคนจะเห็นด้วยมีบทความลงในวารสาร FT Magazine เรื่อง How long can the Communist party survive in China? ผู้

เขียนคือ Jamil Anderlini ลงวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 2013

o ทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรพลังงาน ถึงเงินจะมีมาก แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ การที่จีนมีบทบาทระดับโลกเช่นนี้ ทำให้ต้องการวัตถุดิบทรัพยากรธรรมชาติที่จะป้อนอุตสาหกรรม การไปซื้อธุรกิจต่างประเทศมากมายทำให้ต่างประเทศกลัวจะเหมือนบริษัทญี่ปุ่นก่อนหน้านี้ จีนเอาเงินที่ได้จากการลงทุนไปซื้อพันธบัตรรัฐบาลต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. 2008 ตอนที่เกิด hamburger crisis อาจทำให้กระทบกันถึงฟองชนโรงขึ้นศาล

o จีนเป็นประเทศที่ถูกเพ่งเล็งในเรื่องการทหารมาก เพราะเป็นประเทศใหญ่ พัฒนาเศรษฐกิจได้รวดเร็ว มีนิวเคลียร์ (ประเทศในเอเชียที่มีอาวุธนิวเคลียร์คือจีน อินเดีย ปากีสถาน) แต่ที่จริงแล้ว ประสิทธิภาพรบอาจจะน้อยกว่าเวียดนาม ซึ่งเคยสู้สหรัฐอเมริการะหว่างสงครามเวียดนามอย่างโชกโชนเมื่อประธานาธิบดีบุชผู้พ่อแห่งสหรัฐอเมริกาบุกอิรัก เป็นครั้งแรกที่มีการประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลก ทำให้จีนตระหนักชัดว่าศักยภาพทางการทหารของจีนยังไม่พอ

o การที่จีนมีเศรษฐกิจก้าวหน้าขึ้นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ปัญหาคอร์รัปชันและความโปร่งใสในการทำงาน ความแตกแยกของอุดมการณ์ มีคนจีนบางคนที่ยากให้จีนออกจาก WTO ทั้งประธานาธิบดีสีจิ้นผิงและนายกรัฐมนตรีหลี่เค่อเฉียงทราบตระหนักว่า ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากทศวรรษที่แล้วมาพร้อมกับปัญหาและความรับผิดชอบที่จีนจะต้องร่วมกับประชาคมโลกทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง การปฏิรูปสังคม เช่น การปรับปรุงชนบทให้เหมือนเมือง (ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น) เพื่อรักษาเสถียรภาพในขณะที่เศรษฐกิจเติบโต

o ปัญหาการสร้างเขื่อนของจีน รัฐบาลใหม่มีความต้องการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ เพื่อลดการพึ่งพาด่านหิน เพื่อให้ได้พลังงานสะอาด แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือน้ำจะท่วมป่าไม้ แหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่หายากและมีค่าทั้ง ๆ ที่เขื่อนอาจผลิตกระแสไฟฟ้าไม่ได้มากนัก

o มีผู้เกรงว่าจีนจะทำสงครามใน 50 ปีนี้เพื่อรวมประเทศ ซึ่งน่าจะทำให้เกิดปัญหาแก่จีนและประเทศอื่น ๆ ได้แก่ สงครามการรวมไต้หวัน สงครามแย่งชิงหมู่เกาะสแปรตลีย์ สงครามแย่งชิงตอนใต้ของทิเบตที่ขณะนี้อยู่ในอินเดีย สงครามแย่งชิงเกาะเตี้ยหวูว และเกาะรีวกิว (โอกินาวา) สงครามการยึดมอญโกเลียนอก (ประเทศมอญโกเลีย)

ที่จริงแล้วจีนค่อนข้างจะมีลักษณะไม่ค่อยต้องการสร้างปัญหา อาจจะไม่เกิดสงครามจริงจึงขึ้นมา

4. ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของจีน

○ จีนเข้าใจดีว่าในปัจจุบันเป็นโลกโลกาภิวัตน์ จีนไม่สามารถอยู่ด้วยตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร ต้องร่วมกับกิจกรรมของโลกมากขึ้น

○ ดำเนินนโยบายเชิงรุกเพิ่มบทบาททางการทูตเศรษฐกิจ เขตการค้าเสรีจีน-อาเซียน เพิ่มบทบาทในอาเซียน+3

○ เขตการค้าเสรีเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Free Trade Zone) (เปิด 27 กันยายน ค.ศ. 2013 แต่ยังไม่มิตีหลักการต่าง ๆ ไม่ได้ครบ) นครเซี่ยงไฮ้ เป็นนครที่เจริญก้าวหน้าของจีน มีสนามบินนานาชาติ ท่าเรือน้ำลึก มีชาวต่างประเทศมาลงทุนอยู่แล้ว แต่จีนจะผ่อนคลายความเข้มงวดของกฎระเบียบต่าง ๆ ไปบ้าง มีตลาดหลักทรัพย์ และจะส่งเสริมให้มีการตั้งธนาคารที่มีการร่วมทุนกับต่างประเทศ จีนจะปล่อยให้ซื้อขายเงินหยวนได้ จะให้ธนาคารกำหนดอัตราดอกเบี้ยได้เอง จีนไม่อนุญาตให้มีบ่อนคาสิโนให้มีที่มาเก่าแก่แห่งเดียวพอแล้ว

เจ้าหน้าที่ของเซี่ยงไฮ้บางคนไม่พอใจการตั้งเขตการค้าเสรีในเมือง เพราะรัฐบาลกลางจะมีโอกาสเข้าแทรกแซงได้ง่าย

○ สถาบันขงจื่อ (เริ่ม ค.ศ. 2004) เป็นองค์การของทางราชการจีน มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน บางคนเปรียบเทียบกับเหมือน British Council ของอังกฤษ Alliance Francaise ของฝรั่งเศส Goethe Institute ของเยอรมนี Instituto Camoes ของโปรตุเกสและ Instituto Cervantes ของสเปน ที่จริงไม่เหมือน เพราะจีนไม่ได้ปฏิเสธว่าเกี่ยวข้องกับรัฐบาล และจะตั้งอยู่ตามมหาวิทยาลัย และมีขงจื่อเค่อถ้งในโรงเรียน (ห้องเรียนขงจื่อ) ให้ทุนครู และสื่อการสอนจัดกิจกรรมเช่น เชิญนักเขียนจีนมาเล่าปาฐกถา ถือว่าเป็นการเผยแพร่ soft power บางคนก็ตำหนิว่าเป็นการเผยแพร่อิทธิพลของจีนอย่างไม่ค่อยมีลักษณะเป็นวิชาการ

ขงจื่อเป็นชื่อนักปรัชญาโบราณของจีนที่ถูกต่อต้านสมัยที่คอมมิวนิสต์เฟื่องฟู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976)

○ ศูนย์วัฒนธรรมจีนขึ้นกับกระทรวงวัฒนธรรมจีน มีในประเทศต่าง ๆ มาก่อนสถาบันขงจื่อ แต่ในประเทศไทยเพิ่งเปิดเมื่อ ค.ศ. 2012 มีการแสดงและนิทรรศการเกี่ยวกับเมืองจีน มีการสอนภาษาจีน มีศูนย์ข้อมูล ห้องสมุด อาจจะมีสอนดนตรีจีน นาฏศิลป์จีน การทำอาหารจีน

○ การผูกสัมพันธ์เป็นเมืองพี่เมืองน้อง (twin towns and sister cities) เป็นนโยบายสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับเมือง นคร และประชาชน ให้ไปมาหาสู่กัน ให้มีการแลกเปลี่ยน

ทางวัฒนธรรม กระตุ้นให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จีนและไทยมีความสัมพันธ์เช่นนี้มานานแล้ว เช่น ปักกิ่งกับกรุงเทพฯ (ค.ศ. 1993) ฉงชิ่งกับกรุงเทพฯ ฉงชิ่งกับเชียงใหม่ กว่างโจวกับกรุงเทพฯ คุณหมิงกับเชียงใหม่ เป็นต้น

- o ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและยุโรป จีนและยุโรป/อเมริกาจะต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน
- o การใช้หมิ่นแพนด้าเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กับต่างประเทศมานานแล้ว จีนใช้แพนด้าเป็นของขวัญให้ต่างประเทศตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง จักรพรรดินีบูเซ็กเทียน (ค.ศ. 625-705) ส่งแพนด้าไปถวายจักรพรรดิญี่ปุ่น ที่มีชื่อเสียงคือในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ไต้หวัน ในประเทศไทยก็มีหมิ่นแพนด้าที่เชียงใหม่
- o ความก้าวหน้าของจีนจะยั่งยืนหรือไม่ขึ้นกับยุทธศาสตร์ของจีนที่จะแก้ไขความท้าทายหรือสิ่งที่ปัญหาและความรับผิดชอบระดับโลก จีนจะต้องจัดการให้ได้เรื่องความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น รัสเซียที่ซับซ้อนเข้าทุกที โดยรักษาดุลของผลประโยชน์ที่คาบเกี่ยวกันอยู่
- o ยุทธศาสตร์ที่จะมีนโยบายเชิงรุกในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศในเอเชียและแอฟริกา เพิ่มการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ตามยุทธศาสตร์ของเติ้งเสี่ยวผิงที่ว่า เศรษฐกิจต้องมาก่อน แต่ในยุคนี้จะต้องสร้างอาณาเขตแบบใหม่ตามแนวโลกาภิวัตน์กับประเทศเพื่อนบ้าน
- o การปราบคอร์รัปชัน (anti corruption campaign) เช่น การจับนายไป๋ซีไห่ขึ้นศาลปราบผู้ที่ทำการมิชอบในกองทัพปลดแอก แต่อาจจะไม่มีชาวคริสต์เหมือนเรื่องนายไป๋ซีไห่เพราะจะตัดสินคดีในศาลทหาร

5. จีนกับ “ตะวันตก”

o เมื่อ 60 ปีมาแล้วในระหว่างสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) จีนเข้าร่วมสงครามนี้โดยใช้ยุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับ (defensive) และเชิงรุก (offensive) เชิงรับคือความพยายามช่วยเกาหลีเหนือ และป้องกันประเทศจีนเอง เชิงรุกคือสร้างจีนให้มีอำนาจต่อรองกับมอสโก (โซเวียต รัสเซีย) และประเทศตะวันตกต่าง ๆ ประธานเหมาเจ๋อตงกล่าวว่า “ลมตะวันตก” จะสามารถอยู่เหนือ “ลมตะวันตก” ได้

หลังจากนั้นจีนใช้อำนาจปฏิวัติสังคมนิยม เช่น นโยบาย “ก้าวกระโดดไกล” และ “ปฏิวัติวัฒนธรรม” แต่ดูจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จสักเท่าไร พอติโลกเริ่มเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ จีนจึง

ถือโอกาสนี้สร้าง “ตะวันออกใหม่”

ตั้งแต่เสียधिปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคม ใช้นโยบายเปิดประเทศใน ค.ศ. 1978 เป็นการแก้ไขผลเสียหายจากนโยบายเดิมที่ใช้วิธีการทางสังคมนิยมรุนแรง เป็นยุทธศาสตร์แยกตัวจากกลุ่มสังคมนิยม ก่อนการล่มสลายของโครงสร้างและอุดมการณ์แบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้สงครามเย็นยุติลง 10 ปีต่อมา นโยบายที่ใช้คือใช้นโยบายการตลาด ให้ประชาชนมีโอกาสลงทุนทำธุรกิจใภูมิภาคต่าง ๆ ของจีน โดยไม่ต้องรับคำสั่งจากศูนย์กลาง

ตั้งแต่เสียधिไม่ได้ละทิ้งลัทธิคอมมิวนิสต์ เขาเปรียบเทียบนโยบายของเขาว่า “แมวจะเป็นสีดำหรือสีขาวยังไม่สำคัญราบใดที่มันจับหนูได้” หมายถึงว่าเขาไม่สนใจว่าจะใช้ลัทธิทุนนิยมหรือสังคมนิยม ถ้าทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นก็ใช้ได้ทั้งนั้น

ปลายทศวรรษ 1990 ฮองกง (จีนเรียกว่าเซี่ยงกั่ง) และมาเก๊า (จีนเรียกว่าอ่าวเหมิน) กลับคืนสู่จีนแผ่นดินใหญ่ จีนมองว่าเป็นการสลายอำนาจสุดท้ายของจักรวรรดินิยม จะทำให้จีนก้าวสู่สหัสวรรษใหม่อย่างมั่นใจ ใน ค.ศ. 2000 จีนเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (WTO) ก่อนหน้านั้นมีวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย “ต้มยำกุ้ง” (ค.ศ. 1997) ถือเป็นการ “เตรียม” จีนให้สามารถดำเนินนโยบายไปได้ในความผันผวนของโลกาภิวัตน์ หลังจากเข้าร่วม WTO เศรษฐกิจจีนเจริญขึ้นมากมายจนการเติบโตเป็นที่ 2 รองจากสหรัฐอเมริกา เป็นชาติส่งออกที่ 1 แทนที่เยอรมนีใน ค.ศ. 2009 ปีต่อมาเป็นที่ 1 ทั้งการนำเข้าและส่งออก เป็นผู้นำในการผลิตรถยนต์ เหล็กกล้า ถ่านหิน ซีเมนต์ โทรทัศน์จอแบน ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เครื่องปรับอากาศ เต้าไมโครเวฟ และของใช้ในครัวเรือนอื่น ๆ ในช่วงเวลา 10 ปี บริษัทใหญ่ที่สุด 500 บริษัทของนิตยสารฟอร์จูนล้วนแต่ร่วมทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับจีนทั้งนั้น ทั้งในการค้า การผลิต และการลงทุน

o จีนในเอเชียตะวันออก ภูมิภาคนี้เคยอยู่ในเขตอิทธิพลด้านการเมืองและ วัฒนธรรมของจีน ทะเลจีนตะวันออกกั้นระหว่างจีนและญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้อิทธิพลจากจีนด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ตัวอักษรคันจิ สถาปัตยกรรม ศาสนา ปรัชญา กฎหมาย เมื่อประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศสมัยเมจิ คนญี่ปุ่นเห็นว่าจีนเป็นประเทศเก่าล้าสมัยและตะวันตกทันสมัย ญี่ปุ่นรบชนะจีนหลายครั้ง

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คนญี่ปุ่นทำร้ายคนจีนอย่างรุนแรง และคนจีนคิดว่าญี่ปุ่นบิดเบือนหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ปัญหาที่แก้ไขได้บ้าง ปัญหาต่อมาคือ ญี่ปุ่นว่าจีนกักตุน rare earth elements มีความขัดแย้งเรื่องเกาะ Senkaku หรือ Diaoyu ปัญหาเรื่องไต้หวัน ปัญหาค่าปฏิกรรมสงคราม ปัญหาความร่วมมือญี่ปุ่นอเมริกันด้านความมั่นคง การที่ญี่ปุ่นทิ้งอาวุธเคมีในจีน ฯลฯ

จีนและญี่ปุ่นมีเศรษฐกิจใหญ่ทั้งคู่จึงเหมาะสมที่จะเป็นคู่ค้ากัน ถ้าผู้นำทั้งสองประเทศและ

ประชาชนสามารถรักษามิตรภาพและไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามไปถึงขั้นร้ายแรง ทั้งสองประเทศนี้น่าจะเป็นผู้นำให้ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียเจริญรุ่งเรืองได้

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเกาหลีมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชอัน เกาหลีรับพุทธศาสนา ภาษา ตัวอักษร และศิลปะจากจีน และส่งผ่านให้ญี่ปุ่น หลังจากการฟื้นฟูสมัยเมจิ ญี่ปุ่นได้เจริญเติบโตเป็นจักรวรรดิขยายอำนาจมาเกาหลี รัสเซียก็ขยายอำนาจเข้ามาเช่นกัน ส่งผลกระทบต่อจีน ซึ่งมีอำนาจอิทธิพลในเกาหลี ญี่ปุ่นทวีการขยายอำนาจในเกาหลีเพิ่มมากขึ้นจนสามารถยึดครองเกาหลีได้ใน ค.ศ. 1910 ประชาชนเกาหลีต่อต้านการยึดครอง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติใน ค.ศ. 1945 เกาหลีได้เป็นอิสระ เกิดสงครามกลางเมืองในจีน สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1949 ใน ค.ศ. 1950-1953เกิดสงครามเกาหลี จนเกาหลีแบ่งเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ ประธานาธิบดีเกาหลีตั้งแต่สมัยปัจจุบันและขุนหวานพยายามสร้างความสัมพันธ์กับจีน จีนเองก็คิดจะเชื่อมความสัมพันธ์กับเกาหลีได้ด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจ จากนั้นมีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยอาศัยทีมกีฬา (เทนนิส บาสเกตบอล) นักวิชาการ การประชุมวิชาการ สื่อมวลชน ชาวบ้านที่เป็นญาติกันไปมาหาสู่กันได้ ใน ค.ศ. 1992 จีนและเกาหลีใต้ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต จากนั้นทั้งสองประเทศมีความร่วมมือกันค้าขายกันมากขึ้นทุกที ตั้งแต่ ค.ศ. 2011 เกาหลีใต้ส่งผู้เชี่ยวชาญเรื่องจีนและผู้เชี่ยวชาญภาษาไปจีนเพื่อศึกษาแนวทางที่จะกระชับความสัมพันธ์ และมีการ ตั้งศูนย์จีนศึกษาในประเทศ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2013 ประธานาธิบดี Park Geun-hye ของเกาหลีใต้เยือนจีน ตามคำเชิญของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง

ถึงแม้ว่าเกาหลีใต้จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1997 แต่ในปัจจุบันนี้ถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างสูง มีพื้นฐานทางการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยในการสร้าง “บุรพา” ให้ผงาดขึ้นได้

จีนสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือตั้งแต่เริ่มสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาตลอดจนถึง ค.ศ. 2013 ที่จีนแสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่เกาหลีเหนือพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ และเกาหลีเหนือจับเรือประมงจีนเรียกค่าไถ่ นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านการธนาคารอีกด้วย ขณะที่ประชุมไป๋อ้าว (Bo-ao) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2013 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงกล่าวว่า “ไม่มีใครจะได้รับอนุญาตให้โยนภูมิภาคหรือโลกทั้งโลกไปในความวุ่นวายเพื่อกำไรที่เห็นแก่ตัว” ผู้นำจีนที่เป็นสหยาสนิทของเกาหลีเหนือ ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็ไม่ได้อยู่ในสายบริหารแล้ว จีนจึงไม่ได้สนับสนุนเกาหลีเหนือมากเท่าเก่า อย่างไรก็ตามจีนยังต้องอนุเคราะห์เกาหลีเหนือ เพราะถ้าเกาหลีเหนือเป็นอะไรไปผู้ลี้ภัยเกาหลีเหนือจะทะลักเข้าจีน อาจจะมีการสู้รบ และจีนจะต้องถูกลากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ

ถ้าจีนเข้าไปสหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ก็ต้องเข้าไปนำความหายนะสู่ทุกฝ่าย

เมื่อจีนกับโซเวียตแตกกัน มองโกเลียอยู่ข้างโซเวียต แต่สมัยใหม่นี้จีนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมองโกเลีย ให้มองโกเลียซึ่งเป็นประเทศที่ไม่ติดทะเลใช้ท่าเรือเทียนจิน จีนเข้าไปทำเหมืองในมองโกเลีย ซึ่งอุดมด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ นอกจากมีแร่ธาตุมากแล้วยังเป็นประเทศที่อยู่กลางทวีปเอเชีย จีนสนับสนุนมองโกเลียให้เป็นสมาชิก APEC และเป็นผู้สังเกตการณ์ของ Shanghai Co-operation Organization - SCO (เป็นแล้ว)

○ จีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือประเทศอาเซียน ถึงแม้จะมีข้อพิพาททะเลจีนใต้ แต่โดยทั่วไปก็มีความสัมพันธ์ที่ดีในภูมิภาค มีการค้า การลงทุน ส่งเสริมการศึกษาภาษาของกันและกัน จีนติดต่อทั้งทางบก เช่น ถนน ทางรถไฟ รถไฟความเร็วสูงทางทะเลติดต่อกับประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region) โดยเดินทางตามแม่น้ำโขง เพิ่มการค้ากับพม่า ลาว ไทย และเวียดนาม จีนใช้ยุทธศาสตร์และกว้างซึ่งเป็นทางเข้ามาสร้างอิทธิพลในภูมิภาค การติดต่อทางทะเลใช้กว้างชิดติดกับบรูไน อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ยุทธศาสตร์ของจีนคือประสานสัมพันธ์กับอาเซียนเป็นกลุ่ม (พหุภาคี) แต่ว่าเจรจาเรื่องปัญหาดินแดนและเขตแดนแบบทวิภาคี (จีนกับอาเซียน ได้ลงนามในสัญญาเกี่ยวกับทะเลจีนใต้โดยจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และจะร่วมมือกันพัฒนาบริเวณดังกล่าวโดยสันติ) จีนจะเป็นประเทศหนึ่งที่จะส่งตัวแทนมาประชุม Asia and Oceania Top University League on Engineering 2013 ที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 17-19 ตุลาคม

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบปัญหาที่จะจัดอาหารให้ประชาชนต่างเห็นว่าข้าวเป็นอาหารหลัก ทำให้มีการจัดตั้ง ASEAN Plus Three Emergency Rice reserve – AP-TERR (www.apterr.org) จีนร่วมมือในกลุ่ม APTERR ด้วย

การเกิด ASEAN Economic Community จะทำให้จีนเพิ่มระดับความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านการค้าและการลงทุน จีนจะต้องใช้ “อาวุธ” ที่มีประสิทธิภาพคือ รถไฟความเร็วสูงในภูมิภาคอาเซียน ทำให้การติดต่อระหว่างจีนกับอาเซียนดีขึ้น เหมือนกับที่ญี่ปุ่นเคยได้กำไรจากการสร้างความสัมพันธ์ด้านอุตสาหกรรมกับประเทศอาเซียน ในกรณีของจีน การที่จีนมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับเขตแดนจากการเป็นเขตที่ห่างไกลและจำกัดขอบเขต มาเป็นโอกาสที่จะขยายขอบเขตตามแนวคิดโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะทำให้จีนเป็นใหญ่ในเอเชีย

มีการประชุมฉลอง 10 ปี ของ ASEAN - China Strategic Partnership เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2013 มีการกล่าวถึงนโยบายไทย-จีน เช่น การตั้งนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน และส่ง

เสริมให้นักลงทุนไทยในไปลงทุนในจีนในธุรกิจที่มีศักยภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและจีน เมื่อมีเหตุการณ์ทางการเมืองในอินโดนีเซีย ใน ค.ศ. 1956 อินโดนีเซียกับจีนลดระดับความสัมพันธ์ต่อกัน แต่ก็พยายามคืนดีกัน จนถึง ค.ศ. 1989 รัฐมนตรีต่างประเทศจีนเจียนฉีเจินเดินทางไปพบประธานาธิบดีซูฮาร์โต นายอาลี อาลา ตาส รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียเยือนจีนใน ค.ศ. 1990 เดือนกรกฎาคม ในเดือนสิงหาคม ปีเดียวกัน นายหลี่เฟิง นายกรัฐมนตรีจีนเยือนอินโดนีเซีย ลงนามความสัมพันธ์ว่าจะสร้างความสัมพันธ์เป็นปกติได้ใช้เวลานาน Slow Boat to China จากเพลงกลายเป็นสำนวนภาษาอังกฤษ แปลว่า ใช้เวลานาน

มีบทความที่เขียนขึ้นใน ค.ศ. 1989 Hesitant “Normalization”: Indonesia’s Slow Boat to China

ปัจจุบันมีบทความ Slow Boat from China กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันของจีนที่รัฐบาล “สี-หลี่” ต้องลดความเร็วของความเติบโตทางเศรษฐกิจ

ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนอินโดนีเซียในวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ. 2013 ได้เจรจากันเรื่องความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (creative Industries, cultural industries, creative economy หมายถึงอุตสาหกรรมด้านโฆษณา สถาปัตยกรรม ศิลปะ หัตถกรรม การออกแบบ แฟชั่น ภาพยนตร์ ดนตรี การแสดง การพิมพ์ R&D ซอฟต์แวร์ ของเล่น เกมส์ วิดีโอเกมส์ บางคนถือว่าการศึกษาก็อยู่ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วย) โครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) คมนาคมขนส่ง พลังงาน เรื่องเกี่ยวกับทะเล การประมง การท่องเที่ยว การศึกษา และจะร่วมมือด้านการป้องกันประเทศและความมั่นคง

ในวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 2013 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนมาเลเซีย ได้ยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเช่น

1. มิตรภาพทางการเมืองแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำ
2. ทางเศรษฐกิจและการค้า ลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมของทั้งสองประเทศ สร้างรถไฟความเร็วสูงเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเชื่อมกับจีน
3. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อสนเทศ และการสื่อสาร ดาวเทียม รีโมตเซนซิง เทคโนโลยีชีวภาพ สร้างห้องปฏิบัติการ (lab) ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. ความร่วมมือทางการทหารและความมั่นคง พัฒนาด้านกฎหมาย ต่อสู้การก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติ

5. ให้ความร่วมมือนอกภาครัฐเช่นแลกเปลี่ยนเยาวชน

ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนบรูไนด้วย

นายกรัฐมนตรีสีเค่อเฉียงจะมาเยือนไทยในวันที่ 11-13 ตุลาคม ค.ศ. 2013 ตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ตามข่าว (สำนักข่าวไทย อสมท) กล่าวว่าจะมีการพูดคุยกันเรื่องหาแนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ร่วมมือทางยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ เนื่องจากไทยเป็นประเทศคู่ประสานงานความสัมพันธ์อาเซียน-จีน ที่มีมาจะครบ 10 ปีในปี สืบทอดจากการประชุมที่บรูไนความร่วมมือมีหลายด้าน ได้แก่ ความร่วมมือด้านโครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความร่วมมือด้านพลังงาน ความร่วมมือทางทะเล ความร่วมมือด้านการศึกษาและวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังไปดูโครงการ OTOP ที่เชียงใหม่ด้วย อีกประเด็นคืออาจจะพูดคุยกันถึงการที่จะรับซื้อข้าวจากไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่เคยพูดกันมาแล้ว

นายกรัฐมนตรีสีเค่อเฉียงยังเยือนเวียดนามในวันที่ 13-17 ตุลาคมอีกด้วย เวียดนามเป็นประเทศที่มีชายแดนติดกับจีน มีปัญหาต่อกันยาวนานในประวัติศาสตร์ ทั้งในปัจจุบันยังขัดแย้งกันเกี่ยวกับ เกาะในทะเลจีนใต้ การเยือนจะสร้างความไว้นื้อเชื่อใจเพื่อจะได้เป็นพื้นฐานของความร่วมมือต่าง ๆ เขากล่าวว่าจะต้อง “Shelving disputes and seeking common development” (เก็บเรื่องวิวาทกันเอาไว้ก่อนและหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน)

ความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดคือด้านเศรษฐกิจ การค้าชายแดน จะร่วมมือกันอย่างไรเมื่อมีวิกฤตทางเศรษฐกิจ และจะเจรจาเรื่องความสัมพันธ์อื่น ๆ ด้วย เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ความมั่นคง เรื่องการเดินเรือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เมื่อ 2 ปีมาแล้ว (ค.ศ. 2010) จีนได้ตั้งองค์กรใหม่คือ ศูนย์อาเซียน-จีน (ASEAN-China Center: ACC) มีหน้าที่ประสานงานสร้างความไว้นื้อเชื่อใจ และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศอาเซียนกับจีน ร่วมมือทำโครงการต่าง ๆ เช่นส่งเสริมความร่วมมือทางการค้า การลงทุน การศึกษา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สนับสนุนด้านการท่องเที่ยว

ผู้นำจีนเรียกทศวรรษที่แล้วว่าเป็นทศวรรษทองของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนและอาเซียน สำหรับทศวรรษต่อจากนี้เรียกว่าทศวรรษเพชร คู่ค้าที่ใหญ่คือมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ประเทศอื่น ๆ ก็มีความสัมพันธ์ เช่น การลงทุน การท่องเที่ยว และการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ สิ่งที่มีผู้สังเกตการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคอยจับตามองคือ การที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเสนอให้มีการตั้ง Asian Infrastructure Investment Bank เพื่อร่วมมือกับธนาคารอื่น ๆ ให้เงินกู้ และเทคโนโลยีเพื่อให้ประเทศอาเซียนมีทุนพัฒนารวดเร็วสูง ไฟฟ้าพลังน้ำ โครงข่าย

โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ มีข่าวออกมาว่าจีนจะเสนอสร้างรถไฟความเร็วสูงเชื่อมกัวลาลัมเปอร์กับสิงคโปร์ ตกลงกับลาว (ซึ่งขณะนี้ GDP ค่อนข้างสูง) ว่าจะสร้างรถไฟแบบเดียวกันจากหยุนหนานไปเวียงจันทน์ จีนก็หวังว่าให้ไทยร่วมมือเรื่องรถไฟความเร็วสูงจากหยุนหนานไปสิงคโปร์ เมื่อโครงการสำเร็จจีนก็จะเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจต่ออาเซียนมากที่สุด

๐ จีนในเอเชียใต้ ปัญหาการแบ่งเขตด้วยเส้นแมคมาห์ (McMahon Line) เมื่อมีการประชุมที่ซิมลาใน ค.ศ. 1914 และเส้นเขตแดนอื่น ๆ ที่อังกฤษทำไว้ มีผลต่อปัญหาเขตแดนระหว่างจีนและอินเดียเช่น ที่อรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh แต่จีนเรียกว่า South Tibet) และ Aksai Chin มาจนปัจจุบัน ผู้นำทั้งสองประเทศพยายามแก้ไขปัญหามาตลอดสามารถควบคุมไม่ให้เกิดเหตุร้ายได้ ขณะนี้จีนและอินเดียเป็นคู่ค้าที่สำคัญทั้งสองฝ่าย มีการลงทุนซึ่งกันและกัน ในด้านการเมืองการทหาร ต้นปีนี้มีการฝึกทหารร่วมกัน ร่วมมือกันด้านต่อต้านการก่อการร้าย นอกจากนั้นทั้งสองประเทศร่วมกันในความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อให้เกิดสันติภาพ ความมั่นคง เช่นความปลอดภัยทางทะเล และการพัฒนาในเอเชียให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ทั้งสองประเทศมีแนวคิดใกล้เคียงกันด้านพลังงาน การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและเรื่องระดับโลกอื่น ๆ มีเวทีความร่วมมือ เช่น BRICS, G20

ในช่วงที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงไปประชุม BRICS ที่แอฟริกาใต้ เมื่อเดือนมีนาคมปีนี้ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเรื่องหลักการ 5 ประการในการปรับปรุงความสัมพันธ์จีน-อินเดีย (ข่าวจากหนังสือพิมพ์ The Indian Express)

เมื่อได้รับตำแหน่งใหม่นายกรัฐมนตรีลีเค่อเฉียงไปเยือนอินเดียเป็นประเทศแรก แสดงให้เห็นว่าจะเกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เช่น แลกเปลี่ยนการแสดง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งสองประเทศมีลักษณะเดียวกันในพื้นฐานการศึกษาการอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จสูง

จีนและปากีสถานมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร นักศึกษาปากีสถานเรียนในประเทศจีนจำนวนมาก และนักศึกษาจีนเรียนในปากีสถานมากเช่นเดียวกัน ในการลงทุนมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องความปลอดภัยในประเทศปากีสถานใน ค.ศ. 2013 นายกรัฐมนตรีลีเค่อเฉียงเยือนปากีสถาน ในปีเดียวกันปากีสถานให้จีนบริหารท่าเรือน้ำลึก Gwadar ซึ่งแต่เดิมบริษัทสิงคโปร์เป็นผู้บริหารท่าเรือนี้ ท่าเรือนี้สำคัญมากเพราะควบคุมเส้นทางการเดินเรือบรรทุกน้ำมัน และสินค้าอื่น ๆ ระหว่างจีนและเอเชียกลาง

บังคลาเทศ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร มีการค้าขายกัน เมื่อบังคลาเทศประสบภัยธรรมชาติ จีนก็ช่วยเหลือ

ศรีลังกา ปีหน้าจะเป็นปีที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับศรีลังกา ขณะนี้นักท่องเที่ยวจีนไปเยือนศรีลังกาเป็นจำนวนมาก จะเพิ่มเรื่องการค้าด้วย

๐ จีนในตะวันออกกลาง มีความสัมพันธ์จีน-อาหรับ ที่จริงมีหลักฐานความสัมพันธ์มาแต่ครั้งโบราณตามเส้นทางการค้าและการส่งทูตติดต่อกันในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีการแลกเปลี่ยนทางการทูตและการส่งนักเรียนจีนไปเรียนที่ประเทศอาหรับ มุสลิมจีนไปทำฮัจจ์ที่เมกกะ จีนอาศัยอาหรับคานอำนาจญี่ปุ่น ปัจจุบันมีความสัมพันธ์ในกรอบองค์การ Sino-Arab Cooperation Forum (SACF) ทั้งด้านการเมือง การค้า การลงทุน แรงงาน พลังงาน การคมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม เกษตรกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๐ จีนในเอเชียกลาง เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่ไม่ใช่ตะวันออกกลางที่มีปิโตรเลียมมาก ประเทศเอเชียกลาง ได้แก่ คาซัคสถาน อุซเบกิสถาน เติร์กเมนิสถาน จีนมีเส้นทางติดต่อทางอากาศและทางบก มีการรวมกลุ่ม “เชี่ยงไฮ้” ถือว่าเป็นเส้นทางสายแพรไหม (Silk Road) ใหม่เป็นเส้นทางเดิมที่จีนติดต่อกับเอเชียตะวันตกเลยไปถึงยุโรป

มีผู้กล่าวว่าในภูมิภาคนี้อำนาจของรัสเซียลดถอยลงแต่อำนาจของจีนมีมากขึ้น (เดิมพวกประเทศที่มีกำลังท้าทายว่า “สถาน” เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต) ท่อน้ำมันในเอเชียกลางในปัจจุบันต่อไปทางจีน ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียกลาง เปิดแหล่งก๊าซธรรมชาติใหญ่ในเติร์กเมนิสถาน ทำโครงการน้ำมันในคาซัคสถาน ค้าขายน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และยูเรเนียมถึงอย่างไรความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียก็ต้องรักษาไว้ให้ดี ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเมื่อรับตำแหน่งใหม่จึงรีบไปเยือนรัสเซีย ในช่วงที่ไปเยือนเอเชียกลางก็ไปประชุม G20 ที่เซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ต่อจากนั้นจะไปเยือนเมืองบิชเคก (Bishkek) นครหลวงของคีร์กีซสถาน ซึ่งมีการจัดประชุม Shanghai Co-operation Organization (SCO) เป็นกลุ่มที่จีนตั้งขึ้น ประกอบด้วยจีน คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน รัสเซีย ทาจิกิสถาน อุซเบกิสถาน ตั้งขึ้นใน ค.ศ. 2001 เป็นการร่วมมือกันทางการทหาร ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ต่อต้านการก่อการร้าย (terrorists) พวกหัวรุนแรงสุดโต่ง (extremists) พวกแบ่งแยกดินแดน (separatists) องค์การนี้มีทั้งประเทศผู้สังเกตการณ์ (observers) และประเทศคู่เจรจา (dialogue partners)

มีสื่อมวลชนตะวันตกสงสัยว่าองค์การนี้ตั้งขึ้นมากานอำนาจ NATO และสหรัฐอเมริกา ในสงครามอัฟกานิสถานและอิรัก ประเทศสมาชิกพยายามปฏิเสธไม่ให้สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพใน

ดินแดนของตนและไม่ให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์

การที่เงินลงทุนในเอเชียกลางทำให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น แต่ก็มีผู้ที่ไม่พอใจเพราะผู้รับเหมาก่อสร้างเงินเข้าไปในเอเชียกลางมาก ไปสร้างถนน ท่อส่งก๊าซและน้ำมันอาคารต่าง ๆ ของรัฐนั้นจะเป็นการสร้างงาน คนไม่มีงานทำต้องไปหางานในรัสเซีย ประชาชนไม่พอใจที่รัฐบาลของตนให้ที่ดินจีนเช่าระยะยาว มีการทุบตีทำร้ายคนงานจีน

ในด้านการเมืองจีนต้องคอยระวังพวกแบ่งแยกดินแดนชาวอุยกูร์ และคนเผ่าต่าง ๆ ในซินเกียง พวกในเอเชียกลางอาจให้ความช่วยเหลือได้

6. สรุป

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของจีนจะพัฒนาช้าลงในช่วงนี้ดูจากตัวเลข GDP แต่ก่อนเคยเป็นเลขสองหลักมาเป็นเลขหลักเดียว มีผู้สงสัยกันว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนจะยั่งยืนไหม ทางกรีนอธิบายว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนต้องช้าลงเพราะจีนจะต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเศรษฐกิจจีนจากการพึ่งพาการส่งออกมาเป็นการส่งเสริมการค้าภายใน การที่จีนมีประชากรถึง 1,300 กว่าล้านคน ทำให้มีศักยภาพที่จะผลิตสินค้าที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และความสุขสบายของประชากร เช่น บ้าน การคมนาคมขนส่ง อาหาร การศึกษาและการฝึกงานสร้างงานและสถานที่ทำงาน และสันหนนาการ นันทนาการ รัฐบาลได้สร้างถนน ท่าเรือ สาธารณูปโภค เครือข่าย IT รัฐวิสาหกิจ เมือง แต่ก่อนทำเพื่อสนับสนุนการส่งออก จีนจะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ได้ทุกอย่างขึ้นกับนโยบายการบริหารของสี-หลี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 5 ประเด็นคือ

1. จะทำอย่างไรกับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของจีนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและไม่เท่าเทียมกันที่มีทั้งการแข่งขันและความร่วมมือ ทั้งการต่อสู้กันและร่วมมือกัน เป็นทั้งศัตรูและมิตร
2. ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาความตึงเครียดระหว่างอุดมการณ์ซ้ายและขวาในประเทศจีน จัดการให้เป็นโครงสร้างของอุดมการณ์ชาติที่สูงสุด
3. จะรับมือกับเศรษฐกิจที่โตเร็วเกินไป ทำให้รายได้ของคนในชาติแตกต่างกันมาก พนักงานของรัฐเอาผลประโยชน์เข้าตัวเอง และคอร์รัปชัน
4. ทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมภาคเอกชน ลดบทบาทของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้

พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ทำอย่างไรจะให้คนหนุ่มมาก (ประมาณ 1,000 ล้านคน) ได้รับความยุติธรรม ได้แก่ พวกคนงาน และชาวนาที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้จีนเป็นโรงงานของโลก

จีนใหม่ต่างจากจีนเก่าคือ จะมีบทบาทในการเพิ่มความสัมพันธ์กับโลกอิทธิพลจีนเพิ่มตามโลกาภิวัตน์ ในขณะที่อเมริกาที่ใช้ระบบทุนนิยมเสรี และ laissez faire ทำให้ประเทศมีหนี้สินจนกลายเป็น hamburger crisis ทำให้คิดว่าจะตามวอชิงตัน (สหรัฐอเมริกา) ต่อไปได้แค่ไหน จีนจะต้องมีทิศทางให้แน่ชัด การตลาดที่แข่งขันได้ ทำงานหนัก และเสียสละ ต้องเฝ้าติดตามเรื่องค่าเงินหยวน (RMB) เงินหยวนเป็นเงินที่ใช้กันมากที่สุดสกุลหนึ่งในปัจจุบัน ถึงขณะนี้ยังใช้น้อยกว่าเงินเหรียญสหรัฐ แต่ต่อไปอาจจะใช้มากในเอเชีย

การที่จีนมีหลักการในการพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น เพิ่มความสัมพันธ์อันดีกับประเทศมหาอำนาจและประเทศในโลกตะวันออก (เอเชีย แอฟริกา) สิ่งหนึ่งที่เรารู้ได้จากจีนคือ การที่จีนพยายามร่วมมือกับประเทศที่เคยขัดแย้งกัน เช่น อินเดีย ในโลกแบบใหม่นี้เราไม่ควรคิดแต่เรื่องขัดแย้งเผชิญหน้ากันหรือแข่งขันกัน แต่ควรคิดเรื่องความร่วมมือกันเรียนรู้จากกันและกันเท่าที่เป็นการสร้าง “ตะวันออก” ให้เจริญเป็น “ตะวันออกใหม่” และประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุขกันทั่วหน้า

แนะนำหนังสือ

Wang Gungwu, **RENEWAL the Chinese State and the New Global History**, 2013.

แนวทางการจัดการความมั่นคงเพื่อเตรียมรับความท้าทายต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 กรณีของกองทัพบก¹

Approaches to the Security Management to meet the Challenges of the Formation of the ASEAN Economic Community (AEC) in 2015: A Case of the Royal Thai Army

พ.อ.หญิง รศ.พิมลพรรณ อุโฆษกิจ²

บทคัดย่อ

ประเทศไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ในปี พ.ศ.2558 กองทัพบกเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงที่ต้องเตรียมกำลังและใช้กำลังในการป้องกันประเทศ โดยเฉพาะความมั่นคงตามแนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน อันเป็นช่องทางผ่านของภัยคุกคามทั้งแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่ที่ผ่านมากองทัพบกได้วางกำลังตามแนวชายแดนเพื่อป้องกันอธิปไตยและผลประโยชน์แห่งชาติถึง 7 กองกำลัง ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศจากภัยคุกคามรูปแบบต่าง ๆ ถึงแม้จะไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อาจทวีความรุนแรงมากขึ้น และเกิดปัญหาที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น จึงทำให้ต้องศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงเพื่อเตรียมรับความท้าทายต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 กรณีของกองทัพบก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบด้านความมั่นคงในส่วนของกองทัพบกเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเพื่อหาแนวทางการจัดการความมั่นคงของกองทัพบกเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การดำเนินงานในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มบุคคลฝ่ายความมั่นคง ภาคเอกชน ภาคประชาชน เจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในต่างประเทศ และเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร

¹ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี 2556

² อาจารย์กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นักวิจัยได้ลงนามวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ความมั่นคงในปัจจุบัน แนวโน้มของการพัฒนาและความท้าทายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตลอดจนแนวทางจัดการความมั่นคงของกองทัพบกเพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการศึกษาพบว่าภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ตามแนวชายแดนที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในแต่ละประเทศไม่แตกต่างกันมากนัก การใช้กำลังทางทหารตอบโต้กันมีแนวโน้มลดลง แต่ยังเป็นภัยคุกคามที่ยังคงต้องเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง สำหรับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ทวีความรุนแรงในทุกแนวชายแดนซึ่งกองทัพบกควรมีการบูรณาการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา จากการศึกษาพบว่าเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว กองทัพบกควรมีบทบาทในการช่วยประเทศไทยเสริมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนด้วยการปรับมุมมองในการปฏิบัติไปสู่การปฏิบัติเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นความท้าทายของกองทัพบก นอกจากนั้นกองทัพบกควรมีแนวคิดในการจัดการความมั่นคงให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย หลักการไม่ใช้กำลัง หลักการจัดการข้อขัดแย้งพิพาทด้วยแนวทางสันติวิธี หลักการเชิงวัฒนธรรม หลักความมั่นคงแบบร่วมมือ ทั้งนี้ปัจจัยแห่งความสำเร็จกองทัพบกควรสามารถเชื่อมโยงกลไกความรับผิดชอบทั้งระบบ จัดทำและขับเคลื่อนแผนงานเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ และการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมถึงความสามารถในการสร้างความร่วมมือระหว่างกันกับประเทศเพื่อนบ้าน

คำสำคัญ : การจัดการความมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กองทัพบก

Abstract

As part of the ASEAN Economic Community (AEC) in 2015, the Royal Thai Army (RTA) is in charge of forces in defense and security particularly along the border to neighboring countries that passage of a threat to both traditional and non – traditional threats. Until now, the RTA has deployed 7 task forces along the border to protect the sovereignty and national interests, so as to prepare for the changes that may affect the security of the country from the threat. As a

greater variety of different security problems, the study of the stability to prepare for the challenges of the ASEAN Economic Community for the RTA is proposed in this research project. The research objective is to study the impact of security on the part of the RTA into the AEC, and to find ways to manage the security for the RTA to support the AEC operations. In this study, the primary data are collected from various groups including a group of security forces, individuals from the private sector, civil society groups, officials from the central, and the staff who work abroad. Also, the secondary data are collected from related academic papers. Researchers use both types of data to analyze the present security situation, trends of developments, challenges of the AEC, and the management and security of the RTA to prepare for entry into the AEC.

The study shows that the threats along the border to neighboring countries do not differ much. The use of military retaliation has decreased, but need to be monitored continuously. New threats along the borders are still intensifying, so the RTA has to be integrated with all sectors involved in the solution. As entry into the AEC, the study also reveals that the RTA must play a role in helping to strengthen the country along the border with a fine view of the practice into action for human security, which is the challenge of the RTA. In addition, the RTA must deal with the concept of security management to support the AEC such as principles of conflict dispute by peaceful means, cultural principles, and home security and cooperation. The success keys of the manage security for the RTA is to link the mechanism responsible for the whole system, drive strategic plan to create an integrated and participation of all sectors, and build cooperation with neighboring countries.

Keywords : Security Management, ASEAN Economic Community (AEC), Royal Thai Army

1. บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจถือว่าเป็นพลังการขับเคลื่อนของการพัฒนาประเทศและเป็นรากฐานของความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยทุกประเทศต่างมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายอันดับแรก ปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจโดยลำพังของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดเล็ก มีอำนาจการต่อรองต่ำ ไม่อาจพัฒนาได้และแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ แต่กลับถูกเอาเปรียบโดยประเทศที่เจริญกว่า แนวคิดการรวมตัวทางเศรษฐกิจจึงได้รับความสนใจจากประเทศต่าง ๆ สำหรับในภูมิภาคอาเซียน มีการรวมตัวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2558 สถานการณ์ดังกล่าว เป็นสิ่งท้าทายต่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น และท้าทายต่อการจัดการด้านความมั่นคง ซึ่งกองทัพมีความรับผิดชอบหลักต่อความมั่นคงตามแนวชายแดน ทั้งนี้การรวมตัวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2558 จะทำให้มีการไหลเวียนของสินค้า บริการ แรงงานทุน และการลงทุนอย่างเสรี มีการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงระหว่างประเทศที่สะดวกมากขึ้น มีการให้บริการและอำนวยความสะดวกบริเวณจุดผ่านแดนทั้งการค้าและการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียนและในประเทศไทยให้เจริญเติบโต แต่ก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบตามมาทั้งผลกระทบทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบทางด้านความมั่นคง กล่าวคืออาจเป็นช่องทางของการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมาย ยาเสพติด สิ่งผิดกฎหมายต่าง ๆ และอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่กองทัพกัมพูชาพบปะสำคัญในการดูแลและป้องกัน

ดังนั้น การรวมตัวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2558 เป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่กองทัพกัมพูชาต้องเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ปัญญาภัยคุกคามด้านความมั่นคงดังกล่าวถึงแม้จะมีใช้เรื่องใหม่แต่อาจทวีความรุนแรงมากขึ้น และอาจมีปัญหามากกว่าหลากหลายมากขึ้นอีก ทั้งนี้ในส่วนของการทัพบกที่มีหน้าที่โดยตรงในการรักษาความมั่นคงภายในและป้องกันประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อกองทัพกัมพูชา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบด้านความมั่นคงในส่วนของการทัพบกเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเพื่อหาแนวทางการจัดการความมั่นคงของกองทัพกัมพูชา เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งจะช่วยให้อำนาจการทัพบกสามารถประเมินผลกระทบและภัยคุกคามที่เกิดขึ้นได้อย่างรอบด้าน อันนำไปสู่

ไปสู่การจัดเตรียมความพร้อมของกองทัพบกในการป้องกันและแก้ปัญหาอันเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศต่อไป

2. ความเป็นมาของอาเซียนและพัฒนาการความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ความเป็นมาของอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN) เป็นกลุ่มความร่วมมือของประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความเป็นมายาวนาน โดยเมื่อวันที่ 8 ส.ค. 2510 มีการลงนามของประเทศสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งในปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) หรือชื่อเต็มคือปฏิญญาสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Declaration of ASEAN Concord) ที่พระราชวังสราญรมย์ ประกอบด้วยสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งเพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ ต่อมาได้มีประเทศสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มเติม ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม (เป็นสมาชิกเมื่อ 7 มกราคม 2527) เวียดนาม (เป็นสมาชิกเมื่อ 28 กรกฎาคม 2538) ลาวและพม่า (เป็นสมาชิกเมื่อ 23 กรกฎาคม 2540) และกัมพูชา (เป็นสมาชิกเมื่อ 30 เมษายน 2542) ตามลำดับ ทำให้ปัจจุบันอาเซียนมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ

ท่ามกลางการแข่งขันที่สูงขึ้นของมหาอำนาจของโลกอย่างสหรัฐอเมริกา และจีนหรือแม้กระทั่งมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อาเซียนต้องมีความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ความเป็นหนึ่งเดียวกัน และที่สำคัญคืออาเซียนจำเป็นต้องมีการพัฒนาความสัมพันธ์กับภายนอกเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะผลักดันการสร้างเสถียรภาพและช่วยขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือในภูมิภาค ซึ่งจะทำให้มีอำนาจต่อรองในระดับภูมิภาค ดังนั้นในการประชุมสุดยอดอาเซียนเมื่อเดือนตุลาคม 2546 ที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย สมาชิกเห็นพ้องต้องกันในการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน(ASEAN Community) ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีกำหนดให้มีการจัด

ตั้งเสรีจสมบรณ์ในปี 2558

พัฒนาการความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียน เริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนด้วยการประกาศจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) เมื่อปี 2535 และนับแต่นั้นมากิจกรรมของอาเซียนได้ขยายครอบคลุมไปสู่ทุกสาขาหลักทางเศรษฐกิจ รวมทั้งในด้านการค้าสินค้าและบริการการลงทุน มาตรฐานอุตสาหกรรมและการเกษตร ทรัพย์สินทางปัญญา การขนส่งพลังงาน และการเงินการคลัง เป็นต้น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่สำคัญ มีดังนี้

1. เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area หรือ AFTA) ปี 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งจัดอุปสรรคทางการค้าทั้งด้านภาษีและที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barrier : NTBs) เพื่อส่งเสริมการค้าภายในกลุ่มอาเซียน (Intra-ASEAN Trade)

2. เขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area หรือ AIA) ผู้นำอาเซียนได้ริเริ่มขึ้นในปี 2538 เพื่อให้อาเซียนเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนทั้งจากภายในและภายนอกอาเซียน โดยจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียนให้เสร็จภายในปี 2553 ซึ่งการลงทุนภายในเขตการลงทุนอาเซียนจะต้องได้รับการปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติหรือสิทธิพิเศษเท่าที่แต่ละประเทศอาเซียนจะให้ได้

3. ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration หรือ IAI) ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการครั้งที่ 4 พฤศจิกายน 2543 ที่สิงคโปร์ เพื่อเร่งรัดการรวมตัวกันของสมาชิกอาเซียนโดยการลดช่องว่างด้านการพัฒนาระหว่างประเทศสมาชิกเดิม 6 ประเทศ กับสมาชิกใหม่ (เมียนมาร์ ลาว เวียดนาม และ กัมพูชา)

4. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม (ASEAN Industrial Cooperation Scheme หรือ AICO) เป็นความพยายามในการสนับสนุนให้มีการขยายตัวของความร่วมมือกันทางด้านกิจกรรมอุตสาหกรรมในระดับบริษัทที่มีฐานการผลิตในประเทศสมาชิกอาเซียน มีการลงนามตกลงของรัฐมนตรีประเทศสมาชิกอาเซียนที่รับผิดชอบทางการค้าและอุตสาหกรรม เมื่อ 27 เมษายน 2539

5. กรอบความตกลงด้านการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services หรือ AFAS) ได้มีการลงนามความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 5 เดือนธันวาคม 2538

6. ความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและอิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Framework Agreement) ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ 4 เดือนพฤศจิกายน 2543 ได้ลงนามความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (e-ASEAN Framework Agreement) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในด้านการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลข่าวสาร (IT) เพื่อการปรับระเบียบกฎหมายที่จะช่วยอำนวยความสะดวกด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้สอดคล้องกัน เพื่อการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน IT ของบุคลากรใน ASEAN เพื่อการส่งเสริมให้มีการ ICT ในการบริการของภาครัฐ (e-Government)

7. ความร่วมมือด้านการเงินการคลัง (Financial Cooperation) อาเซียนได้จัดตั้งระบบระงับภัยอาเซียน การเสริมสร้างกลไกสนับสนุนและแก้กฎระหว่างกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และความริเริ่มเชียงใหม่ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2543 เป็นการปรับปรุงความตกลงแลกเปลี่ยนเงินตราอาเซียน (ASEAN Swap Arrangement – ASA)

8. ความร่วมมือด้านการเกษตรและป่าไม้ของอาเซียน และอาเซียน +3 (จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้) ครอบคลุมความร่วมมือในด้านประมง ป่าไม้ ปศุสัตว์ พืช และอาหาร เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางด้านอาหารและความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในด้านอาหาร การเกษตรและผลผลิตป่าไม้

9. ความร่วมมือด้านการขนส่งของอาเซียน มุ่งเน้นเรื่องการเสริมสร้างความเชื่อมโยงในการขนส่งหลายรูปแบบ การส่งเสริมการเคลื่อนย้ายคนและสินค้าแบบไร้พรมแดน และการส่งเสริมการเปิดเสรีบริการด้านขนส่งทางน้ำและทางอากาศให้ดียิ่งขึ้น

10. ความร่วมมือด้านพลังงานในอาเซียน (ASEAN Energy Cooperation) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในการจัดหาพลังงาน การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในภูมิภาคอาเซียน และการจัดการด้านความต้องการพลังงานอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือกันในการแข่งขันปิโตรเลียมในภาวะฉุกเฉิน

11. ความตกลงด้านการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Agreement) ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 8 ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 ได้ลงนามในความตกลงด้านการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Agreement) เพื่อส่งเสริมให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นรากฐานที่ช่วยเสริมสร้างการเป็นประชาคมอาเซียนภายในปี 2558 โดยเฉพาะในเสาของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด โดยนำความร่วมมือและความตกลงทางเศรษฐกิจที่อาเซียนได้ดำเนินการมาระยะหนึ่ง มาต่อยอดให้มีผลเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น เช่น ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ความตกลงด้านการส่งเสริมการลงทุนอาเซียน ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมอาเซียน และความตกลงด้านการท่องเที่ยวของอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

อาเซียนได้กำหนดพิมพ์เขียว (AEC blueprint) ในการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ไว้ 4 ประการ คือ

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะให้อาเซียนมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น เป็นศูนย์กลางการผลิตของโลก และเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานโลก การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันของอาเซียน มี 5 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การเคลื่อนย้ายสินค้าเสรี (2) การเคลื่อนย้ายบริการเสรี (3) การเคลื่อนย้ายการลงทุนเสรี (4) การเคลื่อนย้ายเงินทุนเสรี (5) การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือเสรี

ทั้งนี้อาเซียนได้กำหนดกลไกและมาตรการใหม่ ๆ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนิน

มาตรการด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ ยกเลิกภาษีศุลกากรให้หมดไป ทบอยยกเลิกอุปสรรคทางการค้าที่มีใช่มายาวนาน ปรับปรุงประสานพิธีการด้านศุลกากรให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและง่ายขึ้น ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนธุรกรรม เคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือเสรี นักลงทุนอาเซียนสามารถลงทุนได้อย่างเสรีในสาขาอุตสาหกรรมและบริการที่ประเทศสมาชิกอาเซียนเปิดให้ เป็นต้น รวมถึงได้กำหนด 12 สาขาอุตสาหกรรมสำคัญลำดับแรกอยู่ภายใต้ตลาดและฐานการผลิตเดียวกันของอาเซียน ได้แก่ เกษตร ประมง ผลิตภัณฑ์ยาง ผลิตภัณฑ์ไม้ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ การขนส่งทางอากาศ สุขภาพ e-ASEAN ท่องเที่ยว และโลจิสติกส์ รวมทั้งความร่วมมือในสาขาอาหาร เกษตรและป่าไม้

2. การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง เป้าหมายสำคัญของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน คือ การสร้างภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง มีความเจริญรุ่งเรือง และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยมี 6 องค์ประกอบหลัก ที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ (1) นโยบายการแข่งขัน (2) การคุ้มครองผู้บริโภค (3) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (5) มาตรการด้านภาษี (6) พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีข้อผูกพันที่จะต้องนำกฎหมายและนโยบายการแข่งขันมาบังคับใช้ภายในประเทศ เพื่อทำให้เกิดการแข่งขันที่เท่าเทียมกันและสร้างวัฒนธรรมการแข่งขันของภาคธุรกิจที่เป็นธรรม นำไปสู่การเสริมสร้างการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาคในระยะยาว

3. การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน มีการดำเนินการใน 2 องค์ประกอบ คือ (1) การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) (2) ความริเริ่มในการรวมกลุ่มของอาเซียน (Initiatives for ASEAN Integration: IAI) ความริเริ่มดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดช่องว่างการพัฒนา ทั้งในระดับ SME และเสริมสร้างการรวมกลุ่มของเวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ ให้สามารถดำเนินการตามพันธกรณีและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของอาเซียน รวมทั้งเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

4. การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก อาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีความเชื่อมโยงและพึ่งพากับเศรษฐกิจโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นอาเซียนจึงต้องมองออกไปนอก

ภูมิภาคและบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยมีการดำเนิน 2 มาตรการ คือ (1) การจัดทำเขตการค้าเสรีและความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิดกับประเทศนอกอาเซียน (2) การมีส่วนร่วมในเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานโลก ซึ่งมาตรการดังกล่าวนี้จะช่วยให้ภาคธุรกิจของอาเซียนสามารถแข่งขันได้ในตลาดระหว่างประเทศ ทำให้อาเซียนมีพลวัตเพิ่มขึ้นและเป็นผู้ผลิตของโลก รวมทั้งทำให้ตลาดภายในยังคงเป็นที่น่าสนใจและดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่กระชับและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้อาเซียนมีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ซึ่งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับอีก 2 เสาหลักของอาเซียน คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง และประชาคมทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อมุ่งหวังให้อาเซียนเป็นประชาคมเดียวกันอย่างสมบูรณ์แบบทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของอาเซียนปี ค.ศ. 2020 ที่กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มั่นคง และรุ่งเรือง เป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาอย่างมีพลวัต (A Partnership in Dynamic Development)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ทำให้ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ การเชื่อมโยงกันในอาเซียน ซึ่งแผนแม่บทการเชื่อมโยงอาเซียน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554) ประกาศเป็นปฏิญญาในที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 17 ณ กรุงฮานอย ในปี 2553 เรียกว่า HA NOI DECLARATION ON THE ADOPTION OF THE MASTER PLAN ON ASEAN CONNECTIVITY (ปฏิญญาฮานอยว่าด้วยการรับแผนแม่บทว่าด้วยการเชื่อมโยงอาเซียน) เพื่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงภายในภูมิภาคอาเซียนด้วยตนเอง ด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การไปมาหาสู่กันระหว่างประชาชนพลเมืองอาเซียน อันจะนำไปสู่การสร้างประชาคมอาเซียนให้สำเร็จอย่างมั่นคงก้าวหน้าและยั่งยืนในปี พ.ศ.2558 การเชื่อมโยงอาเซียนจะส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ ลดช่องว่างทางการพัฒนา บูรณาการกระบวนการสร้างประชาคมอาเซียน เสริมการสร้างขีดความสามารถในแข่งขันให้กับอาเซียน ส่งเสริมความเข้าใจต่อกันอย่างลึกซึ้งทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเดินทางไปมาหาสู่ข้ามพรมแดนกันอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นอย่างไม่เคยคาดว่าจะเป็นไปได้มาก่อน ความสำคัญของแผนนี้ คือ เป็นการบูรณาการแผนเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมที่สำคัญหลายโครงการที่มีอยู่แล้วทั้งในกรอบอาเซียนและกรอบอนุภูมิภาคให้ปรากฏในแผนงานเดียว แผนแม่บทว่าด้วยการเชื่อมโยงอาเซียน

แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ

1) การเชื่อมโยงทางกายภาพ (Physical Connectivity) เป็นเรื่องการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ทางหลวง ทางรถไฟ ท่าเรือ การขนส่งทางน้ำ ทางทะเล ฯลฯ

2) การเชื่อมโยงทางสถาบัน (Institutional Connectivity) เป็นเรื่องของกลไก กระบวนการ ระบบการบริหารจัดการและการบริการ ฯลฯ เพื่อประสิทธิภาพในการเชื่อมโยง ได้แก่ การประสานกฎระเบียบด้านการขนส่งและคมนาคมให้สอดคล้องกัน

3) การเชื่อมโยงระหว่างประชาชน (People – to – People Connectivity) เป็นกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ระหว่างประชาชนของทั้ง 10 ประเทศที่จากนี้ไปจะเรียกว่าเป็น ASEAN Citizen หรือ “พลเมืองอาเซียน” เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนอาเซียนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันและเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน

สำหรับประเทศไทยซึ่งมีทำเลที่ตั้งที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีพรมแดนทางบกเชื่อมกัน 7 ประเทศ คือ เมียนมาร์ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย และสิงคโปร์ ดังนั้นการเชื่อมโยงที่สำคัญคือ การเชื่อมโยงทางกายภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ได้แก่

1) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) หรือเส้นทางหมายเลข 9 (R9) มีจุดเริ่มต้นคือเมืองดานังในเวียดนาม (ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญของเวียดนาม) ตัดผ่านลาวและไทย มายังเมืองเมะละแหม่ง หรือเมะล่าย (Mawlamyine) ในพม่า

2) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวเหนือ-ใต้ North-South Economic Corridor (NSEC) เชื่อมต่อจินตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) เข้ากับภูมิภาคแหลมทองผ่านถนนในแนวเหนือ-ใต้ จุดเริ่มต้นของถนนในแนวเหนือ-ใต้ คือ เมืองคุนหมิง ส่วนจุดปลายจะแยกเป็นสองสายคือประเทศไทย และประเทศเวียดนาม

3) เส้นทางสายตะวันตก (Western Subcorridor: R3) ซึ่งเชื่อมต่อประเทศจีนตอนใต้กับกรุงเทพฯ มีรหัสว่าเส้นทาง R3 แบ่งเป็นเส้นทางย่อยทางตะวันออก (R3E) ที่ผ่านประเทศลาว และเส้นทางย่อยทางตะวันตก (R3W) ที่ผ่านพม่า และระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ Southern Economic Corridor (SEC) เชื่อมต่อระหว่างไทย-กัมพูชา-เวียดนาม

การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนตามแผนยุทธศาสตร์การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง การเป็นภูมิภาคที่มีการ

พัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และการเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกรวมถึงการจัดทำโครงข่ายการคมนาคมขนส่งทางบกในภูมิภาคอาเซียน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงประชาชนให้ไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ประเทศไทยซึ่งมีที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาค สามารถรับประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งจะทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจตามแนวชายแดน ขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าคิดว่า การเปิดเสรีให้มีการเคลื่อนย้ายบริการ เคลื่อนย้ายการลงทุน เคลื่อนย้ายสินค้า เคลื่อนย้ายแรงงาน รวมถึงการเข้าออกประเทศของประชาชนประเทศต่าง ๆ ได้โดยสะดวกมากขึ้น อาจทำให้เกิดการลักลอบเคลื่อนย้ายลักษณะต่าง ๆ อย่างผิดกฎหมายได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานผิดกฎหมาย และผู้ก่อการร้าย เป็นต้น

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินงานในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์บุคคลและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งคณะนักวิจัยจะลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ รวมทั้งสิ้นประมาณ 332 คน ประกอบด้วยบุคคลจากกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดที่เป็นสนามวิจัย เจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ต่างประเทศ

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ประกอบด้วยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นรูปแบบวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ ข่าวสารต่าง ๆ และบทความในวารสารวิชาการ จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และหน่วยราชการ

3. พื้นที่วิจัย พื้นที่หรือสนามวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยสนามวิจัยภายในและภายนอกประเทศ ดังนี้

1) พื้นที่วิจัยภายในประเทศ ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลจากส่วนกลาง ได้แก่

กรุงเทพมหานครและ จังหวัดชายแดน ดังนี้

- ชายแดนเมียนมาร์ ได้แก่ จังหวัดระนอง จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดตาก จังหวัดเชียงใหม่
- ชายแดน สปป.ลาว ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดหนองคาย จังหวัดอุบลราชธานี
- ชายแดนกัมพูชา ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ
- ชายแดนมาเลเซีย ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดนราธิวาส

2) พื้นที่วิจัยภายนอกประเทศ ประกอบด้วย 5 ประเทศ คือ เมียนมาร์ สปป.ลาว กัมพูชา มาเลเซีย และเวียดนาม โดยจะเป็นการศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเมืองชายแดนที่ติดกับประเทศไทยซึ่งจะช่วยให้เข้าใจแนวโน้มของปัญหาภัยคุกคามระหว่างพื้นที่ชายแดนได้อย่างลึกซึ้ง รวมถึงประเทศเวียดนามซึ่งมีความสัมพันธ์ทางทหารอย่างใกล้ชิดกับประเทศ สปป.ลาวและกัมพูชา

4. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับความมั่นคง

4.1 สถานการณ์ความมั่นคงในปัจจุบัน

สภาพปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนและการดำเนินงานด้านความมั่นคงชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในแต่ละประเทศไม่แตกต่างกันมากนัก โดยปัญหาด้านความมั่นคงที่เป็นปัญหาสำคัญในชายแดนทุกประเทศ ได้แก่ ปัญหาเส้นเขตแดน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว ส่วนปัญหาความมั่นคงที่พบมากในบางพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาการโจรกรรมข้ามแดน ปัญหาคู่อพยพ ปัญหาการข้ามแดนโดยผิดกฎหมาย ปัญหาบุคคลสองสัญชาติ และปัญหาการก่อความไม่สงบ ซึ่งการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานด้านความมั่นคงจะต้องบูรณาการความร่วมมือในการป้องกันและแก้ปัญหาต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

เมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนมีแนวโน้มว่าจะมีความรุนแรงมากขึ้นอันเนื่องมาจากความท้าทายด้านการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ซึ่งจะทำให้มีการเคลื่อนย้ายเสรีในด้านสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน แรงงานฝีมือ และด้านการเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ซึ่งมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเชื่อมโยงกันในอาเซียนได้โดยสะดวก ความสะดวกในการเคลื่อนย้ายคน สิ่งของ และยานพาหนะดังกล่าว จะเป็นช่องทางให้มีโอกาสลักลอบกระทำความผิดกฎหมายได้ง่ายขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น ยาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานผิดกฎหมาย มักจะลักลอบเข้ามาในประเทศซึ่งมีเศรษฐกิจที่ดีกว่า และเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เศรษฐกิจก็จะมีพัฒนามากขึ้น ย่อมเป็นที่ดึงดูดให้มีการลักลอบนำเข้ามามากยิ่งขึ้น ดังเช่นในพื้นที่ชายแดน จ.ศรีสะเกษ ชาวบ้านในหมู่บ้านตั้งข้อสังเกตว่า “แถวนี้ เด็กติดยาเสพติดส่วนใหญ่จะเป็นลูกคนรวย เพราะเค้ามีสตางค์ซื้อ คนจนจะไปซื้อได้ที่ไหน ยามันก็แพง” นอกจากนี้การพัฒนาเครือข่ายเส้นทางการคมนาคม และการผ่อนคลายกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้า-ออก ตามแนวชายแดน เช่น แรงงานต่างด้าวอาศัยบัตรผ่านแดนเข้าประเทศ แต่กลับลักลอบเข้ามาทำงานทำในพื้นที่ตอนใน ส่วนปัญหาที่เป็นภัยคุกคามแบบดั้งเดิม เช่น ปัญหาเส้นเขตแดน และปัญหาการสู้รบตามแนวชายแดน ไม่น่าจะเกิดขึ้นเพราะแต่ละประเทศมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน

4.2 แนวโน้มของการพัฒนาและผลกระทบด้านความมั่นคงภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อกองทัพบก

4.2.1 แนวโน้มการพัฒนาเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

สำหรับแนวโน้มการพัฒนาเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศไทยรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการและแรงงาน จะต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับการพัฒนาโดยสามารถจำแนกในแต่ละด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการเมือง ประเทศไทยจะต้องเร่งให้มีแนวนโยบายยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างเสถียรภาพด้านการเมืองและด้านความมั่นคงในวิถีทางระบอบประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้าง

ความเชื่อมั่นให้กับประเทศในภูมิภาคในด้านการลงทุนและการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีกับมิตรประเทศทั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และนานาชาติ

2) ด้านเศรษฐกิจ การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากสถานที่ตั้งของประเทศไทยมีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจในหลายด้าน เช่น ธุรกิจด้านสุขภาพ ด้านการบิน และการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งคาดว่าจะมีการพัฒนาและขยายตัวอีกอย่างมากในอนาคต ซึ่งสำหรับประเทศไทยมีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2558 มูลค่าการค้าภายในอาเซียนจะทำให้เกิดดุลการค้ามากขึ้นและจะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของไทยในปี พ.ศ.2558 เพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 2 ในภูมิภาครองจากสิงคโปร์³

ในด้านการค้าชายแดน รัฐให้ความสำคัญกับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษถึงแม้ว่าปัจจุบันจะอยู่ในขั้นตอนของการศึกษารูปแบบและแนวทางในการดำเนินการ ซึ่งหากมีการดำเนินการได้ครบทุกส่วน ทั้งส่วนของนิคมอุตสาหกรรม ส่วนแสดงสินค้า ส่วนกระจายสินค้า ศูนย์อำนวยความสะดวก เช่น ธนาคาร ศุลกากร และสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จะทำให้เห็นแนวโน้มของการพัฒนาชายแดนอย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ในด้านผู้ประกอบการ แนวโน้มของการพัฒนาจะต้องปรับเปลี่ยนมาสู่กระบวนการผลิตที่ใช้แรงงานน้อยเพื่อลดปัญหากระบวนการผลิตที่ต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวทั้งในด้านอุตสาหกรรมและการเกษตร เนื่องจากต้นทุนด้านค่าจ้างแรงงานต่างด้าวไม่แตกต่างจากคนไทยมากนัก อีกทั้งแรงงานต่างด้าวบางกลุ่มกลับไปทำงานในประเทศของตน สำหรับการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากสินค้าการเกษตรของไทยจะไม่สามารถแข่งขันกับราคาของสินค้าเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้านได้ เช่น มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น จึงอาจต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น

3) ด้านการศึกษา แนวโน้มของระบบการศึกษาในประเทศไทยนั้นได้มีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบของระบบภาคการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อรองรับนักศึกษาจากต่างประเทศให้มาศึกษาต่อในประเทศไทยมากขึ้น และยังมีการเน้นการสอนภาษาอังกฤษที่เป็นข้อจำกัดของเยาวชนไทยมากขึ้น เนื่องจากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นจะก่อให้เกิดแรงงานฝีมือจากประเทศสมาชิกทั้งหลายเข้าสู่ตลาดแรงงานของประเทศไทยอย่างแน่นอน การเตรียม

3 ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ. ผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ต่อเศรษฐกิจการค้าของไทย ใน 6 ปีข้างหน้า. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2552

ความพร้อมด้านการศึกษาดูเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษา ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4) ด้านแรงงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานใน 8 สาขาวิชาชีพ ได้แก่ อาชีพวิศวกร พยาบาล สถาปนิก การสำรวจ นักบัญชี ทันตแพทย์ อาชีพแพทย์ การบริการ/การท่องเที่ยว อาจทำให้เกิดการโยกย้ายแรงงานไทยในสายวิชาชีพเหล่านี้มากขึ้น ซึ่งประเทศไทยก็มีแนวโน้มในการพัฒนาบุคลากรในสายวิชาชีพที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต้องการป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการเพิ่มบทบาทของสมาคม/สภาวิชาชีพมากขึ้นเนื่องจากเป็นหน่วยงานหลักโดยตรงในด้านคุณสมบัติและมาตรฐานของวิชาชีพ

5) ด้านการคมนาคม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการขยายตัวของเมือง รวมถึงระบบสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับการขนส่งและการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่จะมีเพิ่มขึ้นในอนาคต

6) ด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ประสิทธิภาพในการค้าการลงทุนจำเป็นต้องใช้ระบบการติดต่อสื่อสารและการดำเนินธุรกิจที่สะดวกรวดเร็ว ดังนั้นการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารจะต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปด้วย เช่น ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E - Commerce) ระบบข้อมูลพื้นฐานอิเล็กทรอนิกส์ และการพัฒนาโครงข่ายสารสนเทศความเร็วสูง เป็นต้น

4.2.2 ผลกระทบด้านความมั่นคงภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อกองทัพบก

ปัญหาด้านความมั่นคงตามบทบาทของกองทัพบกเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอาจจะไม่แตกต่างไปจากปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนที่เคยมีมาในอดีตมากนัก หากแต่จะแตกต่างในด้านของปริมาณและรูปแบบเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนความเสี่ยงของปัญหาด้านความมั่นคงที่จะเกิดขึ้น คือปัจจัยในด้านการเชื่อมโยงในภูมิภาค (ASEAN Connectivity) การเคลื่อนย้ายคนและสิ่งของโดยเสรีจะเป็นช่องว่างให้เกิดการทำผิดกฎหมายได้โดยง่าย หากไม่มีมาตรการควบคุมและสกัดกั้นที่มีประสิทธิภาพโดยสามารถประเมินถึงปัญหาด้านความมั่นคงได้ ดังนี้

1) ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาทั้งการลักลอบนำเข้ามาตามชายแดนและ

ปัญหาการเสพยาเสพติด ซึ่งปัญหาการเสพยาเสพติดตามแนวชายแดนยังมีปริมาณน้อยกว่าในพื้นที่ตอนในของประเทศ เพราะตามแนวชายแดนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีกำลังซื้อน้อยกว่า แต่จะมีปัญหาเรื่องการลักลอบนำเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลักซึ่งส่วนมากจะมาจากทางภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการเชื่อมโยงในภูมิภาค จะเป็นการเพิ่มความเสี่ยงให้เกิดการลักลอบขนยาเสพติดที่มากับคนและสิ่งของเป็นได้มากขึ้นเนื่องจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้การเคลื่อนย้ายคนและสิ่งของมีความสะดวกมากขึ้น และยาเสพติดก็จะสามารถลักลอบเข้ามาได้จากหลายทิศทางและหลายภูมิภาคมากขึ้น รวมทั้งการลักลอบนำเข้ามาตามชายแดนที่ผ่านมาทางช่องทางธรรมชาติที่มีอยู่เป็นจำนวนมากก็จะมีลักลอบนำเข้าเป็นปริมาณมากขึ้นเช่นกัน

2) การลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว จะมีรูปแบบการเข้ามาในไทย 2 รูปแบบ คือการเข้ามาอย่างผิดกฎหมายโดยลักลอบเข้ามาตามเส้นทางธรรมชาติ และการเข้ามาอย่างถูกกฎหมายคือการทำเอกสารผ่านแดน (Border Pass) เข้ามาแล้วลักลอบเข้ามาในพื้นที่ตอนใน ซึ่งเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ปัญหาดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยประเทศไทยมีความเจริญและเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ดึงดูดมากเมื่อเทียบกับประเทศบ้านเกิดของตนเอง

3) ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ⁴ นอกเหนือจากปัญหาที่กล่าวมาแล้ว ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติตามแนวชายแดน ได้แก่ การลักลอบหลบหนีเข้าเมือง (นอกเหนือจากแรงงานต่างด้าว) การค้ามนุษย์ และการค้าอาวุธสงครามก็จะสามารถลักลอบเข้ามาเพิ่มขึ้นเช่นกัน ปัญหาการลักลอบเข้ามาตามแนวชายแดนตามช่องทางธรรมชาติสามารถกระทำได้สะดวกเพราะมีจำนวนมาก ส่วนการเข้ามาอย่างถูกกฎหมายมักจะมีกระบวนการต่าง ๆ เช่น การปลอมแปลงเอกสารการเดินทาง และการแปลงโฉมเพื่ออำพรางเจ้าหน้าที่ เป็นต้น และอาจมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่สูงขึ้นสำหรับการกระทำผิด ซึ่งเทคโนโลยีสำหรับการตรวจจับสิ่งของและบุคคลที่ลักลอบเข้ามาตามแนวชายแดนอาจจะไม่เพียงพอทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยเฉพาะตามด่านชายแดนเล็ก ๆ

4) ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา อันเนื่องจากการขยายตัวของชุมชนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายรวมถึงผู้ติดตาม ซึ่งมีปริมาณมากโดย

⁴ อาชญากรรมข้ามชาติ ตามความหมายของสหประชาชาติ มี 8 อย่าง ได้แก่ การก่อการร้าย ยาเสพติด ลักลอบหลบหนีเข้าเมือง ค้ามนุษย์ ฟอกเงิน โจรสลัด ค้าอาวุธสงคราม อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

เฉพาะตามแนวชายแดนในหลายจังหวัดที่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ เช่น อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และ จังหวัดระนอง ชุมชนแรงงานต่างด้าวเหล่านี้บางแห่งเปรียบเสมือนชุมชนแออัด ขาดการดูแลด้าน สุขาภิบาลที่ดี รวมถึงแรงงานเหล่านี้ได้นำเอา “โรคอุบัติซ้ำ” หรือ (Re-emerging Infectious Diseases) หมายถึง โรคติดเชื้อที่เคยแพร่ระบาดในอดีตและสงบไปแล้วเป็นเวลานานหลายปีแต่กลับ ระบาดขึ้นอีก เช่น วัณโรค ไข้เลือดออก มาลาเรีย กาฬหลังแอ่น และโรคเท้าช้าง นอกจากนี้ยัง อาจเป็นแหล่งอาชญากรรมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวไทยในพื้นที่

4.3 หลักการจัดการความมั่นคง

ภัยคุกคามด้านความมั่นคงทั้งภัยคุกคามแบบดั้งเดิม และภัยคุกคามรูปแบบใหม่อันเป็น ผลกระทบจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นั้นย่อมมีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น การจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ของการพัฒนาประเทศ สามารถก้าวต่อไป ในบริบทของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีผลกระทบอันเป็นภัยคุกคามด้านความ มั่นคงให้น้อยที่สุด จำเป็นต้องมีแนวคิดในการจัดการความมั่นคงที่ตอบสนองต่อบริบทที่มีความ ซับซ้อนกันมากขึ้นในหลายมิติ เช่น มิติด้านความร่วมมือ มิติด้านการแข่งขัน และมิติด้านความ มั่นคงของชาติตนเอง สำหรับกองทัพบก ควรมีแนวคิดในการจัดการความมั่นคง ดังต่อไปนี้

1) หลักการไม่ใช้กำลัง (The Non-Use of Force) จากคำกล่าวที่ว่า “ถ้ารบ กันก็ตายกันทั้งคู่”⁵ หมายถึงในสถานการณ์ของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจ ถ้ามีการทำสงคราม หรือใช้กำลังกันเมื่อไหร่ ประเทศคู่สงครามจะเกิดความสูญเสียอย่างมหาศาลจนไม่อาจประเมิ นได้ ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน โอกาสทางเศรษฐกิจ และความน่าเชื่อถือของประเทศ ดังนั้น ในกรณีของการเกิดความขัดแย้ง หลักการไม่ใช้กำลังจึงเป็นหลักการแรกที่จะต้องตระหนักในการ จัดการด้านความมั่นคง โดยจะต้องแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นด้วยวิธีอื่น

2) หลักการจัดการข้อขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี (The Pacific Settlement of Disputes) หลักการข้อนี้เป็นหลักการจัดการข้อขัดแย้งที่เป็นที่ยอมรับในสังคมโลก เพราะเป็น หลักการที่ไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียและผลกระทบที่รุนแรง การจัดการข้อขัดแย้งด้วยแนวทาง สันติวิธีสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเจรจาต่อรอง การประนีประนอม การกดดันภายใน

⁵ คำสัมภาษณ์ผู้ช่วยทูตพาณิชย์ ประจำประเทศเมียนมาร์ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2557

และการแสวงผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

3) หลักการเชิงสังคมวัฒนธรรม (Socio - Cultural) เป็นหลักการที่แสวงประโยชน์จากการมีอัตลักษณ์และสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน สร้างความรู้สึกผูกพันกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกัน นอกจากนี้หลักการเชิงสังคมวัฒนธรรมจะทำให้เส้นเขตแดนระหว่างประเทศเลือนลาง และหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้ ซึ่งในสถานการณ์ปกติและในสถานการณ์ความขัดแย้งสามารถนำหลักการเชิงสังคมวัฒนธรรมไปขยายผลให้บรรลุเป้าหมาย หลักการเชิงสังคมวัฒนธรรมได้แก่ ลำานีอาเซียน (The ASEAN Ways) ประเพณี วัฒนธรรมชาวพุทธ เป็นต้น

4) หลักความมั่นคงแบบร่วมมือ (Cooperative Security) ในการจัดการความมั่นคงที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ การตระหนักถึงหลักความร่วมมือด้านความมั่นคงจะช่วยให้เกิดความไว้วางใจกันมากกว่าแนวทางแบบเดิมคือการแข่งขันกันสะสมอาวุธ ซึ่งมีแต่ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางทหารมากกว่าประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะมากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน⁶ ดังนั้นการใช้หลักความมั่นคงแบบร่วมมือจะทำให้เกิดความมั่นคงรวมถึงในระดับภูมิภาคได้อย่างแน่นอน โดยความมั่นคงแบบร่วมมือสามารถดำเนินการด้วยการวิจัยพัฒนาอาวุธร่วมกัน การพัฒนาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศร่วมกัน มีหลักการป้องกันประเทศร่วมกัน มีการจัดทำล้งร่วมเฉพาะกิจเพื่อเผชิญภัยพิบัติร่วมกัน มีการซ้อมรบร่วมกัน เป็นต้น

4.4 แนวทางการจัดการความมั่นคงเพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ในการเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งกองทัพบกจะต้องเผชิญกับความท้าทายและปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนซึ่งจะเป็นผลกระทบมาจากความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจตามแนวชายแดน และการเชื่อมโยงอาเซียนดังได้กล่าวในตอนต้น

กองทัพบกซึ่งมีการกัในการป้องกันประเทศ โดยเฉพาะตามแนวชายแดน ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ กำหนดการศึกษาพันธกิจของกองทัพบกในการสถาปนาความมั่นคงตามแนวชายแดน 3 ประการ ได้แก่ 1) การเฝ้าตรวจและป้องกันชายแดน 2) การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน 3) การ

⁶ AMANDA MACIAS, JEREMY BENDER AND SKYE GOULD. The 35 Most Powerful Militaries In The World. JUL. 10, 2014 จาก <http://www.businessinsider.com/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7> สรุปรว่า ไทยมีพลล้งอำนาจทางทหารเป็นอันดับ 3 ในกลุ่มประเทศอาเซียน และมีพลล้งอำนาจทางทหารมากที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ

พัฒนาเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นจึงขอเสนอแนวทางการจัดการความมั่นคงเพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนี้

1) แนวทางการจัดการความมั่นคงด้านการเฝ้าตรวจและป้องกันชายแดน

ในการป้องกันและรักษาเอกราชอธิปไตย และบูรณาภาพแห่งดินแดนของชาติจากการรุกรานด้วยกำลัง การคุ้มครองและพิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ถึงแม้ว่าในสถานการณ์ของการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะมีแนวโน้มของภัยคุกคามที่ใช้กำลังทางทหารจะมีความเป็นไปได้น้อยมาก แต่กองทัพยังมีความจำเป็นที่จะต้องวางกำลังตามแนวเพื่อการป้องกันชายแดนตามแนวความคิดทางยุทธศาสตร์ การป้องกันเชิงรุก หมายถึงการจัดเตรียมกำลัง เสริมสร้าง พัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรทางทหารทั้งหมดให้กองทัพสามารถพึ่งตนเองได้ และมีความพร้อมในการใช้กำลังเพื่อการป้องกันปราม การแก้ไขและยุติความขัดแย้ง โดยมุ่งเน้นมาตรการด้านการข่าวอย่างต่อเนื่อง และเชิงรุกในทุกสถานการณ์ มีระบบแจ้งเตือนและเฝ้าตรวจที่มีประสิทธิภาพพร้อมรับสถานการณ์ทั้งในยามปกติและยามสงคราม

การจัดการความมั่นคงของกองทัพบก ด้านการเฝ้าตรวจและป้องกันชายแดน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) นั้นจำเป็นที่จะต้องบูรณาการศักยภาพหน่วยงานด้านความมั่นคงทุกด้านควบคู่กับการสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคม เข้าร่วมในการจัดการด้านการเฝ้าตรวจชายแดน เพื่อให้เกิดความมั่นคงตามแนวชายแดนที่กำลังท้าทายในบริบทโลกศตวรรษที่ 21 โดยมีแนวทาง ดังนี้

1.1) การเสริมสร้างงานด้านข่าวกรองและการต่อต้านข่าวกรองประชาชน ด้วยการใช้ศักยภาพของกองทัพบกในการสร้างองค์ความรู้พัฒนาทักษะให้กับประชาชน ในชุมชนชายแดน ให้เข้ามามีส่วนร่วมและมีศักยภาพในงานด้านการข่าวกรอง และงานด้านการต่อต้านข่าวกรอง เพื่อนำพลังประชาชนตามแนวชายแดนมาร่วมเฝ้าตรวจชายแดนให้เป็นรูปธรรม

1.2) วิจัยและพัฒนาระบบเทคโนโลยีทันสมัยเฝ้าตรวจชายแดนด้วยมาตรการผลักดันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามแนวชายแดนให้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อการเฝ้าตรวจชายแดนซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาทดแทนกำลังคนที่อาจไม่เพียงพอต่อการจัดการเฝ้าตรวจชายแดน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐตามช่องทางการค้าให้มีการบูรณาการในการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายสามารถเชื่อมโยงข้อมูลประชาชน และฐานข้อมูลอาชญากรรมระหว่างกันได้อย่างเป็นเนื้อเดียวกันในลักษณะเวลาจริง (Real Time) เพื่อให้การเฝ้าตรวจชายแดนที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น สามารถ

แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงชายแดน ในขณะเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในการอำนวยความสะดวกทางการค้าการลงทุนและการเดินทาง ในสภาวะที่การหลั่งไหลของคน ยานพาหนะและสินค้าที่มีปริมาณมากขึ้น ซึ่งจะทำให้สามารถรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงชายแดนไว้ได้อย่างมีคุณภาพ

2) แนวทางการจัดการความมั่นคงด้านการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน

ในการเสริมความมั่นคง และรักษาความสงบเรียบร้อยบริเวณพื้นที่ชายแดน ตลอดจนการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน และสนับสนุนการแก้ปัญหาของชาติ ตามแนวความคิดทางยุทธศาสตร์ การผนึกกำลังป้องกันประเทศ (United Defense) โดยการบูรณาการเครื่องมือของกองกำลังป้องกันชายแดนกองทัพกองกำลังมีระเบียบแบบแผนและเป็นระบบ ตั้งแต่ยามปกติ โดยกองทัพบกในยามปกติจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ของชาติ รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พัฒนาประเทศช่วยเหลือประชาชน และสนับสนุนรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญในรูปแบบต่าง ๆ ในกรอบของการปฏิบัติการทางทหารนอกเหนือจากสงคราม เพื่อสร้างความสงบและความมีเสถียรภาพให้แก่สังคมไทย รวมทั้งสร้างความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) ในภาพรวม

การจัดการความมั่นคงของกองทัพบก ด้านการจัดระเบียบชายแดน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการศักยภาพหน่วยงานด้านความมั่นคงทุกด้าน ด้วยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคมของประชาชนท้องถิ่นชายแดนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังเพื่อนำพลังประชาชนตามแนวชายแดนมาร่วมกันสร้างชุมชนที่เข้มแข็งตามแนวชายแดนให้เป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายที่ต้องการให้ชุมชนตามแนวชายแดน เป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนเอง และสามารถยืนหยัดรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการเป็นประชาคมอาเซียน ด้วยชุมชนเองอย่างยั่งยืน ดังนี้

2.1) สร้างความร่วมมือในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนท้องถิ่นมากที่สุด รวมทั้งมีศักยภาพด้านงบประมาณ เพื่อนำมาร่วมกันจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามแนวชายแดน ส่งเสริมการติดต่อระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ สนับสนุนการค้าชายแดนระหว่างกันและความร่วมมือในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกัน

2.2) การพัฒนาศักยภาพของคน ชุมชน และพื้นที่เป้าหมายที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา และการปลูกจิตสำนึกประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม เป็นต้น ตลอดจนน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางพระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นแนวทางหลัก เพื่อสนับสนุนการดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ด้วยการบริหารจัดการคน ทรัพยากร/เครื่องมือ และงบประมาณที่มีอยู่เพื่อสร้างระบบการเฝ้าตรวจชายแดนที่มีประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหาตามแนวชายแดนเชิงรุก และมีการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อทราบระดับผลการดำเนินงานในแต่ละแผนงาน โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ ความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่รับผิดชอบ

2.3) การเตรียมกำลังพลให้พร้อมกับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดน เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในอนาคต ที่แม้แนวโน้มของการรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีโอกาสจะนำมาซึ่งภัยคุกคามที่ไม่ใช่แบบดั้งเดิมมากกว่าภัยคุกคามแบบดั้งเดิม หากแต่ก็อาจมีประเด็นอ่อนไหวที่อาจลุกลามไปสู่การเผชิญกับภัยคุกคามแบบดั้งเดิมได้ด้วยกำลังทหาร ดังนั้นการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจึงละเอียดไม่ได้ที่กองทัพจะต้องเตรียมความพร้อมให้กับกำลังพลในกองทัพในทุกมิติ ทั้งการป้องกันประเทศและขีดความสามารถอื่น ๆ ในยามปกติ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการใช้ภาษาเพื่อนบ้านด้านนั้น ๆ เป็นอย่างดีที่ไม่ใช่เฉพาะการใช้ล่ามเท่านั้น หากจะต้องเป็นทักษะการใช้ภาษาพูดและการฟังของกำลังพลที่ต้องปฏิบัติงานโดยทั่วไป รวมทั้งทักษะการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำเป็นต้องร่วมปฏิบัติงานกับส่วนราชการอื่น รวมทั้งการเตรียมกำลังประชาชนในพื้นที่ชายแดน ให้พร้อมสนับสนุนเกื้อกูลต่อการเผชิญภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติได้ทุกรูปแบบอย่างทันเวลา

2.4) ใช้ศักยภาพของกองทัพและเครือข่ายฝึกทักษะอาชีพ พัฒนาฝีมือแรงงานตามแนวชายแดนไทยให้มีศักยภาพสูงขึ้น สามารถเป็นแรงงานที่มีฝีมือ สร้างโอกาสในการแสวงหาอาชีพใหม่ที่มีรายได้สูงกว่า หรือเป็นรายได้เสริมจากอาชีพหลัก เช่น อาชีพที่กองทัพสามารถช่วยพัฒนาฝีมือแรงงานตามความต้องการของตลาดแรงงาน ได้แก่ พนักงานรักษาความปลอดภัย และช่างฝีมือต่าง ๆ เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือในการจัดระเบียบชายแดนของคนในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการฝึกกำลังชุมชนชายแดนให้มีความเข้มแข็งสูงชัน ร่วมกับการพัฒนาอาชีพให้กับประชาชนชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจชุมชน อันจะนำมาซึ่งการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนเพื่อนบ้าน ซึ่งจะเป็นการ

ลดภาระการเฝ้าตรวจชายแดนจากการหลังไหลมาทางงานทำตามชายแดนในประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงรุกในลักษณะเมืองคู่แฝด

2.5) ใช้ศักยภาพของกองทัพให้บริการทางการแพทย์ โดยหน่วยแพทย์ทหารในการช่วยเหลือสนับสนุนการรักษา และการป้องกันปัญหาด้านการแพทย์เชิงรุกให้กับชุมชนแรงงานต่างด้าวตามแนวชายแดน ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเป็นแหล่งแพร่ระบาดของโรคระบาดต่าง ๆ เช่น การให้บริการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาล การฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขซึ่งเป็นแรงงานต่างด้าว ให้สามารถป้องกันและดูแลสุขภาพตนเองในกลุ่มแรงงานต่างด้าว และควรเพิ่มบทบาทของหน่วยแพทย์ทหารเป็นหน่วยนำในการสานสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชนประเทศเพื่อนบ้านตามแนวชายแดน ซึ่งนอกจากจะเป็นการป้องกันทางด้านสาธารณสุขเชิงรุกแล้ว ยังจะเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐโดยกองทัพกับไทยกับประชาชนชายแดนประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในการจัดการความมั่นคงพื้นที่ชายแดนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.6) สนับสนุนการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับชุมชนให้เอื้ออำนวยต่อการสร้างความแข็งแกร่งของชุมชนชายแดนเอง อย่างมีลักษณะเฉพาะ โดยการแนะนำสนับสนุนของกองทัพกับในเบื้องต้น เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งได้ในเบื้องต้น และขยายผลเป็นความเข้มแข็งด้วยชุมชนชายแดนเอง รองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการให้ชุมชนตามแนวชายแดน สามารถยืนหยัดรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการเป็นประชาคมอาเซียนด้วยชุมชนเองอย่างยั่งยืน เช่น การกำหนดมาตรการการควบคุมการเคลื่อนย้ายแรงงานไม่ให้เกิดปัญหาการลักลอบเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไย่ตอนในของประเทศโดยไม่ได้รับอนุญาต การอันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น สามารถเผชิญกับปรากฏการณ์ของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่จะมีปริมาณของการเคลื่อนไหวไป – มา ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้านที่มีแนวชายแดนทางพื้นดินติดกันทั้ง 4 ประเทศ ทั้งปริมาณ คน ยานพาหนะ ตลอดจนสินค้าข้ามแดนที่มีปริมาณสูงขึ้น

3) แนวทางการจัดการความมั่นคงด้านความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
การขยายความร่วมมือด้านความมั่นคงกับประเทศเพื่อนบ้าน ตามแนวความคิดทางยุทธศาสตร์ การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง (Security Cooperation) นั้นต้อง

พิจารณาใช้ทรัพยากรของกองทัพบกในการสนับสนุนรัฐบาล โดยสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นมิตรรักษาความเป็นกลางลดเงื่อนไข และลดโอกาสที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง รวมทั้งป้องกันมิให้ความขัดแย้งขยายขอบเขตออกไปนอกเหนือการควบคุม โดยยึดมั่นในหลักการแนวความคิดเชิงป้องกัน (Preventive) ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในเชิงรุกก่อนที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้น และหากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถควบคุมได้ทันเวลา ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความมีเกียรติและศักดิ์ศรีในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ รวมทั้งผลประโยชน์ที่ประเทศพึงจะได้รับ

กองทัพบกเป็นเครื่องมือประการหนึ่งของประเทศในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง ด้วยการดำเนินกิจกรรมทางทหารมีการตั้งสำนักงานประจำประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งประกอบด้วยการทูตโดยฝ่ายทหาร (Defense Diplomacy) กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การพบปะหารือและการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำทางทหาร การดำเนินการของผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร และการดำเนินงานของชุดประสานงานชายแดนในพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทหารตามแนวชายแดน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาพื้นที่ข้ามชายแดน (Cross – border development) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมร่วมกันของประเทศ การพัฒนาสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะประเทศที่มีเขตแดนทางบกติดกับประเทศไทยนั้น เป็นการดำเนินการเพื่อเป็นแนวร่วมทางความคิดในการเจรจาเพื่อระงับข้อขัดแย้งในเบื้องต้นที่อาจจะเกิดขึ้น ด้วยการสานความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อลดความหวาดระแวง และสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ตามยุทธศาสตร์เสริมสร้างความร่วมมือในระดับพื้นที่กับประเทศรอบบ้าน ทั้งนี้การจัดการของกองทัพบก อยู่ในกรอบแนวทางของคณะกรรมการร่วม (Joint Commission on Bilateral Cooperation – JC) ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยและประเทศเพื่อนบ้านด้านนั้น ๆ เป็นประธานร่วมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในภาพรวม และคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (Regional Border Committee – RBC) มีแม่ทัพภาคของไทยและแม่ทัพภาคของประเทศเพื่อนบ้านด้านนั้น ๆ เป็นประธานร่วม เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแก้ไขปัญหาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดน รวมทั้งคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่น (Township Border Committee - TBC) มีผู้บังคับการหน่วยเฉพาะกิจ ระดับกรมที่เกี่ยวข้องของไทยและผู้บังคับหน่วยทหารในพื้นที่ของประเทศเพื่อนบ้านเป็นประธานร่วมเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแก้ไขปัญหาความสงบเรียบร้อยบริเวณชายแดนในระดับท้องถิ่น โดยมีการประชุมอยู่อย่างต่อเนื่องของชายแดนด้านประเทศเมียนมาร์ ประเทศลาว

ประเทศกัมพูชา และประเทศมาเลเซีย

การจัดการความมั่นคงของกองทัพบกด้านความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีแนวทาง ดังนี้

3.1) พัฒนาสัมพันธ์ในลักษณะวิถีอาเซียน (ASEAN Ways) และ
มิติทางสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาสัมพันธ์ในระดับประเทศโดยใช้ลักษณะวิถีอาเซียน และการ
พัฒนาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นโดยใช้มิติทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและ
ความร่วมมือระหว่างประเทศ การนำอัตลักษณ์และจุดเด่นทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน
มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสัมพันธ์จะทำให้มีความรู้สึกผูกพันเป็นกลุ่มพวกเดียวกันมากขึ้น
เช่น การป้องกันการบุกรุกทำลายป่าและการอนุรักษ์ป่าตามแนวชายแดนระหว่างประเทศร่วมกัน
ด้วยการบวชป่า หรือการส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งร่วมกัน

3.2) ส่งเสริมการฝึกและศึกษาร่วมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ด้วย
มาตรการสนับสนุน และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกันในการฝึกร่วมผสมระหว่างกองทัพบก
ไทยกับกองทัพบกประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน โดยเฉพาะประเทศที่มีชายแดนทางพื้นดินติด
กับประเทศไทย รวมทั้งการใช้ศักยภาพของกองทัพบกไทยให้การสนับสนุนการศึกษาทุกระดับ
ของกำลังพลจากกองทัพบกประเทศเพื่อนบ้าน อันจะนำมาซึ่งการเรียนรู้ระหว่างกันระดับบุคคล
(ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล) สู่การพัฒนาความไว้วางใจระหว่างกองทัพบกไทยกับกองทัพบก
ประเทศเพื่อนบ้านสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นโอกาสในการขยายความร่วมมือในมิติ
อื่น ๆ ต่อไปในวงกว้าง นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลโดยเฉพาะระดับผู้นำที่เคยเป็นเพื่อน
ร่วมสถาบันกันมาก่อนเป็นพื้นฐานที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ระดับกองทัพและระดับชาติ

3.3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์ร่วมกัน ตามหลัก
ความมั่นคงแบบร่วมมือกัน กองทัพไทยซึ่งมีศักยภาพด้านการวิจัยและพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์
ควรจะพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาอาวุธ
ยุทโธปกรณ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ทดแทนแนวคิดการแข่งขันการสะสมอาวุธเพื่อให้เกิดความไว
วางใจและความร่วมมือกันในด้านอื่น ๆ ต่อไป

3.4) กองทัพบกต้องมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาข้ามแดน
ในลักษณะของการพัฒนาเชิงรุก ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองคู่แฝดข้ามแดนระหว่างชุมชน
ฝั่งตรงข้ามของทั้งสองประเทศ (cross border development) โดยการแสวงหาความร่วมมือ
กับองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับองค์กรภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอด

จนองค์กรภาคประชาชนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรเครือข่ายเหล่านั้น มีบทบาทนำในการพัฒนาข้ามแดนของชายแดนทั้งสองประเทศที่อยู่ตรงข้ามกับชุมชนชายแดนของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชนของทั้งสองประเทศ ให้มีความแน่นแฟ้นระหว่างกันมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันภัยคุกคามอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจสังคมระหว่างชุมชนชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความมั่นคงของกองทัพกองรับความท้าทายใหม่

1) ความสามารถในการเชื่อมโยงกลไกรับผิดชอบทั้งระบบ ตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับปฏิบัติ หากกองทัพบกสามารถใช้ศักยภาพของตนเอง เชื่อมโยงกลไกรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะเกิดขึ้นอันใกล้เคียงอย่างบูรณาการ ก็จะเป็นโอกาสให้กองทัพบก สามารถจัดการความมั่นคงที่รองรับความท้าทายใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ความสามารถในการจัดทำและขับเคลื่อนแผนงานเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ หากกองทัพบกสามารถใช้ศักยภาพของตนเอง จัดทำแผนงานเชิงยุทธศาสตร์ และขับเคลื่อนแผนงานเชิงยุทธศาสตร์แบบบูรณาการ ก็จะเป็นโอกาสให้กองทัพบก สามารถจัดการความมั่นคงที่รองรับความท้าทายใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งในประเทศและการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ หากกองทัพบกสามารถใช้ศักยภาพของตนเอง เชื่อมโยงกลไกรับผิดชอบ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนได้มากเท่าไร ก็จะเป็นโอกาสให้กองทัพบก สามารถจัดการความมั่นคงที่รองรับความท้าทายใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่จะเกิดขึ้นอันใกล้เคียงอย่างบูรณาการ โดยในระยะแรกของการเปลี่ยนผ่าน จำเป็นอย่างยิ่งที่กองทัพบกในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในงานด้านความมั่นคงของชาติในระดับแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นที่กองทัพบก จะต้องเป็นหน่วยงานสนับสนุนหลักให้กลไกใหม่ตั้งตัวได้ ทั้งในรูปขององค์กรใหม่ตามโครงสร้างใหม่ที่อาจจะต้องเกิดขึ้น ตลอดจนการบริหารจัดการที่มีมาตรฐาน ทันสมัยต่อการจัดการต่อความมั่นคง เพื่อรองรับความท้าทายใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลังจากนั้นกองทัพบกจึงจะเปลี่ยนถ่ายไปเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการความมั่นคงใหม่ ในแบบของหน่วยงานสนับสนุนอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อนำกองทัพบกไปใช้ในการกิจหลักที่จำเป็นต่อความมั่นคงของชาติต่อไป

4) ความสามารถในการสร้างความร่วมมือระหว่างกันกับประเทศเพื่อนบ้านด้วยศักยภาพของกองทัพที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพในสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะตัวผู้นำกองทัพในแต่ละชาติสมาชิกล้วนมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและยาวนาน กองทัพบกจึงสามารถใช้ศักยภาพของกองทัพด้านนี้ไปใช้ในการสนับสนุนความเข้มแข็งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในมิติอื่น ๆ ให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น

5. ข้อเสนอแนะ

นอกจากความท้าทายและแนวทางการจัดการความมั่นคงของกองทัพบกเพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ได้กล่าวมาแล้ว กองทัพบกควรจะใช้โอกาสนี้ในการพัฒนาหน่วยงานเพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้วยเช่นกัน ดังนี้

1) ควรจัดทำโครงการพัฒนาหน่วยงานทั้งการพัฒนาบุคลากรของกองทัพ ทั้งด้านความรู้และความสามารถ ตลอดจนทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยในการบริหารจัดการชายแดนให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนโครงสร้างหรือหน่วยงานที่จำเป็นต่อการเป็นหน่วยงานที่จะต้องสอดประสานกับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดกรอบของแผนแม่บทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่ระบุการบริหารจัดการชายแดน เพื่อรองรับผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเรื่องของภัยคุกคามจากการใช้การเชื่อมโยงในทางที่ผิด

2) ควรมีการปรับกลไกการดำเนินงานของกองทัพ ที่สอดคล้องกับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในด้านกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของหน่วยงานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคต ตลอดจนประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงานตามแนวชายแดนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย

3) ควรปรับปรุงแผนป้องกันประเทศและภารกิจของกองกำลังป้องกันชายแดน ให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.2558 ด้วยมิติของความมั่นคงในบริบทอาเซียนนี้ เปลี่ยนแปลงไปจากมิติด้านความมั่นคงแบบเดิมในศตวรรษที่ 20 ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นรัฐชาติ (Nation-State) ซึ่งมองบริบทของประเทศที่ยึดเขตแดนระหว่างประเทศเป็นสำคัญ โดยเปลี่ยนไปเป็นการมองบริบทของภูมิภาค (Region) เป็นสำคัญ ดังนั้นมิติการมองตาม

ความมั่นคงใหม่แบบอาเซียนนี้ กองทัพบกจึงจำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ไปสู่การสร้างความร่วมมือกันในกลุ่มภาค ดังนั้นแผนป้องกันประเทศใหม่นี้ จำเป็นต้องสอดคล้องกับการเคลื่อนตัวไปของกระบวนทัศน์อาเซียน นั่นคือแผนป้องกันประเทศ และกองกำลังป้องกันเชิงภูมิภาคในที่สุด

4) ควรจัดทำยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อมของหน่วยด้านกฎระเบียบ ด้านยุทธวิธี และด้านบุคลากรของกองทัพบกให้มีความเป็นสากล และสามารถรองรับการแก้ไข ปัญหา และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่มีความชัดเจนในอนาคตอันใกล้นี้ การกำหนดยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมของหน่วยกองทัพบกนี้ เพื่อเป็นแผนแม่บทที่หน่วยงานในกองทัพบกจะได้มีความเข้าใจตรงกัน และเล็งเห็นถึงเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (Strategy Goal) ที่เป็นภาพเดียวกัน ซึ่งจะถูกถ่ายทอดออกไปเป็นแผนกลยุทธ์ในระดับต่าง ๆ จนถึงแผนปฏิบัติการของหน่วยระดับปฏิบัติในพื้นที่ อันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานที่มีความประสานสอดคล้องกันตั้งแต่ระดับนโยบายสูงสุดไปจนถึงระดับปฏิบัติที่เล็กที่สุด

5) ควรจัดทำยุทธศาสตร์การฝึกกำลังรักษาความมั่นคงภายใน ด้วยการฝึกกำลังทุกภาคส่วนทั้งองค์กรภาคพลเรือน องค์กรเอกชน และองค์กรภาคประชาชน โดยกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ให้มียุทธวิธีใหม่ หรือปรับปรุงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่มีอยู่เดิมให้เข้ามาทำหน้าที่รักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนทุกด้านอย่างบูรณาการแทนที่กำลังพลของกองทัพบก เพื่อเพิ่มโอกาสให้กองทัพบกที่อาจจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปสู่กองกำลังในรูปแบบของกองกำลังเอนกประสงค์ (Multipurpose Force) เพื่อการใช้กำลังรบตามแบบที่ทันสมัย สามารถรองรับภัยคุกคามทางทหารรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) ควรสนับสนุนการจัดตั้งช่องทางการประสานงานให้แน่นแฟ้น โดยการวางระบบการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยระหว่างกัน ระหว่างคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่นที่ควบคุมของทั้งสองฝ่าย รวมไปถึงช่องทางสื่อสารของผู้นำวิชาการทหารบก ของกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งลักษณะทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐของทั้งสองฝ่ายให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ตลอดจนเป็นช่องทางการสร้างความเข้าใจสามัคคีที่ตีระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมข่าวทหารบก. การบริหารจัดการชายแดน, 2553.

กระทรวงการต่างประเทศ. ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารและการเจรจาเขตแดนไทย-กัมพูชา, กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), 2552.

กระทรวงการต่างประเทศ. แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน, กทม.; บริษัทคาริสม่า มีเดีย จำกัด, 2554.

คณะทำงานอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. โครงการศึกษาวิจัยพื้นที่เศรษฐกิจเชิงลึกของประเทศบนแนวเขตตะนาวศรี ฟังทะเลอันดามันประเทศเมียนมาร์, 2552.

दनยวฒนา รุ่งอุทัย. ความร่วมมือด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้อาเซียน: การวิเคราะห์พัฒนาการและความพร้อมที่จะเข้าสู่ประชาคมความมั่นคง. รัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

ธนาชาติ ประทุมสวัสดิ์. ASEAN Study. บริษัท แอ๊ปป้า พริ้นติ้ง กรุป: นครปฐม, 2556.

ธิดารัตน์ โชคสุชาติ. “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ความสำคัญและการเตรียมความพร้อมของไทย”,

วารสาร มจร.วิชาการ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 27 กรกฎาคม - ธันวาคม 2553.

แนวทางปฏิบัติของกระทรวงกลาโหมเพื่อรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน, เอกสารอัดสำเนา, 2557.

แผนการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาคมอาเซียนกองทัพบก, เอกสารอัดสำเนา, 2556.

ภควัฒน์ จรรยาสุทวิวงศ์. การพัฒนาด้านช่องส่งจำสู่ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในการเป็น
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. เอกสารอัดสำเนา, มปป.

วิมลวรรณ ภัทโรตม. **บูรณาการสหภาพยุโรป**, กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2555.

ศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ. **ผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ต่อ
เศรษฐกิจการค้าของไทย ใน 6 ปีข้างหน้า**, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2552.

ศุภย์อินโดจีนศึกษา วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. **ข้อมูลพื้นฐานสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว**, มปป.

สุพจี นิลอุบล. **พลังงานข้ามแดน**, จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 54, น. 9.

หอการค้าอำเภอแม่สาย. **หนังสือที่ระลึกพิธีเปิดที่ทำการอำเภอแม่สาย** เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2551.

ภาษาอังกฤษ

Balaasa, Bela A., The Theory of Economic Integration. Homewood. Ill: Irwin, 1961

เอกสารออนไลน์

กรมยุโรป กระทรวงต่างประเทศ [http://www.mfa.go.th/main/th/world/7/19896%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%9B-\(European-Union---EU\).html](http://www.mfa.go.th/main/th/world/7/19896%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%9B-(European-Union---EU).html)

ดลยา เทียนทอง. “ไทยกับเพื่อนบ้าน : นัยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วม

กัน (4)”. http://www.thaiworld.org/th/include/answer__search.php?question__id=839

ดลยา เทียนทอง, “ไทยกับเพื่อนบ้าน: นัยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ร่วมกัน (2)”. http://www.thaiworld.org/th/include/answer__search.php?question__id=803
ในหลวงกับการป่าไม้. “การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้”. http://www.prdnorth.in.th/The__King/ King__forest__01.php

“ผลกระทบการส่งออกจาก GSP รอบใหม่”. <http://www.fisheries.go.th/foreign/images/Word/gsp.doc>

“พม่ายกเมืงวดีเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”. <http://www.uasean.com/kerobow01/1285>

“สถานการณ์พลังงานปี 2556 และแนวโน้มปี 2557”. <http://webkc.dede.go.th/testmax/Node/187>

“สุรินทร์” ชี้ไทยเป็นหลุมดำคอร์รัปชันในอาเซียน สูญกว่าแสนล้านต่อปี. <http://fit.or.th/event-4/>

องค์ความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. “AEC Blueprint”, <http://www.thai-aec.com/aec-blueprint#ixzz4ERk7YjL6>

AMANDA MACIAS, JEREMY BENDER AND SKYE GOULD. “The 35 Most Powerful Militaries In The World. JUL. 10, 2014”. <http://www.businessinsider.com/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7>

http://www.louangprabang.net/LPBDetail.asp?id=827&lang__user=eng

<http://www.moc.go.th/opscenter/md/wp-content/uploads/2013/10/12.56.pdf>

<https://www.tmbbank.com/newsroom/news-details.php?id=576>

<http://www.transparency-thailand.org/thai/index.php/2012-05-07-10-50-47/284-2556>

http://www.med.cmu.ac.th/library/asean-web/asean-pillars/Thai__Indutry__and__AEC.pdf.

http://www.ppb.moi.go.th/midev01/ upload/asean__final.pdf.

ปัญหา อุปสรรค และกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ ไปยังกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

Problems, Obstacles and Strategies in Public Relation to Target Group of Office of the Permanent Secretary for Defense

ผศ.ธีระ สิ้นเดชารักษ์¹ และผศ.อัจฉรา ปันทรานวงศ์²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และ 2) นำเสนอแผนกลยุทธ์การสื่อสารในงานประชาสัมพันธ์เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยมีขอบเขตในการศึกษาศึกษาภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ที่กำหนดไว้ในนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและศึกษาภายใต้กิจกรรมประชาสัมพันธ์ของการบริหารงานด้านประชาสัมพันธ์ที่มุ่งสื่อสารถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ คือ 1) การไม่ให้ความสำคัญกับงานประชาสัมพันธ์ และการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ 2) การได้มาซึ่งข้อมูลที่ไม่มากพอ 3) โครงสร้างตามสายงานไม่เอื้อต่องานประชาสัมพันธ์ 4) เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อาจจะยังไม่เข้าใจงานในภาพรวม 5) ข้อมูลข่าวสารยังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร สำหรับกลยุทธ์ที่เสนอให้ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 3 ระยะดังนี้ ระยะแรก เน้นการสร้างภาพลักษณ์เป็นที่จดจำ ระยะต่อมา เน้นการสร้างการยอมรับและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี ระยะสุดท้าย เน้นการรักษาและส่งเสริมภาพลักษณ์ต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ปัญหา, อุปสรรค, กลยุทธ์, การประชาสัมพันธ์, สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ teera.sd@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ anchara_p@hotmail.com

Abstract

This research article aims 1) to study the problems and obstacles in public relation to target group of Office of the Permanent Secretary for Defense (OPSD) and 2) to propose communication strategic plan in public relation. The scope of this research is under public relation strategic plan determined in the policy and public relation plan of OPSD and under public relation activities focusing on target group. The finding show that the problems and obstacles are 1) OPSD do not realize the importance of public relation and do not have enough budget, 2) the contents is not much for publishing, 3) the organization structure is not support to public relation division, 4) most of officers is lack of understanding regarding public relation function, 5) the contents is not attractive. We suggest dealing with three year-strategic plan, start with focusing on constructing new OPSD image, then emphasizing on acceptance and enhancing good image, and last underlining on maintaining and continuing well image.

Keywords : Problem, Obstacle, Strategy, Public relation, Office of the Permanent Secretary of Defense

1. บทนำ

สำนักปลัดกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่เกี่ยวกับการเลขานุการ การรับรอง การส่งกำลังบำรุง การกำลังพล การสารบรรณและธุรการ การเงิน การสวัสดิการ และการประสานการปฏิบัติงานด้านพิธีการให้กับปลัดกระทรวงกลาโหม รองปลัดกระทรวงกลาโหมและผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย การประชาสัมพันธ์ให้กับสำนักงานปลัดกระทรวงและกระทรวงกลาโหม ในภาพรวม และปฏิบัติราชการอื่น ซึ่งมีได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงโดยเฉพาะ มีปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

ตามที่วิสัยทัศน์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม กำหนดไว้ว่า “เป็นองค์กรนำในงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนากองทัพไปสู่การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนา ความร่วม

มือด้านความมั่นคงกับต่างประเทศ” จึงนำมาซึ่งการจัดทำแผนงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ราชการประจำทั่วไปของกระทรวงฯ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่หลักในการกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินการที่เชื่อมโยงจากรัฐบาลไปยังหน่วยปฏิบัติ รวมถึงการกำกับดูแลและตรวจสอบการปฏิบัติราชการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมให้ เป็นไปด้วยความถูกต้องเกิดประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อตอบสนองเจตนารมณ์ของประเทศ ประชาชนและสังคมไทย อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขเรียบร้อย ของประเทศชาติบ้านเมือง

สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ และดำเนินการ มายาวนานกว่า 81 ปี ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2476 เป็นต้น มา ซึ่งกำหนดให้กระทรวงกลาโหมจัดตั้งหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรก ต่อมาพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 ได้ บัญญัติบทบาทและหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมไว้ในมาตรา 13 ให้สำนักงานปลัด กระทรวงมีหน้าที่หลักเกี่ยวกับงานนโยบายและยุทธศาสตร์งานราชการประจำทั่วไปของกระทรวง และราชการส่วนหนึ่งส่วนใดของกระทรวงซึ่งมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการอื่นใด มี ปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ ทำให้สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็น หน่วยงานหลักของกระทรวงกลาโหมอย่างแท้จริง และสืบเนื่องจากการที่สำนักงานปลัดกระทรวง กลาโหมมีบทบาทหน้าที่โดยตรงเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านนโยบายและแผนงานด้านการ ทหาร การบริหารจัดการงบประมาณ กิจกรรมของสภากลาโหม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ และ การปฏิบัติราชการส่วนอื่น ๆ สอดคล้องกัน ทำให้ภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมี ขอบเขตที่กว้างขวาง

จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ และหน้าที่หลักของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมข้างต้น งานด้านการประชาสัมพันธ์เป็นงานในการกิจหลักที่มีความจำเป็นและสำคัญ ซึ่งต้องดำเนินการ สื่อสารทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักอย่างกว้างขวางควบคู่ไปกับการกิจ การปฏิบัติการทางทหารในด้านอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างการรับรู้ความเข้าใจ ตลอด จนการประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนกับทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ประชาชนมี ทัศนคติและรับรู้จดจำภาพลักษณ์ที่ดีทั้งบุคคลและองค์กร นอกจากนี้ งานด้านการประชาสัมพันธ์ ยังมีความสำคัญต่อการแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกในการ พัฒนาและสนับสนุนส่งเสริมกิจการงานต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และ

ประเทศชาติให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียกับสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหมได้รับรู้ รู้จัก ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานให้ทราบถึงความจำเป็น ในการมีอยู่ของหน่วยงาน พันธกิจหน้าที่ และขอบเขตความรับผิดชอบขององค์กร โดยเฉพาะ ประชาชน นักข่าวสื่อมวลชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ยังมีข้อจำกัด จึงมีความสำคัญ และจำเป็นยิ่งที่ต้องศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อตอบเจตน์ของหน่วยงานและมีเป้าหมายเพื่อให้ “สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม” เป็นที่รู้จัก รับรู้ของบุคคลทั่วไป สื่อมวลชน และหน่วยงานหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของ งานด้านประชาสัมพันธ์องค์กรต่อไป

บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะ 1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ ไปยังกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และ 2) นำเสนอแผนกลยุทธ์การสื่อสาร ในงานประชาสัมพันธ์เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยมีขอบเขตในการศึกษาศึกษาภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ที่กำหนดไว้ในนโยบาย และแผนการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและศึกษาภายใต้กิจกรรม ประชาสัมพันธ์ของการบริหารงานด้านประชาสัมพันธ์ที่มุ่งสื่อสารถึงประชนกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น

งานวิจัยที่มีการศึกษาปัญหา อุปสรรค และกลยุทธ์ด้านการประชาสัมพันธ์ที่มีความ สำคัญสอดคล้องกับบทความวิจัยนี้ ได้แก่ 1) งานศึกษาของ วราภรณ์ ชวพงษ์ (2552) พบ ว่าภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามการรับรู้ของชุมชนท้องถิ่นใน อ.หาดใหญ่ ควรพัฒนาบทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น และควรส่งเสริม ให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมากยิ่งขึ้นเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ ที่ดี 2) งานศึกษาของเดือนใจ จวบสมัย (2545) ศึกษาภาพลักษณ์ขององค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) จากการนำเสนอของหนังสือพิมพ์ พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ระดับการ ศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารความเป็นองค์การสหประชาชาติแตกต่างกันไป แต่ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารสหประชาชาติไม่แตกต่างกัน โดย ประชาชนส่วนใหญ่มองเห็นภาพลักษณ์ในมิติความเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ชัดเจน 3) งาน ศึกษาของสุนิล คุปตาและจิม พิทโคว (2539) พบว่า ผู้ใช้งาน www. ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ พื้นฐานในการใช้งานเพื่อค้นหาข้อมูลที่สนใจ เพื่อความบันเทิง เพื่อการทำงาน และการศึกษา

ตามลำดับ โดยผู้ใช้งานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับวิทยาลัยขึ้นไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับปานกลางนั้น จะนิยมและให้ความยอมรับการใช้งานอินเทอร์เน็ตในฐานะเป็นสื่อที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารมากขึ้นและมีการใช้งานที่แพร่หลายไปสู่วงการอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากวงการการศึกษา นักวิชาการ การแพทย์ และการทหาร เหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา 4) งานศึกษาของวาสนา พลทธิพงศ์ศิริ (2545) พบว่า การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับภาพลักษณ์ ความคาดหวัง และความพึงพอใจที่มีต่อการติดต่อสื่อสารและการใช้บริการของสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร และประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสำนักงานเขต จากสื่อต่าง ๆ แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน มีภาพลักษณ์ของสำนักงานเขตไม่แตกต่างกัน งานทั้ง 4 ชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหา อุปสรรคของงานด้านการประชาสัมพันธ์มีทั้งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายใน (นโยบายด้านการประชาสัมพันธ์ รูปแบบการสื่อสาร การเปิดช่องทางการสื่อสาร และอื่น ๆ) และภายนอก (กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการรับสาร ความคาดหวัง และการตอบสนอง เป็นต้น)

2. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาภายใต้กิจกรรมประชาสัมพันธ์ของการบริหารงานด้านการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่มุ่งสื่อสารถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายนั้น นำมาซึ่งขอบเขตการศึกษาในเชิงประชากรและเชิงพื้นที่ซึ่งอาศัยทั้งการสำรวจด้วยตัวอย่าง (Sample Survey) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ซึ่งในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มประชาชนทั่วไป

จำแนกตามขอบเขตพื้นที่ตั้งของสำนักงานย่อยภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมประกอบด้วย จังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ลพบุรี นครสวรรค์ และเชียงใหม่ เฉพาะกรุงเทพมหานครแบ่งย่อยเพิ่มเติมออกเป็น 5 กลุ่ม ตามขอบเขตการกระจายตัวของที่ตั้งของสำนักงานย่อยทั้ง 5 แห่ง คือ สนามหลวง ประตูน้ำ กล้วยน้ำไท ประชาชื่น และเกียกกาย เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 30 มีนาคม - 8 เมษายน พ.ศ. 2558 การสำรวจประชาชนในพื้นที่จริง กำหนดขอบเขตในเชิงพื้นที่จากจุดที่ตั้งของสำนักงานฯ ออกไปภายในรัศมี ไม่นเกิน 5 กิโลเมตรโดยรอบ

จากจำนวนประชากรที่ใช้หน่วยการศึกษาเป็นครัวเรือน รวมในขอบเขตเชิงพื้นที่ทั้ง 5 จังหวัดทั้งสิ้น 74,093 ครัวเรือน อาศัยการสุ่มอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ตั้งแต่พื้นที่ตั้ง ชุมชนโดยรอบ ครัวเรือน และกำหนดผู้ตอบแบบสอบถามคือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน กำหนดขนาดตัวอย่างจากตาราง Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 พิจารณาประกอบกับเงื่อนไขในการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามจริง จึงกำหนดขนาดตัวอย่างไว้ที่ 1,029 ครัวเรือนกระจายไปในแต่ละพื้นที่

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป คือ เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกในครอบครัว รายได้ส่วนตัว ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การทำงานในสังกัดกระทรวงกลาโหม การรับรู้ของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานในพื้นที่ มีลักษณะเลือกตอบจากตัวเลือกที่กำหนดและการระบุข้อเท็จจริง 2) การรับรู้และทัศนคติที่มีต่อภาพลักษณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยให้อธิบายความเป็นถ้อยคำหรือรูปภาพตามการรับรู้ต้องคิด และระบุเป็นคะแนน 0-10 สำหรับคำถามทัศนคติที่มีต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมใน 4 ด้าน คือ ด้านองค์กร (5 ข้อ) ด้านผู้นำองค์กร (5 ข้อ) ด้านบุคลากร (2 ข้อ) และด้านการดำเนินงานและคุณภาพงานพันธกิจ (4 พันธกิจ ๆ ละ 4 ข้อ รวม 16 ข้อ) 3) พฤติกรรมการรับทราบข่าวสารและทัศนคติที่มีต่อช่องทางการสื่อสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มีลักษณะเลือกตอบและระบุระดับความคิดเห็นเป็นช่วงคะแนน 0-10) รวม 2 ข้อใหญ่ 30 ข้อย่อย และ 4) ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ให้เลือกตอบ 3 อันดับที่มีความต้องการมากที่สุดถึงน้อยที่สุดและความคิดเห็นอื่น ๆ ให้ตอบในคำถามปลายเปิด รวม 6 ข้อ

2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานสังกัดกระทรวงต่าง ๆ

ประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความจำเป็นและติดต่อสื่อสารกับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมอยู่เป็นประจำเนื่องจากมีหน้าที่ในการทำงานที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน การสำรวจได้ใช้การสำรวจออนไลน์ (Online survey) ด้วยการส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Doc) ผ่านทางอีเมล (E-mail) ของกลุ่มเป้าหมาย จำนวนรวมทั้งสิ้น 14 ราย ประเด็นคำถามเหมือนกันกับกลุ่มประชาชนทั่วไป ยกเว้นข้อมูลทั่วไปไม่ได้สอบถาม

3) กลุ่มผู้สื่อข่าวและสื่อมวลชน ในองค์กรที่มีความเกี่ยวข้อง

กลุ่มนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยได้ใช้โอกาสในงานประชุมร่วมสภากลาโหม วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งเปิดโอกาส

ให้สื่อมวลชนได้เข้ามาทำข่าวตลอดทั้งวัน จึงเป็นวันที่ได้สัมภาษณ์ใน 11 ประเด็นคำถาม เช่น นิยามของกระทรวงกลาโหมและสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ภาพลักษณ์องค์กร ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สื่อใช้และประสิทธิภาพของช่องทางเหล่านั้น ความคิดเห็น/ความต้องการในการเลือกสื่อใช้ให้กับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งสิ้น 20 ราย

4) กลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

กลุ่มนี้อาศัยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ในวันที่ 24-25 มีนาคม พ.ศ. 2558 โดยสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ จำนวน 5 ราย และสัมภาษณ์ผู้บริหาร 3 ท่าน ทั้งนี้การสัมภาษณ์ได้ใช้แบบสัมภาษณ์เดียวกันกับที่สัมภาษณ์กลุ่มสื่อมวลชนจำนวน 11 ประเด็นคำถาม โดยเพิ่มเติมคำถามเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขความเข้าใจที่ผิดถูกต้องของประชาชนต่อภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

5. กลุ่มวัยรุ่น และคนวัยทำงานทั่วไป

ประชากรเป้าหมายกลุ่มนี้ใช้วิธีสำรวจออนไลน์โดยการส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Doc) ผ่านช่องทาง Social Media ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line) เป็นต้น เพื่อให้ข้อความสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นและคนทำงานได้โดยง่าย ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 30 วัน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวนทั้งสิ้น 93 ราย โดยใช้ประเด็นคำถามเดียวกันกับกลุ่มประชาชนทั่วไป

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดได้ผ่านการพิจารณาและตรวจสอบเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญงานประชาสัมพันธ์ ทั้งจากกระทรวงกลาโหมและจากสถาบันการศึกษา โดยปรับแก้ไขให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของงานวิจัยและปรับถ้อยคำให้เข้าใจง่ายขึ้น รวมทั้งได้ทำการทดลองเก็บข้อมูลจริงในบางพื้นที่และทดสอบความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) ซึ่งพบว่าผ่านเกณฑ์ 0.7 ที่กำหนด

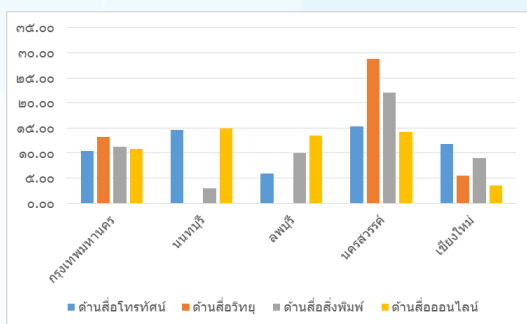
3. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มตามประชากรเป้าหมายที่ศึกษา พบว่า

1) ประชาชนทั่วไป

จำนวนตัวอย่างที่เก็บได้จริงและเลือกใช้เฉพาะข้อมูลที่มีคุณภาพระดับดีขึ้นไป จำนวน 1,028 ตัวอย่าง กระจายในพื้นที่ที่กำหนด 5 จังหวัด ตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็น

ผู้หญิง อายุโดยเฉลี่ย 46 ปี สมรสแล้ว มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวประมาณ 4-5 คน รายได้เฉลี่ย 15,631 บาท มากกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี ขึ้นไป และมีไม่ถึงร้อยละ 20 ที่ทำงานในสังกัดกระทรวงกลาโหม น่าสนใจว่า ราว 2 ใน 3 ของตัวอย่างไม่รู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ทั้งที่สำรวจจากพื้นที่ที่อยู่ในรัศมีไม่เกิน 5 กิโลเมตร รวมทั้งเกือบร้อยละ 90 ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมจัดขึ้นในพื้นที่เลย ทศนคติของประชาชนที่รับรู้การมีอยู่ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นไปในภาพลักษณ์ที่ดี ไม่ว่าจะเป็นด้านองค์กร ด้านผู้นำ ด้านบุคลากร และด้านการดำเนินงานและคุณภาพพันธกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพลักษณ์ในการพิทักษ์และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นที่น่าสนใจว่าในต่างจังหวัด ภาพลักษณ์ค่อนข้างจะดีกว่าในกรุงเทพฯ ประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 60 ยังนิยมใช้โทรศัพท์ในการติดตามข้อมูลข่าวสาร รองลงมาเป็นสื่อออนไลน์ อาทิ Facebook, Twitter, Timeline เป็นต้น โดยเฝ้าติดตามทุกวันเกือบร้อยละ 70 ประเภทข่าวสารที่เลือกติดตามมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ข่าวการเมือง ข่าวบันเทิง และข่าวสังคม เมื่อพิจารณาแยกรายพื้นที่ พบว่า สื่อที่จะเข้าถึงพื้นที่นครสวรรค์และบางส่วนของกรุงเทพฯ (สนามหลวง) ได้ดี คือ วิทยุ ในขณะที่นนทบุรีและเชียงใหม่ใช้โทรศัพท์ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ร้อยละการบริโภคสื่อประเภทต่าง ๆ จำแนกตามพื้นที่

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ที่ประชาชนสะท้อนมา คือ ให้นิเทศการประชาสัมพันธ์ทางโทรศัพท์ โดยส่วนใหญ่แนะนำให้เลือกใช้สื่อในรูปแบบภาพยนตร์

สั้นหรือสารคดีสั้นและสποตโฆษณา จะเข้าถึงเขาเหล่านั้นได้ดีกว่าสื่อในรูปแบบอื่น ๆ และขอให้นเน้นความน่าเชื่อถือของข่าวสารที่ต้องการจะสื่อ รวมทั้งความถูกต้อง รวดเร็ว มีเนื้อหาครบถ้วน และเข้าใจได้ง่าย โดยเฉพาะในประเด็นข่าวที่เกี่ยวกับประโยชน์ของประชาชน งบประมาณและการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเป็นสำคัญ

2) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และพนักงานของหน่วยงานสังกัดกระทรวงต่าง ๆ

คำนิยามสั้น ๆ เกี่ยวกับกระทรวงกลาโหม และสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พบว่า กระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานหรือกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับทหาร และเป็นองค์กรที่มีระเบียบวินัย ส่วน สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมก็เช่นกัน เป็นหน่วยงานที่เน้นด้านความเป็นระเบียบวินัยเป็นสำคัญ ทศนคติต่อภาพลักษณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมด้านองค์กรเป็นองค์กรที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับด้านการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงระดับประเทศ และมีการบริหารจัดการและพัฒนาองค์การให้ทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งยังดูแลความสงบสุข ความเรียบร้อยของประชาชนและประเทศชาติได้เป็นอย่างดี และมีการบริหารงานต่าง ๆ ด้วยความโปร่งใส ทศนคติต่อภาพลักษณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมด้านผู้นำองค์กร (ปลัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม) ผู้นำขององค์กรเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับ มีความน่าเชื่อถือ บริหารงานได้อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานที่กว้างไกล ทศนคติต่อภาพลักษณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมด้านบุคลากร เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงาน ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

การรับรู้ข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่ได้รับผ่านช่องทางสื่อ Social Media ต่าง ๆ และวิทยุเป็นประจำทุกวัน และนิยมเลือกรับข่าวสารด้านสังคมมากที่สุด รองลงมาคือด้านสุขภาพ การรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมโดยส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศมากที่สุด รองลงมาคือ การช่วยเหลือประชาชนยามเกิดภัยพิบัติ และความมั่นคงของประเทศตามลำดับ และมีการเลือกรับฟังข่าวสารเหล่านี้สัปดาห์ละครั้งเป็นอย่างน้อย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับช่องทางการประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเห็นว่าช่องทางการสื่อสารหลักในปัจจุบันของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ สามารถนำเสนอข่าวสารที่ทันสมัยและรวดเร็วต่อเหตุการณ์ ข่าวสารที่น่าเสนอนั้นมีความชัดเจนและช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อมูลที่น่าเสนอยังมีความน่าเชื่อถือ

และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอีกด้วย

รูปแบบการนำเสนอข้อมูลของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในลักษณะพิเศษที่มีความน่าสนใจ คือ สปอตโฆษณา มีลิขสิทธิ์ไอ และโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ตามลำดับ รวมทั้งลักษณะของข่าวสารที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดคือ มีความถูกต้องของข่าวสาร มีความทันสมัยของข้อมูลข่าวสาร และมีเนื้อหา รายละเอียดครบถ้วน ตามลำดับ ทั้งนี้ประเด็นที่ต้องการรับรู้เกี่ยวกับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมากที่สุดคือ เรื่องการดำเนินงานร่วมกับองค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ เรื่องพันธกิจเพื่อประโยชน์ของประชาชน และเรื่องทหารกับการกิจปกป้องประเทศ ตามลำดับ

3) กลุ่มผู้อ่านข่าวและสื่อมวลชนในองค์กรที่มีความเกี่ยวข้อง

สื่อมวลชนจากสำนักข่าวต่าง ๆ ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ อาทิ ช่อง 3, 5, 7, 9, NBT, ASTV, T-News, TNN, Post TV, Spring News, มติชน, ไทยรัฐ และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นต้น ได้ให้คำนิยามสั้น ๆ เกี่ยวกับกระทรวงกลาโหมและสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยนึกถึงเรื่องการทหาร ความมั่นคงของประเทศเป็นหลัก เป็นหน่วยงานที่ควบคุมด้านความมั่นคงภายในประเทศ และดูแลด้านการทหารทุกด้าน หน่วยงานที่ดูแลด้านความมั่นคงและรักษาอธิปไตยการป้องกันความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ การปกครองทางการเมือง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของทหาร เป็นต้น บ้างก็กล่าวว่ากระทรวงกลาโหมเป็นกระทรวงที่เข้าออกยาก เข้าถึงได้ยากเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทหาร ส่วนสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม สื่อมวลชนส่วนใหญ่ให้คำนิยามว่า เป็นเสมือนสำนักเลขาธิการ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ของกระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลงานและประสานงาน ทำหน้าที่รับเรื่องต่อและกรองข้อมูลทั้งหมดก่อนจะนำเสนอให้สื่อได้รับทราบควบคุม ดูแลการทำงานของข้าราชการในหน่วยงานและรับเรื่องต่าง ๆ เป็นฝ่ายอำนวยความสะดวก รับงาน-ส่งงานต่าง ๆ ดูแลความเป็นอยู่ ความเรียบร้อยของหน่วยงานในกระทรวงกลาโหมทั้งหมด การให้คำนิยามเหล่านี้ถูกพิชิตขึ้นอยู่กับความเข้าใจและความคิดเห็นของแต่ละคน ซึ่งบางคนเปรียบสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นเหมือนเลขาธิการหรือแม่บ้าน ที่ทำหน้าที่คอยจัดการเรื่องสำคัญ ๆ ต่าง ๆ และให้ความเห็นว่า ถ้าหากว่าเป็นคนภายนอก ไม่ได้เข้ามาติดต่อกับกระทรวงโดยตรงเหมือนนักข่าวที่เข้ามาทำข่าวจะไม่มีทางทราบว่าสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมคืออะไรและมีความสำคัญอย่างไร

ความคิดเห็นของสื่อมวลชนเกี่ยวกับด้านภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มองว่าโดยรวมมีภาพลักษณ์ที่ดี ดูแลงานของกระทรวงกลาโหม คล้าย ๆ ผู้ที่

ประสานงาน ดูจริงจัง ชิงชัง เข้มแข็ง มีระเบียบ ทำหน้าที่ดูแลปกครองกำลังคน ดูแลความสงบ ความมั่นคง ความสงบสุขของประเทศ ความเคลื่อนไหวของประเทศ การทำงานของทหาร ช่วยกระจายงานเพื่อให้ดูแลประชาชนให้ทั่วถึง แผนกสื่อจะแจ้งหมายกำหนดการ งานแถลงข่าว ไปยังหน่วยข่าวต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว มีกำหนดการล่วงหน้า แต่บางอย่างควรปรับปรุงให้รวดเร็วขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์งาน การนัดหมาย และการแจ้งวาระงานแก่ผู้สื่อข่าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมองภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมว่า ยังไม่เป็นที่รู้จักและยังไม่มีบทบาทในสังคมหรือในกระทรวงเท่าที่ควรจึงมักเหมารวมเป็นกลาโหมทั้งหมด ค่อนข้างเข้าถึงยาก ถ้าไม่รู้จักจะรู้สึกกลัว ถ้าหากรู้จักและร่วมงานด้วยแล้วจะรู้สึกเป็นกันเอง

รูปแบบการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในองค์กรสื่อมวลชนต่าง ๆ พบว่า มีช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น โทรทัศน์ และ Digital TV วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร Magazine สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สื่อออนไลน์ Social Media และ Website ต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Line เป็นต้น

ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่คิดว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนใหญ่จะเป็นสื่อประเภทออนไลน์ Website และ Social Media ต่าง ๆ เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว และสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวกในการรับข้อมูลข่าวสารทุกเวลาทุกสถานที่ รองลงมาคือ โทรทัศน์ เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย และคนส่วนใหญ่นิยมรับชมข่าวสารจากทางโทรทัศน์เป็นหลัก ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่คิดว่ามีประสิทธิภาพน้อยที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงสื่อประเภทวิทยุ เพราะในปัจจุบันคนไม่ค่อยนิยมอ่านหนังสือพิมพ์ และฟังวิทยุ จะเน้นสื่อออนไลน์มากกว่า แต่บางส่วนให้ข้อมูลว่าสื่อออนไลน์มีประสิทธิภาพน้อย เพราะเข้าถึงเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงวัยและความสะดวกในการรับข้อมูลข่าวสารของแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน และสื่อที่คิดว่ามีประสิทธิภาพน้อยอีกอย่างหนึ่งคือ Line และ SMS เพราะเข้าถึงคนเฉพาะกลุ่มและต้องสมัครรับบริการก่อนจึงจะสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้

การได้รับฟังการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ บางส่วนไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม หรือได้รับข้อมูลข่าวสารแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะรับข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมผ่านช่องทาง โทรทัศน์ (ททบ.5) วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์ ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม หรือรับรู้เมื่อมาทำข่าวหรือติดต่อที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมโดยตรง การรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วนและชัดเจน

จากการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ดังกล่าว คิดว่า ข้อมูลมีความครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจนดี เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคง ไม่สามารถบิดเบือนได้ แต่เนื้อหาค่อนข้างเป็นทางการมากเกินไป อาจเข้าใจยาก และช่องทางการกระจายข่าวสารยังไม่ค่อยครอบคลุม แต่บางส่วนก็บอกว่าข้อมูลข่าวสารยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากมักนำเสนอข่าวสารที่ตอบสนองนโยบายเป็นส่วนใหญ่ และค่อนข้างมีความกว้างของข้อมูลมากกว่าการนำเสนอการทำงานขององค์กร จึงทำให้ไม่น่าสนใจเพียงพอ มีข้อจำกัดเรื่องการโยกย้ายตำแหน่งผู้นำบ่อยเกินไปทำให้ความชัดเจนของหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ยังไม่เป็นที่รู้จักหรือเข้าใจเท่าที่ควร และควรที่จะมีการ Survey บ่อย ๆ เพื่อการพัฒนาความเพียงพอ ต่อเนื่อง และทั่วถึง

ช่องทางการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่คิดว่ายังไม่เพียงพอ ไม่ต่อเนื่อง และยังไม่ทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมหรือกลาโหมทั้งหมดตาม เห็นได้จากการรับรู้ของผู้คนและสื่อที่ยังไม่รู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมอย่างชัดเจน อาจเป็นเพราะช่องทางการประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยเกินไป และคนส่วนใหญ่ยังไม่แน่ใจว่ามีช่องทางไหนบ้าง ควรใช้สื่อทันสมัย เช่น Twitter, Facebook เพราะเข้าถึงง่าย และมองว่าข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นเฉพาะกลุ่ม เป็นข่าวสารของทหาร เนื่องจากว่าเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ปกป้องประเทศ ให้ความมั่นคง อาจทำให้คนเห็นว่าการดำเนินการอะไรบ้าง

ความน่าสนใจของเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและประเด็นอื่น ๆ ที่ควรมีการเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานด้านการประชาสัมพันธ์ การสื่อสาร การให้ข้อมูลและสื่อมวลชนสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมร่วมกันกับองค์กรสื่อมวลชนต่อไป เนื้อหาที่นำเสนอโดยรวมมีความน่าสนใจแต่ยังขาดความชัดเจนที่เพียงพอ และข้อมูลที่น่าสนใจน้อยเกินไปทำให้การทำความเข้าใจต่อหน่วยงานเป็นไปได้ยาก ข้อมูลมีประโยชน์ในแง่ของความมั่นคง ความปลอดภัยของประชาชนในประเทศ แต่ในส่วนเนื้อหาของผลงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ยังไม่ถูกใจคนฟังเท่าที่ควรเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว จึงไม่ได้รับความสนใจมากนัก ยังไม่ตอบโจทย์ประชาชนทั่วไปเท่าที่ควรคือ ไม่ใช่เป็นเรื่องใกล้ตัวเลยไม่ค่อยได้รับความสนใจ ควรเน้นประเด็นทางการเมืองมากขึ้นโดยเฉพาะภาพลักษณ์ของผู้นำของหน่วยงานระดับสูง นำเสนอข่าวด้านการทหาร พัฒนาศักยภาพทางการทหารอย่างไรบ้าง ความโปร่งใสด้านการใช้งบประมาณ การจัดซื้อต่าง ๆ และการพัฒนา อาจมีกลาโหมพบประชาชน ควร

เป็นในเชิงการร่วมมือกันช่วยเหลือประชาชน ทำงานเป็นเครือข่ายรวมมือกัน ไม่ควรแยกส่วน และ Update ข้อมูลบ่อย ๆ ขึ้น ตลอดทั้งวัน ชาวเขา เทียง คำ ใช้ภาษาที่ประชาชนเข้าใจง่าย เรื่องที่น่าเสนอเกี่ยวข้องกับประชาชน ไม่เฉพาะทหาร นอกจากนี้ปลัดกระทรวงกลาโหมควรให้สัมภาษณ์บ้าง เพราะในปัจจุบันมักจะไม่ค่อยมีบทบาทกับสื่อมากนัก ควรมีบทบาทมากกว่านี้ ไม่เช่นนั้นประชาชนอาจจะไม่รู้จักหน่วยงาน รัฐบาลทำงาน ผลงาน และไม่เข้าใจภาระของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เหมือนปัญหาที่ทางสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมพบเจออยู่ในปัจจุบัน ถ้าหากได้ลองเปิดเข้าไปดูในเว็บไซต์ของสำนักงานปลัดจะมีงานข่าวคล้าย ๆ ข่าวประชาสัมพันธ์อยู่แล้ว ซึ่งอาจจะไม่ได้เป็นข่าวที่อยู่ในกระแส เช่น ไม่ได้เป็นข่าวเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ การร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งนักข่าวหลาย ๆ คนต้องการข้อมูลตรงนี้ ซึ่งถ้าหากมีการเพิ่มเติม อย่างเช่น สัมภาษณ์รัฐมนตรีมาแล้วเอามาลงในเว็บไซต์มากขึ้นให้มันน่าสนใจและมีประเด็นหลากหลาย นอกเหนือจากข่าวประชาสัมพันธ์อย่างเดียวเพราะมันน่าจะทำให้ผู้สื่อข่าวสามารถเข้าไปดึงข้อมูลตรงนี้ออกมาช่วยประชาสัมพันธ์ได้อีกทางหนึ่ง

4) กลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ภายในหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

การให้คำนิยามสั้น ๆ เกี่ยวกับกระทรวงกลาโหม และ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พบว่า กระทรวงกลาโหม เป็นองค์กรหรือสถาบันหลักที่รับผิดชอบด้านความมั่นคง หรือเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ส่วนสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานด้านการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ เป็นการทำงานในภาพใหญ่ของงานด้านความมั่นคงทางทหาร และเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลด้านนโยบายของกระทรวงกลาโหม ช่องทางการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมี 3 ช่องทาง ได้แก่ ช่องทางแรก ทางบุคคล แยกเป็น (1) บุคคลเดี่ยว ๆ ซึ่งจะสามารถประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ขององค์กรได้โดยผ่านการแสดงออกของบุคคลจากการปฏิบัติตามระเบียบวินัยของทหารอย่างเคร่งครัด (2) หัวหน้าในหน่วยต่าง ๆ รวมทั้งผู้นำอย่างปลัดประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีบทบาทต่อการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ขององค์กรเช่นกัน ช่องทางต่อมา ทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ช่อง 5 และช่อง 7, วิทยุ, สื่อสิ่งพิมพ์, Social Media ต่าง ๆ เช่น Website หลักเมือง, Banner ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น และช่องทางสุดท้ายผ่านการจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ

ช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่คิดว่าสามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชนและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่ง่ายที่สุดต่างให้ความเห็น ว่า สื่อโทรทัศน์ (ททบ.5) ซึ่ง

เป็นสื่อหลักของกองทัพสามารถเข้าถึงได้ง่าย ประชาชนจะเสพสื่อโทรทัศน์มาก และในปัจจุบันมีการขยายช่องทางทีวีที่เป็นเสรีทำให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากยิ่งขึ้น รองลงมาคือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล และสื่อ Social Media ต่าง ๆ ความเพียงพอและทั่วถึงของช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในปัจจุบัน ผู้บริหารสองท่านเห็นว่า ยังไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุม ทั้งนี้มาจากปัญหาความไม่เพียงพอของเครื่องมือที่ใช้การสื่อสาร อีกทั้งตัวเนื้อหาที่จะนำเสนอขึ้นยังไม่ได้ถูกให้ความสำคัญสำหรับการนำไปเผยแพร่มากพอ เนื่องจากทางองค์กรส่วนใหญ่มีความคิดว่าเนื้อหามีความเกี่ยวเนื่องกับด้านยุทธศาสตร์เป็นส่วนใหญ่จึงไม่เหมาะแก่การนำไปเผยแพร่มากนัก อีกทั้งยังเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนต่อการตีความเพื่อทำความเข้าใจ แต่ในความจริงมองว่าประชาชนควรเป็นผู้ที่ได้รับรู้ด้วยเนื่องจากเกี่ยวข้องกับด้านงบประมาณของประชาชนโดยตรงเช่นกัน อาจแก้ไขโดยการหมั่นสร้างความตระหนักรู้ให้แก่บุคคลภายในหน่วยงานก่อน เพื่อให้เกิดทัศนคติและมุมมองที่ถูกต้องด้วยวิธีการอย่างง่าย เช่น การออกเสียงตามสายในหน่วยงานบางช่วงระหว่างวันทำการ แต่อาจจำกัดเวลาไว้ เน้นความสม่ำเสมอในการสร้างการรับรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้คนในองค์กรรับรู้ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนี้อย่างชัดเจน ถูกต้องและทั่วถึงมากยิ่งขึ้นต่อไป และควรมีการเพิ่มเติมช่องทางการประชาสัมพันธ์ อย่างเช่นสื่อออนไลน์ Cable/Digital TV ที่เป็นของกลาโหมเอง (อยู่ในระหว่างการดำเนินการ)

จากการสัมภาษณ์บางท่านให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันช่องทางการใช้สื่อสารมีเพียงพอ แต่มีปัญหาเรื่องการเข้าถึงของประชาชน เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การนำเสนอผ่านช่องทางโทรทัศน์ เป็นการออกอากาศด้วยการขอความอนุเคราะห์ร่วมมือจากทางช่องต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นการขอซื้อเวลาเช่นการประชาสัมพันธ์ขององค์กรอื่น ๆ ฉะนั้นจึงมีข้อจำกัดด้านการเลือกเวลาลงเพื่อนำเสนอข่าวสาร ทำให้ช่วงเวลาส่วนใหญ่ที่ประชาชนมักจะได้รับข่าวสารไม่ได้ถูกนำเสนอข่าวสารที่ทางสำนักงานปลัดฯ ส่งไปเท่าที่ควร แนวทางการแก้ไขคือ การคิดหัวข้อหรือเนื้อหาที่จะนำเสนอให้มีความน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับประชาชนมากยิ่งขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้รู้สึกถึงการได้เป็นส่วนหนึ่ง หรือมีผลได้เสียแก่ประชาชนส่วนมากยิ่งขึ้น และเน้นการนำเสนอผ่านวิทยุสื่อสารมากยิ่งขึ้น เนื่องจากทางสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีเครือข่ายวิทยุเกือบทั่วประเทศไทย และพยายามเน้นการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือมากยิ่งขึ้นซึ่งจะนำมาสู่การสื่อสารแบบ Two-Ways กล่าวคือ ทางผู้รับสารสามารถนำเสนอข่าวสารที่น่าสนใจที่เป็นประโยชน์ต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมได้อีกด้วย ขณะเดียวกันทางสำนักงานปลัด

กระทรวงกลาโหมสามารถส่งผ่านเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจนำเสนอต่อประชาชน

ปัญหาและอุปสรรคด้านการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมอาจเกิดจากการวางระเบียบของการให้ข่าวที่มักจะเป็นทางการจนเกินไป และมีการปิดกั้นการให้ข่าวสาร เช่น จำเป็นต้องเป็นผู้นำเหล่าทัพที่มีตำแหน่งสูง ๆ เท่านั้นจึงจะสามารถให้ข่าวสารได้ และปัจจัยร่วมเช่น ประเด็นของมิติตามความมั่นคงที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้การนำเสนอข่าวสารต้องมีการพิจารณาอย่างเคร่งครัด แนวทางแก้ไขต้องอาศัยความร่วมมือกับภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น เช่น กรณีเครือข่ายวิทยุชุมชน และการสร้างการรับรู้และความภาคภูมิใจในหน้าที่แก่บุคลากรในองค์กรมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบหรือมีส่วนร่วมในการจัดทำเนื้อหาในการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ นั้น ควรมีความถนัดและเชี่ยวชาญในด้านของการประชาสัมพันธ์เป็นอย่างดี จับประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาเสนอได้ถูกต้องและเหมาะสม

รูปแบบการนำเสนอข่าวสารควรสามารถปฏิบัติได้อย่างอิสระมากยิ่งขึ้น ควรลดข้อจำกัดลงเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานมากยิ่งขึ้น และควรมีการจัดตั้งเป็นทีมงานสำหรับค้นหาข่าวสารที่น่าสนใจและคิดประเด็นนำเสนอต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเน้นที่มีความน่าสนใจ ชัดเจน และสอดคล้อง

อุปสรรคหลักอยู่ที่ความล่าช้าของโครงสร้างในหน่วยงานฝ่ายประชาสัมพันธ์ เนื่องจากต้องผ่านกระบวนการพิจารณาตรวจสอบหลายขั้นตอน ซึ่งนอกจากจะทำให้การทำงานไม่ยืดหยุ่นแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อความเป็นปัจจุบันของข่าวสารที่น่าสนใจได้ และปัญหาด้านงบประมาณในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์มีจำกัด ซึ่งควรต่อรองกับบริษัทสื่อต่าง ๆ หรือเจรจาเพื่อผลประโยชน์ประเทศ เป็นต้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของประชาชนที่มีต่อภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมคิดว่าประชาชนยังไม่มีรู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เนื่องจากเนื้อหาที่น่าสนใจส่วนใหญ่ไม่ได้ตอบสนองต่อความอยากรู้ของประชาชนมากนัก และประชาชนส่วนใหญ่มักมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว เพราะข้อมูลส่วนใหญ่ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ในปัจจุบันการรับรู้ของประชาชนยังน้อยมาก และเนื่องจากหน่วยงานเน้นการทำงานในภาพใหญ่ เช่น งานนโยบาย, ยุทธศาสตร์ จึงทำให้เป็นเรื่องที่ดูห่างไกลการเข้าใจของประชาชน จึงไม่ได้รับความสนใจหรือติดตามเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงนั้นสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเองมีการดำเนินการหลายส่วนที่ใกล้

ชิดกับประชาชน แต่เน้นไปทางด้านยุทธศาสตร์มากกว่ายุทธวิธี ทั้งนี้หน่วยงานของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมย่อยในพื้นที่ต่าง ๆ มีฝ่ายกิจกรรมพลเรือนที่คอยดูแลรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับประชาชน แต่ในปัจจุบันยังไม่มีทีมเฉพาะกิจที่จะทำหน้าที่ติดต่อประสานงานเรื่องกิจกรรมกับประชาชนโดยตรงอย่างเป็นทางการ และชัดเจน อาจแก้ไขโดยการเน้นสร้างเครือข่ายร่วมกับวิทยุชุมชนและจัดกิจกรรมสัมพันธ์ สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมร่วมกัน เช่น โครงการสถานีวิทยุสีขาว ที่จัดต่อเนื่องเป็นเวลา 4 ปี, กิจกรรมเทิดไถ่องครีวชันย์ ที่มีการจัดอย่างต่อเนื่องหลายปีติดต่อกัน และควรมีทีมงานที่มีความชำนาญและสร้างสรรค์ ในการเข้ามาดูแลเรื่องการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนโดยตรง

วิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนแก่ประชาชนในมุมมองที่มีต่อภาพลักษณ์ขององค์กรแก้ไขโดยเน้นการประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุเครือข่ายในทุกพื้นที่ ซึ่งมักจะเป็นที่นิยมและรู้จักสำหรับกลุ่มประชาชนในต่างจังหวัดมากกว่าในกรุงเทพฯ เริ่มประชาสัมพันธ์ตราสัญลักษณ์ของหน่วยงาน ให้เป็นที่รู้จักและรับรู้ของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นป้าย เว็บไซต์ เป็นต้น ควรค้นหาวีธีการหรือช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อจะได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปรู้จักและรับทราบหน้าที่ และตระหนักถึงความสำคัญขององค์กรมากยิ่งขึ้น และควรให้มีความทั่วถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด จัดงานกิจกรรม (Event) หรือการนำผลงานไปเสนอในสถานที่ต่าง ๆ (Road Show) เพื่อขยายผลการรับรู้เกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมได้ทำให้เป็นที่รับรู้ของประชาชนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานภายในองค์กรที่มีต่อภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พบว่า เจ้าหน้าที่ยังไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจนมากพอ ส่วนใหญ่ยังมองว่าสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นทหารที่มีสถานะเป็นชั้นที่ 2 ต่างจากสำนักงานปลัดในกระทรวงอื่น ๆ ที่ดูจะมีความสำคัญในองค์กรมากกว่า จึงส่งผลให้การเคร่งครัดในระเบียบวินัยของเจ้าหน้าที่ภายในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมบางส่วนยังไม่มากเพียงพอ วิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานภายในองค์กรในมุมมองที่มีต่อภาพลักษณ์ขององค์กร ควรพยายามจัดอบรมเสวนาสารสนทนภายในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างองค์กรและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ภายในองค์กรให้มากขึ้นผ่านสื่อภายใน เช่น เสียงตามสายประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์หลักเมือง เป็นต้น

ความน่าสนใจของเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความน่าสนใจยังไม่เพียงพอเนื่องจากยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความชำนาญในการที่จะเข้ามารับผิดชอบดูแลการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ และควรปรับประเด็นที่จะนำเสนอให้มีผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับประชาชนมากยิ่งขึ้น ทั้งที่เนื้อหาข้อมูลในความจริงนั้นมีความน่าสนใจอยู่หลายประเด็นแต่ในการจะนำเสนอานั้นจะต้องแน่ชัดว่าจะไม่ซ้อนทับกับการออกสื่อของหน่วยงานอื่น ๆ และควรจะมีการแยกแยะให้เห็นชัดเจนถึงความแตกต่างของข้อมูลที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมจะนำเสนอกับหน่วยงานอื่น ๆ ค้นหาจุดเด่นหรือประเด็นหลักเด่น ๆ และนำเสนอออกมาในรูปแบบที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยเฉพาะประเด็นที่เสนอควรมีความสัมพันธ์หรือใกล้ชิดกับประชาชนมากยิ่งขึ้น

สำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า การให้คำนิยามสั้น ๆ เกี่ยวกับกระทรวงกลาโหม และ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม มองว่า กระทรวงกลาโหม เป็นหน่วยงานหรือกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับทหารและความมั่นคงของประเทศส่วน สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นหน่วยงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ หน่วยธุรการที่ทำงานสนับสนุนกระทรวงกลาโหม ช่องทางการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีดังนี้ สื่อโทรทัศน์ ททบ. 5 และช่อง 8 ทวีติจิตอล (อยู่ระหว่างดำเนินการ) สื่อวิทยุ สถานีวิทยุกรมการพลังงานทหาร, วิทยุชุมชน, เสียงตามสาย, สถานีวิทยุสีขาวเทิดไท้องค์ราชา สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์, วารสารหลักเมือง, โปสเตอร์, ใบปลิว, แผ่นพับ สื่อออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ของหน่วยงาน, Social Media สื่ออื่น ๆ ได้แก่ รายงานประจำปี, บอร์ดประชาสัมพันธ์, จอ LED

สื่อมวลชนสายทหาร และการบอกต่อ

ช่องทางการประชาสัมพันธ์ ที่คิดว่าสามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชนและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่ได้ง่ายที่สุดคือ สื่อหลัก เช่น โทรทัศน์และวิทยุ เนื่องจากเมื่อเสนอข้อมูลแล้ว ประชาชนจะสามารถรับรู้ข่าวสารได้ทันที ได้เห็นภาพและเสียงคนส่วนใหญ่ดูและฟังอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวันและเข้าถึงได้ง่ายที่สุดนอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นอื่น ๆ อย่าง Website องค์กรเพราะเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก การประชาสัมพันธ์ตัวบุคคลขององค์กร สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชนสายทหาร เพราะสื่อมวลชนสามารถประชาสัมพันธ์ผลงานและสถานการณ์ข่าวต่าง ๆ ได้ทันต่อเหตุการณ์ เป็นต้น

ความเพียงพอและทั่วถึงของช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสำนักงาน

ปลัดกระทรวงกลาโหม ในปัจจุบันต่างเห็นว่ายังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึงควรเพิ่มเติมช่องทางในการเสนอข่าวสารอย่าง Facebook Fanpage, Instagram, Twitter ซึ่งจะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยรุ่นและคนสมัยใหม่ได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งช่องทางการสื่อสารเดิมอย่างโทรทัศน์ค่อนข้างมีข้อจำกัดในการใช้งาน เนื่องจากทางหน่วยงานไม่ได้มีงบประมาณในส่วนนี้ทำให้การนำเสนอข่าวสารส่วนใหญ่ต้องอาศัยความอนุเคราะห์จากทางช่องทีวีเป็นหลักจึงไม่สามารถเลือกช่วงเวลาออกอากาศได้ทำให้ข่าวสารที่เผยแพร่ไม่ทั่วถึงเพราะมีเพียงคนบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถรับฟังได้ตามเวลานั้น ๆ และเพิ่มเติมนำพลังพลและเจ้าหน้าที่ในการดูแลด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น แกไขเรื่องงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรค่อนข้างจำกัด อีกทั้งในเรื่องของการให้ความสำคัญกับงานด้านการประชาสัมพันธ์ที่ผู้บังคับบัญชาส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของงานประชาสัมพันธ์มากเท่าที่ควร

ปัญหาและอุปสรรคด้านการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมหลักคือ การไม่ให้ความสำคัญกับงานประชาสัมพันธ์ และการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ การชี้แจงและนำเสนอข้อมูลให้ผู้บังคับบัญชารับถึงบทบาท และความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ว่าเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการทำให้ผู้บังคับบัญชาและองค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาประชาชน รวมถึงจะง่ายในการสร้างความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ

ปัญหาเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานไม่ให้ความสำคัญมากพอกับวิธีการได้มาข้อมูล เช่น ในแง่ของกระบวนการประสานงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลนั้นยังไม่ได้ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงควรที่จะเสนอแนวทางการแก้คือ ให้เน้นวิธีเชิงรุกด้วยการเข้าถึงผู้บังคับบัญชาให้มากยิ่งขึ้นเพื่อนำเสนอแนวทางหรือการปฏิบัติงานและรายงานปัญหาต่าง ๆ ให้ท่านทราบได้อย่างใกล้ชิด รวมทั้งควรเน้นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อสร้างความผูกพันของเจ้าหน้าที่ในองค์กรมากขึ้น รวมทั้งมีกระบวนการตรวจทานข้อมูลต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างรัดกุมสม่ำเสมออีกทั้งหน่วยงานที่มาดูแลเรื่องดังกล่าวยังมีน้อย บุคลากรไม่เพียงพอ และทุกคนก็ได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เพียงหน้าที่เดียวยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ ด้วย จึงควรเพิ่มบุคลากรให้มากขึ้นเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน อีกปัญหาหนึ่งคือ การให้ความสนใจการรับสารของประชาชนทั่วไปหรือหน่วยงานต่าง ๆ ควรทำให้ข่าวสารมีความใกล้ชิดตัวมากขึ้นและเข้าใจง่าย ควรแก้ไขโดยการหาแนวทางการนำเสนอข่าวสารที่น่าสนใจ และควรเลือกช่องทางสื่อสารและช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของประชาชนที่มีต่อภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัด

กระทรวงกลาโหม คิดว่าประชาชนยังไม่รู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมากนัก ส่วนใหญ่มักจะรู้จักแต่กระทรวงกลาโหมกับกองทัพบก โดยจะเห็นภาพของเหล่าทัพมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับสายงานของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่ทำงานเบื้องหลังเป็นหน่วยงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์รับผิดชอบการวางนโยบายและแผนงานต่าง ๆ ของกระทรวงกลาโหม เสมือนเป็นฝ่ายงานธุรการและเอกสารของกระทรวง เป็นสิ่งที่ไกลตัวประชาชนและจำเป็นต้องยาก จึงถือว่าเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ประชาชนไม่รู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และโครงการต่าง ๆ ที่ร่วมกับชุมชนนั้นยังมีไม่หลากหลายเพียงพอ มีเพียง 2 โครงการหลักคือ โครงการปลูกจิตสำนึกรักชาติและโครงการวิทยุสีขาว ที่เน้นกลุ่มประชาชนเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น และในต่างจังหวัดจะรู้จักสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเฉพาะรอบ ๆ องค์กรเท่านั้นเพราะบุคลากรน้อย และงบประมาณมีจำกัด

วิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนแก่ประชาชน ในมุมมองที่มีต่อภาพลักษณ์ขององค์กรอาจทำได้โดยการที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมลงไปทำความรู้จักกับประชาชนโดยรอบพื้นที่ให้มากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ร่วมกัน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับหน่วยงานมากขึ้นจัดทำรูปแบบการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ในลักษณะใหม่ ๆ ที่น่าสนใจเช่น การจัดทำเป็นสารคดี ที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน/ผลงานต่าง ๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เน้นย้ำการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น การออกสื่อให้บ่อยมากยิ่งขึ้นและชัดเจนทั้งในแง่องค์กรและผลงาน เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงได้ง่าย ควรเลือกช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม และผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น รวมทั้งการให้ความสำคัญกับงานด้านการประชาสัมพันธ์มากยิ่งขึ้นและการจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับมุมมองของเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานภายในองค์กรที่มีต่อภาพลักษณ์องค์กรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พบว่า เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อาจจะยังไม่เข้าใจงานในภาพรวมของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเท่าที่ควร เนื่องจากทุกคนที่ได้บรรจุเข้ารับราชการ จะได้รับมอบหมายให้ทำงานเป็นเรื่อง ๆ ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่สามารถมองเห็นภาพรวมขององค์กรได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ที่มองว่าในภาพรวมนั้นองค์กรมีความน่าสนใจ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทุ่มเทและตั้งใจทำงานเป็นอย่างดีพยายามสร้างองค์กรให้มีความเข้มแข็ง ผลักดันองค์กร และงานที่ออกมาส่วนใหญ่มิมีประสิทธิภาพดีแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในด้านการประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร วัดได้จากการรับรู้ที่ยังไม่ถูกต้องและขาดความชัดเจนและการ

ที่คนในองค์กรมักจะถูกถามอยู่เสมอว่าสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมคืออะไร

วิธีการแก้ไขเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนแก่เจ้าหน้าที่ ซึ่งปฏิบัติงานภายในองค์กรในมุมมองที่มีต่อภาพลักษณ์ขององค์กร โดยการจัดให้มีการอบรมให้ความรู้หรือจัดงานสัมมนาร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจในหน้าที่หรือภาพลักษณ์ขององค์กรในมุมมองที่ถูกต้อง และชัดเจนทุกฝ่ายควรทำความรู้จักและเข้าใจซึ่งกัน ช่วยกันเร่งการประชาสัมพันธ์และวางแผนการประชาสัมพันธ์ให้ตรงจุด ตรงเป้าหมายที่สุด

ความน่าสนใจของเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมต่างเห็นว่า เนื้อหายังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร เพราะหน่วยงานไม่มีเนื้อหาหรือข่าวสารที่จะมานำเสนอ หรือมีแต่ไม่ตรงกับความต้องการในการรับรู้ของคนทั่วไป รวมทั้งการวางรูปแบบสื่อไม่มีความแปลกใหม่ทำให้ไม่ดึงดูด อีกทั้งสื่อมวลชนที่มาทำข่าวบางครั้งเน้นตัวบุคคลมากกว่าเนื้อหา รวมถึงเวลาที่จะประชาสัมพันธ์ทางสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมต้องรอข้อมูลจากหน่วยงานอื่น ๆ จึงทำให้การทำงานมีรอยต่อ ทำให้ประสิทธิภาพของข้อมูลน้อยลง เนื้อหาข้อมูลมีความน่าสนใจน้อยเกินไป ควรเพิ่มประเด็นในสิ่งที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมี การขาดบุคลากรด้านการประชาสัมพันธ์ที่ดีเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ด้านการประชาสัมพันธ์โดยตรง

5) กลุ่มวัยรุ่น และคนวัยทำงานทั่วไป

จากผลการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มวัยรุ่น และคนวัยทำงานทั่วไป จำนวน 93 ราย ส่วนใหญ่เคยได้ยินชื่อหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม คิดเป็นร้อยละ 61.29 และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ขององค์กรว่า สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคงและการทหาร เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงกับรัฐบาลโดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ควบคุมนโยบายและสั่งการ และมีปลัดกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชาหลัก รวมทั้งดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของข้าราชการทหารประจำ ให้ปฏิบัติและสนองตอบต่อนโยบายของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด เป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถดูแลความสงบสุขเรียบร้อยของประชาชนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับประชาชนในเรื่องของการปกป้องรักษาอาณาเขตอธิปไตยของชาติให้มีความสงบสุข

ในปัจจุบันการสื่อสารประชาสัมพันธ์ พบว่า ยังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง คิดเป็นร้อยละ 79.05 เนื่องจากไม่สามารถเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

ได้อย่างชัดเจน รวมทั้งไม่เคยได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานมากเท่าใดนัก จึงไม่ทราบความเป็นไปของหน่วยงานนี้เท่าที่ควร และส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่าสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมควรเพิ่มช่องทางการทำประชาสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์วิทยุ หรือสิ่งพิมพ์ รวมทั้งต้องการเสนอให้สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมมีการประชาสัมพันธ์ ภาพลักษณ์และกิจกรรมขององค์กรผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่เป็น Mass Communication มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและรู้จักองค์กรได้อย่างชัดเจน และถูกต้องมากยิ่งขึ้น ข่าวสารหรือข้อมูลที่นำมาเสนอนั้นควรมีความน่าสนใจและเป็นประเด็นหรือเรื่องราวที่ใกล้ตัว และมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมมากขึ้น ก็จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและการติดตามรับฟังข่าวสารของประชาชนให้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

4. อภิปรายผลเพื่อนำไปสู่แผนกลยุทธ์

จากผลการวิจัย พบว่า การรับรู้ของบุคคลทั่วไปอย่างประชาชนในหลายพื้นที่ เจ้าหน้าที่ภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐบางส่วน รวมไปถึงเจ้าหน้าที่สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการให้ข้อมูลและสร้างการรับรู้ของประชาชนนั้น ยังมีการรับรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในแผนงานด้านนโยบายต่าง ๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่ไม่ชัดเจนเท่าที่ควร นำมาซึ่งทัศนคติต่อภาพลักษณ์ การตั้งอยู่ของหน่วยงาน และการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อประเทศชาติ ประชาชน และสังคมของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมไม่ถูกต้อง ผลการสำรวจข้อมูลของการสำรวจทัศนคติของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา พบว่าอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อรับรู้ การทำความเข้าใจต่อภาพลักษณ์และการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนและถูกต้องของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมนั้น มีผลมาจากการวางแผนดำเนินงานในด้านการประชาสัมพันธ์ที่ไม่เป็นไปอย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่และไม่ต่อเนื่องเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น งบประมาณ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ และกำลังพลที่ดูแลรับผิดชอบไม่เพียงพอ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ประกอบกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษาด้านการประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานทั้งรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรระหว่างประเทศ พบปัญหาและอุปสรรคที่มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ หน่วยงานที่มีพันธกิจเฉพาะและความซับซ้อนกับหน่วยงานภายในและบางหน่วยงานภายนอก ทำให้บทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน ไม่เป็นที่รับรู้ของ

ประชาชนและหน่วยงานอื่น แม้แต่สื่อมวลชนที่ตรงสายบางรายบางสำนักไม่ทราบการมีอยู่ของหน่วยงานเช่นกัน ดังนั้นมีความจำเป็นเร่งด่วนที่สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมจะต้องเร่งกำหนด ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์ 1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนโยบาย ภารกิจ และการดำเนิน กิจกรรมของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมให้สามารถบรรลุได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 2) เพื่อ สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน ระหว่างผู้บังคับบัญชา และเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการในองค์กร หน่วยงานภายใน หน่วยงานภายนอก สื่อมวลชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปในทุกภาค ส่วน 3) เป็นศูนย์กลางการประสานงานด้านการประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสอบถามข้อมูล ต่าง ๆ เพื่อให้บริการงานด้านการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แก่องค์กร 4) เพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การบริหารงานด้านการประชาสัมพันธ์ภายในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมให้มีความถูกต้อง เหมาะสม สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ คือ 1) กลุ่มเป้าหมายภายในองค์กรสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา (ผู้บริหาร) ข้าราชการภายในกระทรวง เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และ 2) กลุ่มเป้าหมายภายนอกองค์กรสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหม ได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไป ที่อาศัยอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย, กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา และคนทำงานรุ่นใหม่, กลุ่มสื่อมวลชนทุกแขนง (โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ องค์กรทั้งในและต่างประเทศ โดยแบ่งกิจกรรมดำเนินการออกเป็น

ภายใน

- (1) ประชุมเตรียมจัดตั้งเครือข่ายประชาสัมพันธ์
- (2) เครือข่ายฯ จัดทำแผนการประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการของเครือข่ายความร่วมมือ จากแผนกลยุทธ์ ประจำปี 59
- (3) สื่อสารให้กำลังพลทุกหน่วย และผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องเข้าใจความจำเป็นของการ สื่อสารประชาสัมพันธ์อย่างมีทิศทางและประสานงานแบบบูรณาการร่วมกัน
- (4) รับสมัครจิตอาสาเข้าร่วมโครงการพัฒนาเพื่อพื้นที่ชุมชน เริ่มจากเชียงใหม่ และ กรุงเทพมหานคร

ภายนอก--ระดับชาติ

- (5) เริ่มการสื่อสารด้วยการแถลงชวาทนโยบาย ทิศทางการทำงาน และโครงการใหม่ ๆ ในปี 2559 ของสำนักงานปลัดฯ โดยมอบหมายปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แถลง
- (6) สัมภาษณ์พิเศษปลัดฯ เรื่องโครงการพัฒนาชุมชน CSR

(7) ส่งข่าวประชาสัมพันธ์/ภาพข่าว ประเด็นเชิงรุก ผลงานความดีหน้าโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมพลังงานทหาร โรงงานเภสัชกรรมทหาร ฯลฯ

(8) จัดสื่อมวลชนเยี่ยมชมหน่วยงานพลังงานทหารฯ แหล่งน้ำมันที่ อ. พาง จ. เชียงใหม่

(9) จัดสื่อมวลชนเยี่ยมชมโครงการพัฒนาชุมชน CSR ที่เชียงใหม่

(10) จัดตั้งหน่วยงานให้ข่าวอย่างเป็นระบบ เช่น สำนักโฆษก หรือ Press Section มีโฆษกประจำและมีการติดตามประเด็นข่าวและวิเคราะห์ข่าวประจำ พร้อมจัดหาประเด็นเพื่อเผยแพร่ข่าวสารผ่านเว็บไซต์และการแถลงข่าว/สัมภาษณ์/ส่งข่าวประชาสัมพันธ์ (Press Release) รวมทั้ง Twitter พร้อมการให้ความคิดเห็นที่เหมาะสมแก่สื่อมวลชนในเชิงวิชาการ

(11) ผลิตคลิปวิดีโอรูปแบบภาพยนตร์สั้นหรือสารคดี และสปอตโฆษณา เพื่อสร้างภาพลักษณ์ในด้านบทบาทหน้าที่ ความสำคัญ และภารกิจที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน การทำงานของบุคลากรที่มีความเป็นมืออาชีพ 3 เรื่อง โดยติดต่อดาราศิลปินผู้มีชื่อเสียงมาร่วมแสดงเพื่อดึงดูดความสนใจ และสร้างข่าวให้น่าติดตาม เช่น ดาราที่รับราชการทหารอย่าง หมอ ก้อง (พ.ต.นพ.สรวิษณุ สุขุณ) หรือ นักกีฬาที่มีชื่อเสียงที่รับราชการเป็นทหาร เป็นต้น

(12) เผยแพร่คลิปวิดีโอจากข้อ 11 ผ่านสื่อโทรทัศน์ ช่อง 5 7 ดิจิตอลทีวี และ Social Network คือ Facebook และ YouTube และพยายามกระจายเพื่อสร้างกระแสด้วยการส่งต่อให้กับเครือข่ายแฟนเพจและผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านสื่อออนไลน์หลัก ๆ อย่าง Sanook, Kapook, Pantip เป็นต้น

(13) จัดทำและสื่อสารเผยแพร่คำขวัญ ตราสัญลักษณ์ใหม่เพื่อการสื่อสาร ที่ติดตาจดจำง่าย และสะท้อนภาพลักษณ์ใหม่ พร้อมตัวนำโชคเพื่อใช้ในกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ รวมทั้งการเชิญดาราศิลปิน ผู้มีชื่อเสียงมาเป็นทูตกิจกรรมหรือสื่อบุคคลให้กับสำนักงานปลัดฯ

(14) จัดตั้งสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ Facebook ที่เป็นทางการ มีการบริหารจัดการเนื้อหาและการสื่อสารสองทางกับแฟนเพจอย่างเป็นระบบด้วยมืออาชีพ ออกแบบเนื้อหาให้น่าสนใจและสะท้อนประเด็นที่จะสื่อสารตามแผนกลยุทธ์

ภายนอก—ระดับพื้นที่ชุมชน

(15) จัดทำโครงการพัฒนาชุมชน CSR ที่เป็นการเชื่อมขวางของสำนักปลัดกระทรวงกลาโหม เช่น เรื่องพลังงาน เรื่องเภสัชกรรม เป็นต้น โดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของชุมชน จัดการประชุมเพื่อขอความเห็นและพัฒนาโครงการร่วมกัน โดยมีการสื่อสารโครงการผ่านสื่อในชุมชน สื่อระดับจังหวัด เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เคเบิลทีวี บ้ายประกาศ แผ่นปลิว

วิทยุในพื้นที่ การดำเนินโครงการ และอาจนำดาราศิลปินผู้มีชื่อเสียงมาเป็นอาสาสมัครร่วมในกิจกรรมด้วย เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างข่าว เช่น ผู้ที่เป็นข้าราชการทหารด้วยอย่าง หมอ ก้อง สรวิชญ์ หรือ นักกีฬาที่มีชื่อเสียงที่รับราชการเป็นทหาร เป็นต้น

(16) ดำเนินโครงการที่กรุงเทพมหานคร

(17) ดำเนินโครงการที่เชียงใหม่

แผนกลยุทธ์ 3 ปี ที่นำเสนอ มีเป้าหมายในแต่ละปีดังนี้

เป้าหมายปีที่ 1 สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นที่รู้จัก จดจำ ของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ในด้านภารกิจที่สำคัญต่อประเทศชาติและประชาชน

เป้าหมายปีที่ 2 สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นที่ยอมรับและมีภาพลักษณ์ที่ดี ในด้านความเชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน

เป้าหมายปีที่ 3 รักษาและเสริมย้ำภาพลักษณ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในฐานะ “มันสมอง” ของกลาโหม ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ และประชาชนเป็นหลัก

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาและอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ประกอบไปด้วย

1) การไม่ให้ความสำคัญกับงานประชาสัมพันธ์ และการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการประชาสัมพันธ์

2) ปัญหาไม่ให้ความสำคัญมากพอกับวิธีการได้ข้อมูล

3) โครงสร้างตามสายงานของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมที่ทำงานเบื้องหลังเป็นหน่วยงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์รับผิดชอบในการวางนโยบายและแผนงานต่าง ๆ ของกระทรวงกลาโหม เสมือนเป็นฝ่ายงานธุรการและเอกสารของกระทรวงเป็นสิ่งที่ไกลตัวประชาชนและเข้าถึงยาก

4) เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่อาจยังไม่เข้าใจงานในภาพรวมของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมเท่าที่ควร เนื่องจากทุกคนที่ได้บรรจุเข้ารับราชการ จะได้รับมอบหมายให้ทำงานเป็นเรื่อง ๆ จึงอาจส่งผลให้ไม่สามารถมองเห็นภาพรวมขององค์กรได้อย่างชัดเจน

5) ความน่าสนใจของเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมยังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร เพราะหน่วยงานไม่มีเนื้อหาหรือข่าวสารที่จะมานำเสนอหรือมีแต่ไม่ตรงกับความต้องการในการรับรู้ของคนทั่วไป รวมทั้งการวางรูปแบบสื่อไม่มีความแปลกใหม่ทำให้ไม่น่าดึงดูด

กลยุทธ์ที่เสนอให้ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ควรแบ่งเป็น 3 ระยะ ในเวลา 3 ปี โดยในระยะแรก เน้นการสร้างภาพลักษณ์เป็นที่จดจำ ใช้ภารกิจที่มุ่งตรงสู่ประโยชน์ที่ประชาชนพึงจะได้รับ ระยะต่อมา เน้นการสร้างการยอมรับและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีในการขับเคลื่อนประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ ระยะสุดท้าย เน้นการรักษาและส่งเสริมภาพลักษณ์ในฐานะกลไกสำคัญของกลาโหมที่เชี่ยวชาญในด้านยุทธศาสตร์และนำไปสู่การปฏิบัติสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนและสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1) แนะนำให้มีการพัฒนา Website และ Social Media ที่ได้รับความนิยมประเภทต่าง ๆ ต่อไป และเพิ่มประสิทธิภาพของช่องทาง ให้มีความทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม และโลกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองการใช้งานให้กว้างขวาง แพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

2) เพิ่มการใช้ Facebook เป็นช่องทางหลักเพิ่มเติมควบคู่ไปในการทำประชาสัมพันธ์ช่องทางอื่น ๆ

3) ปรับปรุงและพัฒนาเว็บไซต์ www.lakmuangonline.com ต่อไป และใช้งานควบคู่กับเว็บไซต์หลักของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการทำประชาสัมพันธ์สูง

4) ในอนาคตควรดำเนินการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างภายในให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแผนงานยุทธศาสตร์มากยิ่งขึ้น และควรสร้างทีมงานหรือผู้รับผิดชอบที่มีความรู้และความชำนาญในการดูแลงานประชาสัมพันธ์เป็นหลัก

5) ในอนาคตควรตั้งศูนย์หลัก ในการจัดการเรื่องการประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะอย่างเป็นทางการ

6) ควรเน้นสร้างความเข้าใจ และการรับรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ให้กับบุคลากรภายในองค์กร เหล่าทัพ และหน่วย

งานต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

7) เร่งสร้างความชัดเจนให้หน่วยงานตนเองมีความโดดเด่น ให้เป็นที่ประจักษ์แก่องค์กร และสังคมส่วนรวม

8) วางแผนกลยุทธ์ด้านการทำประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานให้ชัดเจน ถูกต้องเหมาะสม

9) ควรเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเปิดโอกาสให้ชุมชนและคนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

- [1] เตือนใจ จวบสมัย, 2545. ภาพลักษณ์ขององค์การสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ.
- [2] วาสนา จันทรสว่าง และคณะ, 2541. ภาพลักษณ์กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.
- [3] วราภรณ์ ขวพงษ์, 2552. ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามการรับรู้ของชุมชนท้องถิ่นในอำเภอหาดใหญ่. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- [4] วิรัช ลภิตนกุล, 2529. การประชาสัมพันธ์แบบสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.
- [5] ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2539. พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- [6] เสรี วงษ์มณฑา, 2542. การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: บริษัท วีระฟิล์มและโซเท็กซ์ จำกัด.
- [7] เสรี วงษ์มณฑา, 2542. กลยุทธ์การสื่อสารตลาด. กรุงเทพฯ: บริษัท วีระฟิล์มและโซเท็กซ์ จำกัด.
- [8] อุดลย์ จาตุรงค์กุล, 2543. กลยุทธ์การสื่อสารทางการตลาด. กรุงเทพฯ.
- [9] รัตนกร ทองสำราญ, 2540. การวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2544. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก

The Roles of Community Leaders in Management of the National Village and Urban Community Funds: A Case Study of Phrommanee Sub-district, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province.

พ.อ.หญิง ผศ.วิลาสินี ตรียอนงค์ภัทร¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก และ 2) ศึกษาปัญหาในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของผู้นำชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของ ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก ด้วยเทคนิคการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามกระบวนการบริหารจัดการ ผ่านการแสดงบทบาททางการบริหารจัดการ 3 บทบาทหลักได้แก่ บทบาทหลักประการที่หนึ่งคือบทบาทด้านการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยบทบาทย่อยคือ การเป็นผู้ประกอบการ การเป็นผู้แก้ไขปัญหา การเป็นผู้จัดสรรทรัพยากร และการเป็นผู้เจรจาต่อรอง บทบาทหลักประการที่สองคือบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วยบทบาทย่อยคือ การเป็นสัญลักษณ์ การเป็นผู้นำ และการเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ และบทบาทหลักประการที่สามคือบทบาทด้านข้อมูลข่าวสารซึ่งประกอบด้วยบทบาทย่อยคือ การเป็นผู้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเป็นผู้กระจายข้อมูลข่าวสาร การเป็นโฆษก

ปัญหาในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของผู้นำชุมชนที่ค้นพบได้แก่

¹ อาจารย์กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

การขาดผู้นำและผู้ที่จะเข้ามาสานต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัญหาการติดตามหนี้สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และปัญหาความไม่พึงพอใจของสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

คำสำคัญ: กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและชุมชนเมือง, ผู้นำชุมชน, บทบาททางการบริหารจัดการ

Abstract

The purposes of this research were to 1) analyze managerial roles of community leaders in management of The National Village and Urban Community Funds of Phrommanee Sub-district, Mueang Nakhon Nayok District, Nakhon Nayok Province. 2) study problems in management of the National Village and Urban Community Funds of those community leaders. The qualitative research methodologies, document review and the field study by using in-depth interview, focus group discussion and non-participant observation techniques were used in this research.

The study revealed that the community leaders who were also committees of National Village and Urban Community Funds had performed managerial roles according to the managerial process through 3 main roles 1) decisional roles which composed of sub roles of being entrepreneurs, disturbance handlers, resource allocators and negotiators. 2) interpersonal roles which composed of sub roles of being figureheads, leaders and liaisons. 3) informational roles which composed of sub roles of being monitors, disseminators and spokesmen.

Problems in management of The National Village and Urban Community Funds of those community leaders were 1) lacks of operating leaders and future leaders. 2) outstanding debt management. 3) dissatisfactions of members.

Keywords : The National Village and Urban Community Funds, community leaders,

managerial roles

1. บทนำ

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (The National Village and Urban Community Funds) เป็นโครงการของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขความยากจนที่เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยมีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือนและเพื่อเป็นการสร้างศักยภาพและเสริมสร้างศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544: 12)

ในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลได้กำหนดให้มีพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีความพร้อมสามารถพัฒนาเป็นสถาบันการเงินของชุมชน คือ ธนาคารหมู่บ้านได้ในอนาคต โดยมีกระบวนการทัศนด้านการบริหารและพัฒนาที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดความเข้าใจให้เป็นระบบในลักษณะของการบูรณาการ สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการลงทุนในทุกระดับอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง เพื่อให้สถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นสามารถให้บริการทางการเงินที่ตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในชุมชนซึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงและการใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินทั่วไป บรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในระดับบุคคล ครัวเรือนและชุมชน เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง, 2550)

การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ผ่านมาได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องติดตามประเมินผลโครงการ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้สรุปความคิดเห็นจากชาวบ้านเกี่ยวกับข้อดีของโครงการไว้ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทำให้เกิดการกระจายงบประมาณสู่ชุมชนโดยตรง ทำให้มีกองทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพในชุมชน เป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับผู้ที่ยากจนและด้อยโอกาส ทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมการเรียนรู้ การประกอบอาชีพและกลุ่มอาชีพที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารจัดการเอง นอกจากนั้น โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองช่วยลดต้นทุนเงินกู้ในหมู่บ้าน ทำให้ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมลดลง ลดการกู้ยืมเงินนอกระบบ ชาวบ้านได้เพิ่มทักษะการบริหารจัดการกองทุนและมีสิทธิในกองทุนที่ทั่วถึงและเท่าเทียม และยังเกิดการเชื่อมโยงโครงการ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่เดิมทำให้กองทุนพัฒนาขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายกองทุนในระดับตำบลและอำเภอ (สถาบันการพัฒนาผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน, 2557)

นอกจากนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ นโยบายนี้จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการกระจายอำนาจในการบริหารประเทศของรัฐบาล ที่ให้ประชาชนมีสิทธิในการบริหารงานอย่างอิสระ ดังนั้นกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจึงนับว่าเป็นกองทุนหมุนเวียนที่น่าติดตามและควรให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกเหนือจากข้อดีที่เงินงบประมาณส่งตรงถึงมือประชาชนโดยตรง ซึ่งส่งผลให้มีการใช้จ่ายเงินงบประมาณครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศแล้ว ยังเป็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับประชาชนในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ในชุมชนอีกด้วย (ศิริขวัญ วิเชียรเพลิศ, 2558: V)

อย่างไรก็ตาม จากรายงานการศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติซึ่งจัดทำโดยสำนักงานประมาณของรัฐบาล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเมื่อปี พ.ศ. 2558 พบข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในปี พ.ศ. 2556 ว่ากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพลดลง และมีผลการประเมินต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยเงินทุนหมุนเวียนประเภทเพื่อการกักยืม ข้อมูลดังกล่าวนี้แสดงถึงความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการดำเนินงานของกองทุนที่ผ่านมาว่ามีความยั่งยืนในระยะยาวลดลง โดยพบประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานและบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีหนี้ค้างชำระและเงินขาดบัญชีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 4.74 ในปี 2547 เป็นร้อยละ 22.7 ในปี 2553 แสดงถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่ลดลงของลูกหนี้ ซึ่งมีหลายกองทุนหยุดดำเนินกิจกรรมหรือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่สามารถบริหารจัดการใด ๆ ได้ (ศิริขวัญ วิเชียรเพลิศ, 2558: I)

ในช่วง 13 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้สนับสนุนเงินงบประมาณให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น 151,565.82 ล้านบาท (จากวงเงินที่อนุมัติ 166,895.8041 ล้านบาท) รัฐบาลได้เพิ่มทุนไปทั้งหมด 3 ครั้ง ผลการเพิ่มทุน ในระยะที่ 3 ณ เดือนกันยายน 2556 โอนเงินให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแล้ว

53,590 กองทุน จำนวน 53,590 ล้านบาท (คิดเป็นร้อยละ 67.62 ของเป้าหมาย) คงเหลือยังไม่ได้โอนเงินจำนวน 25,665 กองทุน ปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่กระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวน 79,255 กองทุน มีเงินทุนหมุนเวียนรวมคิดเป็นร้อยละ 8.5 ของงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2558 และมีลักษณะการจัดสรรงบประมาณลงสู่พื้นที่เป้าหมายชัดเจน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนประจักษ์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2558 ซึ่งมีตัวแทนจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศเข้าร่วมรับฟังนโยบายประชารัฐ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจได้เป็นตัวแทนรัฐบาลยืนยันอย่างแข็งขันถึงการตัดสินใจของรัฐบาลในการที่จะใช้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งรัฐบาลจะทำงานคู่ขนานทั้งแนวตั้งผ่านทางกระทรวงมหาดไทย จังหวัด ตำบล และการทำงานแนวนอนผ่านผู้นำชุมชน โดยให้ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมาเป็นแกนนำในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้ความเป็นอยู่ของประชาชนฐานรากดีขึ้น และรัฐบาลยังได้มอบหมายให้ผู้นำชุมชนคิดโครงการที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเองไว้ล่วงหน้า หากโครงการใดมีความพร้อมก็สามารถที่จะเสนอโครงการมาที่รัฐบาลได้ทันที (สำนักข่าวไทย, 2558)

จากการศึกษาเป้าหมาย แนวทางการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตลอดจนความคิดเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนที่มีต่อโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะเห็นได้ว่ากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากและขับเคลื่อนเศรษฐกิจในทุกพื้นที่ของประเทศ และเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนา “คน” และ “ชุมชน” ให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการบริหารจัดการตนเองและชุมชน เพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า การบริหารจัดการที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองสามารถดำรงอยู่และสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในชุมชนได้ และการบริหารจัดการที่ดีนั้นจำเป็นที่จะต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จได้ ในขณะที่ ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของเขตพื้นที่ ต. พรหมณี เพื่อนำไปพัฒนาและส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกองทุนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของผู้นำชุมชน

3. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการและแนวคิดที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

3.1 แนวคิดเรื่องกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3.1.1 ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รัฐบาลได้กำหนดปรัชญาหรือหลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ดังต่อไปนี้ (พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544: 11)

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้าน และชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน และชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม
5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

3.1.2 วัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่ายการบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

2. ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการการเงินทุนของตนเอง

3. เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5. เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองหลักการจัดสรรเงิน

3.1.3 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและกองทุนชุมชนเมือง จะประสบผลสำเร็จได้หากมีสิ่งเหล่านี้อยู่ในหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง

1. ชาวบ้านมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกองทุน
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง รวมทั้งเคารพในกติกาที่กำหนดร่วมกัน
3. มีคณะกรรมการกองทุนที่เป็นคนดี มีความรู้ ประสบการณ์ เสียสละ และรับผิดชอบ
4. มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการเรียนรู้ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ติดตามตรวจสอบร่วมกัน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน อย่างเป็นธรรม
5. มีความสามัคคี ความเอื้ออาทร เกื้อกูลผู้ด้อยโอกาส
6. มีการประสานความร่วมมือทั้งในด้านการเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหรือชุมชนเมือง

สรุปได้ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเป็นโครงการของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขความยากจน มีเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือนและเพื่อเป็นการสร้างศักยภาพและเสริมสร้างศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ

3.2.1 ผู้นำ หมายถึงผู้ที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษ ประกอบด้วยความสามารถเป็นพิเศษเหนือกว่าบุคคลอื่นในกลุ่มชนขององค์กรนั้น หรือเป็นผู้ที่มีศิลปะ หรือกระบวนการที่จะมีอิทธิพลเหนือคน เพื่อให้คนร่วมมือหรือปฏิบัติงานให้สำเร็จสู่เป้าหมายของกลุ่มได้ ส่วนภาวะผู้นำเป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อนักบริหารที่จะพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหา และรับผิดชอบต่อความอยู่รอด หรือการพัฒนาขององค์กร เป็นกระบวนการที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่น กระตุ้นให้คนร่วมมือหรือปฏิบัติตามผู้นำนั้นด้วยความศรัทธาเชื่อถือและด้วยความเต็มใจอย่างประสานสัมพันธ์กันจนงานสำเร็จบรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง (พิเชษฐวงศ์เกียรติขจร, 2553: 37-39)

ผู้นำมีบทบาทที่สำคัญมากในการกำหนด ชี้นำ โน้มน้าวและกำกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มหรือองค์กร ผู้นำจะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สามารถชักจูง สั่งการ หรือชี้นำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้นำอาจได้รับตำแหน่งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยอาจจะเป็นผู้นำที่มาจากการเลือกตั้งหรือได้รับแต่งตั้ง แต่ต้องได้รับการยอมรับจากบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กร ชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องมีผู้นำที่จะเป็นผู้ที่กำหนดทิศทางการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานหรือองค์กรของตน ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนา หรือผู้นำในด้านอื่น ๆ ผู้นำที่มีความสามารถมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ แต่ในทางกลับกัน ถ้าผู้นำไม่มีความสามารถก็จะส่งผลให้การทำงานด้านต่าง ๆ มีความบกพร่องหรือขาดประสิทธิภาพ ทำให้องค์กร ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายได้

3.2.2 ผู้นำชุมชน สถาบันการพัฒนาผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำชุมชน (Community Leader) คือ ผู้นำที่อยู่ในชุมชน อาจเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากทุกคน หรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกในชุมชน (สถาบันการพัฒนาผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน, 2557) และผู้นำชุมชนยังอาจหมายความว่าผู้ซึ่งอยู่ในอำนาจหรือตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลในการจัดสรรและจัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้นและสามารถที่จะก่อให้เกิดการกระทำกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสามารถที่จะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่งสอนของตนเพื่อให้

บรรลุล่วงวัตถุประสงค์ที่ต้องการทั้งของตัวผู้นำเองและสมาชิกของชุมชน (อุดม คุมา, 2555: 91) ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการระดมทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนา และเพื่อให้งานพัฒนานั้นไปสู่จุดหมายได้ดีและได้แบ่ง ผู้นำชุมชนเป็น 2 ประเภท คือ 1) ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ และ 2) ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้มีอายุ ผู้มีความรู้ดี ชำนาญการบ้านญาติ ผู้มีฐานะดีหรือพระสงฆ์

3.2.3 บทบาทของผู้นำในการบริหารจัดการ Mintzberg ได้จัดกลุ่มบทบาทการบริหารจัดการ (Managerial Roles) เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ (Robbin and Coulter, 2005: 10 -11)

1. บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decisional Roles) ซึ่งประกอบไปด้วยบทบาทย่อย 4 บทบาท ได้แก่ การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) การเป็นผู้แก้ไขปัญหา (Disturbance Handler) การเป็นผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocator) และการเป็นผู้เจรจาต่อรอง (Negotiator)

2. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ซึ่งประกอบไปด้วยบทบาทย่อย 3 บทบาท ได้แก่ การเป็นสัญลักษณ์ (Figurehead) การเป็นผู้นำ (Leader) และการเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ (Liaison)

3. บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร (Informational Roles) ซึ่งประกอบไปด้วยบทบาทย่อย 3 บทบาท ได้แก่ การเป็นผู้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร (Monitor) การเป็นผู้กระจายข้อมูลข่าวสาร (Disseminator) การเป็นโฆษก (Spokesman)

สรุปได้ว่าผู้นำ คือบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญมากในการกำหนด ชี้นำ โน้มน้าว และกำกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มหรือองค์การ และผู้นำเป็นบุคคลสำคัญในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนา หรือผู้นำในด้านอื่น ๆ ผู้นำที่มีความสามารถมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้องค์การประสบความสำเร็จได้ และ บทบาทของผู้นำในการบริหารจัดการประกอบด้วยบทบาทหลัก 3 ประการคือ บทบาทด้านการตัดสินใจ บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ

หน้าที่ของการบริหารจัดการ (Functions of management) หรือกระบวนการบริหารจัดการ (Management Process) เป็นหน้าที่พื้นฐานของผู้ที่มีหน้าที่บริหารจัดการงานขององค์การ อาจแบ่งหน้าที่ของการบริหารจัดการออกเป็น 5 หน้าที่ คือ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัด

องค์การ (Organizing) 3) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) 4) การสั่งการ (Directing) และ 5) การควบคุม (Controlling) แต่ในปัจจุบันนิยมรวมการจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) ไว้กับการจัดองค์การ (Organizing) จึงเหลือเพียง 4 หน้าที่ ดังนั้น กระบวนการบริหารจัดการจะประกอบด้วยกิจกรรมหลักที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556: 3)

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การเลือกวิธีการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์การและกำหนดว่าจะทำงานนั้นอย่างไร การวางแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จขององค์การในขนาดอันใกล้ในระยะสั้น (Short Term) และระยะยาว (Long Term)

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การนำเอาแผนงานที่กำหนดไว้มากำหนดหน้าที่สำหรับบุคลากรหรือกลุ่มบุคคลที่จะปฏิบัติภายในองค์การ เป็นการเริ่มต้นของกลไกในการนำเอาแผนงานไปสู่การปฏิบัติ บุคลากรในองค์การได้รับการมอบหมายงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยงานของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มต่างประสานสอดคล้องกันสู่ความสำเร็จขององค์การ

3. การนำ (Leading) เกี่ยวข้องกับการจูงใจ ภาวะผู้นำและการสื่อสารระหว่างบุคคลในองค์การ เพื่อช่วยให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ วัตถุประสงค์ของการนำคือการเพิ่มผลผลิตขององค์การโดยผ่านแนวคิดทางด้านการให้ความสำคัญกับคน (Human-oriented Work Situations) มากกว่าการให้ความสำคัญกับงาน (Task-oriented Work Situations)

4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง หน้าที่ทางการจัดการสำหรับผู้บริหารในการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นมาตรวัดผลการทำงานในองค์การ รวมทั้งการวัดผลการทำงานในปัจจุบันเพื่อให้มีมาตรฐาน เช่น มาตรฐานการดำเนินงาน มาตรฐานด้านคุณภาพ มีการเปรียบเทียบกับผลงานที่ทำได้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขผลงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ลดการสูญเสียสิ้นเปลืองและให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การ

สรุปได้ว่า หน้าที่ของการบริหารจัดการ หรือกระบวนการบริหารจัดการเป็นหน้าที่พื้นฐานของผู้ที่มีหน้าที่บริหารจัดการงานขององค์การ หน้าที่ของการบริหารจัดการประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การสั่งการ (Directing) และ 4) การควบคุม (Controlling)

3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วาสนา ปินตา (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตอำเภอ

ทางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแต่ละแห่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินการแตกต่างกันคือปัจจัยด้านบุคคลซึ่งได้แก่คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง บทบาทหน้าที่ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง นอกจากนี้ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของคณะกรรมการซึ่งต้องมีวิสัยทัศน์ในการวางแผนการทำงานและมีการบริหารงานที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และการส่งเสริมสนับสนุนของรัฐบาลก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ ซึ่งในปัจจุบันพบว่าหน่วยงานภาครัฐยังขาดการส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการกองทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านงบประมาณและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

กึ่งกาญจน์ นาเอี่ยมและคณะ (2553: 154) ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่าปัจจัยที่ทำให้ตำบลลำพญา ในด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประสบความสำเร็จ สามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) สมาชิกในหมู่บ้านมีความรัก เสียสละ ความซื่อสัตย์ จริงใจ และความพร้อมจะทำให้การบริหารกองทุนสำเร็จได้ด้วยดี สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม โปร่งใส 2) ประสพการณ์การรวมกลุ่มของหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มในหมู่บ้านเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะจะส่งผลต่อการบริหารงานเงินกองทุนได้ดีมีความมั่นใจมากขึ้น 3) ผู้นำของหมู่บ้าน ควรจะเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ซื่อตรง อุทิศเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม ผู้นำจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือไว้วางใจ มีความรับผิดชอบ ประสานงานเก่ง 4) มีการให้ข้อมูลข่าวสาร สามารถให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้อย่างชัดเจน เพื่อให้สมาชิกมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง

ธัญญารัตน์ นันตिका (2551: 62) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้นำชุมชนบ้านป่าไผ่ทั้งแบบทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและผลักดันให้เกิดความสำเร็จของโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยการถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้คำชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือกับชาวบ้านและชุมชน รวมทั้งเป็นผู้นำของชุมชนที่ได้รับการยกย่องและยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้านในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำ

ที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชุมชน พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมสามารถวางตัวได้อย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญทั้งงานในตำแหน่งหน้าที่และความเป็นอยู่ของชาวบ้านไปพร้อมกัน ทำให้เป็นที่ชื่นชม รักใคร่ของชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

บุคริน เถาว์ลัย, ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และยุทธพร อิสรชัย ได้ทำการศึกษา (2556: 62) บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากประชาชน มีการสร้างทีมผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านและชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง รวมถึงการใช้กฎหมายหมู่บ้าน “สุกมปากัด” เครือข่ายชุมชนศรัทธาหรือ “กัมปงตักวา” ในการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักศาสนาโดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลาง แก้ไขปัญหาความขัดแย้งรวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น การทำกิจกรรมพัฒนาร่วมกันเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์โดยการแสดงบทบาทตามสถานะทางกฎหมายทั้งในฐานะผู้นำชุมชนและผู้เป็นกลางทางการเมือง

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและผลักดันให้เกิดความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ผู้นำชุมชนควรจะเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถ สามารถถ่ายทอดความรู้ ให้อำนาจและเป็นที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านและชุมชนได้นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่อดทน เสียสละ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชุมชน พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผู้นำชุมชนที่สามารถวางตัวได้อย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญทั้งงานในตำแหน่งหน้าที่และความเป็นอยู่ของชาวบ้านไปพร้อมกัน จะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานให้กับชุมชนได้

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 วิธีการศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อค้นหาข้อมูลและคำตอบที่มีรายละเอียดในเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของผู้นำชุมชน

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คู่มือการประเมินและผลการประเมินศักยภาพและประสิทธิภาพของการ

ดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต.พรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก ระเบียบข้อบังคับ รายงานการประชุม รายงานผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประกอบกับการศึกษาคาสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของ ต. พรหมณี อ.เมือง จ. นครนายก จำนวน 50 คน ด้วยเทคนิคการรวบรวมข้อมูลได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองโดยตรง

5. ผลการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แบ่งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก ออกเป็นสองกลุ่มคือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินศักยภาพและประสิทธิภาพการดำเนินงานระดับดีและดีมาก จำนวน 12 กองทุน และกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินศักยภาพและประสิทธิภาพการดำเนินงานระดับปานกลางและควรปรับปรุง จำนวน 5 กองทุน ผลการศึกษานำเสนอตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

5.1 บทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มดังกล่าวข้างต้น มีบทบาทด้านต่าง ๆ ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ดังนี้

5.1.1 บทบาทด้านการตัดสินใจ พบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองส่วนใหญ่ของหมู่บ้านทั้งสองกลุ่มได้ดำเนินบทบาทด้านการตัดสินใจซึ่งบทบาทด้านการตัดสินใจที่พบนั้น สามารถแยกออกเป็น 4 บทบาทย่อย ซึ่งประกอบด้วย บทบาทในการเป็นผู้ประกอบการ บทบาทในการแก้ไขปัญหา บทบาทในการจัดสรรทรัพยากรและ บทบาทในการเจรจาต่อรอง ดังนี้

1. บทบาทในการเป็นผู้ประกอบการ พบว่า การเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ หลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การ

ดูแลรับผิดชอบสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินงานและการดูแลรักษาทรัพย์สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้เมื่อประสบภาวะวิกฤต และการทำหน้าที่วางแผนและเสนอแนะคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินกิจการและพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มมีการดำเนินบทบาทในการเป็นผู้ประกอบการที่เหมือนกันในหลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การดูแลรับผิดชอบสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินงานและการดูแลรักษาทรัพย์สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ในขณะเดียวกัน การดำเนินบทบาทในการเป็นผู้ประกอบการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มนี้ มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนตรงที่ ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากได้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และแก้ปัญหาให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดำรงอยู่ต่อไปได้ แม้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องประสบวิกฤตการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการทำหน้าที่วางแผนและเสนอแนะคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินกิจการและพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในขณะที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงไม่ได้แสดงบทบาทในการประคับประคองหรือพยายามฟื้นฟูการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในยามที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องประสบกับวิกฤตการณ์ และปล่อยให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประสบปัญหาด้านการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อประกอบกับการที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง ขาดการวางแผนและไม่มีการเสนอแนะคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินงาน ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่ได้รับการแก้ไข จนส่งผลเสียต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. บทบาทในการแก้ไขปัญหา พบว่า ปัญหาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มนั้น ประกอบด้วยปัญหาหลักสามประการ คือ ปัญหาการขาดผู้นำในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัญหาในการติดตามหนี้สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และปัญหาที่เกิดจากความไม่พึงพอใจของสมาชิก

การแก้ไขปัญหาการขาดผู้นำของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากนั้น ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้ปรึกษารือกันและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จนหาข้อสรุป

ในการแก้ไขปัญหา ด้วยการรวบรวมเอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการและธนาคาร และเรียกประชุมชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เข้ามาร่วมกันเลือกตั้ง เพื่อเฟ้นหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเต็มใจ และมีความเสียสละในการที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหา และรับผิดชอบงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จนสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ในขณะที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง เมื่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน กลับไม่มีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและผู้นำชุมชนคนใดเข้ามาแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และยังได้ปล่อยให้ปัญหาลูกกลามจนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองล่มสลายไปในที่สุด

การแก้ไขปัญหาการติดตามหนี้สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากจะมีการแสดงบทบาทอย่างเด่นชัด ผลของการแก้ไขปัญหาการติดตามหนี้สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองโดยผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากนั้นพบว่า แม้จะไม่ได้เงินต้นครบถ้วนในทันที แต่เมื่อมีการกระตุ้นเตือนและการติดตามโดยมีผู้นำชุมชนช่วยกำชับกับตัวสมาชิกผู้ที่ยึดค้างเงินกู้ สมาชิกส่วนใหญ่ก็จะมาติดต่อเพื่อหาแนวทางแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งชำระ หรือการขอลดดอกเบี้ย หรือการจ่ายดอกเบี้ยทั้งหมดทันทีแต่ขอผ่อนชำระเงินต้นเป็นรายงวด

จากการศึกษายังพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากได้นำประสบการณ์ที่ได้จากการแก้ปัญหานี้ มาเสนอแนะเพื่อปรับปรุงระเบียบที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหานี้ในระยะยาว เช่น การแก้ไขระเบียบของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้ดีขึ้น โดยกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับใหม่ว่า หากไม่สามารถปิดบัญชีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ในเวลาที่กำหนดไว้ตอนสิ้นปีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะไม่มี การปล่อยกู้ให้แก่สมาชิกรายใดเลย

ส่วนบทบาทในการแก้ไขปัญหาการติดตามหนี้สินของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีบทบาทในการแก้ปัญหานี้น้อยมากและไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาการติดตามหนี้สินของกองทุน เนื่องจากมีผู้นำชุมชนจำนวนน้อยและผู้นำชุมชนไม่สามารถทำหน้าที่ในการติดตามหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันชาวบ้านของหมู่บ้านในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประสบปัญหาต่าง ๆ มานาน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหาการขาดอาชีพที่มั่นคง ทำให้ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและ

ชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงแก้ไขปัญหานี้ไม่สำเร็จและยังคงเป็นปัญหาในการดำเนินงานจนปัจจุบัน

ปัญหาที่เกิดจากความไม่พึงพอใจของสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่พึงพอใจต่อจำนวนวงเงินกู้ที่ได้รับอนุมัติ ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มได้พยายามแก้ไขปัญหานี้จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก สามารถแสดงบทบาทนี้ได้อย่างชัดเจนและสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านด้วยกัน ในการยึดมั่นในกฎระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและการตัดสินใจโดยใช้มติของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในขณะที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงไม่สามารถแสดงบทบาทนี้ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหานี้จากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในแบบที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากได้ทำร่วมกัน การแก้ไขปัญหานี้ของผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงจึงเป็นเพียงการแก้ไขเฉพาะหน้า โดยผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ต้องใช้ความอดทน อดกลั้นของแต่ละบุคคลในการรับมือกับปัญหาเป็นครั้ง ๆ ไป

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ถึงบทบาทด้านการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองพบว่า ในการแก้ไขปัญหของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก มีการทุ่มเทความพยายาม โดยทำตามหลักการแก้ไขปัญหากล่าวคือ ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ มีการร่วมกันระบุปัญหาที่ชัดเจน มีการร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา มีการสืบค้นข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ จากนั้นจึงทำการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห

นอกจากนั้น ความพยายามแก้ไขปัญหของผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก ได้นำมาซึ่งการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่เป็นเคยเป็น

ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยการพิถีพิถันและให้ความใส่ใจในการคัดเลือกบุคลากรและสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ และการจูงใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดในอนาคต

ในขณะที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงนั้น แม้จะพบว่าผู้นำชุมชนมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหา แต่ผู้นำชุมชนไม่ได้กระทำตามกระบวนการแก้ไขปัญหาย่างครบถ้วน โดยจะเห็นได้จากการที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ ไม่มีการประชุมร่วมกันเป็นประจำ บางกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่มีการจัดการประชุมใหญ่ประจำปี สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากผู้นำชุมชนขาดการติดต่อกับหน่วยงานราชการและกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอื่น ๆ จากการไม่ได้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ที่มีโอกาสได้รับการแจ้งข่าวสารโดยตรง และไม่ได้รับการเคารพและความเกรงใจจากสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างเพียงพอ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ผู้นำชุมชนไม่สามารถกระตุ้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน กระบวนการแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้ถูกกระทำให้ครบถ้วนและ ไม่มีการนำแนวทางการแก้ไขปัญหามาปรับปรุงกฎระเบียบอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทการแก้ไขปัญหของผู้นำชุมชนของกลุ่มนี้จึงเป็นเพียงการแก้ไขเฉพาะหน้าให้ผ่านไป และไม่สามารถป้องกันปัญหาเหล่านี้ในอนาคตได้

3. บทบาทในการจัดสรรทรัพยากร ทรัพยากรที่สำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคือ เงินทุนที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล ดอกเบี้ยหรือเงินตอบแทนจากผลกำไรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อุปกรณ์เครื่องมือในการทำงาน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ โต้ะ แก้ว ตู้เก็บเอกสาร และวัสดุสำนักงานต่าง ๆ และทรัพยากรบุคคลที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

บทบาทในการจัดสรรวงเงินกู้ให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มได้ดำเนินบทบาทนี้ในรูปแบบเดียวกัน คือ การให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งหมดร่วมกันตัดสินใจ และแจ้งให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทราบว่า การพิจารณาวงเงินที่อนุมัติให้กู้ได้นั้น เป็นมติร่วมกันของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งหมด สาเหตุที่ต้องทำเช่นนี้ เนื่องจากผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและมีที่มาจากการเลือกตั้ง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะได้ไม่ถูกกล่าวหาว่าทำตัวไม่เป็นกลาง มีการเลือกที่รักมักที่ชังหรือจงใจแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ซึ่งอาจนำไปสู่

ปัญหาการถูกชาวบ้านร้องเรียนไปยังฝ่ายปกครองที่อำเภอและจังหวัด

อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้นำชุมชนด้านการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นเงินทุน มีผลในทางอ้อมต่อการอนุมัติและวงเงินที่จะอนุมัติให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแต่ละราย เนื่องจากความเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นอยู่นั้น ทำให้ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่รู้จักชาวบ้านในหมู่บ้านของตนเองดี มีข้อมูลของชาวบ้านแต่ละคนในด้านต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลสำคัญและต้องใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น ด้านการประกอบอาชีพ ด้านฐานะทางการเงิน สถานภาพครอบครัว ความประพฤติส่วนตัว เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคนอื่น ๆ ได้รับทราบแล้วจึงค่อยพิจารณาร่วมกัน

บทบาทในการจัดสรรทรัพยากรส่วนที่เป็นดอกเบี้ยหรือเงินตอบแทนจากผลกำไรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากมีบทบาทชัดเจนในการจัดสรรผลกำไรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีการจัดสรรในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น เงินเฉลี่ยคืนดอกเบี้ยเงินกู้สมาชิก เงินตอบแทนคณะกรรมการ การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก การมอบทุนการศึกษา และการมอบเงินสาธารณประโยชน์ และยังได้แสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในการพัฒนาวิธีการตอบแทนคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม

ในขณะที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงมีส่วนร่วมน้อยมาก ในการเสนอแนะการจัดสรรดอกเบี้ยหรือเงินตอบแทนจากผลกำไรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อนำไปใช้เป็นสาธารณประโยชน์ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในขณะที่ บางกองทุนไม่มีการนำผลกำไรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมาจัดสรรในรูปแบบใด ๆ เลย นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ไม่มีการพัฒนาการจ่ายค่าตอบแทนให้คณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ไม่มีชาวบ้านสมัครใจและอาสาเข้ามาช่วยทำงานให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

บทบาทในการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นสมบัติของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทอย่างชัดเจนในการจัดสรรเงินผลประโยชน์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อนำไปจัด

ข้อวัสดูอุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นวัสดูอุปกรณ์ที่ใช้ทางธุรการ เช่น เครื่องเขียน กระดาษ เครื่องพิมพ์ คอมพิวเตอร์ หรือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการประชุม เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แต่กองทุนกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงพบว่า ผู้นำชุมชนมักจะใช้เงินส่วนตัว เพื่อนำไปใช้จ่ายเป็นค่าจ้างการทำงานทางเอกสาร เช่น ค่าพิมพ์เอกสาร ค่าถ่ายเอกสาร มากกว่าที่จะใช้เงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ส่วนบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรบุคคล พบว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดจำนวนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีการเพิ่มจำนวนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มากกว่าจำนวนขั้นต่ำที่กำหนดไว้เพียง 9 คน มีการกำหนดตำแหน่งงานที่มีความจำเป็นในการดำเนินงาน และการวางแผนและการพัฒนาบุคลากรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ มีส่วนร่วมในการคัดเลือกสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีคุณภาพ การคัดเลือกสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไปอบรมพัฒนาความรู้ และการเตรียมความพร้อมให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อให้มีศักยภาพพร้อมที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ในฐานะคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในอนาคต

ส่วนผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินปานกลางและควรปรับปรุง พบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนกลุ่มนี้ แม้จะมีบทบาทในจัดสรรทรัพยากรบุคคล แต่บทบาทในจัดสรรทรัพยากรบุคคลนั้น เป็นเพียงการทำตามระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้เท่านั้น ผู้นำชุมชนของกองทุนกลุ่มนี้ไม่มีบทบาทในการวางแผนและการพัฒนาบุคลากรของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยไม่มีการคัดเลือกสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไปอบรมพัฒนาความรู้ ไม่มีการเตรียมความพร้อมให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อให้มีศักยภาพพร้อมที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ในฐานะคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในอนาคต

4. บทบาทในการเจรจาต่อรอง พบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มไม่ต้องทำหน้าที่เจรจาต่อรองกับหน่วยงานภายนอก แต่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มมีบทบาทในการเจรจาต่อรองกับสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในกรณีที่ต้องมีการติดตามทวงหนี้จากสมาชิกของกองทุน ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากได้แสดงบทบาทนี้อย่างเด่นชัดและมีความเด็ดขาดมากกว่าผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกอง

ทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง โดยพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก มีการใช้วิธีการทำข้อตกลงและแนวทางต่าง ๆ ตามขั้นตอนจากเบาไปหาหนัก ซึ่งเริ่มตั้งแต่การส่งหนังสือติดตามและแจ้งให้มาชำระหนี้ การเจรจาเพื่อเสนอแนวทางต่าง ๆ จนถึงขั้นการดำเนินคดีทางกฎหมายกับสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ไม่ชำระเงินกู้

ในขณะที่ไม่มีผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงคนใด ใช้วิธีการดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้ที่ไม่ชำระเงินกู้คืนให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งการละเว้นการกระทำขั้นเด็ดขาดนี้ ทำให้ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ ไม่สามารถสร้างตัวอย่างของลำดับขั้นตอนในการเจรจาต่อรองให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ทำให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงไม่ให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการเจรจาต่อรองของผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของตน ซึ่งส่งผลเสียให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้มีหนี้สินค้างชำระจำนวนมากและบางกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องประสบปัญหาในการดำเนินงานอย่างหนัก

5.1.2 บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วย บทบาทย่อย 3 ประการคือ บทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ บทบาทในการเป็นผู้นำ และบทบาทในการประสานสัมพันธ์ จากการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ พบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มจะมีบทบาทเหมือนกัน โดยผู้นำชุมชนจะมีบทบาทอย่างเด่นชัด เมื่อต้องไปร่วมงานที่ทางหน่วยงานราชการระบุมาให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแต่ละกองทุนต้องส่งตัวแทนไปร่วมงานเท่านั้น ส่วนการไปร่วมกิจกรรมหรืองานพิธีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมองว่าผู้นำชุมชนมีสภาพเป็นผู้นำชุมชนในตำแหน่งนั้น ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และมัคนายก มากกว่าจะมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของกองทุน ยกเว้นในกรณีที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจัดผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นตัวแทนมาเพื่อร่วมงานศพ เช่น การเคารพศพ เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพ การมอบเงินช่วยเหลือให้แก่ครอบครัวของสมาชิกที่เสียชีวิตและการมอบพวงหรีดที่ระบุชื่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. บทบาทในการเป็นผู้นำ พบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของทั้งสองกลุ่มต่างมีบทบาทในการเป็นผู้นำ โดยทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวบ้านในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเป็นผู้ที่มีความเสียสละอุทิศตนในการทำงานเพื่อส่วนร่วม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม ด้านประกอบอาชีพและด้านการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากจะมีการแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำที่เด่นชัดมากกว่าผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ผู้นำชุมชนของกองทุนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการอยู่ ณ ปัจจุบัน ทำให้ผู้นำเหล่านี้สามารถสั่งการ และประสานงาน เพื่อกำหนดวันเวลาในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ง่าย การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจนเพิ่มเติมอย่างเป็นทางการทำให้ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการออกคำสั่งและมอบหมายงานได้สะดวกขึ้น

ในขณะที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงส่วนใหญ่ ไม่ได้มีบทบาทในการตัดสินใจและการกำหนดการปฏิบัติงานใด ๆ ในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ จึงไม่มีโอกาสที่จะประสานงานกับคณะทำงานด้านอื่น ๆ ของหมู่บ้าน และยังทำให้ไม่ได้รับความเกรงใจจากสมาชิกเท่าที่ควร การออกคำสั่งและการมอบหมายงานให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคนอื่น ๆ จึงไม่ประสบความสำเร็จ

3. บทบาทในการประสานสัมพันธ์ พบว่าผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มได้มีบทบาทในการประสานสัมพันธ์ โดยมีประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน และการประสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการจะสามารถช่วยงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเป็นผู้ประสานงานติดต่อขอความช่วยเหลือได้ง่ายและสะดวกกว่าคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่เป็นชาวบ้านธรรมดา และคุณลักษณะของผู้นำชุมชนมีความสำคัญในการดำเนินบทบาทในการประสานสัมพันธ์ ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้ที่มีความหนักแน่น ใจเย็น มีความอดทน อดกลั้น รู้จักให้อภัย

ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้ที่มีทักษะในการพูด มีจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจคนและต้องเป็นผู้ที่มีคุณความดี มีประวัติความเป็นมาที่น่าเชื่อถือ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้อื่นได้

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากมีบทบาทในด้านนี้เด่นชัดกว่าผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง เนื่องจากผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ จึงไม่สามารถทำการประสานสัมพันธ์โดยตรงกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้ และไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเวทีประชาคมของหมู่บ้านในการประสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

5.1.3 บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร บทบาทด้านข้อมูลข่าวสารของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่ม ประกอบด้วยบทบาทย่อย 3 ประการ คือ บทบาทในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร บทบาทในการกระจายข้อมูลข่าวสาร และบทบาทในการเป็นโฆษก จากการศึกษพบว่าผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีบทบาทด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร พบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะเป็นผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนมีโอกาสร่วมประชุมกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นประจำ และเป็นผู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ รู้จักและติดต่อได้ตลอดเวลา

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากจะมีบทบาทในด้านนี้เด่นชัดกว่าผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง เนื่องจากผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ จึงไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ โดยตรงจากหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงจึงมีบทบาทในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อยมาก

2. บทบาทในการกระจายข้อมูลข่าวสาร จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาเกษตรประจำตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล มักจะนำข้อมูลข่าวสารที่ตนได้รับมาแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านได้รับทราบและในขณะเดียวกัน ก็กระจายข้อมูลข่าวสารเมื่อปฏิบัติหน้าที่โดยตรงของตนเองไปด้วย และผู้ใหญ่บ้านจะมีวิธีในการกระจายข้อมูลข่าวสารต่อโดยใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารหลายช่องทาง เช่น การประกาศออกเสียงตามสายผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน การแจ้งให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านช่วยกระจายข่าวให้กับชาวบ้าน การปิดประกาศ ณ ศาลาประชาคม หรือ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน และการแจ้งในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านในการประชุมประจำเดือน

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากมีบทบาทอย่างเด่นชัดในการกระจายข้อมูลข่าวสารตามที่มีการปฏิบัติตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ในขณะที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุงมีบทบาทด้านการกระจายข้อมูลข่าวสารน้อยมาก

3. บทบาทในการเป็นโฆษก บทบาทด้านข้อมูลข่าวสารในการเป็นโฆษกจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำชุมชนเป็นผู้ตอบคำถามในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อได้รับการติดต่อจากหน่วยงานต่าง ๆ และตอบคำถามต่าง ๆ ในฐานะตัวแทนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้กับคนทั่วไป จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มต่างมีบทบาทในด้านนี้น้อยมาก

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ทำหน้าที่บริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Directing) และควบคุม (Controlling) ผ่านการแสดงบทบาททางการบริหารจัดการต่าง ๆ เมื่อวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มพบว่า บทบาทการบริหารจัดการที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้กระทำไปนั้น มีผลต่อศักยภาพและประสิทธิภาพการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยพบว่ากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้แสดงบทบาททางการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหลักและบทบาทย่อยได้อย่างครบถ้วน รอบด้านและชัดเจนมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาททางการบริหารจัดการของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินระดับปานกลาง

และควรปรับปรุง

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของทั้งสองกลุ่ม มีบทบาททางการบริหารจัดการที่แตกต่างกันคือ จำนวนและประเภทของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมากนั้น ส่วนใหญ่จะมีผู้นำชุมชนเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหลายคน และผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก ยังประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น มัคคนายก ไวยาวัจกร อดีตผู้ใหญ่บ้าน อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน เป็นต้น

ในขณะที่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองส่วนใหญ่ของกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง มีผู้นำชุมชนเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจำนวนน้อย และผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ เป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น อดีตผู้ใหญ่บ้าน อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยไม่มีผู้ทรงคุณวุฒิในด้านใด ๆ และไม่มีไวยาวัจกรหรือมัคนายกเลยแม้แต่คนเดียว ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ในการบริหารจัดการหมู่บ้าน

นอกจากนั้น อำนาจของผู้นำชุมชนที่จำเป็นต้องใช้ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีผลต่อการแสดงบทบาทของผู้นำชุมชนเช่นกัน ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก มีอำนาจที่จำเป็นต้องใช้ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหลายประการ ซึ่งอำนาจดังกล่าวประกอบด้วย อำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งเป็นอำนาจที่เกิดจากตำแหน่งที่เป็นทางการของผู้นำชุมชน อำนาจที่มาจากกฎหมาย (Legitimate Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการมีตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ของผู้นำชุมชนในการเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำนาจที่มาจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่งหรือ หลายด้านอย่างหนึ่งเป็นพิเศษของทั้งผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ และอำนาจที่มาจากการอ้างอิง (Referent Power) ซึ่งเป็นอำนาจที่เกิดจากบุคลิกลักษณะและความประพฤติส่วนบุคคลของผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ที่ทำให้สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและชาวบ้านทั่วไปเคารพยกย่องนับถือ หรือมีความ

ชื่นชอบและถือเป็นต้นแบบ

การที่ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก มีรูปแบบความเป็นผู้นำและอำนาจที่หลากหลาย ทำให้ผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้สามารถบูรณาการอำนาจทั้งหลายเหล่านั้น ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มที่มีผลการประเมินระดับปานกลางและควรปรับปรุง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การไม่มีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเช่นกัน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้อย และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านน้อยมาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ของหมู่บ้านกลุ่มนี้ล้วนประสบปัญหาต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการขาดที่ดินทำการเกษตร ปัญหาจากอุทกภัย ปัญหาการขาดอาชีพที่มั่นคง ดังนั้นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกลุ่มนี้จึงให้ความสนใจกับการแก้ไขปัญหาปากท้องและการดิ้นรนหารายได้ที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มากกว่าที่จะมาใส่ใจในการหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชาวบ้านจึงไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และปล่อยให้เป็นภาระของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแต่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีพลังในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่เพียงพอ ไม่สามารถดำเนินบทบาททางการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน จึงส่งผลให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในกลุ่มนี้ได้รับผลการประเมินศักยภาพและประสิทธิภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองระดับปานกลางและควรปรับปรุง

5.2 ปัญหาในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของผู้นำชุมชน

5.2.1 ปัญหาการขาดผู้นำและผู้ที่จะเข้ามาสานต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การยุติกิจกรรมลงอย่างสิ้นเชิงของกองทุนหมู่บ้านเขาชะโงกและการหยุดชะงักของกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนหมู่บ้านหนองพงษ์จากการที่ประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหนองพงษ์ประสบปัญหาทางสุขภาพอย่างหนัก เป็นกรณีตัวอย่างของปัญหาที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหลายกองทุนเคยประสบปัญหานี้ แม้จะมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่สามารถแก้ไขปัญหา

การขาดผู้นำในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ผ่านพ้นไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ยังคงดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อยู่ นั้น ส่วนใหญ่ล้วนมีผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่เป็นผู้สืบทอด เนื่องจากชาวบ้าน ที่อยู่ในวัยทำงานส่วนใหญ่ นั้น ต่างมีภาระที่ต้องหารายได้เพื่อมาใช้ในการดำรงชีวิต โดยการทำการ เกษตรและการทำงานรับจ้าง ทำให้ไม่สะดวกที่จะมาร่วมทำงานเป็นคณะกรรมการของกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมือง อีกทั้งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองนั้นไม่มากพอที่จะดึงดูดใจชาวบ้านทั่วไปที่อยู่ในวัยทำงานให้สนใจเข้ามาทำงานเป็น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้ ผู้ที่ทำงานให้กับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองส่วน ใหญ่จึงเป็นผู้สืบทอดและเป็นคนกลุ่มเดิมที่เสียสละเข้ามาทำงาน

5.2.2 ปัญหาการติดตามหนี้สินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองทั้งสองกลุ่มล้วนมีสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ไม่ชำระคืนเงิน กู้ หรือชำระคืนไม่ครบภายในเวลาที่กำหนด จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนที่เข้ามาทำงานเป็น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเข้าใจและเห็นใจที่สมาชิกของกองทุนบางคนไม่ สามารถชำระคืนได้ทันเวลา เนื่องจากข้อติดขัดจากการประกอบอาชีพ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จึง ใช้วิธีการเจรจาและให้แบ่งชำระเป็นงวด โดยอาจมีการลดดอกเบี้ยให้บางส่วน อย่างไรก็ตามยังมี สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจำนวนหนึ่งที่มิยอมชำระคืน หรือชำระไม่ครบและ ป่วยเปื่อยที่จะชำระ เนื่องมาจากการเข้าใจผิดว่าเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นเงิน ที่ทางรัฐบาลตั้งใจที่จะแจกจ่ายให้ประชาชนและไม่จำเป็นต้องใช้คืน ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงยังคงต้อง อธิบายและพยายามสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของนโยบายนี้และความจำเป็นที่ต้องชำระคืนเงินกู้แม้้นโยบายกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมืองเกิดขึ้นมาสิบกว่าปีแล้วก็ตาม

5.2.3 ปัญหาความไม่พึงพอใจของสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผู้นำ ชุมชนของทุกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองล้วนประสบปัญหานี้ สาเหตุที่ทำให้สมาชิกของกอง ทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่พึงพอใจเกิดจากการที่ได้รับอนุมัติให้กู้เงินได้น้อยกว่าที่ต้องการ หรือ ได้น้อยกว่าสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองคนอื่น หรือไม่ได้รับการอนุมัติให้กู้ สมาชิก ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ไม่พึงพอใจจะโยนวาย ตำหนิ ตำทอคณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมือง สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบางคนเคยทำเรื่องร้องเรียนไป ยังหน่วยงานราชการว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองวางตัวไม่

เป็นกลาง ไม่ยุติธรรมและการทำงานไม่โปร่งใส ทำให้ผู้นำชุมชนบางคนมีความอึดอัดใจต่อปัญหา
จนไม่ต้องการมีตำแหน่งใด ๆ ในกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

6.1.1 ควรทำการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังให้ชาวบ้านทราบถึงหลักการและ
วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยต้องมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจถึง
สิทธิประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ว่าจะเป็น
ประโยชน์โดยตรงของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเป็นแหล่งเงินทุนในการประกอบ
อาชีพและประโยชน์ทางอ้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการนำผลกำไรของกอง
ทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านและเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกของกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง

6.1.2 ควรจัดทำหลักสูตรการอบรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ ในการเสริม
ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้คณะกรรมการ
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทุกกองทุน โดยกำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
และชุมชนเมืองทุกคนต้องเข้ารับการอบรม ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวนี้ ควรจะเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้
ความเข้าใจในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผน การ
จัดทำบัญชี การทำรายงานทางการเงิน รวมถึงทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน เช่น ทักษะใน
การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อจัดทำเอกสารรายงาน และทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

6.1.3 ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทราบ
ถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการ
บริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชน
เมืองได้ตั้งใจพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและให้ความสำคัญกับการใช้สิทธิเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของผู้ที่จะมาทำหน้าที่
เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

6.1.4 ควรกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาหนี้ค้างชำระและเงินขาด
บัญชีของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างเร่งด่วน เนื่องจากที่ผ่านมา การกำหนดแนวทาง
ในการแก้ไขปัญหานี้จะตกเป็นภาระของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองซึ่งจะมี

แนวทางที่แตกต่างกันไป กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่สามารถบริหารจัดการติดตามทวงถามให้ชำระหนี้คืนได้จะเริ่มประสบปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขาดสภาพคล่องทางการเงินและความไม่พึงพอใจของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะท้อแท้และหมดกำลังใจในการทำหน้าที่ จนทำให้ไม่มีชาวบ้านหรือผู้นำชุมชนคนใด อยากเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อไป

6.1.5 ควรตรวจสอบผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างจริงจัง โดยกำหนดให้มีวงรอบการรายงานผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกสามเดือน เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพที่แท้จริงของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น จำนวนเงินของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและหนี้ค้างชำระ การประชุมและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมถึงการปรับปรุงจำนวนและสถานภาพของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้มีความเคลื่อนไหวในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างสม่ำเสมอ

6.1.6 ควรมีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยกำหนดให้ทุกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องมีผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือการปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้วย ทั้งนี้ ผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือการปกครองไม่จำเป็นต้องเป็นประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเสมอไป แต่ควรมีส่วนร่วมโดยเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหรือเป็นที่ปรึกษาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองก็ได้

6.1.7 ควรเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพในด้านการจัดทำแผนงาน การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี การพัฒนาบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้กับผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการ การจัดสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการทัศนศึกษาต่าง ๆ

6.1.8 ควรสนับสนุนและพัฒนาการสร้างเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายผู้นำชุมชนในระดับตำบลให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของทุกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและผู้นำชุมชนในตำบลเดียวกันควรมีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการประชุมและทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสานการรับรู้รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งใน

ด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและการพัฒนาหมู่บ้านในด้านอื่น ๆ ต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

6.2.1 ควรศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อศึกษาถึงวิธีการและขั้นตอนในการจูงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ว่าจะเป็นการประชุม การวางแผน การดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์และการตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองร่วมกัน

6.2.2 ควรศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของเขตพื้นที่ ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก นำไปพัฒนาและส่งเสริมด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อไป

6.2.3 ควรศึกษาในรายละเอียดและถอดบทเรียนจากผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ ต. พรหมณี อ. เมือง จ. นครนายก ที่มีผลการประเมินระดับดีและดีมาก เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างบทบาททางการบริหารจัดการให้กับผู้นำชุมชนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอื่น ๆ และผู้ที่สนใจต่อไป

บรรณานุกรม

“พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.” ราชกิจจานุเบกษา. 119 ตอนที่ 99 ก (27 กันยายน 2545).

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือสำหรับประชาชนเพื่อเตรียมการจัดตั้งและการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักเลขานายกรัฐมนตรี, 2544.

การพัฒนาผู้นำชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน.สถาบัน . “ความหมายและคุณลักษณะของผู้นำ”. ที่มา<http://203.114.112.231/ecs/phitsanulok/?pages=concept&ac=3&serial=1-0000000001-0000000001&id=12>, 9 กรกฎาคม 2557.

กึ่งกาญจน์ นาเอี่ยม และคณะ. “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”. เอกสารวิจัยโครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา (ABC-PUS/MAG) ปีการศึกษา 2552 สำนักงานประสานงานโครงการ ABC-PUS/MAG และ IRVE (สกว.), 2553.

ชาวไทย, สำนัก. “กำชับผู้นำชุมชนเร่งเดินหน้าโครงการประชารัฐ พัฒนาท้องถิ่น-เศรษฐกิจฐานราก” ที่มา <http://www.tnamcot.com/content/363641>, 24 ธันวาคม 2558.

ัญญารัตน์ นันติกา. “บทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

บุตรีน เกววัลย์, วีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และยุทธพร อิศรชัย. “บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี.” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 4 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2556): 62.

พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร. ผู้นำการบริหารยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน, 2553.

วาสนา ปินตา. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตอำเภอดอยาง จังหวัดเชียงใหม่.” ค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

ศิริขวัญ วิเชียรเพลิศ. รายงานการศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. สำนักงานประมาณของรัฐบาล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2558.

เศรษฐกิจการคลัง, สำนักงาน กระทรวงการคลัง. “หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพกองทุน”. ที่มา <http://legal.cad.go.th/index2.html>, 17 เมษายน 2550.

อุดม คุณา. “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองในตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.” วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
1 (เมษายน - กันยายน 2555): 91.

Robbins, Stephen P. and Coulter, Mary. Management. Prentice Hall, 8 thed. 2005.

รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา¹

A School-based Model of Teacher and Administrator Development in Small Schools: A Case Study of Pra Nakorn Sri Ayutthaya Province

ดร.ปฤษฎา ชนะวรรษ และคณะ²

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1) รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก 3) ความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นระยะเวลาปีการศึกษา 2554 และ 2555 โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) การเลือกพื้นที่ในการวิจัย โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาภยานอกมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและเป็นที่ในการดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีผู้บริหารโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 5 โรงเรียน 2) วิธีการดำเนินการ โดยการสร้างและพัฒนาแบบจากการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียน และยกร่างรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทและทฤษฎีการใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน 3) การตรวจสอบรูปแบบจากผู้มีส่วนร่วมและรูปแบบในการพัฒนาสถานศึกษา 4) การวิเคราะห์ผลการสร้างรูปแบบโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ที่ข้อมูลร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ 5) สร้างกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบฯ ที่สอดคล้องกับบริบท (ขั้นตอนที่ 1-5 เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา) 6) กระบวนการนำรูปแบบการทดลองไปใช้ (ขั้นตอนที่ 6 เป็นเวลาอีก 1 ปีการศึกษา)

ผลการวิจัยพบว่า บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ คือ จากงานวิจัยทำให้ได้รูปแบบการ

¹ โครงการวิจัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ปี 2554-2555

² คณาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยโรงเรียนแต่ละโรงเรียนได้เสนอให้มีการดำเนินการพัฒนาในรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาของแต่ละโรงเรียน งานวิจัยนี้จึงยึดแนวทางที่เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ โดยปรับแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ดังนี้

- 1) รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้
- 2) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมด้วยยุทธศาสตร์การเปิดเวทีชาวบ้าน
- 3) รูปแบบการส่งเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 4) รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาและยกระดับสภาพการจัดการเรียนรู้
- 5) รูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอน ภายใต้รูปแบบทั้ง 5 ประการนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาภายใต้การควบคุมดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนา ขับเคลื่อนโดยคณะครุศาสตร์ ประสานพลังจากโรงเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย เพื่อการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ทำให้โรงเรียนเป็นฐาน จากการเริ่มต้นที่ว่า โจทย์อยู่ที่โรงเรียน คำตอบจึงต้องได้มาจากโรงเรียน

คำสำคัญ : รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The objectives of this research are to study (1) the model of teacher development and administrator of education places using school as base in small-sized schools (2) the appropriateness of model in teacher development and administrator of education places using school as base in small-sized schools (3) the possibility of teacher development model and administrator of education places using school as base in small-sized schools.

This research uses qualitative method as action-research. The duration of study is 2011-2012 academic year. The steps and do research method are follow (1) the selection of research area, the school are situated in the service area of study center, outside the Rajabhat University Pra Nakorn Sri Ayutthaya and it is the area of local Governable Organization. Administrator from 5 schools participate

in this project (2) Operation method and developing model by analysing context of school and drafting model in harmony with context and theory using schools as base. Emphasis is put on participation in every step of operation (3) Model check form participants and model in developing education places (4) Analysis the result of Model construction by using content analysis and the check of data analysis between researcher and experts (5) Build concept frame of model development in harmony with context (steps 1-5 duration is one academic year) (6) The process of testing the model (the sixth step for one academic year)

The result of the research shows that the 3 objectives are accomplish, that is, model of developing teacher and administrators using school as base in small-sized schools is appropriate and possible. Each school proposes the development process in detail differently. This depends on the problem of each school. This research sticks to the way which is policy base suggestion of the Secretary of the House of educator, Education Ministry which is appropriate with education places situation considering of appropriateness and possibility as follow (1) Model the school, as learning center (2) build mechanism of participate, along with consumer stage strategy (3) Model of promoting academic strength (4) Model of activity management to develop and upgrade learning situation (5) model of developing learning and teaching under 5 models, All this, Rajabhat University Pra Nakorn Sri Ayutthaya, under the control of Research Institute and propelled by the Faculty of education, joining with schools, communities and University to propel to important target, this is, development of learning model, making schools as base from the beginning, that is, the problem is at school, so the answer should be reach from school.

Keywords : Model of developing teacher and administrator of Education places using school, school as base in small-sized schools, Pra Nakorn Sri Ayutthaya Province

บทนำ

สภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบันทั้งในระดับประเทศและเขตพื้นที่มักจะมีปัญหาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะปัญหาด้านครูผู้สอน สำหรับเขตพื้นที่ภาคกลางตอนบน สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก บางโรงเรียนมีครูไม่เพียงพอเมื่อเทียบสัดส่วนจำนวนนักเรียน บางโรงเรียนมีครูไม่ครบกลุ่มสาระ ครูสอนไม่ตรงสาขาที่จบมา สำหรับโรงเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็มีปัญหาที่คล้าย ๆ กัน บางโรงเรียนขาดผู้บริหารสถานศึกษาเป็นระยะเวลายาว บางครั้งต้องปิดโรงเรียนเพื่อครูไปประชุมไปอบรมนอกสถานที่ สภาพที่เกิดขึ้นสามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างชัดเจน ผู้ได้รับผลกระทบของสภาพการจัดการศึกษาดังกล่าวคือ นักเรียน

จากผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่ามีปัญหาด้านคุณภาพนักเรียน คือ โรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินของ สมศ.ในรอบที่ 2 กว่า 500 โรงเรียนและควรต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน จึงมีความจำเป็นต้องหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ มีแนวทางการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง คือ การพัฒนาในพื้นที่ปฏิบัติงานแนวทางที่จะเป็นการตอบโจทย์ที่เป็นปัญหาครูทั้งห้องเรียนและผู้บริหารทั้งโรงเรียน โดยเน้นไม่ให้ครูและผู้บริหารออกจากโรงเรียนไปเข้ารับการอบรมนอกสถานศึกษา ซึ่งมีบริบทแตกต่างจากสภาพจริงของห้องเรียนและโรงเรียน การดำเนินงานจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการพัฒนา วิธีการพัฒนาจะเป็นไปตามธรรมชาติสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นวิธีการพัฒนาทั้งครูและผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไปพร้อม ๆ กันทั้งโรงเรียน มีจุดเน้นการพัฒนาที่มีเอกภาพ ยึดสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนเป็นหลัก โรงเรียนเป็นเจ้าของโครงการ ดำเนินการพัฒนาโดยกลุ่มครู กลุ่มผู้บริหารในโรงเรียนหรือโรงเรียนใกล้เคียงที่ได้รับการยอมรับหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในพื้นที่ใกล้เคียงหรือในชุมชน การพัฒนาเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน แนวทางการดำเนินงานใช้กระบวนการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันพัฒนาระหว่างผู้ให้และผู้รับการพัฒนา เน้นการฝึกปฏิบัติจริงในสถานการณ์ที่กำลังปฏิบัติให้สอดคล้องกับงานในหน้าที่ การพัฒนามีความต่อเนื่อง ไม่ขาดช่วง มีกระบวนการที่ชัดเจนหลังการพัฒนามีกระบวนการติดตาม นิเทศ ช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด และมีการประเมินผลที่เกิดขึ้นจาก

การพัฒนาเป็นระยะ ลักษณะการพัฒนาเป็นการงานปกติ ไม่เป็นการสร้างภาระหรือกระทบงานในหน้าที่ แต่ทุกคนที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาดังเป้าหมายในเรื่องคุณภาพผู้เรียนร่วมกัน

จากแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวผนวกกับการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในพื้นที่โรงเรียนในเขตภูมิภาคกลางตอนบนกรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้สร้างรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งใช้แนวคิดของกระบวนการแบบมีส่วนร่วม และเน้นการปฏิรูปผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากทุกฝ่าย ที่เรียกว่ารูปแบบการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของท้องถิ่นและชุมชน โรงเรียนต้องพึ่งพาตนเอง มีพื้นที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยสร้างแรงบันดาลใจให้ตรงตามความสนใจในการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง ใช้ระบบการวัดการประเมินและตรวจสอบที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนได้สร้างสรรค์เอง ทั้งนี้ฐานคิดในการพัฒนาของทุกฝ่ายยังคงต้องใช้ฐานคิดที่เป็นตัวของตัวเอง จะทำให้การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับกรอบนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง คือ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ คุณภาพครูยุคใหม่ คุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

วัตถุประสงค์

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา 1) รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานและ 3) ความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องหลัก ๆ ที่สำคัญ คือ 1) โรงเรียนขนาดเล็กและสภาพปัญหา 2) การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 3) ยุทธศาสตร์การบริหารแบบมีส่วนร่วม

มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็กและสภาพปัญหา ในหัวข้อนี้จะแบ่งรายละเอียดเป็นความหมายของโรงเรียนขนาดเล็กและสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1 ความหมายของโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็กได้มีการกำหนดความหมายของการเป็นโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้จำนวนนักเรียนในการกำหนดขนาดที่มีความหมายต่างกัน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540ก) กล่าวว่าโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีขนาดจำนวนนักเรียน 120 คนลงมา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) กล่าวว่าโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 300 คนลงมา

1.2 สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก

นักวิชาการด้านการศึกษา ได้นำเสนอปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กว่ามีปัญหามากมายหลายด้าน (วรัญพร แสงนภาพร 2550) ดังนี้

1) ปัญหาด้านบุคลากร เป็นปัญหาที่สำคัญคือ ขาดแคลนครูและบุคลากรที่มีคุณภาพ มีครูไม่ครบชั้นเรียน มีครูไม่ตรงกับสาขาวิชาเอก ขาดความชำนาญเฉพาะด้าน ครูคนเดียวต้องสอนหลายระดับและหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะเรื่องการพิจารณาความดีความชอบที่คิดตามเกณฑ์จำนวนบุคลากร รวมทั้งขาดบุคลากรสายสนับสนุนการสอน เช่น ธุรการ การเงิน พัสดุและไม่มีโรง ทำให้ครูและนักเรียนต้องรับภาระทุกอย่างส่วนในด้านคุณภาพนั้นพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาครุขาดประสิทธิภาพในการสร้างสื่อการเรียนการสอน ขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อเทคโนโลยี (ICT) ครูขาดการพัฒนา มี

การโยกย้ายครูตามวาระ ขาดสวัสดิการที่เหมาะสม เช่น ที่พักอาศัย พาหนะในการเดินทาง ฯลฯ

2) ปัญหาด้านงบประมาณ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนไม่มาก การจัดสรรงบประมาณคิดตามรายหัวนักเรียน โรงเรียนขนาดเล็กจึงได้รับงบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัวที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็น ทำให้ไม่สามารถที่จะบริหารและจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้สมบูรณ์แบบได้

3) ปัญหาด้านอาคารสถานที่ สื่อ วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน ครุภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมและทันสมัย หนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน อาคารเรียนมีสภาพเก่า ชำรุดทรุดโทรมและไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ตลอดจนขาดห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์และภาษา ห้องน้ำไม่ถูกสุขลักษณะ และขาดสถานที่ออกกำลังกาย

4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเนื่องจากเป็นการการลงทุนค่อนข้างสูง มีปัญหาขาดการประสานงานและติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ ขาดการนิเทศ กำกับ ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญขาดผู้นำสถานศึกษาที่เข้มแข็ง

5) ปัญหาความยากจนของชุมชน โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาตั้งอยู่ในชนบทที่ยากจน ด้อยการศึกษา จึงไม่สามารถให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้

6) ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จากการประเมินคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่า มีสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 20,771 แห่ง จาก 32,000 แห่ง หรือประมาณร้อยละ 65 ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ อยู่มาก โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 4 (ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มี

วิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์) มาตรฐานที่ 5 (ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร) นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กยังมีปัญหา นักเรียนขาดเรียนบ่อยและขาดการเรียนติดต่อกันเป็นเวลานาน ขาดแรงจูงใจในการเรียน ขาดแคลนอาหารกลางวันและงานอนามัยไม่มีประสิทธิภาพ

2. การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยจะมีการการนำเสนอรายละเอียดโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

2.1 ความสำคัญและหลักการของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่แพร่หลายมีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางทั่วโลก โดยเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาและปรับปรุงสถานศึกษา ด้วยการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจไปยังสถานศึกษา ผ่านทางคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา อันได้แก่ ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร และผู้แทนในชุมชนท้องถิ่น โดยการกระจายอำนาจให้คณะกรรมการสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารและจัดการศึกษาที่ครอบคลุมงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป เพื่อสถานศึกษาสามารถบริหารแบบมีส่วนร่วมและตัดสินใจ โดยคณะบุคคลให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน หลักการสำคัญในการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน คือ การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการบริหารการตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นแนวคิดให้สถานศึกษาได้บริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อม โครงสร้างเป้าหมาย ค่านิยม จิตใจ สังคม เทคโนโลยีและการจัดการระดับรากหญ้า ที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการบริหารแบบโปรงใส เนื่องจากยึดหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลด้วยการแบ่งอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน คือ ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน องค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพ การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนสถานศึกษาทำหน้าที่บริหารและจัดการศึกษา (รุ่ง แก้วแดง, 2543; Cheng, 1996 อ้างถึงในพิไลฐู เทพไกรวัล, 2554)

2.2 จุดมุ่งหมายของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการบริหารจัดการ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารทั้งในด้านการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเพิ่มความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสถานศึกษา การเสริมพลังจากการปกครองตนเองร่วมกัน ซึ่งจะสร้างบริบทที่นำไปสู่วัฒนธรรมของสถานศึกษาที่มีความร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และลดปัญหาความขัดแย้ง ทำให้การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมีลักษณะเด่นคือ อำนาจการควบคุมอยู่สถานศึกษาแต่มีส่วนร่วมจากทั้งชุมชน ครู และผู้บริหารสถานศึกษา (รุ่งแก้วแดง, 2543; Cheng, 1996 อ้างถึงในพิสิฐ เทพไกรวัล, 2554)

2.3 รูปแบบของการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

รูปแบบที่สำคัญมี 4 รูปแบบ คือ 1) มีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลัก (Administrative Control School Council) โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง มีบทบาทและอำนาจสำคัญในฐานะผู้มีอำนาจตัดสินใจ ขั้นสุดท้าย 2) มีครูเป็นหลัก (Professional Control School Council) โดยจะมีสัดส่วนผู้แทนครูในคณะกรรมการมากที่สุด รูปแบบนี้อยู่บนฐานคิดที่เชื่อว่า ครูเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด 3) มีชุมชนเป็นหลัก (Community Control School Council) รูปแบบนี้อยู่บนฐานความเชื่อว่า จะสามารถเพิ่มความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสามารถจัดการศึกษาได้ตามความต้องการของชุมชน และส่งผลให้ผู้รับบริการการศึกษามีความพึงพอใจมากขึ้น โดยคณะกรรมการสถานศึกษาจะประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นในสัดส่วนมากที่สุด และ 4) มีครูและชุมชนเป็นหลัก (Professional/ Community Control School Council) เป็นรูปแบบที่เชื่อว่า ทั้งครูและผู้ปกครองหรือชุมชนต่างมีความสำคัญในการจัดการศึกษา โดยครูจะได้รับรู้ความต้องการของครูและชุมชน ในขณะเดียวกันผู้ปกครองและชุมชนจะมีโอกาสสนับสนุนการจัด การเรียนการสอนด้วย ในรูปแบบนี้สัดส่วนของผู้แทนครูและผู้ปกครองหรือชุมชนในคณะกรรมการควรจะมีจำนวนเท่า ๆ กัน (Carr, 1998; Leithwood and Menzies, 1998) Briggs, 2003 อ้างถึงในพิสิฐ เทพไกรวัล, 2554)

2.4 แนวทางการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานควรมีลักษณะดังนี้ 1) การพัฒนาวิสัยทัศน์จะต้องมีเรื่องการเรียนรู้การสอน และสาระด้านวิชาการและมาตรฐานอยู่ด้วย 2) ใช้การตัดสินใจเป็นเครื่องมือ โดยให้อำนาจการตัดสินใจในเรื่องที่เป็นปัจจัยหลักที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3) การกระจายอำนาจ อย่างทั่วถึงทั้งสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่นำศักยภาพที่มีอยู่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องมาใช้อย่างเต็มที่ 4) พัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะ โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นจุดอ่อนของสถานศึกษา 5) การรวบรวมข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ แหล่ง เพื่อให้สามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล 6) การให้รางวัลเมื่อสามารถดำเนินการให้มีความก้าวหน้าในเรื่องต่าง ๆ 7) สนับสนุนให้ใช้ภาวะผู้นำร่วมในสถานศึกษาตามความเชี่ยวชาญของบุคลากรที่ต่างกัน และ 8) มีการระดมทรัพยากรจากภายนอกสถานศึกษาจากการสังเคราะห์ ขอบข่ายหรือภารกิจในการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management Tasks) หมายถึง ภารกิจที่ส่วนกลางมอบให้สถานศึกษามีอำนาจในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยการกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีความรับผิดชอบ และตัดสินใจสั่งการในเรื่องสำคัญของสถานศึกษา 4 เรื่อง ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ โครงสร้างการบริหารจัดการ (ส่วนใหญ่มีการจัดตั้งคณะกรรมการ) พฤติกรรม ของบุคคล วัฒนธรรมสถานศึกษา กระบวนการตัดสินใจ (แบบมีส่วนร่วม) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาทั้งหมด คุณภาพของ สถานศึกษา เปลี่ยนแปลงกลยุทธ์และการดำเนินงาน การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (Beck and Murphy, 1998; Devos, 1998; วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์, 2544 อ้างถึงในฟิลิสซู เทปไกรวัล, 2554)

การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังโรงเรียนให้มากที่สุด ใน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) การบริหารวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล และ 4) การบริหารทั่วไป โรงเรียนทำหน้าที่บริหารและจัดการศึกษาด้วยตนเองอย่างเต็มที่ ความสำเร็จของโรงเรียนที่บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จะทำให้โรงเรียนเกิดคุณค่าต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้นั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการกระจายอำนาจอย่างทั่วถึงทั้งสถานศึกษา มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

เนื่อง มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล มีการให้รางวัลเพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ มีการสนับสนุนให้ใช้ภาวะผู้นำร่วมภายในสถานศึกษา และมีการระดมทรัพยากรภายนอกเพื่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

3. ยุทธศาสตร์การบริหารแบบมีส่วนร่วม

โรงเรียนขนาดเล็กโดยส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านความไม่พร้อมและมีความขาดแคลนโดยเฉพาะกำลังครูผู้สอนที่มีไม่ครบชั้น รวมทั้งขาดแคลนครูที่มีความถนัดเฉพาะด้านหรือวิชาเอก ด้านงบประมาณเพื่อการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งพบว่าปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องงบประมาณ เงินอุดหนุนไม่เพียงพอ การขาดแคลนครูภักดีในการสนับสนุนการสอน แนวทางการแก้ปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มพื้นที่เดียวกัน หรือมีปัญหาและความต้องการจำเป็นที่เหมือนกัน โดยมีบุคลากร หน่วยงาน หรือองค์กรให้การสนับสนุนสามารถดำเนินการเพื่อพัฒนางานยกระดับคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) ยุทธศาสตร์การบริหารแบบมีส่วนร่วม เริ่มต้นจาก การร่วมการสร้างโรงเรียนเครือข่าย ร่วมหาครูภูมิปัญญา ร่วมระดมทรัพยากร ทางสถาบันทางการศึกษาหรือแต่ละโรงเรียน สร้างความร่วมมือของผู้ปกครองชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์เชิงลึกในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน โดยมีมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) พัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพเพียงพอในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) สร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งเสริมการจัดศูนย์เด็กปฐมวัยในโรงเรียนขนาดเล็ก แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา

5) จัดระบบและกลไกในการระดมทรัพยากร ที่จะเอื้อประโยชน์แก่การจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยวิธีการระดมทรัพยากรที่เหมาะสม โปร่งใส มีแผนการนำทรัพยากรไปใช้อย่างชัดเจน เพื่อพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

6) ส่งเสริมสนับสนุนรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่าย การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพคุณภาพ มีศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สามารถช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ

วิธีการศึกษา

โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นโครงการที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจาก คัดเลือกจากโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาภานอกมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และเป็นพื้นที่ในการดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีผู้บริหารโรงเรียนเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้นจำนวน 5 โรงเรียน

2. วิธีการดำเนินการสร้างและพัฒนารูปแบบ

วิธีการดำเนินการสร้างและพัฒนารูปแบบ แบ่งเป็นขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์บริบทของโรงเรียน คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์บริบทของโรงเรียนโดยใช้เครื่องมือ คือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง นำบริบทของโรงเรียนมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปผลจากการวิเคราะห์ ยกย่องรูปแบบที่สอดคล้องกับทฤษฎีและบริบท

ขั้นตอนที่ 2 การยกย่องรูปแบบที่สอดคล้องกับทฤษฎีและบริบท คณะผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการพัฒนาคูแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน “รูปแบบการมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นรูปแบบที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน และการผสมผสานกิจกรรมการฝึกอบรมเข้ากับการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงในโรงเรียนของตนเอง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา จึงเป็นการพัฒนาคูอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 คณะผู้วิจัยนำเสนอร่างรูปแบบให้กับครูและตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง เมื่อนำเสนอร่างรูปแบบและการตกแต่ง ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรูปแบบแล้ว คณะผู้วิจัยก็จะปรับแก้ไขรูปแบบตามข้อเสนอแนะของคณะครูและตัวแทนที่เกี่ยวข้อง

3. การตรวจสอบรูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบโดยวิธีการเชิงคุณภาพประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์คณะครูและนักการภารโรง เรื่องบริบทและพื้นที่ของโรงเรียน 2) แบบสัมภาษณ์นักเรียนและผู้ปกครอง เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน 3) แบบสัมภาษณ์องค์กรที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการสถานศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน 4) แบบสัมภาษณ์เรื่องผู้มีส่วนร่วมและรูปแบบในการพัฒนาสถานศึกษา

4. การวิเคราะห์ผลรูปแบบ

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาคูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาด

เล็ก ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและบริบททั่วไปของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 5 โรงเรียนช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2554 โดยดำเนินการวิเคราะห์เอกสารและสังเกตจากสภาพความเป็นจริง

ระยะที่ 2 เปิดเวทีสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย นักเรียน ผู้ปกครอง องค์กรที่เกี่ยวข้อง และกรรมการสถานศึกษา ของโรงเรียนทั้ง 5 แห่ง ระหว่างเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม 2554

ระยะที่ 3 จัดทำรูปแบบในการพัฒนาโรงเรียน ใน 3 ขั้นตอนต่อไปนี้ 1) จัดทำแนวทางสนทนาหรือแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 5 โรงเรียน 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ทั้งเชิงลึกและเชิงกลุ่มมาสร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาโรงเรียน (Model)

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ

5. กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบฯ ที่สอดคล้องกับบริบท

ภายใต้แนวคิดของการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการทั้งคณะนักวิจัย ครู ผู้บริหาร สถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน ร่วมกันขับเคลื่อนโรงเรียน โดยการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ สร้างโรงเรียนให้เป็นศูนย์รวมแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ร่วมสร้างองค์กรให้เข้มแข็งเกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานให้เป็นอย่างมีคุณภาพ ดังภาพที่ 1 และ 2 ตามลำดับ

(ARU: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา)

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในโรงเรียนขนาดเล็ก

จากภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กเป็นรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ได้จากการขับเคลื่อนโดยข้อเสนอของงานวิจัย มีแนวคิดสำคัญอยู่ที่การสอนโดยใช้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งชุมชนจะเข้มแข็งได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยนัยยะนี้กรอบการมีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์หลักที่ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ครู ผู้ปกครอง ชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ที่รวมตัวกันในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียน และขับเคลื่อนการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 2 การขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาโรงเรียนโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (ระยะที่ 1)

แนวคิดการพัฒนารูปแบบในภาพที่ 1 และ 2 จากกรอบแนวคิดดังกล่าว จะร่วมดำเนินการใช้รูปแบบไปยังสถานศึกษาในชุมชน 5 แห่ง ขับเคลื่อนทดลองใช้รูปแบบเป็นเวลา 2 ปีติดต่อกัน

6. กระบวนการนำรูปแบบการทดลองไปใช้

6.1 การเตรียมการ (ระยะที่ 1 เป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา)

- 1) ประชุมวางแผน ศึกษารายละเอียด วางตัวบุคคล กำหนดแผนและรายละเอียดการดำเนินการ
- 2) รักษารูปแบบและภารกิจของผู้เกี่ยวข้อง อันได้แก่ โรงเรียนและบุคลากรองค์กรที่ และแนวคิดทฤษฎีที่ใช้กับการดำเนินงาน
- 3) ประสานงานเพื่อทำความเข้าใจ แนวคิด วิธีปฏิบัติ กำหนดวันเวลา ศึกษาแผนงานร่วมกัน เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน และเตรียมความพร้อม
- 4) ประสานงานกับท้องถิ่นเพื่อหาปัจจัยเกื้อหนุน

6.2 การวางแผนใช้รูปแบบ

- 1) ภาคส่วนของมหาวิทยาลัยเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานคือ อาจารย์ผู้สอนตามรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการลงพื้นที่ โดยสรรหาอาจารย์ที่มีภาระงานในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการพัฒนาองค์ความรู้ด้านวิชาชีพ
- 2) ภาคส่วนของโรงเรียน เตรียมศึกษาแนวทางการดำเนินงาน ได้แก่ ภารกิจด้านวิชาการ กิจกรรมและระบบการดูแลช่วยเหลือ เพื่อวางแผนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย
- 3) ดำเนินการเตรียมความพร้อมอาจารย์และนักศึกษา โดยแบ่งกลุ่มภารกิจให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติ และดำเนินการอบรมให้แก่นักศึกษา

6.3 การดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ (ระยะที่ 2 เป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา)

- 1) อาจารย์และผู้เกี่ยวข้องนำนักศึกษาลงศึกษาทำความเข้าใจพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย
- 2) ปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินการ ได้แก่ การดำเนินการสอนวิชาต่าง ๆ ที่โรงเรียนของความช่วยเหลือ การดำเนินกิจกรรมตามแผนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการกิจช่วยเหลือและดูแลผู้เรียนตามแผนและรูปแบบที่วางแผนไว้

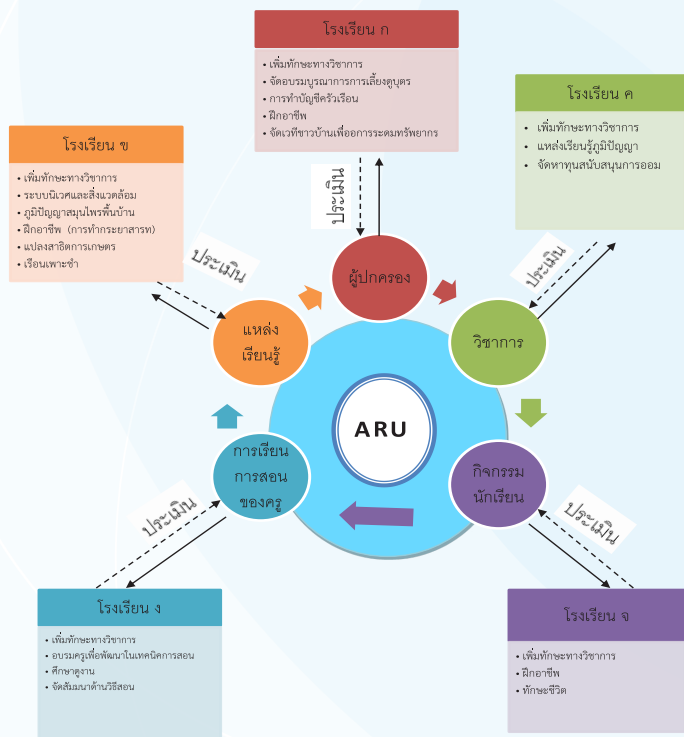
6.4 การติดตามประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ

- 1) ระหว่างการดำเนินการ ครู อาจารย์มหาวิทยาลัย ร่วมติดตามประเมินผล การปฏิบัติงานของนักศึกษาอย่างใกล้ชิด แล้วสะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติงาน
- 2) สิ้นสุดการดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) เกี่ยวกับการ

ประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้บริหาร ครู รวมทั้งนักศึกษาได้ประเมินตนเอง ภายหลังจากใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ โดยสามารถสร้างรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ โดยโรงเรียนแต่ละโรงเรียนได้เสนอให้มีการดำเนินการพัฒนาในรายละเอียดที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัญหาของโรงเรียน จากผลการดำเนินการคณะวิจัยได้จัดกิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันไป ดังจะสรุปในภาพรวมดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 สรุปผลการวิจัยการนำรูปแบบการพัฒนาครู/ผู้บริหารไปทดลองใช้กับโรงเรียนขนาดเล็ก

จากภาพที่ 3 โดยการวิเคราะห์บริบททั่วไปของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า ปัญหาที่สอดคล้องกับการศึกษารายงานการวิจัยที่ผ่านมา มา “เรื่อง การวิจัยและพัฒนานโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา” กล่าวคือ ปัญหาด้านการเรียนการสอนเกี่ยวกับด้านผู้เรียน ด้านครู บุคลากรทางการศึกษา และการส่งเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และเมื่อพิจารณาถึงสาเหตุก็มักจะพบปะมแห่งการเป็นเหตุของปัญหาที่สอดคล้องกับรายงานการวิจัยดังกล่าว

งานวิจัยนี้จึงยึดแนวทางที่เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ โดยปรับแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ตามรูปแบบดังแสดงในภาพที่ 3

1) รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนทั้ง 5 โรงเรียนจะเริ่มดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเริ่มจากการออกแบบศึกษา คิดค้นแนวทางการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำแปลงสาธิตทางการเกษตร เรียนเพาะชำ โดยการพิจารณาสร้างแหล่งเรียนรู้นี้คำนึงถึงขีดความสามารถของบุคลากร ภาระประโยชน์ กรอบเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมและความสะดวกต่อผู้เรียนรู้ ซึ่งได้แก่ นักเรียนและบุคคลภายนอก ส่วนกิจกรรมที่ผู้เรียนจะสามารถร่วมกระบวนการได้คือ การสืบค้นข้อมูล อธิบายหรืออภิปรายถึงจุดดี จุดด้อย สสำรวจและรับประสบการณ์ตรงจากของจริง การสามารถนำเสนอในสิ่งที่ตนเรียนรู้ และสุดท้ายสามารถประเมินผลการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ ประโยชน์ของการสร้างแหล่งเรียนรู้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและบุคลากรต่าง ๆ รวมทั้งผู้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน จัดทำองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนแนวคิด สรุปรวบรวมข้อมูลความรู้

โอกาสนี้ ผู้สอนคือ ครูนั้นสามารถจะทำการประเมินผลการเรียนรู้ได้รอบด้านและครบกระบวนการ ซึ่งการศึกษาที่เน้นสภาพจริงเช่นนี้ได้ถูกเสนอไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่ ยังไม่เล็งเห็นความสำคัญมากนัก หากโครงการวิจัยฉบับนี้จะหยิบยกมาเป็นประเด็นสำคัญก็น่าจะเห็นการขยับเขยื้อนรูปแบบการสอนในลักษณะนี้ได้

2) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมด้วยยุทธศาสตร์การเปิดเวทีชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนคือ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถานศึกษา ที่ผ่านมาผู้ปกครองมักเข้ามาสถานศึกษาเพื่อมาร่วมประชุม รับฟังข้อคิดเห็นจากนโยบายและการปฏิบัติงาน รูปแบบนี้จะเริ่มเน้นบทบาทของผู้ปกครองให้มีกิจกรรมกับโรงเรียนมากขึ้น โดยการเปิดเวทีชาวบ้านโดยเน้นให้ผู้ปกครองและบุตรเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับผู้ปกครอง ระหว่างผู้ปกครองกับสถานศึกษาและความสัมพันธ์ทางสังคมในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยมุ่งจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ในการเลี้ยงดูบุตร จัดทัศนศึกษาดูงานร่วมกับโรงเรียน การเฝ้าระวังนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องเพศและยาเสพติด โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะร่วมดำเนินการด้วยกันทุกฝ่าย โดยให้ถือเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) รูปแบบการส่งเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการ ภายใต้ภารกิจของคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ต้องรับบทบาทให้บริการทางวิชาการ โดยการดำเนินการผ่านการเรียนการสอนที่สามารถจะพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาด้านการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาที่เป็นปัญหาของโรงเรียนที่ร่วมโครงการ ในการนี้คณะครุศาสตร์จึงได้บริหารจัดการ ฝึกฝนบริหารให้นักศึกษาลงพื้นที่เพื่อบริการชุมชน เข้าสู่ชุมชน เรียนรู้ชุมชน พัฒนาตนเองให้สามารถเข้าใจวิถีชุมชนได้ สมศักดิ์ศรีของครูพันธุ์ใหม่ที่ต้องศึกษาเรียนรู้ นักเรียนพันธุ์ใหม่ ้วยใจ ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะได้มีประสบการณ์เป็นต้นทุนรับมือกับชีวิตจริงที่ต้องเป็นครูในอนาคต

4) รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาและยกระดับสภาพการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมแบบบูรณาการ กิจกรรมนักเรียนนี้คือ การพยายามระดมทรัพยากรทุกด้านและระดมพลังปัญญา พลังกาย พลังเงินตราให้ร่วมพัฒนาแบบบูรณาการผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ เช่น กิจกรรมพัฒนาภูมิทัศน์ของโรงเรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย รวมทั้งกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอันเป็นประเด็นที่สถานศึกษาจะต้องพัฒนาจัดสรรและนำเสนอ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จึงต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่แสดงความคิดเห็น ถกแถลง ปรึกษาหารือ ระดมทุน ร่วมแรงร่วมใจ และพัฒนาการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งผลสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งผลสำเร็จตามเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมจะหลอมรวมจิตใจ ความรู้สึกและความร่วมทุกข์ ร่วมสุข สลายความขัดแย้ง

ยกระดับความเป็นกลุ่ม พัฒนาจิตใจให้รู้สึก รัก รู้จักเสียสละ และรู้จักถ้อยเมื่ออยู่ร่วมกัน

5) รูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอน คุณภาพของการศึกษาอยู่ในมือครูผู้สอน นักเรียนจะโง่หรือฉลาด ชลาดเซล่า เบาปัญญาก็เพราะครู จิตวิญญาณของครูถูกจำกัดจัดวางไว้ เฉพาะที่ด้วยการกิจอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสอน ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ในสภาพการปฏิบัติงานใน โรงเรียนนั้น น้อยครั้งนักที่เราจะยกเลิกภารกิจอื่น ๆ เพียงเพราะครูต้องเข้าสอนตามเวลาที่ปรากฏ ในตารางสอน แต่วัฒนธรรมของการบริหารจัดการเวลาตามโครงสร้างของสถานศึกษานั้น ครูจะต้องยกเลิก ระวัง เลื่อนเวลาการสอน เพราะต้องทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การประชุม การจัด กิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นั้นหมายถึงห้วงเวลาของการเรียนรู้ ถูกแทรกแซงด้วยเวลาของ กรอบการทำงานที่ไม่จำเป็น แต่หากจำเป็นก็ต้องยกเลิกตารางเรียนปกติไปสู่กิจกรรมที่ทำทายนอก ห้องเรียน และจะยังประโยชน์แก่ผู้เรียนอยู่ดั้งเดิม ย่อมไม่ใช่ประเด็นที่จะโต้แย้ง ข้อสำคัญคือ การ พัฒนาศักยภาพด้านการเรียนรู้ของเด็กขึ้นอยู่กับ **“พลังในตัวตน”** คือ **“ให้ปัญญาแก่ผู้เรียน”** การ ที่จะปลูกพลังแห่งวิญญาณของการสอนนี้ เป็นภารกิจที่ละเอียดอ่อนและอาศัยกลยุทธ์ ศิลปะ และ การเข้าใจเข้าถึงอย่างมาก การพัฒนาครูให้ยอมรับการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวัยผู้เรียน และ ทันคว้นนั้นจึงต้องสร้างปรากฏการณ์หลาย ๆ ด้านมาเป็นตัวกระตุ้น

ในการนี้คณะวิจัยจัดต้องดำเนินการทำแผนการพัฒนาที่เริ่มต้นที่ปรัชญาความคิดของ การเป็นครู และการสร้างความรู้ ฐานคิดด้านการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ อุดมการณ์ ท้องถิ่นและอื่น ๆ ที่เห็นว่า จะสามารถปลูกจิตวิญญาณครู เปิดหน้าต่างการเรียนรู้ที่ครูกับ นักเรียนจะก้าวไปพร้อมกัน แบบเคียงบ่าเคียงไหล่ ภายใต้กิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าจะต่างไปจากเดิม ก้าวให้หลุดพ้นจากการอบรมลัมนา ประเด็นนี้ถือเป็นประเด็นที่ทำทายนต่อสถานศึกษาและกลุ่ม วิจัยทำให้ต้องรวมคิดร่วมทำและร่วมกันดำรงเป้าหมาย คือ **การเปลี่ยนแปลง**

ภายใต้รูปแบบทั้ง 5 ประการนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาภายใต้การควบคุม ดูแลของ สถาบันวิจัยและพัฒนา ขับเคลื่อนโดยคณะครุศาสตร์จึงต้องประสานพลังจากโรงเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย ขยับขับเคลื่อนให้ได้ เป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้อำนาจให้ โรงเรียนเป็นฐาน ดังที่ได้เริ่มต้นไว้ที่โจทย์อยู่ที่โรงเรียน คำตอบจึงต้องได้มาจากโรงเรียน ซึ่งรูป แบบที่จะนำไปสู่คำตอบตามที่ได้นำเสนอมา

การอภิปรายผล

คณะวิจัยจะได้อภิปรายผลเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารกับโรงเรียนขนาดเล็ก

การดำเนินงานในโครงการนี้ได้ทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพสามารถปฏิบัติงานในภาระกิจการสอนการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนได้มุ่งเน้นรูปแบบวิธีการพัฒนาครูที่ประหยัดค่าใช้จ่าย ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ดำเนินการสามารถพัฒนาได้ตรงตามความต้องการของครูและผู้บริหารโดยครูและผู้บริหารมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา มีการฝึกปฏิบัติจริงสามารถนำไปใช้ได้จริงในโรงเรียนและห้องเรียน มีความผสมกลมกลืนกับการปฏิบัติงานปกติการพัฒนา และมีกระบวนการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ ทั้งคณะผู้วิจัย ผู้บริหารและครูจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน คือ คณะกรรมการสถานศึกษา วัด องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ผู้ปกครองศิษย์เก่า และผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบในโรงเรียนทั้ง 5 โรงเรียน โดยระยะแรกสร้างและพัฒนารูปแบบโดยศึกษาบริบทพื้นที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องยกวางแผนและพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารศึกษาเตรียมการวางแผนและกำหนดรายละเอียดโดยจัดทำคู่มือการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา

คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เริ่มต้นกระบวนการใช้รูปแบบการบริหารจัดการในรูปของการใช้นักวิจัยเป็นกลุ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มวางแผนจากนั้นเริ่มลงสู่พื้นที่ สืบเสาะศึกษาบริบทพื้นที่ร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาได้เปิดพื้นที่สถานศึกษาให้เป็นศูนย์รวมของสถาบันวิจัยกับบุคลากรต่าง ๆ ของชุมชน อันได้แก่ ผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน องค์การส่วนปกครองท้องถิ่น และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

ในการเปิดพื้นที่โรงเรียนได้ระดมความเห็นอันเป็นปัญหาพร้อมข้อเสนอแนะและ

หาแนวทางร่วมกัน โดยมีฝ่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ปัญหา สร้างรูปแบบดำเนินการทดลองการใช้รูปแบบปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการให้เหมาะสมและสอดคล้อง รวมทั้งพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ให้สามารถผสมผสานบูรณาการกับทุกฝ่ายได้อย่างราบรื่นและเหมาะสม การเตรียมการของมหาวิทยาลัยเป็นไปตามกำหนดการทั้งด้านเวลา พื้นที่ และบรรจุเป้าหมายเชิงพฤติกรรม อันได้แก่ นักศึกษาสามารถลงสู่พื้นที่และศึกษาเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามวันเวลา สามารถดำเนินการสอนตามแผนได้ค่อนข้างดี แต่ไม่ครบถ้วนตามแผนเหตุผลเพราะโรงเรียนมีกิจกรรมที่ทำให้ต้องงดการเรียนการสอนการประเมินการปฏิบัติงานของนักศึกษาได้กระทำอย่างเข้มข้น กล่าวคือมีอาจารย์ผู้ควบคุมการลงพื้นที่ปฏิบัติงานทุกครั้งทำการควบคุมแนะนำและช่วยแก้ปัญหาให้สามารถดำเนินการได้ แม้จะไม่สามารถทำได้ดีที่สุดเนื่องจากมีปัญหาด้านการเดินทางและกิจกรรมอื่น ๆ ของนักศึกษา แต่ก็สามารถแก้ปัญหาไปได้ไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน อีกทั้งยังมีงบประมาณจากโครงการวิจัยให้การสนับสนุนอย่างเพียงพอ

การดำเนินงานร่วมกับโรงเรียนนั้น มีทั้งข้อดีและข้อที่เป็นปัญหา ซึ่งจะกล่าวถึงข้อดีไว้ก่อนคือ โรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่ต่อโครงการ กล่าวคือควบคุมใกล้ชิด มีแผนการปฏิบัติการที่ชัดเจนช่วยเหลือควบคุมนักเรียนให้คำแนะนำนักศึกษาในด้านการสอนเป็นอย่างดี แต่อาจมีข้อบกพร่องบ้างในบางโรงเรียนที่ปล่อยให้ นักศึกษาอยู่กับนักเรียนตามลำพัง ทำให้อาจมีปัญหาคับข้องใจเกี่ยวกับการดูแลนักเรียนของนักศึกษาบ้าง แต่อาจารย์จากมหาวิทยาลัยผู้ควบคุมเข้าร่วมแก้ปัญหาจึงทำให้สามารถฝ่าฟันปัญหาไปได้ ซึ่งหากจะกล่าวโดยสรุปคือ นักศึกษาได้มีโอกาสเห็นรูปแบบของปัญหาการศึกษาไทย และได้สัมผัสกับความเป็นจริงอย่างตรงแท้

ในด้านรูปแบบการเรียนการสอนนั้น นักศึกษาเป็นฝ่ายวิเคราะห์เนื้อหา ผลัดสลับการสอน มีการดำเนินการทำแผนการสอนและปฏิบัติการสอน นักศึกษาในโครงการจะได้พบกับนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีรูปแบบอันเป็นปัญหาของเด็กไทยอย่างตรงแท้ คือ เด็กไม่มีสมาธิในการเรียน ไม่มีวินัย ไม่รู้หน้าที่ ไม่เข้าใจเนื้อหา ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัญหาทั่วไปในชั้นเรียนนักศึกษาได้มีโอกาสได้ทำความเข้าใจกับปัญหาแล้วได้ฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหา การปกครองชั้นเรียน การจัดการชั้นเรียน ซึ่งเป็นแนวโน้มสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่จกต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการบูรณาการที่หลากหลาย ส่วนนักเรียนที่มีคุณลักษณะดี มีศักยภาพและกระตือรือร้นต่อการเรียนนั้น ก็ยังจะทำให้ครูและนักศึกษาได้ร่วมกันส่งเสริมผลักดันให้เข้ามามี

ศักยภาพยิ่งขึ้น

ในด้านการสร้างโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนนั้นถือได้ว่า พื้นที่วิจัยทั้ง 5 โรงเรียนนี้ มีโรงเรียน 1 โรงเรียนที่สามารถกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทสูงสุดจากที่ไม่เคยมีมาเลย ส่วนโรงเรียนอีก 2 โรงเรียน ชุมชนได้รับรู้และทำความเข้าใจถึงมิติใหม่ของการพัฒนาโรงเรียนแล้วเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนโรงเรียนที่เหลืออีก 2 โรงเรียน มี 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่อยู่แล้ว ส่วนอีก 1 โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนในอันดับสุดท้ายที่คณะผู้วิจัยต่างยอมรับว่า ยังนิ่งเฉย อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยราชภัฏได้สร้างกิจกรรมให้โรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ อันได้แก่ ห้องสมุด สนามเด็กเล่น บ่อเลี้ยงปลา แปลงผักสวนครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสวนสมุนไพรที่ได้รับการช่วยเหลือจากเอกชนมูลค่านับแสนบาท ซึ่งเท่ากับว่ามหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างร่วมมือกันสร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาได้

คณะกรรมการโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยบุคลากรในท้องถิ่นฝ่ายต่าง ๆ ล้วนมีบทบาทในการรับรู้ รับฟัง และทำความเข้าใจกับโครงการของโรงเรียน และพร้อมให้ความร่วมมือทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อโรงเรียน สามารถทำให้การดำเนินการของมหาวิทยาลัยและโรงเรียนบรรลุผ่านไปได้ด้วยดี อันมีความหมายว่า ชุมชนที่ผู้ปกครองนำบุตร/หลานมาเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก 5 โรงเรียนนี้ ได้เห็นรูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้ความสนใจและเปลี่ยนทัศนคติของเพื่อนบ้านหรือผู้ปกครองคนอื่นให้หันมาให้ความสนใจต่อโรงเรียนมากขึ้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้โรงเรียนได้รับการยอมรับมากขึ้นในอนาคต

ส่วนตัวนักเรียนนั้นเป็นเป้าหมายปลายทางของกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งทุกฝ่ายต่างยอมรับว่านักเรียนทั้ง 5 โรงเรียนที่เข้าโครงการนี้มีความสุขมากขึ้น ที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมให้การศึกษาเรียนรู้ นักเรียนที่มีปัญหาได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นรายบุคคลนักเรียนที่ขาดจะได้รับการเติมเต็ม นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและเบี่ยงเบนจะได้รับการจัดและประดับประดาเครื่องให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากขึ้น

ในส่วนตัวครูนั้นเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดคือ ได้รับความช่วยเหลือเรื่องกำลัง

แรงงาน ทำให้มีโอกาสดำเนินการได้คิดและปฏิบัติงานที่สร้างสรรค์มากขึ้นลดภาระในช่วงเวลาที่นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม ให้ครูได้มีโอกาสหยุดคิดไตร่ตรองคิดหาหนทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์มากขึ้นอีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนระหว่างประสบการณ์ของครูกับนวัตกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่จากมหาวิทยาลัย

ในส่วนผู้บริหารสถานศึกษานั้น ได้เป็นผู้ริเริ่มตั้งแต่ต้นและมีบทบาทสำคัญตัดสินใจ บริหารจัดการให้โครงการดำเนินการไปอย่างราบรื่น คลี่คลายให้สามารถดำเนินการโครงการไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารทั้ง 5 โรงเรียนต่างมีรูปแบบในการควบคุมดูแลกำกับที่ต่างกันไปตามแห่งดูแลใกล้ชิด บางแห่งร่วมปฏิบัติงาน บางแห่งมอบหมายให้บุคลากรร่วมดำเนินการ ซึ่งหากดูแลใกล้ชิดก็จะสามารถสร้างความเข้าใจและมีสัมพันธภาพอันดีและข้อมูลไม่ผิดพลาด แต่หากมอบหมายให้บุคลากรอื่นร่วมดำเนินการอาจมีความสับสนบ้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นคือ ประสบการณ์ที่ทุกฝ่ายต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจกับปัญหาเพื่อเป็นทางเลือกและเป็นประสบการณ์ในอนาคตสำหรับนักศึกษาและตัวผู้บริหารเอง

2. แนวทางการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก

งานวิจัยนี้ได้แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นระยะของการสืบเสาะ และรวบรวมปัญหาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนตามที่ปรากฏในโมเดล เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนา ต่อมาระยะที่ 2 คือ ระยะการทดลองใช้ รูปแบบที่สร้างขึ้น จากปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งรูปแบบที่นำเสนอระยะนี้ยังคงเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายอย่างเข้มข้น ส่วนระยะที่ 3 คือ ระยะการสรุปผลการทดลองใช้และขยายผลไปยังสถานศึกษาอื่น ๆ ในวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม จากผลการดำเนินการระยะที่สอง ผู้วิจัยได้เสนอข้อเสนอสำคัญสำหรับการบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารในด้านการบริหารและด้านการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

ในด้านการบริหาร 1) ผู้บริหารควรมีทักษะด้านการพัฒนา โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม

ร่วมเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งต้องให้การสนับสนุนโรงเรียนด้านการศึกษา ผ่านกระบวนการทำงานของการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง 2) การบริหารงานทั้ง 4 ฝ่ายอันได้แก่ การบริหารวิชาการ ฝ่ายพัฒนาผู้เรียน ฝ่ายประเมินผล และฝ่ายแผนงานและโครงการ ควรให้การดำเนินการแบบองค์รวม ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารงานเชิงบูรณาการ เนื่องจากโรงเรียนมีความขาดแคลนบุคลากรและมีโครงสร้างขนาดเล็กไม่จำเป็นต้องใช้โครงสร้างการบริหารงานตามรูปแบบทั่วไปอย่างเคร่งครัด

ในด้านการพัฒนาบุคลากร 1) การพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบการบริหารเพื่อการพัฒนาบุคลากรควรได้รับการส่งเสริม ให้ครูและบุคลากร พัฒนาบนสภาพจริง ที่มีความโน้มเอียงในเชิงปฏิบัติมากกว่าเชิงวิชาการ 2) การพัฒนาการเรียนการสอนของบุคลากรควรดำเนินการควบคู่ไปกับหลักสูตรการสอนของคณะครุศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 3) โครงการที่ควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษสำหรับพัฒนาผู้เรียนได้แก่ทักษะชีวิต ฝึกอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. กิจกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice)

กิจกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practice) ที่เกิดจากการดำเนินงานของโครงการดำเนินงานทั้งสิ้นทั้งมวลที่ผ่านมา ตั้งแต่ต้นเริ่มโครงการจนจบสิ้นการนำรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารไปใช้นี้ อยู่ ภายใต้หลักการสำคัญคือการมีส่วนร่วม และในการมีส่วนร่วมนี้มียุทธศาสตร์หลักคือ การขับเคลื่อนร่วมกันของชุมชนโดยเน้นผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญ ยุทธศาสตร์นี้ต้องการให้เกิดผลในเชิงพัฒนาครูและผู้บริหารที่เจาะจงว่า เป็นพื้นที่โรงเรียนขนาดเล็กได้ก่อให้เกิดผลที่ดีที่สุดคือ โรงเรียนขนาดเล็กได้ถูกแปลงให้เป็นบ้านหลังใหญ่ที่มีผู้คนหลากหลายตาเข้ามาเยี่ยมเยียนและเรียนรู้ทักษะทางสังคม ทักษะการอยู่ร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา ภายใต้ข้อจำกัดซึ่งสามารถจะสร้างสมรรถภาพส่วนบุคคลให้เกิดขึ้นได้อีก ทั้งยังสามารถสร้างความแข็งแกร่งของระบบให้กับโรงเรียนอีกด้วย

4. ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการ

1) ความพร้อมของครูและผู้บริหารที่จะต่อสู้กับปัญหาและความมีข้อจำกัดของการดำเนินงานด้านการศึกษา หากทั้งสองฝ่ายสามารถก้าวข้ามปัญหาและพยายามทำให้ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัดซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และแรงบันดาลใจค่อนข้างสูง

2) ความเห็นดีเห็นงามของชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดที่เกิดจากระดมความคิดเห็น และตกผลึกเป็นรูปแบบการดำเนินงานและความตั้งใจจริงของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ระดับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการควรวิเคราะห์เชิงระบบเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและออกแบบบริหารที่มีรูปแบบที่ต่างไปจากโรงเรียนมีขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยไม่ติดยึดกับโครงสร้างการบริหารระบบโรงเรียนจนเกินไป เพราะโรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถกำหนดรูปแบบเชิงโครงสร้างที่ชัดเจนได้แต่สามารถดำเนินการได้

2. ระดับปฏิบัติของผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็กควรได้รับการยกเว้นด้านเงื่อนไขที่ต้องอิงโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น การกำหนดจำนวนนักเรียนต่อจำนวนครูการพิจารณาความดีความชอบการอุดหนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น

3. การเผยแพร่ขยายผลควรทำโครงการนี้ให้เป็นโรงเรียนต้นแบบของการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นแหล่งเรียนรู้ทั่วประเทศสนับสนุนให้โครงการนี้ได้เผยแพร่ในระดับสากล

บทส่งท้ายจากคณะผู้วิจัย

การดำเนินงานสร้างรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กนี้เกิดขึ้นในท่ามกลางประเด็นที่เป็นข้อสงสัย และคำถามถึงนโยบายของรัฐในการยุบโรงเรียนขนาดเล็กโดยที่รัฐมีเหตุผลสำคัญเกี่ยวกับความพร้อมและความคุ้มค่าของการลงทุนด้านการศึกษาเป็นสำคัญ ในบทส่งท้ายนี้ คณะ

ผู้วิจัยจึงอยากจะสะท้อนทัศนะของผู้คนต่อประเด็นการใช้นโยบายนี้จากพื้นที่ตั้งของโรงเรียนที่มีชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนด้วยประเด็น “เสียงที่รัฐไม่ได้ยิน”

การดำเนินการของโรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มวิจัยนี้มีทั้งสิ้น 5 โรงเรียน ดังที่รายงานผลวิจัยเกี่ยวกับการเลือกพื้นที่ศึกษา ใน 5 โรงเรียนนี้ มีนักเรียนที่ไม่ถึง 30 คน (นับเฉพาะในปีที่ดำเนินงานวิจัย) 3 โรงเรียน ส่วนอีก 2 โรงเรียนมีนักเรียนมากพอที่จะรอดพ้นจากนโยบายการยุบโรงเรียน และมีความพร้อมในการเรียนการสอน ในระดับที่น่าพึงพอใจและนำพาตนเองผ่านพ้นมาตรการกับการประเมินของ สมศ. ไปได้ ซึ่งไม่มีประเด็นที่ต้องพูดถึง ขณะเดียวกัน มี 3 โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่ถึง 30 คน บุคลากรของโรงเรียนต้องตกอยู่ในภาวะกังวลใจเกี่ยวกับการยุบโรงเรียนของพวกเขา

ชาวบ้าน วัด ผู้ปกครองและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมองโรงเรียนเหมือนสมบัติของชุมชนการไปมาหาสู่ และการติดต่อสื่อสารต่างผูกพันกันในฐานะเป็นโรงเรียนของคนรุ่นก่อนที่เคยศึกษาเล่าเรียน มีศิษย์เก่าไปมาหาสู่เป็นระยะ เป็นโรงเรียนของเด็กที่ขาดโอกาส ที่ไม่มีความพร้อมที่จะไปโรงเรียนในโรงเรียนที่ห่างไกล ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการเดินทางหรือความพร้อมด้านการเงิน อีกทั้งยังเป็นโรงเรียนในความทรงจำของชาวบ้านและผู้มาเยือนอีกหลายร้อยกลุ่ม トラบเท่าที่โรงเรียนได้ตั้งขึ้นมา

การต้องยุบโรงเรียนเล็ก ๆ ของพวกเขา คือ การหยิบฉวยเอาของรักและผูกพันยาวนานในชุมชนออกไปจากอ้อมอกชุมชน เป็นการเอาอดีตที่ประทับใจไปจากความทรงจำ และสุดท้ายเป็นการทำร้ายความคิดฝันของคนที่มีโอกาสน้อยในสังคมของพวกเขาไปด้วย

คณะผู้วิจัยทราบว่า โรงเรียนเล็ก ๆ เหล่านี้จะดำเนินการจัดการบริหาร ดูแล และช่วยเหลือตนเองด้วยจิตใจที่ผูกพันยึดโยงระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ซึ่งนานทีปีหน จึงจะมีบุคลากรของรัฐเข้าไปเยี่ยมเยียน ซึ่งก็หมายถึงการเข้าไปพิจารณาทบทวนสภาพความเป็นไปของโรงเรียนเพื่อจะดำเนินการยุบโรงเรียน ประเด็นนี้ชาวบ้านและชุมชนแวดล้อมจึงไม่ได้ยินดินกที่เห็นบุคลากรของภาครัฐเหล่านั้นอย่างกรายไปที่โรงเรียน ประเด็นสำคัญ คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้พวกเขาอยู่ดีมีความสุข และไม่ทำร้ายกันจนเกินไป เพราะรัฐไม่ได้ยินเสียงร่ำไห้ของการเอาโรงเรียนพวกเขา

ออกไปจากชุมชน

สิ่ง...สำคัญสำหรับงานวิจัยครั้งนี้คือ การพยายามขยายผลเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบในการพัฒนาโรงเรียนนี้ จำเป็นต้องได้รับการผลักดันจากมหาวิทยาลัยและรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนจริงจัง ทำยที่สุดแล้ว คณะผู้วิจัยก็จำเป็นต้องสรุปว่า ความเข้มแข็งในภาครัฐและความใส่ใจของกลไกขับเคลื่อน ยังขาดการทุ่มเทสนับสนุนและต้องอาศัยการทำความเข้าใจอีกมาก เนื่องจากมหาวิทยาลัยที่อยู่ในชุมชนยังไม่ตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ ก็คงต้องจบลงด้วย... ประเด็นเดิม ๆ คือ การยุบโรงเรียนในท่ามกลางความวุ่นวายของชุมชน

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,สำนักงาน. (2551). นวัตกรรมการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ปีงบประมาณ 2550. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,สำนักงาน. (2557). รูปแบบแนวดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ปีงบประมาณ 2557. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2546). คู่มือโครงการสนับสนุนการฝึกอบรมครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน: นโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาครูเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้.

กรุงเทพมหานคร : แคนดิดมีเดีย.

_____. (2554). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง(พ.ศ. 2552 – 2561). กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

วรัญพร แสงนภาพร. (2551). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณี

ห้าทศวรรษของสันกำแพงจากมุมมองของท้องถิ่น

Five Decades of Sankamphaeng from a Local Perspective

รองศาสตราจารย์นฤมล วีรวัฒน์¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วง พ.ศ. 2500-2558 จากการสะท้อนคิดของคนสันกำแพงที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปว่า สภาพทางกายภาพของอำเภอสันกำแพงและวิถีชุมชนเปลี่ยนไปอย่างไร มีความพึงพอใจต่อสภาพปัจจุบันหรือไม่ และอนาคตจะเลือกก้าวไปในทิศทางใด

ผลการศึกษาพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2500-2558 สันกำแพงเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาตนเองได้ และมีวัฒนธรรมชุมชนเป็นสังคมสมัยใหม่แบบทุนนิยม ที่รัฐเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-11 (พ.ศ. 2504-2559) มีผลให้สันกำแพงกลายเป็นแหล่งหัตถกรรมและการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการกลายเป็นสังคมเมืองของสันกำแพงซ้อนทับกับสังคมวัฒนธรรมเดิม การพัฒนานี้เป็นผลดีแก่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจด้านหัตถกรรมและการท่องเที่ยว ส่วนชาวบ้านโดยทั่วไปสูญเสียการพึ่งพาตนเองและต้องปรับตัวอย่างมากเพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ชาวสันกำแพงยอมรับความเป็นสมัยใหม่ว่ามีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าสมัยก่อน ส่วนผลเสียคือการเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมเดิมและการทำลายระบบนิเวศ สำหรับอนาคตชาวสันกำแพงเลือกที่จะพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเดิม พร้อมกับการเป็นชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ : สันกำแพง ท้องถิ่น แหล่งหัตถกรรม วัฒนธรรมชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน

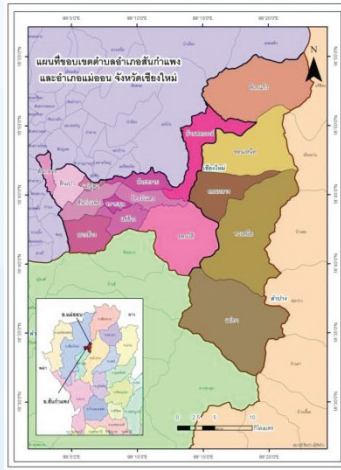
¹ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

The aim of this research is to study the changes that took place during the years 1957-2015 as seen from the perspective of Sankamphaeng residents who are over 50 years' old, especially the nature of the physical changes and the community life, whether they are content with the present situation and what kind of future they would like to see.

The finding is that Sankamphaeng was transformed from a self-supporting agricultural community into a modern capitalist society under state guidance through eleven national socio-economic plans (1961-2016). As a result, it became a handicraft and tourist centre of Chiang Mai province which benefitted operations in the two sectors, but the villagers lost their self-sufficiency and had to depend on their traditional knowledge. The community admits that the changes brought better public amenities but traditional cultures have been lost and the natural environment destroyed. For their future, Sankamphaeng residents are now trying to revive traditions and local knowledge and become sustainable by following the way of sufficiency economy.

Keywords: Sankamphaeng, local, Handicraft Centre, Traditional Cultures, Sustainable Development

ภาพ : แผนที่อำเภอสันกำแพงและอำเภอใกล้เคียง

1. บทนำ

สันกำแพงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา สันกำแพง ได้รับการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-11 (พ.ศ. 2504-2559) ให้เป็นแหล่งหัตถกรรมและการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของเชียงใหม่ งานศึกษาเกี่ยวกับสันกำแพง จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสำเร็จเชิงการสร้างรายได้ของธุรกิจด้านหัตถกรรมและการท่องเที่ยวมากกว่ามิติด้านสังคม จึงเกิดการละเลยมองภาพรวมของสันกำแพงที่ทุกตำบลต่างเชื่อมโยงกัน ที่ขาดไปอีกประการหนึ่งคือ เสียงสะท้อนจากชาวสันกำแพงซึ่งเป็น “คนใน” ที่อยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงตลอดมาและได้รับผลกระทบต่าง ๆ จากการที่สันกำแพงเปิดรับความเป็นสมัยใหม่มากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทบวิถีชีวิตและภูมิปัญญาเดิม จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาสันกำแพงในภาพรวมของทุกตำบลจากมุมมองของคนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ วิจัยนี้มุ่งศึกษา 1) ความเปลี่ยนแปลงสำคัญด้านเศรษฐกิจสังคมของสันกำแพงที่ถูกกำหนดโดยรัฐในช่วง พ.ศ. 2500-2558 2) ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงที่มีต่อสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวบ้านสันกำแพงในภาพรวม และ 3) ทศนคติของชาวบ้านที่มีต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงและทางเลือกในอนาคต

งานวิจัยที่พบว่ามีสาระสำคัญสอดคล้องกับบทความวิจัยนี้มี 3 ผลงาน ได้แก่ 1) งาน

ของชูสิทธิ์ ชูชาติ (2524) พบว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ พ.ศ. 2411-2453) พ่อค้าชาวจีนในภาคเหนือมีปริมาณเพิ่มขึ้นและมีบทบาทด้านธุรกิจหลายอย่าง ทั้งการค้าขายและการทำธุรกิจอื่น ๆ เช่น การเป็นเจ้าของยานพาหนะ นักธุรกิจเงินกู้ เป็นต้น พ่อค้าจีนที่ประสบความสำเร็จเป็นนายทุนนั้นมักเป็นเจ้าภาษีนายอากร เมื่อร่ำรวยแล้วจะนำเงินไปลงทุนในกิจการอื่น เช่น นายอากรเลี้ยงเป็นเจ้าภาษีนายอากรในเชียงใหม่ บุตรชายคือ นายเชียงชินวัตร ทำธุรกิจทอผ้าไหมที่สันกำแพง เมื่อ พ.ศ. 2454 2) งานของนฤมล ธีรวัฒน์ (2544) ที่ได้ศึกษาพัฒนาการของหัตถกรรมในสันกำแพงตั้งแต่ พ.ศ. 2339-2542 พบว่า ทุนวัฒนธรรมด้านฝีมือการทอผ้าและหัตถกรรมต่าง ๆ ร่วมกับระบบทุนทำให้เกิดธุรกิจทอผ้าไหมของตระกูลชินวัตร พรหมชนะและเพียรกุลที่บ้านกาดเมื่อ พ.ศ. 2454 รวมถึงการทำรมที่บ้านบ่อสร้าง ทั้งสองกิจการเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาสันกำแพงให้เป็นแหล่งหัตถกรรมและการท่องเที่ยวในช่วง พ.ศ. 2500-2542 ตามนโยบายของรัฐ ผู้ประกอบการต้องคอยศึกษาพัฒนาปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม มีรูปแบบตอบสนองความต้องการของตลาดระดับต่าง ๆ ตลาดต่างประเทศมีความสำคัญ ขณะเดียวกันวิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในต่างประเทศก็ส่งผลกระทบต่อธุรกิจด้านหัตถกรรมด้วย และ 3) งานของรัตนพร เศรษฐกุล (2546) ซึ่งศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือในช่วงหนึ่งศตวรรษ คือ พ.ศ. 2442-2552 พบว่า เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือถูกแทรกแซงโดยรัฐ เริ่มจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 และรุนแรงขึ้นเมื่อมีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ชาวบ้านถูกครอบงำโดยนโยบายระดับชาติ ให้เปลี่ยนระดับการผลิตแบบเดิมที่มั่นคงและยั่งยืนมาเป็นระบบการผลิตแบบทุนนิยมเพื่อการค้าและอุตสาหกรรม ตลอดจนการขยายตัวของธุรกิจภาคบริการ ชาวบ้านไม่ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามที่รัฐคาดหวัง ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านหันมาพึ่งวัฒนธรรมชุมชนในการรับมือกับปัญหาและต้องการฟื้นฟูเศรษฐกิจพึ่งตัวเองในอดีตกลับมาอีก งานทั้ง 3 ชิ้นให้ข้อมูลที่เห็นความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและเศรษฐกิจจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐในภาคเหนือสมัยต่าง ๆ อันมีผลต่อชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

2. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ด้วยการวิจัยข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 เอกสารที่ใช้ศึกษา ได้แก่ หลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง หลักฐานชั้นต้นส่วนใหญ่เป็นเอกสารราชการจากทั้งของรัฐบาลและของอำเภอสันกำแพง รวมถึงภาพถ่ายบันทึกเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง หลักฐานชั้นรอง ได้แก่ ผลงานวิจัยรวมถึงวิทยานิพนธ์ บทความ บันทึกความทรงจำของบุคคลในท้องถิ่น ข้อมูลเหล่านี้ได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ตลอดจนที่เป็นเอกสารหรือสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต

2.2 การสัมภาษณ์ เรื่องที่สัมภาษณ์นำมาสู่การกำหนดขอบเขตประชากรและพื้นที่ ขอบเขตประชากร ได้แก่ ชาวบ้านสันกำแพงที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปและอยู่อาศัยในพื้นที่ ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นตัวแทนกลุ่มในการวิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ดังนี้ เป็นกลุ่มผู้มีอายุ 50 ปีขึ้นไปที่เป็นผู้นำ ผู้รู้ในหมู่บ้าน และผู้ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเก็บข้อมูลระหว่าง 1 มิถุนายน พ.ศ. 2557– 31 ตุลาคม พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ดี มีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในระยะหลังด้วย

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ได้เน้นการตรวจสอบข้อมูลเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล การนำเสนอเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical description)

3. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ช่วงระยะเวลา 50 ปีนี้สันกำแพงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความเป็นท้องถิ่นล้าหนา ทั้งกายภาพและวิถีชีวิต กลายเป็นเมืองสมัยใหม่และคนรุ่นใหม่ใช้ชีวิตตามกระแสโลกาภิวัตน์ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยมโลกของรัฐบาลไทย จนเกิดปัญหากับระบบนิเวศและจริยธรรมของเยาวชนทำให้คนสันกำแพงต้องทบทวนอดีตและแก้ปัญหาด้วยการรื้อฟื้นศาสนาธรรมและภูมิปัญญาเดิมเพื่อเป็นแนวทางสำหรับอนาคต ในที่นี้ได้นำเสนอเนื้อหาบทความวิจัยไว้ 5 บท สรุปได้ดังนี้

3.1 สภาพทั่วไปและความสำคัญของสันกำแพง

สันกำแพงเป็นอำเภอที่อยู่ติดกับตัวเมืองเชียงใหม่ มีเนื้อที่ประมาณ 197,833 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 77,978 คน (พ.ศ. 2558) เขตการปกครองแบ่งเป็น 10 ตำบล 100 หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 6 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง (ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอสันกำแพง พ.ศ. 2558-2561, หน้า 3)

สันกำแพงมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี คือ เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์และเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ล้านนา ตั้งแต่สมัยอาณาจักรหริภุญไชยมาจนถึงการเป็นอำเภอหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยได้เป็นมรดกตกทอดสืบมาถึงคนสันกำแพงทุกวันนี้ ที่ว่าการอำเภอสันกำแพงในปัจจุบันตั้งอยู่ที่ศูนย์ราชการชั้น 2 บริเวณสถานีบายาแม่อนในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ทรายมูล ร่องวัวแดง และแช่ช้าง

สันกำแพงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งหัตถกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในทิศทางที่จะรองรับการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ ตั้งแต่หลังการเสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ครองราชย์ พ.ศ. 2468-2477) และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เมื่อ พ.ศ. 2469 จนกระทั่งเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ที่เชียงใหม่ได้รับเลือกให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบนเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษา วัฒนธรรมและการจ้างงานในภูมิภาค จึงเป็นปัจจัยหลักสนับสนุนให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา

เหตุผลที่สันกำแพงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เนื่องมาจากการที่ตั้งอยู่ ซึ่งมีสภาพเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาและพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคือ ป่าแม่อน ซึ่งอยู่ในเขต 3 ตำบล ได้แก่ ออนใต้ ร่องวัวแดง และห้วยทราย มีเนื้อที่ประมาณ 146,250 ไร่ทำให้มีธรรมชาติที่หลากหลาย นอกจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติแล้ว ภูมิหลังของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสันกำแพง ซึ่งประกอบด้วยไทยวน ไทลื้อ ไทเขินไทยอง และต่อมาคือไทพวน ทำให้สันกำแพงมีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มมีภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้า และการแกะสลัก สันกำแพงจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภท ทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศิลปวิทยาการด้านหัตถกรรมต่าง ๆ

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติจาก ดิน ป่า และแหล่งน้ำอันประกอบด้วยลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญ 4 สาย ได้แก่ น้ำแม่กวง น้ำแม่พวก น้ำแม่ปุดา และน้ำแม่อน ทำให้สันกำแพงมีรากฐานอยู่บนสังคมเกษตรกรรม ต่อมายังได้รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้น 5 แห่ง และฝายน้ำล้นอีก 2 แห่ง

ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงระยะที่วิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรมของชาวสันกำแพงเปลี่ยนแปลงไปมาก คนสันกำแพงอยู่ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปะทะกันอย่างชัดเจนระหว่างความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเข้ามาของโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากปัจจัยภายในของสันกำแพงเองและปัจจัยภายนอกจากนโยบายของรัฐและภาคเอกชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เริ่มจากฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนมาถึงแผนฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554-2559) ซึ่งล้วนมีผลต่ออำเภอสันกำแพงซึ่งเติบโตทางทิศทางที่รัฐกำหนด ท่ามกลางการเติบโตทางเศรษฐกิจของทุนนิยมโลก สันกำแพงได้เผชิญกับปัญหาที่สั่งสมหลายด้าน ที่สำคัญคือวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมการขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ความเป็นธรรมในสังคม การอ่อนพลังของรากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สำคัญคือ ด้านความพร้อมของประชากรที่จะก้าวไปสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ที่เข้มข้นขึ้น ผ่านการเป็นประชาคมอาเซียน ในการนี้ทางอำเภอสันกำแพงได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอป.ศ. 2558-2561 โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ภายใต้หลักการ “ชุมชนเข้มแข็ง มั่งคั่ง ยั่งยืน ศูนย์กลางหัตถศิลป์ ท้องถิ่นปลอดภัย” แผนยุทธศาสตร์นี้จะเป็นแผนแม่บทขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างให้สังคมสันกำแพงเป็นสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสันติสุข (ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอสันกำแพง, 2558 : คำนำ)

3.2 คนท้องถิ่นสันกำแพงปัจจุบันนี้ : ย้อนจากปัจจุบันสู่อดีต

ความเป็นล้านนา

พื้นที่บริเวณอำเภอสันกำแพงปัจจุบันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคหินต่อเนื่องมาจนถึงยุคโลหะ หลักฐานทางโบราณคดีสำคัญที่พบในอำเภอสันกำแพง คือ แหล่งโบราณคดีบ้านสันป่าคำ ตำบลต้นเปา ที่ได้รับการขุดค้นศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2529 (สายันท์ ไพรชาญจิตต์, 2540 : 72-73) ซึ่งแสดงถึงการตั้งถิ่นฐานของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคประมาณพุทธศตวรรษที่ 11-12 กลุ่มคนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำกว๊าน เป็นแนวยาวตามลำแม่น้ำจากอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง เรื่อยมาจนถึงจังหวัดลำพูน ชุมชนเหล่านี้อยู่อาศัยต่อเนื่องมาจนถึงสมัยทวารวดีและล้านนา อาณาจักรล้านนานี้พญามังรายสถาปนาขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 19 (สายันท์ ไพรชาญจิตต์, 2540 : 119-121) แล้วเจริญรุ่งเรืองมาจนกระทั่งถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 จึงตกอยู่ภายใต้อาณาจักรพม่า

ในสมัยล้านนา มีชุมชนบ้านสันป่าคำและชุมชนที่อยู่บริเวณตำบลออนใต้ในปัจจุบัน ซึ่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาเป็นอุตสาหกรรมส่งไปจำหน่ายทั้งในเชียงใหม่และเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น อมก๋อย ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (ครองราชย์ พ.ศ. 1984-2030) เครื่องปั้นดินเผานี้เป็นที่รู้จักกันในนาม “เครื่องถ้วยสันกำแพง” และเรียกกลุ่มเตาเผาที่พบจำนวนมากว่า “เตาสันกำแพง” เมื่อสิ้นราชวงศ์มังราย พ.ศ. 2101 การผลิตเครื่องปั้นดินเผาต้องยุติลง เนื่องจากพระเจ้าบุเรงนองเมื่อตีเชียงใหม่ได้แล้ว ทรงสั่งให้อพยพศิลปินและช่างฝีมือของเชียงใหม่ไปไว้

ที่กรุงหงสาวดีทั้งสิ้น ช่างทำเครื่องถ้วยสันกำแพงคงถูกกวาดต้อนไปครั้งนั้นด้วย (พจน์ เกื้อกุล, 2515 : 19)

ด้านวัฒนธรรมนั้น สันกำแพงรับวัฒนธรรมมาจากอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านนา ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมผิของชนพื้นเมืองเดิมกับวัฒนธรรมพุทธที่เข้ามาในราวพุทธศตวรรษที่ 20 และกลายเป็นวัฒนธรรมหลัก นอกจากนี้ การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คนในยุคหนึ่งได้ทำให้บริเวณแอ่งเชียงใหม่-ลำปูนกลายเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมจากหลากหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันได้ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2546 : 153)

วัฒนธรรมผี-พุทธที่กล่าวมานั้นได้ก่อให้เกิดระบบความเชื่อเรื่องการนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันของคนกับระบบนิเวศซึ่งจะพัฒนาภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ระบบศักดินาไทที่ทำให้เกิดระบบชลประทานเหมืองฝายที่ส่งน้ำเข้านาและการ “เอามือเอาวัน” ที่ระดมแรงงานช่วยกันในช่วงขั้นตอนสำคัญของการทำนา ก่อให้เกิดวัฒนธรรมชุมชนที่เกื้อกูลกัน ระบบนี้ยังเป็นความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ระหว่างมูลนายกับไพร่ที่มูลนายจะต้องอะลุ่มอล่วย ไม่สร้างการขูดรีดจนไพร่แบกรับภาระไม่ไหว เพราะการให้ความสำคัญแก่ไพร่ ได้รับการสั่งสอนตั้งแต่สมัยพญามังราย

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่ง คือ การยอมรับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง ระบบสังคมและวัฒนธรรมนี้ยังคงดำรงอยู่ต่อมา แม้ในช่วงที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พ.ศ. 2101-2317 นั้น พม่าก็มีได้เปลี่ยนโครงสร้างการปกครอง การคุมกำลังคนภายใต้ระบบศักดินาไท กฎหมายมังรายศาสตร์ยังคงบังคับใช้อยู่ สถาบันพุทธศาสนายังคงดำรงต่อไปและได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ปกครองพม่าที่นับถือพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์เช่นเดียวกับล้านนา (ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว, 2545 : 78-79, 91, 126) ที่ต่างกันคือ คนล้านนาถูกกดขี่ขูดรีดจากพม่าอย่างหนักหน่วง (เว้นแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนอง) จนเกิดการต่อต้านพม่าจากผู้ปกครองชาวล้านนาหลายครั้ง แต่ไม่สำเร็จ ส่วนสามัญชนมีการต่อต้านโดยใช้ความเชื่อเรื่องบุญบารมีที่บุคคลสั่งสมมา อ้างความเป็นตนบุญหรือผู้วิเศษก่อการกบฏ เช่น กรณีตนบุญเทพสิงห์ พ.ศ. 2270 ที่เชียงใหม่และตนบุญนายาง พ.ศ. 2272 ที่ลำปาง ทั้งสองกรณีได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านจำนวนมาก (ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว, 2545 : 138-141) แม้การกบฏจะถูกปราบปรามแต่สำนึกของวัฒนธรรมต่อต้านยังคงอยู่ต่อมา

ส่วนที่เชียงใหม่ การปกครองที่กดขี่ของไปมะยงวุ่นสร้างความขัดแย้งกับขุนนางล้านนา คือ พระยาจำบ้าน (บุญมา) กับพระยาภาวิละจนนำไปสู่การกบฏล้มล้างอำนาจพม่า ด้วยความร่วมมือจากพระเจ้ากรุงธนบุรี (ครองราชย์ พ.ศ. 2310-2325) ที่ยกกองทัพมาช่วยทำศึกจนยึด

เมืองเชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2317 ล้านนาอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของสยาม ล้านนาโดยเฉพาะเชียงใหม่กลายเป็นสมรภูมิเนื่องจากพม่าต้องการยึดอำนาจคืน เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีใน พ.ศ. 2325 (ครองราชย์ พ.ศ. 2325-2352) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาภาววิละเป็นพระยาวชิรปราการครองเมืองเชียงใหม่แทนพระยาจำบ้านซึ่งเสียชีวิตลงในปลายสมัยธนบุรี

แต่ภัยสงครามทำให้พลเมืองเชียงใหม่ล้มตายและหนีหายเป็นจำนวนมาก พระยาภาววิละจึงทรงต้องไปตั้งเมืองอยู่ที่เวียงป่าซางถึง 14 ปี ระหว่างนั้นได้สั่งสมพลเมืองและสู้รบกับพม่าจนถึง พ.ศ. 2339 จึงย้ายกลับมาเชียงใหม่ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค วิทยาจ, 2543 : 154) พระยาภาววิละทรงฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ด้วยการกวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในเมือง มีทั้งชาวเมืองเชียงใหม่ที่หลบหนีภัยสงครามไปยังที่ต่าง ๆ และที่ได้มาใหม่จากการทำสงครามกับเมืองต่าง ๆ ในพม่า ไทใหญ่ และสิบสองปันนา ทำให้เชียงใหม่เป็นสังคมหลากหลายชาติพันธุ์ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 75)

บทเรียนจากพม่าทำให้ผู้ปกครองล้านนาสมัยพระเจ้ากาวิละและเจ้านายพี่น้องที่เรียกกันว่า “เจ้าเจ็ดตน” เห็นความสำคัญของการกำลังคนและทรัพยากรบุคคลที่เป็นช่างฝีมือและศิลปิน จึงนำมาสู่ระบบอุปถัมภ์ที่ผู้ปกครองมีคุณธรรม ส่วนไพร่ต้องตระหนักรู้ในฐานะและหน้าที่ของตน (สร้อยดี อ่องสกุล, 2529 : 127) พระเจ้ากาวิละทรงประสงค์ให้เชียงใหม่รุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางของล้านนาเช่นเดียวกับสมัยราชวงศ์มังราย มีการขยายอาณาเขตเมืองเชียงใหม่ออกไปถึงเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง และสิบสองปันนา และทรงขับไล่พม่าออกไปจากเชียงแสนได้สำเร็จใน พ.ศ. 2347 (สร้อยดี อ่องสกุล, 2529 : 53) พระเจ้ากาวิละจึงทรงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้สร้างและวางรากฐานด้านต่าง ๆ ให้เมืองเชียงใหม่และล้านนา ทั้งยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทางกรุงเทพฯ ด้วยความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ความเป็นพลเมืองไทย

ความเป็นพลเมืองไทยเป็นผลมาจากสมัยรัชกาลที่ 5 ล้านนาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสยามเมื่อ พ.ศ. 2442 ซึ่งมีการจัดตั้งล้านนาเป็นมณฑลเทศาภิบาลเรียกว่า มณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ (ต่อมาไม่นานเปลี่ยนเป็นมณฑลพายัพ) เป็นการยกเลิกสถานะหัวเมืองประเทศราชของล้านนา เจ้าเมืองยังมีอยู่ แต่ไม่มีหน้าที่ปกครองเมืองโดยตรง ตามมาด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติการเก็บเงินค่าแรงแทนเกณฑ์มณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2443 มีผลให้ระบบไพร่ยุติลง และการบังคับใช้พระราชบัญญัติลักษณะทาสมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือใน

ปีเดียวกัน ยังผลให้ทาสส่วนหนึ่งเป็นอิสระและส่วนที่เหลือค่อย ๆ หดไป

การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เจ้าเมืองไม่พอใจเนื่องจากถูกลดรอนอำนาจและผลประโยชน์ ไพร่ก็เดือดร้อนจากการขึ้นทาสเงิน 4 บาทมาเสียให้ทางราชการ แต่เดิมไพร่เสียภาษีในรูปของข้าวและผลผลิตอื่น ๆ คนล้านนาจึงขึ้นทาสประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนา เพื่อให้ได้เงินมาจ่ายค่าราชการ เป็นการผลักให้ชาวล้านนาออกสู่ระบบทุนนิยมที่ใช้เศรษฐกิจแบบเงินตรา ทั้งยังเดือดร้อนจากการกดขี่ขูดรีดโดยมิชอบของเจ้าภาษีนายอากรซึ่งเป็นคนจีน เมื่อการร้องทุกข์ไม่ได้รับการแก้ไขจึงเกิดกบฏต่อต้านอำนาจจากส่วนกลางคือ กบฏพญาปราบสงคราม หรือพญาผาบ พ.ศ. 2432 และกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ พ.ศ. 2445 ทำให้รัฐบาลไทยได้ใช้นโยบายผ่อนปรนมากขึ้นหลังจากนั้น

กบฏพญาผาบเป็นกบฏชาวนา เกิดขึ้นบริเวณแคว้นจ๋อม แคว้นคือ และแคว้นกก ซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่ของ 3 อำเภอ ได้แก่ สันทราย ดอยสะเก็ด และสันกำแพง พญาผาบแพ้หนีขึ้นไปเชียงใหม่ การกบฏครั้งนี้สะท้อนถึงแนวทางการต่อต้านของชาวล้านนาตามวัฒนธรรมแบบเดิมคือ ในระบบอุปถัมภ์ที่ผู้นำต้องปกป้องคุ้มครองลูกน้อง พญาผาบเป็นแม่ทัพของเชียงใหม่ที่เก่งกล้าเรื่องไสยศาสตร์และการรบพุ่ง เป็นที่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางจากพระสงฆ์และชาวล้านนาในละแวกนั้น (สรสวัสดิ อ่องสกุล, 2529 : 103) ส่วนกบฏเงี้ยวเมืองแพร่เป็นการต่อต้านฝ่ายไทยทั้งข้าราชการและคนไทย ผู้นำคือพะกาหม่องเป็นพ่อค้าเงี้ยวจากเชียงใหม่ จลาจลโดยเงี้ยวเกิดตามมาหลายเมือง คือ เกิดเหตุการณ์เงี้ยวปล้นเมืองนครลำปาง เมืองพะเยา และเมืองเชียงแสน (พระธรรมวิมลโมลี, 2545 : 49-95) ที่เชียงใหม่ ศาลเมืองเจ็ดแตงและโรงกลั่นเหล้าของชาวจีนถูกเผาทำลาย ในสันกำแพง ขณะเป็นแขวงแม่ฮอนในระบบมณฑลเทศาภิบาลนั้น พ.ศ. 2442 ชาวจีนหรือไทใหญ่จำนวน 11 คนพร้อมอาวุธได้บุกปล้นโรงกลั่นสุราที่บ้านป่าไผ่ ตำบลแช่ช้างและเผาที่ทำการแขวงแม่ฮอน ซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำฮอน บ้านแช่ช้างจนเสียหาย ต้องย้ายที่ว่าการอำเภอมาสร้างใหม่ที่บ้านสันกำแพงซึ่งใช้เป็นชื่ออำเภอมาจนถึงปัจจุบัน (นฤมล ธีรวัฒน์, 2544 : 17-18)

งานหัตถกรรมที่เกิดในสันกำแพงทั้งการทอผ้าไหมและการทำร่มช่วยให้ชาวล้านนาหลายตำบลมีงานทำตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2453 และเมื่อรถไฟมาถึงเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 ผู้ประกอบการทอผ้าไหมได้นำผ้าไปขายที่กรุงเทพฯ ด้วยและได้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่สั่งมาจากกรุงเทพฯ ชาวล้านกำแพงค่อย ๆ ปรับตัวให้เข้ากับการอยู่ใต้ปกครองของสยาม พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้รับการตอบสนองจากการตั้งโรงเรียนที่สันกำแพง ในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ เช่น

โรงเรียนบ้านบวค้าง โรงเรียนบ้านสันกำแพง ใน พ.ศ. 2465

การศึกษาสมัยใหม่ได้ปลูกฝังความเป็นพลเมืองไทย ใช้ภาษาไทยกลาง เน้นความรักชาติ มีวินัยและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องรู้วิชาและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 261) เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ความเป็นพลเมืองไทยก็ยังคงดำเนินสืบมา รัฐบาลไทยช่วง พ.ศ. 2475-2500 ส่งเสริมหัตถกรรมของสันกำแพง โดยเฉพาะการทอผ้าไหมและมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ ซึ่งส่งผลดีต่อหัตถกรรมชนิดต่าง ๆ ของสันกำแพง คนสันกำแพงจึงค่อย ๆ กลายเป็นพลเมืองไทย โดยเฉพาะจากการมีประสบการณ์ร่วมกับคนไทยภาคอื่น ๆ เช่น ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488)

ความเป็นตะวันตกและความเป็นพลเมืองโลก

วัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาในล้านนา ได้แก่ คริสต์ศาสนา การศึกษาสมัยใหม่ การแพทย์และสาธารณสุข การพิมพ์ เทคโนโลยีต่าง ๆ ภาษาอังกฤษ รวมทั้งวิถีชีวิตแบบชาวตะวันตก คนสันกำแพงรู้จักวัฒนธรรมตะวันตกระยะแรก ๆ ผ่านทางมิชชันนารี ซึ่งมีจุดประสงค์คือการประกาศคริสต์ศาสนา ศาสนาจารย์แดเนียล แมคกิลวารี มิชชันนารีคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนและครอบครัวเดินทางมาประกาศคริสต์ศาสนาในเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2410 และจัดตั้งคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่ 1 เชียงใหม่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โบสถ์หลวง” ในปี พ.ศ. 2411 ตรงกับสมัยพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์ (พ.ศ. 2399-2413) และมีคนสันกำแพงจำนวนหนึ่งเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ สาเหตุที่คนพื้นเมืองเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์มี 2 สาเหตุ คือ ต้องการให้มิชชันนารีช่วยรักษาไข้ และอาศัยมิชชันนารีเป็นที่พึ่งจากการถูกกล่าวหาว่าเป็นผีกระสือ ซึ่งหมายถึงการจะถูกขับไล่ออกจากสังคมและหมู่บ้าน

ที่สันกำแพงนี้มีกลุ่มคริสเตียนบ้านป่าห้าหนองแสะ ในตำบลห้วยทราย ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ด (ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, 1993 : 16-17, 50-51) กลุ่มคริสเตียนนี้เสมือนเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมตะวันตกที่นำความรู้และความคิดที่ต่างของความเชื่อลงสู่ชาวบ้าน ทั้งยังการเป็นเสนอทางเลือกใหม่ที่จะมองมิชชันนารีเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหม่ในระดับหมู่บ้าน

ชาวสันกำแพงยังรับความเป็นตะวันตกผ่านระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่ทำให้การศึกษาแก่สตรีด้วย ได้มีการเปิดโรงเรียนสตรีแห่งแรกของเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2423 ปัจจุบันคือ โรงเรียนคาราวินทาลัย และโรงเรียนชายที่ตำบลวังสิงห์คำใน พ.ศ. 2428 วัฒนธรรมและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตกน่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดและโลกทัศน์ของคนล้านนาโดยเฉพาะ

คนรุ่นใหม่ผ่านการศึกษา (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552 : 102) เมื่อการคมนาคมสะดวก ชาว
ล้านกำแพงส่วนหนึ่งนิยมส่งลูกหลานไปเรียนโรงเรียนของมิชชันนารีในเมือง

วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาถึงผู้คนผ่านสินค้าอุปโภคบริโภค รูปแบบสถาปัตยกรรม ยาน
พาหนะอย่างจักรยานและต่อมาคือจักรยานยนต์ ซึ่งเป็นที่นิยมกันทุกหลังคาเรือน จักรเย็บผ้า
โรงเรีอย โรงสี เครื่องจักรด้านการเกษตร สีเคมีย้อมผ้า ของเหล่านี้จำเป็นในชีวิตประจำวันและ
การประกอบอาชีพ

นอกจากนั้น มีการรับค่านิยมแบบตะวันตกโดยไม่รู้ตัว คือ จากสื่อ เมื่อมีไฟฟ้าใช้คน
ล้านกำแพงได้ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์และเสพย์รูปแบบความบันเทิงต่าง ๆ จากภาพยนตร์ ดนตรี นโยบาย
การพัฒนาประเทศของรัฐบาลคือการนำพาประชาชนเข้าไปอยู่ในโลกาภิวัตน์ซึ่งมีวัฒนธรรมตะวันตก
เป็นแม่แบบ ประกอบกับช่วงหลังทศวรรษที่ 1960 (พ.ศ. 2503) สหรัฐอเมริกามีบทบาทในการ
เผยแพร่อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย ในฐานะผู้นำค่ายโลกเสรีและเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีนิยมใหม่
สหรัฐอเมริกาได้บุกเบิกตลาดผ่านธุรกิจโฆษณาและเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง
ที่ฝังรากทางอุดมการณ์วัฒนธรรมผ่านสื่อบันเทิง

การหล่อหลอมจากประวัติศาสตร์วัฒนธรรมข้างต้น ทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตของคน
ล้านกำแพงยุค พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวิจัยเรื่องนี้ มีความเป็นพื้นเมือง เป็นพลเมือง
ไทย เป็นตะวันตกและพลเมืองโลก ปะปนกันอยู่แล้ว ส่วนความเข้มข้นของความเป็นอะไรนั้นขึ้น
อยู่กับชนชั้น เพศ วัย ระดับการศึกษา สภาพแวดล้อมและประสบการณ์ชีวิตเป็นสำคัญ แต่ก็มี
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นอย่างรวดเร็วหลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน

3.3 ท้าทศวรรษล้านกำแพงจากมุมมองของท้องถิ่น

ท้าทศวรรษของล้านกำแพงคือ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2500-2558 เป็นช่วงของการ
เปลี่ยนแปลงของล้านกำแพงจากนโยบายของภาครัฐ ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงดัง
กล่าวและมุมมองของท้องถิ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

3.3.1 ความเปลี่ยนแปลงของล้านกำแพงจากนโยบายของภาครัฐ

ในยุคที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2502-2506) มีนโยบายเปิดรับ
การลงทุนจากต่างชาติเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยภาคอุตสาหกรรม ทำให้เมืองกลายเป็น
ศูนย์กลางที่จะต้องรองรับผู้คนที่ย้ายมาทำงานเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าที่ผลิตได้ออกไปพร้อม ๆ
กัน การพัฒนาเมืองครั้งนั้นทำให้โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคต่าง ๆ
ค่อย ๆ เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

สันกำแพงเริ่มเติบโตเป็นเมือง หัตถอุตสาหกรรมได้รับการส่งเสริมทั้งกิจการผ้าไหมและการทำร่มที่ป่อสร้าง ถนนหนทางที่สะดวกทำให้คนสันกำแพงไปเรียนหนังสือและทำงานนอกพื้นที่มากขึ้น การมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 เป็นโอกาสดีที่คนสันกำแพงจะได้รับการศึกษาชั้นสูง การเข้ามาของไฟฟ้าเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้คนจากเดิม ไฟฟ้านำแสงสว่าง การบันเทิงและข่าวสารจากวิทยุโทรทัศน์มาให้ เครื่องใช้ไฟฟ้าอำนวยความสะดวกให้ทุกครัวเรือน ความต้องการเงินตราก็มีสูงขึ้นประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ส่งเสริมให้แรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น คนสันกำแพงไปเป็นแรงงานที่ตะวันออกกลางเมื่อประมาณ พ.ศ. 2524-2529 และบางคนไปถูกโกงกลับมาอีกหลายครั้ง

เมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม เชียงใหม่จึงได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ สันกำแพงเป็นอำเภอที่ได้รับการส่งเสริมด้านหัตถกรรมและการท่องเที่ยว บ้านกาดซึ่งเป็นทั้งย่านการค้าและแหล่งหัตถกรรมเฟื่องฟูที่สุดในช่วงเวลานี้

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อกันในภาคเหนือส่งผลให้เกิดสถานเริงรมย์และกิจการการค้าประเวณีมากขึ้น ที่สันกำแพงบางหมู่บ้านมีร้านคาราโอเกะ ส่วนที่หมู่บ้านน้อย แม้ไม่มีการค้าประเวณีแต่ผู้ชายบ้านน้อยก็ไปติดเอดส์มาจากจังหวัดลำพูน เกิดการระบาดของโรคเอดส์ที่บ้านน้อยเมื่อ พ.ศ. 2530-2533 การท่องเที่ยวทำให้เกิดธุรกิจภาคการท่องเที่ยวมากขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับต่อ ๆ มาส่งเสริมให้เศรษฐกิจเติบโตนอกภาคการเกษตรมากขึ้น การเลื่อมไทรของทรัพยากรจากระบบทุนปรักฏขัดจากการขาดแคลนน้ำทำนา ชาวนาที่อยู่ใกล้ชลประทานขนาดใหญ่จึงจะพออยู่ได้ ชาวนาต้องปลูกพืชทางการค้าเพิ่มขึ้น สภาพการขาดแคลนน้ำมีมากจนกระทั่งต่อมาตำบลบวกค้าง ซึ่งเป็นดงข้าวค้อย ๆ หายไป ชาวนาต้องขุดบ่อน้ำบาดาลทำนาและเลิกทำนามาปลูกพืชผักขาย เพราะใช้น้ำน้อยกว่าการปลูกข้าว นอกจากนี้ยังหารายได้ด้วยการนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูป เช่น การทำผักกาดดองขาย การทำแคบหมูและน้ำพริก ซึ่งเป็นที่มาของสินค้า OTOP อาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของชาวนา ที่ถือว่าเป็นอาชีพพระราชทาน เลี้ยงกันมากในเขตตำบลออนใต้และแช่ช้าง

ที่ตำบลออนใต้ บางพื้นที่ดินไม่อุ้มน้ำอยู่ในสภาพแห้งแล้งจึงทำนาไม่ได้ ประกอบกับทรัพยากรป่าไม้ที่ลดลง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับการเพาะปลูก มีความพยายามสร้างอ่างเก็บน้ำตั้งแต่ยุคเงินผันของรัฐบาล มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมชในปี พ.ศ. 2518 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ชาว

บ้านจึงขอพระราชทานสร้างอ่างเก็บน้ำแม่พาแหน เมื่อ พ.ศ. 2520 อ่างเก็บน้ำสร้างเสร็จและใช้ได้ในปี พ.ศ. 2525 และเมื่อ พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรที่อนไต้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยลาน บริเวณบ้านปางปาลานพร้อมกับอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กอีก 2 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำดอยโตและห้วยป่าไร่ ภายใต้โครงการพระราชดำรินหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมพัฒนาลุ่มน้ำห้วยลานให้กลับคืนสู่สภาพแหล่งต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ด้วยการปลูกป่า แพร่พันธุ์ปลาในอ่างเก็บน้ำส่งผลให้เขตตอนใต้กลายเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญ ทุกวันนี้ชาวบ้านอนไต้ยังคงสำนึกและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณเสมอ (สัมภาษณ์ เจริญ ปัญญาจันทร์, 1 กรกฎาคม 2558)

ตำบลอนไต้จะเป็นตำบลเดียวที่ยังคงรักษาระบบสังคมและจารีตประเพณีได้มากกว่าตำบลอื่นเพราะอยู่ห่างไกล การคมนาคมติดต่อกับอำเภอเมืองเชียงใหม่ทำได้ยาก ตำบลที่ใกล้เคียงตัวเมืองเชียงใหม่ที่มีแหล่งหัตถกรรมเจริญอย่างรวดเร็วและมีสภาพความเป็นเมืองชัดเจน คือ ตำบลสันกำแพง ดันเปาและสันกลาง ประชาชนประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมกันมาก ในภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรม การพาณิชย์และการบริการทำให้คนทั่วไปเห็นความสำคัญของการแสวงหาเงินตรา จนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับชุมชนโดยเฉพาะช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา เงินส่วนหนึ่งเก็บไว้เพื่อให้ลูกได้เรียนสูง ๆ เพื่อโอกาสทางสังคม

ส่วนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 14 มาตรา 281, 283 และ 287 ได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายระดับท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึงตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะนำไปสู่ความเป็นธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล (กชกร จันทร์อินทร์, 2522 : บทนำ)

3.3.2 มุมมองของท้องถิ่น มุมมองของท้องถิ่นในที่นี้หมายถึง 1) หน่วยราชการที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรการศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับชุมชน 2) ชาวบ้านที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปโดยการสุ่มตัวอย่างและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลหลักในการให้ข้อมูลจาก 10 ตำบล ได้แก่ สันกำแพง สันกลาง ดันเปา บวกค้าง แม่ปูคา ทรายมูล แซ่ซ้าง ห้วยทราย ร้องวัวแดง และอนไต้

1. มุมมองจากหน่วยราชการ ประกอบด้วยอำเภอสันกำแพงและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 แห่ง เป็นเทศบาล 7 แห่งและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อีก 3 แห่ง ทางอำเภอประเมินภาพโดยรวม พิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค โดยมีการเชื่อมโยงประสานงานกับส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทางอำเภอมองทุนเดิมทางวัฒนธรรมที่สันกำแพงมีอยู่ คือ ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวและหัตถกรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลป

วัฒนธรรมล้านนา แต่จุดอ่อนของสันกำแพงก็มี คือ ปัญหาเรื่องน้ำ บางพื้นที่ประสบอุทกภัยในฤดูฝน บางพื้นที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง ปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ จุดอ่อนนี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองตามโครงการแก้ไขปัญหายากจนของรัฐบาล แต่ทางอำเภอก็เล็งเห็นจุดแข็งด้านความสามารถที่จะขยายสถานที่ท่องเที่ยวและพัฒนาฝีมือของช่างหัตถกรรมให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อก่อให้เกิดการสร้างและกระจายรายได้ตั้งแต่ระดับฐานรากขึ้นสู่ผู้ประกอบการระดับบน ทำให้เศรษฐกิจดีและชาวบ้านสันกำแพงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (อำเภอสันกำแพง, ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอสันกำแพง 2558-2561 : 12)

ทางอำเภอกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ 4 ด้าน คือ **ด้านเศรษฐกิจ** สร้างความมั่นคงยั่งยืน ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการเป็นเมืองศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมเกษตรปลอดภัย **ด้านความมั่นคง** พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน **ด้านสังคม** ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ประชาชนดำรงชีวิตบนพื้นฐานหลักศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วน**ด้านบริหารจัดการ** สร้างความเป็นเลิศในการบริการสาธารณะด้วยเทคโนโลยีทันสมัย เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ และการใช้หลักธรรมาภิบาลในทุกองค์กร

ยุทธศาสตร์อำเภอสันกำแพงสะท้อนแนวคิดของการเตรียมความพร้อมของคนตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หน่วยงานที่ทำงานด้านนี้มานาน คือ โรงเรียนระดับประถมและโรงเรียนมัธยมสันกำแพง โดยโรงเรียนประถมที่โดดเด่น คือ โรงเรียนบ้านสันกำแพง (ก่อตั้ง พ.ศ. 2465) ทางโรงเรียนได้นำทฤษฎี constructionism ตามแนวของสหรัฐอเมริกาใช้พัฒนาการเรียนรู้ให้เด็ก กระตุ้นให้เด็กคิดเป็นและปฏิบัติได้จริง ในระดับมัธยม โรงเรียนมัธยมสันกำแพงซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในอำเภอ มีชื่อเสียงด้านหมวดวิทยาศาสตร์และการสร้างห้องสมุดอาเซียนในโรงเรียนให้มีคุณภาพด้านวิชาการ เพื่อเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558 เป็นโรงเรียนที่ได้รับเลือกเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลตั้งแต่ พ.ศ. 2553 มีการส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาตนเองมีศักยภาพสู่สากล รู้ทันเทคโนโลยีโดยไม่ทิ้งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม

ทางด้านเทศบาลและ อบต.ต่าง ๆ นั้นต่างมีแผนยุทธศาสตร์ของพื้นที่ตนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่และการพัฒนา เช่น อบต.แช่ช้าง เน้นปัญหาการจัดการขยะและการ

บริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล อบต.สันกำแพง ส่งเสริมทุกกลุ่มอาชีพอย่างจริงจัง เช่น กลุ่มทำนา กลุ่มหัตถกรรม ฯลฯ ส่งเสริมและพัฒนาผู้ผลิตสินค้า OTOP ที่น่าสนใจคือ ทุกหน่วยงานใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ประชาสัมพันธ์หน่วยงานผ่านเว็บไซต์ ในทุกเว็บไซต์จะมีเรื่องประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น สภาพชุมชน สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยว

2. มุมมองจากชาวบ้าน จากการสัมภาษณ์ ได้ข้อมูลที่หลากหลายจากความทรงจำของบุคคลและชุมชน แต่ละตำบลได้รับผลจากการรับความเจริญไม่พร้อมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเข้ามาของสาธารณูปโภคพื้นฐานและลักษณะของอาชีพ แต่สิ่งที่ชาวบ้านทุกตำบลกล่าวตรงกันคือ สภาพสันกำแพงและคนรุ่นใหม่ต่างจากยุค 50 ปีก่อนจนเกรงว่า ความเป็นล้านนาที่เป็นแก่นแกนของชุมชนมานานจะเสื่อมสูญในไม่ช้า รวมทั้งอาชีพชาวนาด้วย ผู้ประกอบอาชีพชาวนารับจ้างและแรงงานรับจ้างเหมารายขึ้นจำนวนมากเป็นชาวไทยใหญ่ หรือที่ชาวสันกำแพงเรียกว่า พวกพม่า ซึ่งเข้ามาอยู่ในสันกำแพงจำนวนมากและลูกหลานคนเหล่านี้อาจจะกลายเป็นประชากรหลักของสันกำแพงก็เป็นได้ เพราะคนหนุ่มสาวชาวสันกำแพงเมื่อเรียนสูงแล้ว นิยมไม่ทำงานที่อื่น ไม่กลับบ้าน คนที่มีครอบครัวก็ไม่นิยมมีลูกเกิน 2 คน (สัมภาษณ์ เปรม คำอ้วน, 14 สิงหาคม 2558 และนาย มโทะนา, 24 สิงหาคม 2558)

เมื่อ พ.ศ. 2500 นั้น สภาพเศรษฐกิจสังคมของชาวนาไม่ต่างไปจากยุคก่อนหน้านี้ สภาพบ้านมีตั้งแต่เป็นกระท่อม (กระต๊อบ) ไม้ไผ่จนถึงบ้านไม้ตามแต่ฐานะ กระท่อมจะใช้หญ้าคาและใบตองตึงมุงหลังคา ส่วนบ้านไม้สร้างเป็นทรงล้านนา หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ ทุกบ้านจะมีหลองข้าวหรือยุ้งฉางไว้สำหรับเก็บข้าว การเลือกทำเลสร้างบ้านจะอยู่ใกล้ที่ราบเพื่อทำเป็นที่นาปลูกข้าว สภาพภูมิประเทศที่ใกล้ตอยในตำบลออนใต้ ชาวบ้านนิยมตั้งบ้านเรือนติดกับภูเขาและใกล้ที่ราบเพื่อเป็นที่ทำนาปลูกข้าวไว้เลี้ยงชีพ ทรัพยากรยังอยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ในนามีสัตว์ที่กินได้ คือ ปู หอยตามแหล่งน้ำ มีปลาชุกชุม อาหารป่าต่าง ๆ จำพวกเห็ด แมลงก็มีในป่าตามฤดูกาล ชาวแม่อนถึงกับเล่าว่า เมื่อก่อนถ้าจะทำกับข้าว ก่อไฟต้มน้ำแกงทิ้งไว้แล้วออกไปจับ “อีฮวก” คือ ลูกกบบริเวณนอกครัวก็ยิ่งกลับมาทันแกง (สัมภาษณ์ บัวสร้อย สารปิมปา, 18 เมษายน 2558)

ทุกครอบครัวทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ละครอบครัวจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง ได้แก่ พริก หอม กระเทียมและผักชนิดต่าง ๆ ต้นไม้ที่ปลูกกันโดยทั่วไป คือ มะม่วง ลำไย ชุนน มะพร้าวกล้วย เครื่องนุ่งห่มชาวสันกำแพงจะทอผ้าไว้ใช้เอง คือ ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ผ้าห่มเฉียง ผ้าโลไบ ที่ต่างกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลวดลายและเทคนิคการทอ (สัมภาษณ์ ละมัย ใจปัญญา, 18 พฤศจิกายน 2550) ชาวบ้านมีความสามารถในงานฝีมือช่างต่าง ๆ ตั้งแตงานจักสานต่าง ๆ ทำก

ทอผ้าจนถึงสร้างบ้านเรือน

ทักษะเหล่านี้เรียนรู้สืบทอดกันมาในครัวเรือน ทุกคนในครอบครัวต่างมีความสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยการทำนา ทำไร่ ทำสวน จับปลา เลี้ยงปศุสัตว์ จักสาน ทอผ้าและเย็บผ้า เย็บจากหรือหญ้าคาเพื่อใช้มุงหลังคาและมีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ที่ขึ้นในป่าว่ามีพิษหรือไม่มีพิษ เห็ดถอบ (เห็ดเผาะ) มีรสชาติต่างกันหากขึ้นในแหล่งที่ต่างกัน ที่สำคัญคือความรู้เกี่ยวกับสรรพคุณของพืชชนิดต่าง ๆ รอบตัวที่ใช้เป็นยาอาจกล่าวได้ว่าความรู้และทักษะเหล่านี้คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชาวสันกำแพงที่อายุ 50 ปีขึ้นไป (สัมภาษณ์บุคคลตามรายนามที่อ้างอิงในบทความ)

บางหมู่บ้านของสันกำแพงมีทักษะในการผลิตหัตถกรรมที่มีความเฉพาะถิ่น ได้แก่ การทำเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านหม้อ ตำบลห้วยทราย การทำร่มที่บ้านบ่อสร้าง ทำกระดาษสาที่บ้านต้นเปา ตำบลต้นเปา ส่วนตำบลสันกำแพงเป็นแหล่งหัตถกรรมการทำผ้าไหมที่มีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านกาด (บ้านตลาด) ตำบลสันกำแพง หัตถกรรมเหล่านี้ยกเว้นที่บ้านหม้อซึ่งยังเป็นหัตถกรรมพื้นถิ่น หัตถกรรมร่ม กระดาษสาและการทอผ้าไหมได้พัฒนามาโดยลำดับจนเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานระดับสากลและสร้างชื่อเสียงด้านความเป็นแหล่งหัตถกรรมให้กับอำเภอสันกำแพง ที่สำคัญสำหรับชาวบ้านสันกำแพง คือ เป็นแหล่งงานที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านหมู่บ้านใกล้เคียงตลอด 50 ปีที่ผ่านมา ชาวอำเภอสันกำแพงจึงมิได้เผชิญภาวะกดดันทางเศรษฐกิจมากนัก เมื่ออาชีพการทำนาลดน้อยลงอันเป็นผลมาจากการเร่งรัดให้ชนบทเข้าสู่ระบบทุนนิยมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มาจนถึงทุกวันนี้

ขณะเดียวกันชาวบ้านมองการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมและวัฒนธรรมผ่านความเชื่อคือ ศาสนาและผี ตลอดจนการบันเทิง พร้อมทั้งประเมินความเป็นสมัยใหม่ด้วย ดังนี้

ศาสนา ศาสนาในสันกำแพงมีทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลาม แต่ชุมชนต่างศาสนาทั้ง 3 ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ด้วยเหตุที่คนนับถือศาสนาคริสต์สมัยแรกก็เป็นคนพื้นเมืองที่นับถือศาสนาพุทธมาก่อน เมื่อเกิดชุมชนคริสเตียนก็อยู่ติดกับชุมชนพุทธซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาแต่เดิม บางชุมชนยังเป็นเครือญาติสายตระกูลเดียวกัน ส่วนผู้นับถือศาสนาอิสลามระยะแรกของสันกำแพงเป็นลูกหลานของจีนฮ่อจากยูนนานที่เข้ามาค้าขายที่บ้านสันกำแพง ซึ่งต่อมาได้สมรสกับสตรีสันกำแพงและตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร ด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติฝ่ายแม่ช่วยให้อยู่ร่วมกับชุมชนได้ดี (สัมภาษณ์ ฟองแก้ว ธีรสวัสดิ์, 29 ธันวาคม 2541)

อย่างไรก็ดี ประชากรส่วนใหญ่ของสันกำแพงนับถือศาสนาพุทธร่วมกับการนับถือผีและ

ความเชื่อเรื่อง “ขี้ต” แต่ละหมู่บ้านจะมีวัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชน พระสงฆ์ยังคงเป็นที่พึ่งทางจิตใจ บทบาทของวัดทางสังคมที่เด่นชัด คือ การอนุรักษ์ขนบประเพณี ถ่ายทอดความทรงจำของท้องถิ่นด้วยการทำหนังสือหรือแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติของวัด ความเป็นมาของชุมชน อีกทั้งบางวัดยังจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน พิพิธภัณฑ์วัดที่สำคัญ คือ พิพิธภัณฑ์วัดป่าตึง ตำบลออนใต้ที่เก็บเครื่องปั้นดินเผาจากเตาสันกำแพงและศิลาจารึกหินดินเผาโบราณ พิพิธภัณฑ์วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง

ฝี ชาวล้านนามีฝีและนับถือฝีหลายจำพวก ทั้งฝีตีและฝีร้าย ระบบการผลิตที่ต้องขึ้นอยู่กับวิถีธรรมชาติซึ่งไม่อาจควบคุมได้ ทำให้ชาวล้านนาแต่โบราณต้องพึ่งพิงสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อค้าประกันผลผลิตให้มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยการประกอบพิธีกรรมในแต่ละปี (รัตนพร เศรษฐกุล, 2546 : 91-92) พิธีกรรมสำคัญมักเกี่ยวกับข้าวและพื้นที่นา ซึ่งถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ฝีประจำข้าวและไร่นา คือ ฝีอารักษ์ที่จะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และคุ้มครองรักษาผู้คนในชุมชน ที่อำเภอสันกำแพงมีน้ำแม่อนที่ส่งน้ำเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูกหลายตำบล ผ่านตำบลออนใต้ ร้องวัวแดง ห้วยทราย แซ่ช้าง บวกค้าง ทราญมูล และตำบลสันกำแพง มีความยาวประมาณ 15 กิโลเมตร ฝีเลี้ยงฝีขุนน้ำแม่อนหรือเจ้าพ่อขุนออนในอดีตจึงเป็นฝีใหญ่ ชาวบ้านที่ได้ใช้น้ำร่วมกันออกค่าใช้จ่ายตามจำนวนที่กำหนดกันแต่ละปี ด้วยสภาพการทำนาที่ลดลงและระบบเหมืองฝายที่ไม่อาจเชื่อมต่อกันได้เพราะการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรรที่เข้ามาในชุมชน ทำให้ฝีให้ฝีขุนน้ำก็ค่อยๆ หดไปพร้อมกับเหมืองฝายในตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 ตำบลแซ่ช้างเลิกทำฝีเมื่อประมาณ พ.ศ. 2550 ที่ยังคงทำสืบเนื่องถึงปัจจุบันคือที่ตำบลออนใต้

ส่วนฝีปู่ย่า เป็นฝีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ชาวสันกำแพงเชื่อว่าทุกบ้านจะมี “เทวดาอารักษ์ฝีห่อเอือนฝีปู่ย่า” คอยปกป้องรักษา จึงต้องประพาดตัวอยู่ในจาริตประเพณีอันดีและระวังแม้แต่กิริยามารยาท ไม่เดินตึงตังโครมครามหรือเปิดประตูอย่างแรง ฝีปู่ย่าสืบสายทางฝ่ายหญิงเนื่องจากทางล้านนาระบบการแต่งงานเป็นแบบชายสู่ คือ ผู้ชายย้ายมาอยู่กับครอบครัวทางผู้หญิง บ้านที่หึงฝีปู่ย่าอยู่ คือ บ้านเก้าซึ่งเป็นบ้านเดิมของตระกูล หากลูกหลานทำผิดจาริตต้องทำพิธีขอขมาฝีปู่ย่า มีประเพณีการเลี้ยงฝีปู่ย่าและฝีเสื่อบ้านที่ต้องทำทุกปีและยังทำมาจนถึงทุกวันนี้ (สัมภาษณ์ นามัย โมทนา, 11 กันยายน 2558)

การบันเทิง การบันเทิงซึ่งเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบหนึ่ง สันกำแพงในอดีต มีวงสละล้อ ซอและซึง การขับซอ ชีวิตเรียบง่าย ไฟฟ้ายังไม่ถึงจึงเข้านอนแต่หัวค่ำ ตั้งแต่ไฟฟ้าเริ่มเข้ามา มีรูปแบบการบันเทิงเพิ่มและหลากหลายมากขึ้น หมู่บ้านที่มีไฟแล้ว หนึ่งกลวงแปลง

เป็นที่ชื่นชอบมาก รวมไปถึงลีก การแสดงดนตรีต่าง ๆ ตามด้วยละครโทรทัศน์และภาพยนตร์

ชาวบ้านกับการประเมินความเป็นสมัยใหม่

ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดและเริ่มสร้างความกังวลใจให้กับคนวัย 50 ปีขึ้นไป คือ เรื่องคนรุ่นใหม่ที่เป็นผลผลิตของโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยม เริ่มละทิ้งจารีตประเพณี แต่งกายตามแฟชั่นที่เห็นจากสื่อ การดื่มเบียร์ในหมู่วัยรุ่นหญิง การหางัดและประเพณีเดิม การมีความประพฤติทางเพศที่หละหลวมจนเกิดปัญหาแม่เลี้ยงเดี่ยววัยรุ่น

นอกจากนั้น ยังมีปัญหามลพิษจากการเกษตรที่ใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืชได้ส่งผลกระทบต่ออาหารและน้ำที่ปนเปื้อน คนสั่นกำแพงบ่วยเป็นมะเร็งเสียชีวิตกันมาก ทำให้เกิดการทบทวนที่จะฟื้นฟูระบบความเชื่อในหมู่เยาวชน และมีโครงการอาหารปลอดภัยในแต่ละชุมชน

ด้านที่เป็นคุณประโยชน์จากความเป็นสมัยใหม่ คือ ด้านข้อมูลข่าวสารและการเข้ามาดูแลด้านสุขภาพของชุมชนด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยมี หรืออาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกำลังสำคัญและรัฐให้การสนับสนุน การมีพัฒนากรชุมชนที่ช่วยดูแลแก้ปัญหาหลากหลายให้ชาวบ้าน อาทิปัญหานี้ล้น (สัมภาษณ์ วัฒนา ศรีวิรัช, 7 กรกฎาคม 2559) ข้อดีอีกประการหนึ่ง คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้นจากเทคโนโลยีสมัยใหม่และการคมนาคม การมีแหล่งงานรองรับ แม้การทำงานจะลดลง

3.4 อนาคตกับการเตรียมตัว

จากการศึกษาพบว่า ชาวสั่นกำแพงบต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีทางกายภาพ แต่ก็เห็นคุณค่าของศาสนธรรมด้วย ชุมชนมุสลิมไม่กังวลว่า ลูกหลานจะไหลไปตามโลกาภิวัตน์โดยไม่ไตร่ตรอง เพราะคำสอนของอิสลามคือ วิถีชีวิต และมั่นใจว่าระบบการดูแลทางสังคมโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ยังสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนได้เพียงพอ แต่ชุมชนพุทธดูจะกังวลกับเยาวชนของตนที่กำลังจะไร้รากและอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยม ชาวสั่นกำแพงบจึงเลือกฟื้นฟูธรรมะของพุทธศาสนาให้มั่งคั่ง โครงการที่มีการร่วมมือกับเครือข่ายอำเภอต่าง ๆ ของเชียงใหม่มาตั้งแต่ 30 ปีก่อน คือ โครงการธรรมสัจจวาทที่แต่ละหมู่บ้านมีโครงการที่จะใช้ธรรมเป็นหลักนำชีวิต โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรม

กระนั้นก็ดี ปัญหาจากโลกาภิวัตน์และทุนนิยมที่ทำลายระบบนิเวศและระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมนั้น ทำให้คนสั่นกำแพงบกลับไปพิจารณาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงจากหลายสำนักและนำมาเป็นแนวทางในอนาคต คือ การเป็นชุมชนที่พัฒนา

อย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ โดยหวังว่าเยาวชนรุ่นใหม่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งสุขภาพและจิตใจ การวิจัยพบว่าคนรุ่นอายุ 20-35 ปีมีความสนใจเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมมากขึ้น เห็นถึงภัยจากการแย่งชิงทำลายแหล่งทรัพยากรของกลุ่มทุนอย่างชัดเจนและต้องการให้จัดการกับปัญหาไม่อยู่เฉพาะตำบลที่กลุ่มทุนตั้งอยู่เท่านั้น แต่ความยากจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกตำบลที่เกี่ยวข้อง

4. บทสรุป

ช่วงทศวรรษ 50 ปีนี้เป็นการเปลี่ยนผ่านของสันกำแพงจากชุมชนเกษตรที่พึ่งตนเองได้ มาสู่การเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ทั้งนี้โดยชาวสันกำแพงส่วนใหญ่มิได้เป็นผู้เลือกกำหนดอนาคตของตน ชาวบ้านต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและกำลังทุน แต่ที่ผ่านทุกอย่างมาได้เพราะทุนทางวัฒนธรรมทั้งด้านฝีมือหัตถกรรมที่เคยทอดผ้า เย็บปักถักร้อยแกะสลักจักสาน ซึ่งมีมือเหล่านี้ผู้ประกอบการด้านหัตถกรรมยังเห็นคุณค่าและประกอบกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ผู้ที่ได้รับผลดีจากแนวทางการพัฒนา คือ กลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรมบ่อสร้างและสันกำแพงที่มีรากฐานมั่นคงมาแต่เดิม กับผู้ประกอบการใหม่ที่ทำธุรกิจด้านท่องเที่ยวและบริการ รวมทั้งอสังหาริมทรัพย์ในช่วงหลัง อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักมาจากสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมก็ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมจนนำมาสู่การเลือกเป็นชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่จะขับเคลื่อนโดยหน่วยราชการและคนในท้องถิ่น

บรรณานุกรม

ภาษาต่างประเทศ

Anan Ganjanapan. "The Partial Commercialization of Rice Production in Northern Thailand (1900-1981)." Ph.D. dissertation, Cornell University, 1984.

Buckman, Greg. **Globalization: Tame It or Scrap It?**. Bangkok: White Lotus Co.Ltd, 2004.

ภาษาไทย

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. **เครื่องถ้วยล้านกำแพง. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2526.**

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง พ.ศ. 2504-2509. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, ม.ป.ป.**

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. “กำเนิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับผลกระทบที่มีต่อสังคมชาวภาคเหนือ.” **วารสารสังคมศาสตร์ 5 (เมษายน-กันยายน 2524).**

ธรรมวิมลโมลี, พระ. **100 ปี เหตุการณ์เกี่ยวกับการจลาจลในมณฑลพายัพ พ.ศ. 2545. พระยา : นครนิวส์การพิมพ์, 2545.**

นฤมล อีรวัฒน์. **พัฒนาการของหัตถกรรมล้านกำแพงจากอดีตถึง พ.ศ. 2542. เชียงใหม่ : มูลนิธิจันทร์สม ชินวัตร, 2544.**

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. **ป้อเก๊า แม่เดิม : ประวัติชุมชนคริสเตียนคอยสะเก็ด. เชียงใหม่ : ฝ่ายประวัติศาสตร์ สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย, 1993.**

พจน์ เกื้อกุล. **เครื่องถ้วยและเตาเผาล้านกำแพง. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515.**

รัตนพร เศรษฐกุล. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรมแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน. โครงการวิจัยเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: ชิลด์เวอร์ม, 2552. (ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. 2552.**

รัตนพร เศรษฐกุล. **หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: สว่างสรรค์, 2546.**

ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว. **200 ปีพม่าในล้านนา**. เอกสารวิชาการชุด “โครงการอาณาบริเวณศึกษา 5ภูมิภาค” ลำดับที่ 7. กรุงเทพฯ : Ten May Production, 2545.

สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, 2529.

สันกำแพง, อำเภอ. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอสันกำแพง 2558-2561**. เชียงใหม่ : ที่ว่าการอำเภอสันกำแพง, 2558.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. ้วยอาจ. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ตรีสวิน, 2543.

สัมภาษณ์

เจริญ ปัญญาจันทร์, นาย. อายุ 67 ปี 82 หมู่ที่ 8 บ้านปง ต.ออนใต้ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, 1 กรกฎาคม 2558.

น้ามัย โมทะนา, นาง. อายุ 59 ปี 32 หมู่ที่ 11 บ้านน้อย ต.สันกำแพง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, 24 สิงหาคม 2558.

บัวสร้อย สารปิมปา, นาง. อายุ 55 ปี 19 หมู่ที่ 5 บ้านริมออนใต้ ต.ออนใต้ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, 18 เมษายน 2558.

เปรม คำอ้วน, นาย. อายุ 70 ปี 60/1 หมู่ที่ 6 บ้านป่าไผ่ ต.แช่ช้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, 14 สิงหาคม 2558.

วัฒนา ศรีวิรัช, นาย. นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสันกำแพง ศูนย์ราชการอำเภอสันกำแพง 112/1 หมู่ที่ 1 ต.ทรายมูล อ.สันกำแพง

จ.เชียงใหม่, 7 กรกฎาคม 2559.

สันติธาดา, พระครู. อายุ 54 ปี เจ้าอาวาสวัดแม่ผาแพน ต.ออนใต้ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่, 25 กรกฎาคม 2558.

ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกา กับปรัชญาและ “หัวใจ” ของการผลิตทหารอาชีพ

The US Army Cadet Education System and the Philosophy and Essence of Training Professional Soldiers

พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ¹

พันโทหญิง ผศ.ดร.ชญญาพัทธ์ วิพัฒนานันทกุล²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้นำเสนอตัวแบบและแนวทางการบรรลุผลในการปฏิรูปกองทัพและประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและมั่นคง คือการปฏิรูปจากภายในหรือที่เรียกกันว่า “ระเบิดจากข้างใน” โดยการสร้างทหารรุ่นใหม่ให้มีลักษณะเป็นทหารอาชีพตามแบบสากล และมีข้อเสนอว่าการจะสร้างทหารอาชีพนี้ ต้องมีการออกแบบจัดระบบการศึกษาทางทหารแบบใหม่ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและภาคสนาม จากฐานข้อมูลและองค์ความรู้ในประเทศประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป-ฝรั่งเศส เยอรมนีและอิตาลี และกลุ่มประเทศเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย ในขั้นสรุปเป็นการออกแบบระบบการศึกษาจากองค์ความรู้ต่างประเทศสู่กรณีของไทย จากนั้นจะนำเสนอผลการวิจัยเชิงนโยบายให้กับฝ่ายการเมืองและกองทัพ เพื่อนำตัวแบบที่ได้ไปประยุกต์ใช้สำหรับการปฏิรูประบบการศึกษาการทหารของไทยอย่างจริงจังต่อไป

คำสำคัญ : ทหารอาชีพ ระบบการเรียนการสอน โรงเรียนนายร้อยทหารบกสหรัฐอเมริกา

¹ อาจารย์กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผู้เขียนขอแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณฯ พลเอกหญิง ศ.ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีพระเมตตาและพระราชทานพระราชานุญาตให้ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินงานวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อย่างต่อเนื่องในช่วงสิบปีที่ผ่านมา

² อาจารย์กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและกองทัพที่สนับสนุนและอนุมัติให้ผู้เขียนได้ทำงานวิจัยร่วมกับ สกว.

Abstract

This research presents models and methods through which military and democratic reforms can be achieved in a sustainable and stable manner. The models work on the basis of ‘inside-out reform’. In order to achieve a sustainable democracy, the new generation of commissioned officers has to be instructed in the ways of the “professional military forces” along with the Western model. This research will also design and recommend a new system of education, utilizing research papers and field research from database and knowledge in democratic countries. Field research will be conducted in military institutions involved in the formation of commissioned officers in major countries with a reputation for effective democratic governance: the United States, Italy, France, and Germany. Additional research will also be conducted in countries that have made the successful transition from a military dictatorship to democracy.

The results of the field research will be fed into a series of recommendations for a re-design of the military education system from the international cognitive system to the case of Thailand’s system. These recommendations will be a tool for the discovery and design of a suitable model for military education system for officers of the Royal Thai Army. The policy results of the study will be presented to senior leaders of major political parties and the Army, with the hope that the model will be applied and executed to produce a more effective military education system for Thailand that will support military activities, as well as democratic political development at the national level.

Keywords : Professional Soldiers, Learning and Instructional System, US Military Academy

1.บทนำ

โรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกามีหลายแห่ง แต่ในที่นี้ขอเน้นทหารบก โดยเฉพาะเวสต์ปอยต์, The United States Military Academy at West Point เพราะเป็นที่ยอมรับกันในเรื่องของการผลิตทหารอาชีพ และระบบของ West Point ก็มีบทบาทและอิทธิพลในฐานะเป็นต้นแบบที่ประเทศกำลังพัฒนาได้ใช้เป็นแบบอย่างในโรงเรียนนายร้อยของประเทศตน มานานนับตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

ประเทศไทยก็อยู่ในกระแสเช่นกัน โดยรัฐบาลได้ปรับหลักสูตรของโรงเรียนนายร้อยทหารบกหรือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าไปในแนวเดียวกับของ West Point³ และยังได้ส่งนักเรียนนายร้อยไปศึกษา ณ West Point รวมทั้งโรงเรียนนายร้อยอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นของเอกชนอีกหลายแห่งด้วยกัน เช่น ซิดาเดล (The Military College of South Carolina; Citadel) มหาวิทยาลัยการทหารนอร์วิช (Norwich University; NU) มหาวิทยาลัย Texas A & M University และสถาบันการทหารเวอร์จิเนีย/วีเอ็มไอ (Virginia Military Institute; VMI) โดยรัฐบาลส่งไปแทบทุกปี และส่งมานานแล้วพอ ๆ กับที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้จัดหลักสูตรตามแบบของ West Point แต่ผลผลิต (ส่วนใหญ่) ของไทยยังไม่เป็นที่ยอมรับในฐานะ “ทหารอาชีพ” ตามต้นแบบ หรือทหารไทยยังไม่ได้เป็น “ทหารอาชีพแบบตะวันตก”

ผู้อ่านคงอดสงสัยไม่ได้ว่า เกิดอะไรขึ้นหรือทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? แต่การค้นหาคำตอบนี้จำเป็นต้องศึกษาอย่างจริงจังเพื่อที่จะได้ความรู้ และประเด็นสำคัญของคำถามนี้คือ จะเริ่มต้นตรงไหนดี จากตัวต้นแบบ แม่พิมพ์ของไทย หรือนักเรียนนายร้อย/นายทหาร ที่อาจเกี่ยวพันไปถึงระดับพื้นฐานทางเรื่องวัฒนธรรมของคนไทย/กองทัพ และระดับที่ใหญ่ขึ้นทางสังคมการเมือง/ประชาธิปไตยของไทย ฯลฯ บทความนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การปฏิรูปกองทัพกับการออกแบบระบบการศึกษาทางทหารของไทย”⁴ ผู้เขียนไม่ได้ตั้งใจจะเน้นการถกเถียงในเชิงที่ว่า มีปัจจัยใดหรือทำไมที่ผ่านมามหาวิทยาลัยไทยจึงไม่เป็นทหารอาชีพตามต้นแบบ หากต้องการนำเสนอความรู้ ข้อคิด

³ เท่าที่ทราบจากนายทหารและนักเรียนนายร้อย ในปัจจุบันมีเพียง Texas A & M University ที่รัฐบาลไทยไม่ได้ส่งนักเรียนนายร้อยไปเรียนอีก

⁴ โดยได้รับการสนับสนุนทุนจาก สกว.และได้รับการอนุมัติจากกองทัพแล้ว แต่การวิจัยยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โดยเฉพาะขั้นตอนของการรับฟังความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายการเมือง ทหาร นักวิชาการ จึงขอเน้นข้อค้นพบเบื้องต้นในระหว่างการค้าเนินวิจัยภาคสนาม ซึ่งมีข้อเสนอในการออกแบบระบบการศึกษาทางทหารในเบื้องต้นแบ่งเป็น 2 โมเดลใหญ่ด้วยกัน แต่ยังคงไม่ลงตัวนักและไม่ควรนำไปอ้างอิงหรือเผยแพร่ต่อ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สกว.และผู้บังคับบัญชาของร.ร.จปร.และกองทัพที่สนับสนุนและอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ในช่วงปี 2558-59

เห็นต่าง ๆ จากข้อมูลภาคสนาม โดยเฉพาะปรัชญาและ “หัวใจ” ของระบบการเรียนการสอนที่ได้รับรู้มาจากโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกา ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน เพื่อมองไปในอนาคตว่า มีแนวทางเป็นไปได้หรือไม่ อย่างไร ถ้าต้องการสร้างทหารไทยรุ่นใหม่ให้เป็น “ทหารอาชีพแบบตะวันตก” เพราะเรื่องทหารอาชีพตามแนวคิดนี้จำเป็นต้องการหรือมีข้อเรียกร้องในสังคมไทยกันมานาน แต่ยังคงไม่ไปถึงไหนเช่นเดียวกับเรื่องการปฏิรูปกองทัพและประชาธิปไตย

2. “ทหารอาชีพแบบตะวันตก”

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ข้อเรียกร้องให้ทหารไทยเป็นทหารอาชีพแบบตะวันตกนั้นมานานแล้ว คือนานพอ ๆ กับความต้องการเรื่องการปฏิรูปกองทัพและประชาธิปไตย เพราะเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก แต่ประเด็นนี้กลับถูกละเลยหลัง พ.ศ. 2475 ตลอดมา ทั้ง ๆ ที่มีกระแสการเรียกร้องเรื่องนี้มาแต่ต้นก็ตาม กล่าวคือ หากเรามีมิติทางประวัติศาสตร์ในการพิจารณาเรื่องนี้แล้ว จะพบเห็นได้ว่าความพยายามที่จะปฏิรูปกองทัพนั้นมาพร้อมกับระบบการเมืองหลัง พ.ศ. 2475 ดังจะพบเห็นร่องรอยนี้ได้ตั้งแต่สมัยเริ่มแรกที่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในปี 2476 เป็นต้นมา นำโดยกลุ่มส.ส.ประเภทหนึ่ง (จากการเลือกตั้ง) ซึ่งส่วนใหญ่มาจากภาคอีสาน เช่น นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) และ นายเตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร)

ผู้แทนฯ กลุ่มนี้มีบทบาทและอิทธิพลในฐานะแกนนำของฝ่ายค้าน และได้กล่าวคัดค้านงบประมาณจำนวนมากของทหาร และมีข้อเสนอชัดเจนตลอดมาจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือต้องการลดขนาดของกองทัพให้เล็กลง เพื่อนำงบประมาณไปพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้มากขึ้น และทหารต้องไม่ยุ่งการเมือง แต่ข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องการปรับระบบการศึกษาทางทหารใหม่ และที่สำคัญคือ ข้อเสนอนี้ก็กลับถูกล้มเลิกไปหลังการรัฐประหาร ปี 2490 (ดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2557)

อย่างไรก็ตาม แม้แกนนำของผู้แทนฯ กลุ่มนี้ได้ถูกฆาตกรรมและอุ้มหายไปในช่วงปี 2492-95 แต่ข้อเรียกร้องของพวกเขาก็มิได้จางหายไปไหน เพราะแนวคิดและสาระหลักที่มีการเรียกร้องในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน ยังคงเป็นกระแสหลักที่ต่อเนื่องมาจากสมัยนั้นอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างข้อเสนอหลักที่ปรากฏในรายงานการศึกษาอย่างเป็นระบบของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) ปี 2554 (ดู รายงานเรื่องแนวทางการปฏิรูปประเทศไทย: ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง <http://v-reform.org/v-report/security-reform-lesson-2/>) ซึ่งมีหลักการในการปฏิรูป

กองทัพสำคัญสามประการ ได้แก่

“1. ทหารต้องยอมรับอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายแห่งชาติจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง 2. ลดภารกิจที่ไม่ใช่กิจการโดยตรงของกองทัพ โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาททางการเมือง และ 3. ปรับลดขนาด ตำแหน่ง และยุทธโศปกรณ์ ที่ไม่จำเป็น แล้วนำทรัพยากรไปทุ่มเทให้กับภารกิจหน้าที่หลักของกองทัพ”

แต่ข้อเสนอเหล่านี้ ซึ่งต้องมีการสร้างทหารไทยให้เป็นทหารอาชีพตามแบบตะวันตกเป็นฐานนั้น มักถูกมองข้ามไปหรือไม่เคยถูกนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมสักครั้ง ไม่ว่าจะเป็นในสมัยที่มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งเข้าใจปัญหาการแทรกแซงทางการเมืองของทหารเป็นอย่างดีก็ตาม และหากพินิจในเชิงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีต่อปัญหานี้แล้ว จะเห็นว่าปัจจัยหลักที่ทำให้การปฏิรูปกองทัพยังคงย่ำอยู่กับที่นั่น มิใช่เป็นเพราะข้อเรียกร้องที่ผ่านมานำไปปฏิบัติจริงไม่ได้ หรือไม่เป็นผลดีกับกำลังพลของกองทัพและสังคม หากแต่เพราะกระแสการปฏิรูปที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นข้อเรียกร้องที่มาจากกลุ่มภายนอกกองทัพ คือฝ่ายการเมือง นักวิชาการ/ประชาสังคม ซึ่งยังไม่ไว้วางใจทหาร ไม่ยอมรับเรื่องการปฏิรูปกองทัพจากภายใน หรือยังไม่เข้าใจ เข้าถึงการปฏิรูปตามแนวคิด “ต้องระเบิดจากข้างใน”

แต่ไม่ว่าในกรณีใดก็ตาม รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งยังไม่มีนโยบายที่มุ่งการปฏิรูปกองทัพจากฐานราก คือการปรับกระบวนทัศน์ของกองทัพให้มีสภาพตื่นพร้อมที่จะไปกันได้กับการปฏิรูปเสียก่อน โดยเฉพาะการหล่อหลอมความคิดอ่านใหม่ให้กับกำลังพล ที่มียึดติดอยู่กับความเป็นใหญ่ของตนเองในลักษณะทหารนิยม อำนาจนิยม ด้วยการปฏิรูปด้านการจัดระบบการศึกษาทางทหารเสียใหม่ เพื่อสร้างทหารรุ่นใหม่ให้มีลักษณะเป็นทหารอาชีพในแบบโลกตะวันตก ที่มีความเป็น “ทหารวิชาการ” ไปในตัวด้วย ทำนองคล้ายกับ “นักวิชาการในเครื่องแบบ” คือเป็นทหารที่มีวิธีคิดและจิตวิญญาณของการเป็น “ทหารปัญญาชน” ซึ่งเป็นทหารอาชีพที่มีโลกกว้างเช่นเดียวกับบัณฑิตทั่วไป จึงทำให้เข้าใจความเป็นไปของสังคมการเมืองในบริบทโลกอย่างถูกทิศถูกทาง หรือสามารถปรับตัวไปตามกระแสโลกได้อย่างทันสมัย

ดังนั้น ถ้าต้องการความเปลี่ยนแปลงและสัมฤทธิ์ผลในด้านการปฏิรูปแล้ว สังคมและนักวิชาการไทยต้องคิดใหม่ในระดับฐานราก เพราะการลงทุนที่ยากที่สุดของการปฏิรูปกองทัพและประชาธิปไตยในสังคมไทย ก็คือการเปลี่ยนแปลงความคิดของทหาร (และรวมถึงคนไทยทุกส่วนด้วย) ดังที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า การปฏิรูปกองทัพเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางบทบาทและอิทธิพลที่มีมาแต่เดิมของทหารนับตั้งแต่หลังพ.ศ. 2475 นั้น มักล้มเหลวก็เพราะเหตุว่า รัฐบาล

ทุกสมัยไม่เคยคิด (อาจเคยคิด แต่ไม่ได้ทำ หรืออาจเคยทำแล้ว แต่ไม่สำเร็จ) ในการที่จะเปลี่ยนระดับรากฐานของกองทัพ จึงทำให้ทหารขาดพื้นฐานความรู้ทางวิชาการ และไม่มีทัศนคติเชิงบวกต่อระบอบประชาธิปไตยตลอดมา

ปฏิเสธไม่ได้ว่า การที่ทหารจะยอมรับหลักการความเป็นใหญ่ของพลเรือน/รัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้งนั้น ย่อมเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางความคิด เป็นการลงทุนทางวัฒนธรรม ความรู้หรือเป็นการหล่อหลอมทางความคิดอ่าน ความเชื่อ อุดมการณ์กันใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ง่าย แต่ท้าทาย และน่าจะช่วยเปิดแนวทางใหม่สำหรับวิวิธิดและการออกแบบเชิงนโยบายเพื่อการปฏิรูปกองทัพจากรากฐานหรือภายใน คือการผลิตทหารรุ่นใหม่ที่ได้กับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของงานวิจัยนี้ และหากได้เริ่มต้นขึ้นจริง ย่อมมีความหวัง/เป็นการเพิ่มแรงให้กับการปฏิรูปดังกล่าวเป็นไปได้มากขึ้นด้วย

ด้วยมุมมองเช่นนี้ จึงเป็นที่มาของเหตุผลสำคัญที่ว่า ทำไมการปฏิรูประบบการศึกษาทางทหารจึงเป็นเรื่องที่ควรต้องดำเนินการในเชิงนโยบายอย่างจริงจัง ถ้าสังคมไทยต้องการบรรลุผลตามเป้าหมายในการปฏิรูปกองทัพและประชาธิปไตยอย่างมั่นคงและยั่งยืน ตามแนวคิด “การระเบิดจากข้างใน” โดยการออกแบบการจัดระบบการศึกษาทางทหารใหม่ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและภาคสนามจากฐานข้อมูลและองค์ความรู้ในประเทศประชาธิปไตย เพื่อสร้าง “ตัวแบบ” ที่เข้าถึงเนื้อในหรือ “หัวใจ” ของต้นแบบ คือได้มาตรฐานตามแบบสากล สำหรับการผลิตทหารรุ่นใหม่ให้เป็น “ทหารอาชีพแบบตะวันตก”

อันที่จริงแล้ว แม้นักวิชาการต่างเห็นตรงกันว่า ปัจจัยภายในกองทัพ โดยเฉพาะการมี “ทหารอาชีพแบบตะวันตก” นั้น มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการปฏิรูปกองทัพและการเมืองที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทางยุโรป ดังกรณีทหารโปรตุเกสในการปฏิวัติคาร์เนชั่น (Carnation Revolution) ในปี 2517 (Varol, 2012: 292-356 และ Jos Javier Olivas Osuna, 2012) หรือในทางเอเชียและลาตินอเมริกาก็เช่นกัน (Stepan, 1988 และ Muthiah, 2001) แต่ในกรณีของไทยองค์ความรู้ในเรื่องนี้กลับว่างเปล่า ทั้งในเชิงการศึกษาของไทยและการเปรียบเทียบกับต่างประเทศ (งานเขียนล่าสุด เช่น ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558 และสุรชาติ บำรุงสุข, 2558)

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ความรู้ของกระแสหลักที่ผ่านมาทั้งในทางรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ มักขาดเรื่องการสร้างทหารอาชีพไปอย่างมาก กล่าวคือ แม้ในองค์ความรู้เรื่องทหารกับการเมืองไทยมีข้อเสนอข้อเรียกร้องตลอดมาว่า ทหารไทยต้องเป็นทหารอาชีพตามแบบตะวันตก แต่กลับไม่มีข้อเสนออย่างเป็นระบบและครบกระบวนการว่า แล้วเราจะได้มาซึ่ง

ทหารแบบนั้นอย่างไร นักวิชาการมักทำเสมือนหนึ่งว่า การจะได้ทหารอาชีพแบบนั้นเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่ต่างไปจากการผลิตสิ่งของต่าง ๆ ตามโรงงานทั่วไป เพราะเรามีแม่พิมพ์อย่างดีจากตะวันตกอยู่แล้ว คือโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

แต่ในทางเป็นจริงแล้ว ผลผลิตของไทยไม่ได้เป็นไปตามนั้น จึงจำเป็นต้องค้นหา “อะไร” ที่ทำให้ไม่ได้ผลตามต้นแบบ โดยการศึกษาอย่างจริงจังเพื่อที่จะได้ความรู้ และเพื่อให้ได้ความรู้นี้ อย่างตรงประเด็นนั้น มีข้อเสนอว่าวิธีการหนึ่งที่ดีคือ การหวนกลับไปพินิจเนื้อหาของ West Point โดยเฉพาะปรัชญาและ “หัวใจ” ของระบบการเรียนการสอน เพื่อเป็นกระจกว่า มี “อะไร” ที่เป็นปัญหาอยู่นั้น และจะนำความรู้นั้นมาแก้จุดอ่อนของแม่พิมพ์ไทยได้หรือไม่ อย่างไร งานวิจัยนี้จึงถือเป็นการบุกเบิกและเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์จากต้นแบบ คือจะอาศัยข้อมูลและองค์ความรู้จากภาคสนามเป็นฐานคิด โดยเริ่มจากสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบอีกครั้งอย่างรอบด้าน เนื่องจากระบบของสหรัฐอเมริกาได้เน้นเพียงการตอบสนองต่อความต้องการของกองทัพเท่านั้น หากยังคำนึงถึงความ เป็นไปทางสังคมอีกด้วย คือการผลิตทหารยังมีการนำปัจจัยภายนอกทางสังคมมาเป็นองค์ประกอบ สำคัญ ซึ่งทำให้ทหารต้องมีทั้งวิชาชีพทหารและวิชาการอย่างเพียงพอในฐานะเครื่องมือเพื่อความ เข้าใจมนุษย์และทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา และเมื่อได้พินิจตัวแบบดังกล่าวอย่างรอบ ด้านแล้ว ในขั้นต่อไปมีข้อเสนอว่าอาจเริ่มจากการปฏิรูประบบโรงเรียนนายร้อยเดิมที่มีอยู่ หรือ สร้างระบบใหม่ที่คู่ขนานกันไปกับระบบเดิมก็ได้ แต่ก่อนจะไปถึงขั้นของการพินิจและคิดในประเด็น สำคัญนี้ จะได้นำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากภาคสนามในลำดับต่อไป

3. ข้อมูลจากภาคสนาม: VMI, Norwich University และ West Point⁵

การวิจัยภาคสนามถือเป็นปัจจัยสำคัญของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาตัวแบบทั้งจากทางตะวันตก และประเทศที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในบ้านแถบเอเชียและลาติน อเมริกาในภาพรวม ๆ แล้วจึงลงลึกในแต่ละประเทศเพื่อพินิจในรายละเอียดของโรงเรียนนายร้อย และมหาวิทยาลัยการทหารแต่ละแห่ง แต่จะเลือกเจาะลึกเพียง 5-6 ประเทศเท่านั้น คือ สหรัฐอเมริกา ยุโรป-ฝรั่งเศส อิตาลี และเยอรมนี และทางเอเชีย ได้แก่ เกาหลีใต้และอินโดนีเซีย การเก็บข้อมูลภาคสนามในขณะนี้ แม้จะมีความสมบูรณ์เฉพาะทางสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ก็ได้

⁵ ในการเดินทางไปเก็บข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ พ.อ.พิสิษฐ์ ลิขิตสุภิน ผชท./ทบ. กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. และ พ.อ.พีรพล สงนัย ผชท./ทบ.กรุงปารีส และเจ้าหน้าที่ของสน.ผชท./ทบ. กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ทุกท่านที่กรุณาช่วยประสานงานและดูแลคณะผู้วิจัยอย่างดี

ข้อมูลพอเพียงสำหรับการออกแบบที่น่าสนใจมากในสองโมเดลด้วยกัน คือแบบเดิมของรัฐ และแบบใหม่ของเอกชน โดยเฉพาะตัวแบบจากสหรัฐอเมริกา คือ West Point ซึ่งเป็นโรงเรียนนายร้อยของรัฐ ที่ไทยเราตามแบบมานานแล้วตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกฯ และได้เลือกโรงเรียนนายร้อยอื่น ๆ ที่นักเรียนนายร้อยไทยเคยจบมา และเป็นโรงเรียนนายร้อยเอกชน เช่น VMI และ Norwich University เป็นฐานของการออกแบบอีกโมเดลหนึ่งด้วย เพื่อเป็นทางเลือกหรือเป็นความรู้ประกอบการตัดสินใจ⁶

การเก็บข้อมูลได้เริ่มที่ VMI ก่อน ตามด้วย Norwich University และ West Point และใช้เวลาแต่ละแห่ง 1-2 อาทิตย์ในช่วงต้นปี 2559 และแต่ละแห่งได้พบผู้บริหารฝ่ายวิชาการ (Senior Vice President for Academic Affairs หรือ Dean of the Academic Board⁸) อาจารย์อาวุโสและอาจารย์รุ่นหนุ่มที่ได้หมุนเวียนนำประสบการณ์มาสอนวิชาต่าง ๆ และได้เยี่ยมชมห้องสมุดที่ทันสมัย ได้เข้าฟังในชั้นเรียนทั้งหมดวิชาวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ รวมทั้งได้พบปะกับฝ่ายทหารบกของ The Reserve Officers' Training Corps หรือหน่วย ROTC ทั้งระดับหัวหน้าและอาจารย์ของหน่วย และดูการสอนในห้องเรียนและการฝึกทางทหารของระบบ ROTC จากโรงเรียนนายร้อยเอกชนของ VMI และ Norwich University⁹ และได้ฟังสรุปการบรรยาย พูดคุยและดูการฝึกฝนทางทหาร ความเป็นผู้นำ จากฝ่ายกรรมกรนักเรียนนายร้อย หอพักนักเรียนนายร้อย (Barracks) และได้สัมภาษณ์นักเรียนนายร้อยทั้งไทย อเมริกัน และต่างชาติ (เช่น ไต้หวัน) และทั้งผู้ชายและหญิง ซึ่งทุกส่วนให้การต้อนรับและนำเสนอข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการได้อย่างดี

⁶ คณะผู้วิจัยไม่มีโอกาสได้ไปเก็บข้อมูลอีกสองแห่งคือ Citadel และ Texas A & M University เพราะอยู่ไกลจากทั้งสามแห่งนี้และมิงงบประมาณจำกัด แต่โดยทั่วไปแล้ว กล่าวได้ว่า Citadel มีลักษณะคล้ายแบบของ VMI และ Texas A & M University เหมือนกับ Norwich University จึงอาจเป็นตัวแทนซึ่งกันและกันได้

⁷ Dr. Guiyou Huang, Senior Vice President for Academic Affairs ของ Norwich University

⁸ BG Jeffrey G. Smith, Dean of the Faculty ของ VMI และ BG Timothy E. Trainor, Dean of the Academic Board ของ West Point

⁹ ที่ VMI คณะผู้วิจัยได้พบกับพันเอก Vincent หัวหน้าหน่วย ROTC ของกองทัพบก (Army ROTC PMS) และที่ Norwich University ได้พบกับ พันโท Kiriazis รองหัวหน้าหน่วย ROTC ของกองทัพบก โดยทั่วไปหน่วย ROTC ที่ VMI และ Norwich University หรือที่อยู่ในโรงเรียนนายร้อยเอกชนอื่น ๆ เช่น Texas A & M University มีหน้าที่ในด้านการเรียนการสอนทางทหารทั้งในด้านแนวคิดทฤษฎีและภาคปฏิบัติในภาคเรียนปกติ และการจัดส่งนักเรียนนายร้อยที่ได้รับทุนของกองทัพบกไปทำการฝึกเพิ่มเติมตามหน่วยต่าง ๆ ของกองทัพบก อากาศ เรือ (Navy และ Marines) และ Coast Guard ในช่วงภาคฤดูร้อน ซึ่งเป็นการเรียนและการฝึกทางทหารที่เข้มข้นไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนนายร้อยของรัฐ เช่น West Point ดังนั้นระบบ ROTC ซึ่งแต่เดิมในไทยมักเข้าใจกันว่า เป็นเพียงการฝึกทางทหารคล้ายแบบ ร.ด. ของไทย จึงมีความแตกต่างกันมากและถือเป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่งนัก เนื่องจากระบบ ROTC เป็นการเรียนและการฝึกนักเรียนนายร้อยเพื่อเป็นทหาร

โดยภาพรวมแล้ว แม้โรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกาทั้งสองแบบใหญ่ด้วย คือของ รัฐและเอกชน¹⁰ แต่ทั้งสองแบบก็มีลักษณะคล้ายกัน คือมุ่งเน้นการผลิตนายทหารอาชีพ ที่มี ลักษณะทหารวิชาการ/ทหารปัญญชน หรือนักวิชาการในเครื่องแบบ (Scholar uniforms)¹¹ โดยเน้นด้านวิชาการเป็นหลัก แม้จะให้ความสำคัญด้านการฝึกทหาร พลศึกษาและกีฬาด้วย ก็ตาม ดังจะเห็นได้ว่า ในการจัดหลักสูตรแต่ละแห่งได้ให้น้ำหนักของภาควิชาการมากที่สุด (the most important) รองลงมาคือ ภาคทหาร และหมวดพลศึกษา-การกีฬา¹² และระบบการเรียน การสอนก็เข้มข้นแบบเดียวกับการเรียนการสอนตามมหาวิทยาลัยพลเรือนชั้นนำ เพราะต้องการ ให้นายทหารอาชีพมีความรู้ทางวิชาการอย่างดีเช่นเดียวกับนักศึกษาพลเรือน โดยนักเรียนนายร้อย แต่ละนายต้องให้ความสำคัญกับการเรียนภาควิชาการอย่างจริงจัง แม้จะต้องให้เวลาด้านการฝึก ทหาร พลศึกษาและการเล่นกีฬาด้วยก็ตาม เช่น ถ้าสอบตกและคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงเกณฑ์ที่ กำหนดไว้ (2.00) จะมีผลให้นักเรียนนั้นไม่ได้รับทุนจากกองทัพ (ในระบบ ROTC) หรือต้องออก จากโรงเรียนนายร้อย¹³

อาชีพอย่างเต็มตัว และนักเรียนนายร้อย (ทหารบก) ที่ผ่านระบบ ROTC จะบรรจุลงเหล่าใดก็ได้/ลงหน่วยรบได้เช่นเดียวกับ นักเรียนนายร้อยที่จบจาก West Point

10 ในระบบโรงเรียนนายร้อยเอกชนก็มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น ระหว่าง VMI กับ Norwich University แต่หลักใหญ่ คล้ายกัน

11 ผู้วิจัยได้อ่านคำนำนักวิจัยชาวแคนาดาท่านหนึ่ง (Prof.Dr. David Last) ที่มาวิจัยเรื่องทหารและสันติวิธี (Fulbright Scholar in Peace and War Studies) ณ Norwich University และได้แลกเปลี่ยนความเห็นในระดับหนึ่ง แต่ผู้วิจัยคิด ว่าการผลิตนักเรียนนายร้อยของ VMI ก็อาจจัดอยู่ในเทอมนี้เช่นกัน เนื่องจากเป้าหมายของ VMI ในการผลิตนายร้อยมีเพียง 50 % เป็นทหาร ที่เหลือออกไปทำงานภาคเอกชน อย่างไรก็ตามหลักปรัชญาพื้นฐานของ VMI และ Norwich Univer- sity มีลักษณะร่วมกันชัดเจน คือการผลิตนักเรียนไปเป็นหรืออยู่ในเทอมของ citizen-soldiers และเมื่อได้รับฟังข้อมูลจาก West Point ก็ไม่ต่างกันมากนัก คือ West Point ก็ถือหลักหรือใช้เทอมนี้เช่นกัน คือนักเรียนนายร้อยจบจาก West Point ใช้ทุนเพียง 5 ปี จากนั้นก็ออกไปทำงานภาคเอกชนได้เช่นกัน และนักเรียนนายร้อยของทั้งสามแห่งนี้นักมากกว่าครึ่งก็ทำงาน ภาคเอกชนที่มีชื่อเสียงและบริจาคเงินเพื่อพัฒนาโรงเรียนนายร้อยของตนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมที่มีส่วนช่วยให้ โรงเรียนนายร้อยมีทุนในการพัฒนาทั้งด้านอาคาร ระบบอาจารย์และการเรียนการสอน ฯลฯ อย่างเข้มแข็ง ก้าวหน้าและมี คุณภาพอย่างต่อเนื่องถึงสมัยปัจจุบัน

12 สัดส่วนแต่ละแห่งไม่เท่ากัน แต่ทุกแห่งเน้นไปแนวเดียวกันคือ ภาควิชาการ ทหารและพลศึกษา เช่น West Point กำหนดไว้ 50:30:20 ในขณะที่ทาง VMI ก็เช่นกัน แต่เน้นในลักษณะของการสร้างความสมดุลบนฐานสามขา (The curriculum is seen as having “Three legs”: the Academic, the Military, and the Physical sides. Cadets are encouraged to be equally strong in the three areas.) ขอบคุยน้อยเอก ดร.อภิเชษ มณเฑียรวิเชียรฉาย ในการช่วยเก็บข้อมูล ณ VMI

13 ตัวอย่างเช่น ที่ West point จะมีนักเรียนออกด้วยเหตุผลทางการเรียนทางวิชาการปีละประมาณ 100 คน (จากจำนวน ประมาณ 1,200) ส่วนที่ VMI จะมีสัดส่วนมากกว่า เช่น รับปีละ 600 คน จะจบเพียง 200 คนเท่านั้น แม้ 400 คนที่ต้อง ออกไปจะมีเหตุผลหลายประการ แต่มีเหตุผลทางภาควิชาการเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทุจริตในการสอบ การลอกการบ้าน ฯลฯ

4. ภาควิชาการ: ระดับความเข้มข้นเทียบเท่ามหาวิทยาลัยชั้นนำ

ในการลงภาคสนามนี้ เจ้าของพื้นที่แต่ละแห่งได้เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งสามส่วนใหญ่ คือส่วนการศึกษา/วิชาการ การฝึกทางทหาร และพลศึกษา-กีฬา แต่ในที่นี้จะเน้นเฉพาะภาควิชาการเป็นหลัก เพราะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ทั้งด้านปรัชญาของการผลิตนายทหาร และ “หัวใจ” ของระบบและกระบวนการผลิต คือที่นี้มีระดับความเข้มข้นทางวิชาการเทียบเท่ามหาวิทยาลัยชั้นนำ เนื่องจากระบบการผลิตนายทหารมิใช่มุ่งตอบสนองความต้องการของกองทัพเท่านั้น หากยังเน้นคุณภาพของทหารตามความต้องการหรือความจำเป็นทางสังคม/ภาคเอกชนด้วย กล่าวคือระบบการผลิตที่นี้จะมองกว้างจากกองทัพสู่สังคม โดยมุ่งการผลิตทหารที่ทำงานในกองทัพก็ได้ หรือจะไปทำงานฝ่ายพลเรือนหรือภาคเอกชนก็ได้ เพราะเป็นการผลิตทหารอาชีพที่มีความเป็นบัณฑิตไปในตัว ดังนั้นทหารที่จบจากโรงเรียนนายร้อยจึงมีความรู้ทางวิชาการอย่างดีไม่ต่างไปจากนักศึกษามหาวิทยาลัยพลเรือน ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ควรต้องใส่ใจและนำมาพิจารณาอย่างจริงจัง หากต้องการให้ทหารไทยรุ่นใหม่เป็นทหารอาชีพแบบตะวันตก กล่าวคือ

แม้ของไทยจะตามแบบ West Point มานาน แต่ยังคงห่างไกลจาก “หัวใจ” ของต้นแบบอยู่มาก เพราะมักตามแต่เพียงรูปแบบเปลือกนอก และเน้นคุณภาพของทหารเพื่อการสนองตอบต่อความต้องการของกองทัพ (บก) เป็นหลัก ส่วน “เนื้อใน” ทางปรัชญาของหลักสูตรที่ควรต้องคำนึงถึงความต้องการของสังคมด้วยนั้น ของไทยกลับมองข้ามไป และระบบของการเรียนการสอนหรือการฝึกฝนทางวัฒนธรรมคิดอ่านในลักษณะทหารวิชาการ/ทหารปัญญาชนตามต้นแบบนั้น ก็ไม่นำมาหล่อหลอมนักเรียนนายร้อยมากนัก นอกจากนี้ระบบการเรียนการสอนภาค

สำหรับที่ Norwich University ก็เหมือนกัน แต่สัดส่วนน้อยกว่าของ VMI และควรกล่าวไว้ในที่นี้ว่า ระบบการปกครองตนเองของนักเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกา ภายใต้ระบบเกียรติศักดิ์ (Honor Code และ/หรือ Honor Court) ทั้งที่ VMI, Norwich University และ West Point ทำงานได้ผลจริงและมีส่วนสำคัญในการลงโทษนักเรียนที่กระทำความผิด โดยเฉพาะการทุจริตในการสอบ การลอกการบ้านของเพื่อน ฯลฯ (ในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์หรือความเข้มงวดของระบบเกียรติศักดิ์นี้ ถือเป็นเรื่องเด่นและเป็นข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้อินได้ฟังเสมอมาอย่างต่อเนื่องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งบรรดาศิษย์เก่า ฝ่ายบริหาร อาจารย์และนักเรียนนายร้อยปัจจุบันทั้งสามแห่ง จึงถือว่าน่าจะมีข้อเท็จจริงหรือน่าเชื่อถือได้)

¹⁴ ดู Academic Achievement/College Rankings ของสถาบันต่าง ๆ เช่น West Point ติด Top Ten เสมอทุกปี และในช่วงที่คณะผู้วิจัยได้พบปะและฟังบรรยายสรุปจากผู้บริหารฝ่ายวิชาการ คือ BG Timothy E. Trainor, Dean of the Academic Board ของ West Point ก็มีข้อมูลด้านนี้ปรากฏเช่นกัน เช่น ปี 2014 จาก HP Enterprise Security ปี 2015 จาก Forbes, Princetio Review และ US News and World Report

วิชาการ รวมทั้งห้องสมุด/แหล่งค้นคว้าทางวิชาการยังมีความเข้มข้นน้อยกว่ากันมาก จึงทำให้นักเรียนนายร้อยไทยแม้จะมีคุณภาพในเชิงวิชาชีพและ/หรือความรู้ทางทหารที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของกองทัพได้ก็ตาม แต่มีขีดจำกัดในเชิงวิชาการ คือยังขาดวิคิด-ทักษะ ความรู้พื้นฐาน โดยเฉพาะด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทหารอาชีพทางแก้ไขในเรื่องนี้จึงควรต้องออกแบบใหม่ให้เป็นระบบและครบกระบวนการของการเรียนรู้ในลักษณะการสร้างทหารอาชีพ ที่มีลักษณะทหารวิชาการไปในตัวตามต้นแบบของสหรัฐอเมริกา¹⁵

ระบบและกระบวนการเรียนรู้ทางวิชาการของทหารสหรัฐอเมริกา ทั้งในโรงเรียนนายร้อยของรัฐและเอกชนนั้น มีลักษณะเด่นร่วมกันที่พัฒนาขึ้นจากฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเน้นทางวิศวกรรมศาสตร์ก็จริง แต่กลับไม่เคยทั้งหมดมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้ทหารมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ สังคมและการมองโลกในเชิงกว้าง และไม่แบ่งแยกทหารกับพลเรือนอย่างเด็ดขาด ในทางตรงข้ามโรงเรียนของสหรัฐอเมริกากลับให้นักเรียนนายร้อยเรียนรู้ทางวิชาการตามแบบพลเรือนที่มีการเรียนการสอนตามมหาวิทยาลัยชั้นนำทั่วไป และเป็นไปอย่างเป็นระบบและครบกระบวนการทั้งด้านการจัดหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน และการเปิดทางให้นักเรียนนายร้อยใช้ชีวิตในระบบหอพัก (Barracks) หรือกรมนักเรียนอย่างใกล้ชิดกับชีวิตปกติของนักศึกษาพลเรือนมากที่สุด กล่าวคือ

แม้จะอยู่ในเครื่องแบบ อยู่ในหอพักที่มีกฎระเบียบ และต้องฝึกฝนทางทหารและร่างกายอยู่เสมอก็ตาม แต่นักเรียนนายร้อยยังมีเวลาอิสระอย่างพอเพียงสำหรับการฝึกฝนภาควิชาการ ทั้งในเรื่องการอ่านหนังสือ การทำการบ้าน การทำรายงาน ฯลฯ และการฝึกฝนความถนัดทางวิชาการที่จะได้รับการพัฒนาต่อไปเมื่อจบการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ทหารมีวิคิดและความรู้ทางวิชาการในระดับที่ไม่ต่างจากบัณฑิตทั่วไป และสามารถทำงานร่วมกับพลเรือนหรือออกไปทำงานภาคเอกชนในทุกระดับได้อย่างมีคุณภาพ

เพื่อการบรรลุเป้าหมายนี้ คือการผลิตทหารอาชีพที่เป็น “นักวิชาการในเครื่องแบบ” นั้น จะเห็นได้ว่าโรงเรียนแต่ละแห่งได้เน้นการพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ ที่มีระดับไม่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ โดยจะมีการจัดวางหลักสูตรทางวิชาการและมีการปรับปรุงตลอดเวลา เพื่อปรับ

¹⁵ ในทางยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนีและอิตาลี แม้ระบบโรงเรียนนายร้อยอาจมีความแตกต่างกันบ้างกับของสหรัฐอเมริกา แต่หลักการใหญ่ด้านวิชาการและการเรียนการสอนมีลักษณะคล้ายกัน คือเน้นให้นักเรียนนายร้อยเรียนรู้ทางวิชาการตามแบบพลเรือนที่มีการเรียนการสอนตามมหาวิทยาลัยชั้นนำทั่วไป และตัวแบบที่ไทยเราอาจเริ่มดำเนินการได้หรืออาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ น่าจะเป็นกรณีระบบโรงเรียนนายร้อยของกลุ่มยุโรปมากกว่า โดยเฉพาะระบบโรงเรียนนายร้อยและโรงเรียนนายทหารของเยอรมนีและอิตาลี ดังจะได้นำต่อไปในส่วนการออกแบบ

ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ซึ่งมีใช้เพียงเพื่อมุ่งตอบสนองตรงตามความต้องการของกองทัพ สังคมทหาร หากยังรวมถึงสังคมประชาธิปไตย และสังคมภาคพลเรือน/เอกชนอีกด้วย และสิ่งที่ไม่เคยหายไปในแต่ละหลักสูตรก็คือ จะมีหลักสูตรพื้นฐาน (core curriculum) ซึ่งมีใช้เพียงวิชาที่จำเป็นในระดับสูงขึ้นไป หากยังเน้นการให้ความสำคัญกับหมวดวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ จิตวิทยา การเมือง กฎหมายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ เพราะโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกาทั้งสามแห่งนี้ถือว่า การจะเป็นทหารอาชีพที่ดีและปฏิบัติงานได้¹⁷ ดี ต้องมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องเงื่อนไขของมนุษย์ สังคมและความเป็นไปของโลกอย่างดี ถัดจากเรื่องหลักสูตรการศึกษา สิ่งสำคัญที่ตามมาและโรงเรียนนายร้อยแต่ละแห่งได้มุ่ง

¹⁶ เช่นสมัยปัจจุบัน โรงเรียนนายร้อยแต่ละแห่งมีนักเรียนเลือกเรียนภาษาอาระบิก (Arabic) มากขึ้น และวิชาทางด้านตะวันออกกลางก็มากขึ้นเช่นกัน ซึ่งการปรับปรุงนี้มีผลให้การเลือกเรียนวิชาเอกของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ แม้ว่าวิศวกรรมศาสตร์ยังคงมาเป็นที่หนึ่ง แต่หลายสาขาก็มีสัดส่วนที่เพิ่ม คือมีจำนวนนักเรียนมากขึ้น เช่น ที่ VMI สาขา International studies กำลังมาแรง/ได้รับความนิยมประมาณ 20% สำหรับนักเรียนนายร้อยไทยที่ไปเรียนโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกาที่เช่นกัน คือมีแนวโน้มเลือกสาขาอื่นที่มีใช้วิศวกรรมศาสตร์เท่านั้น ยังมีสาขาอื่น ๆ ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เช่นที่ West Point มีนักเรียนนายร้อย 3 นาย เลือกเรียนวิศวกรรมศาสตร์ 2 นาย อีกนายหนึ่งเลือกสาขาด้านการต่อต้านการก่อการร้าย ที่ VMI มีนักเรียนนายร้อย 2 นาย เลือกวิศวกรรมศาสตร์และเลือกทางสาขาธุรกิจ และที่ Norwich University มีนักเรียน 3 เลือกวิศวกรรมศาสตร์หนึ่ง เลือกทางสาขาธุรกิจหนึ่ง และเลือกวิชาเอกประวัติศาสตร์อีกหนึ่ง และควรกล่าวเน้นในที่นี้ว่า การปรับเปลี่ยน แกไข และพัฒนาหลักสูตรของทาง West Point และที่อื่น ๆ นั้นมีอยู่ตลอดเวลา ซึ่งร.ร. มีการปรับปรุงหลักสูตรอยู่บ้างตามภารกิจ “เพื่อให้มีความเหมาะสม ก้าวหน้า ทันสมัยและได้มาตรฐาน รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของกองทัพ สถานการณ์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป” เช่น การปรับหลักสูตรการศึกษาจาก 5 ปีลดเหลือ 4 ปี และจาก 4 ปี กลับไปเป็น 5 ปี ในปี 2560 เป็นต้น แต่การปรับหลักสูตรเหล่านี้มักพินิจจากความต้องการของกองทัพเป็นหลัก ไม่ได้ครอบคลุมถึงการปรับเข้ากับสถานการณ์การเมืองและสังคมในปัจจุบัน ดังที่ West point ได้คำนึงถึง เนื่องจาก West Point และโรงเรียนนายร้อยเอกชนทั้งหลายมักมองออกไปนอกกองทัพกับด้วย คือสังคมและโลก ดังนั้นการผลิตทหารจึงแตกต่างกันทั้งในด้านปรัชญา ทักษะและวิธีคิด โดยเฉพาะในภาควิชาการที่กว้างและลึกซึ้งกว่าของไทย

¹⁷ เท่าที่ได้ฟังการบรรยายสรุปและการพูดคุยกับผู้บริหารส่วนภาควิชาการของทั้งสามแห่งนั้น ต่างได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นในประเด็นนี้ตรงกันเป็นอย่างดี และบางวิชาที่เปิดใหม่ที่อยู่ในสองหมวดนี้ ทั้งผู้บริหารและอาจารย์ที่สอนได้กล่าวตรงกันว่า ส่วนหนึ่งเป็นข้อเสนอแนะจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่เคยมีประสบการณ์ในสนามรบมาแล้ว และเห็นว่าเป็นความรู้ที่นักเรียนนายร้อยควรต้องเรียนรู้ไว้ก่อน และในระหว่างที่ผู้วิจัยกำลังเขียนบทความนี้ ได้ทราบว่ามีเรื่องนักได้รับการยืนยันจากผู้บัญชาการระดับสูง คือผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อย West Point (และของทหารเรือ ทหารอากาศด้วย) ที่เน้นให้นักเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกาทั้งสามเหล่าทัพควรมีความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ด้วย ตัวอย่างเช่น Students come to West Point, Annapolis and Colorado Springs in quest of an officer's commission and a bachelor's degree. Many cadets and midshipmen gravitate toward majors in science or engineering. But the nation's service academies also want these future officers to learn something about the human condition. “We want people to think critically,” said Lt. Gen. Michelle D. Johnson, superintendent of the U.S. Air Force Academy. “I find myself being a champion of the humanities.” ผู้สนใจเนื้อหาทั้งหมด ดูบทความ Nick Aderson, “Service academies: Where the U.S. military meets liberal arts” The Washington Post April 26, 2016 <https://www.washingtonpost.com/news/grade-point/wp/2016/04/26/service-academies-where-the-u-s-military-meets-liberal-arts/> ขอขอบคุณนักเรียนนายร้อยไทยที่ West Point (Komkrit Kongmuang) ที่ช่วยส่งข่าวสารนี้มาให้ทาง Facebook

เน้นรักษาดุลยภาพคือ คุณภาพของระบบการเรียนการสอนและการวัดผลอย่างเข้มข้น ทั้งระบบการรับอาจารย์¹⁸ การพัฒนาการเรียนการสอนของอาจารย์ใหม่¹⁹ การจัดชั้นเรียนในขนาดเล็ก และวิธีการสอนที่เน้นการฝึกฝนทางวิคิดในลักษณะถกเถียงมากกว่าบรรยาย ซึ่งการเรียนการสอนในลักษณะนี้นักเรียนต้องเตรียมตัวล่วงหน้าในแบบ “ทำการบ้านมาก่อนเรียน” หมายถึงอาจารย์จะให้การบ้านล่วงหน้าทุกครั้ง นักเรียนต้องอ่านหนังสือ เขียนสรุป ข้อคิดเห็นต่าง ๆ เมื่อมาถึงชั้นเรียน อาจารย์จะใช้หนังสือและการบ้านที่ให้ล่วงหน้าเป็นพื้นฐานของการเปิดประเด็นเข้าสู่เนื้อหาของหัวข้อที่จะเรียน และมักตั้งเป็นคำถาม/ประเด็นเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยปกตินักเรียนมีส่วนร่วมอย่างดี สนุกและเป็นไปตามธรรมชาติ โดยที่อาจารย์ไม่จำเป็นต้องเรียกนักเรียนตอบ ยกเว้นมีนักเรียนยกมือจะตอบหลายคน²⁰

¹⁸ อาจารย์ของโรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งมีทั้งอาจารย์พลเรือนและทหาร ในส่วนของ VMI และ Norwich University มีระบบคล้ายกันคือ ในส่วน ROTC อาจารย์มาจากทหารในกองทัพต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา ส่วนที่เป็นภาควิชาการเป็นพลเรือนจบปริญญาเอกและโท และเป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยพลเรือนชั้นนำ ส่วนที่ West Point ต่างจากสองแห่งแรกเพราะมีอาจารย์สามแบบใหญ่ คือ (1) กลุ่มใหญ่สุดได้แก่ นายทหารรุ่นหนุ่ม (ยศร้อยเอกถึงพันโท) ที่หมุนเวียนมาสอน 3 ปี (Rotating Military, 56%) (2) กลุ่มรองลงมาเป็นอาจารย์พลเรือนจบปริญญาเอก (Civilian Faculty, 26%) และ (3) กลุ่มทหารอาวุโส (Senior Military 18%) การมาเป็นอาจารย์ที่ West Point ถือว่าเป็นเกียรติสูงของทหารบกอเมริกัน ดังนั้นนายทหารที่เป็นศิษย์เก่าจะสมัครเข้ามามาก และมีการแข่งขันค่อนข้างสูงมาก และนายทหารกลุ่มนี้มีเข้ามาสอนทางทหารเท่านั้น จำนวนมากมาสอนในส่วนของภาควิชาการทั้งวิชาเลือกและวิชาแกน และเท่าที่คณะผู้วิจัยได้เข้าฟังอยู่ 4 วิชา (วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก สอนโดยพันตรี Rich Hutton ภาควิชาประวัติศาสตร์, วิชาภูมิรัฐศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สอนโดยร้อยเอก Nick Cosmas ภาควิชาภูมิศาสตร์และวิวัฒสิ่งแวดล้อม, วิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ และวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) นอกจากอาจารย์มีวิธีการสอนที่ดีแล้ว เนื้อหาของวิชาก็มีความลึกทางแนวคิดและทฤษฎีไม่ต่างจากระดับมหาวิทยาลัยพลเรือนชั้นนำ โดยส่วนหนึ่งดูจากหนังสือประกอบการเรียนการสอนที่ทันสมัย ที่สำคัญคือ อาจารย์มักหยิบยกข้อคิดเห็นของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยชั้นนำหรือนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียง ซึ่งเห็นต่างไปจากนโยบายและการกระทำของรัฐบาลมาให้นักเรียนถกเถียง เช่น กรณีเหตุการณ์หลัง 911 (ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, Advanced International Relations class วิชาเลือกของปี 4 สอนโดยพันตรี Shawn Lonergan ภาควิชาสังคมศาสตร์) หรือการสอนวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นวิชาแกนของนักเรียนปี 4 ก็เช่นกัน (สอนโดยพันโท Matt Kemkes ภาควิชากฎหมาย)

¹⁹ เรื่องนี้ทาง West Point เน้นเป็นพิเศษ เนื่องจากมีระบบนายทหารรุ่นหนุ่มหมุนเวียนมาเป็นอาจารย์ใหม่มาก โดยมีการจัดตั้งสถาบันขึ้นเป็นการเฉพาะในการนี้คือ The Center for Faculty Excellence และคณะผู้วิจัยได้พบกับ Dr. Mark Evans ผู้อำนวยการของศูนย์คนปัจจุบัน และได้แลกเปลี่ยนความเห็นในระดับหนึ่ง และยังได้รับข้อเสนอแนะ โดยเฉพาะหนังสือจำนวนหนึ่งที่ทางศูนย์ใช้ประกอบการฝึกอบรมอาจารย์ใหม่

²⁰ ในการลงพื้นที่ภาคสนามนี้ คณะผู้วิจัยได้เข้าฟังในชั้นเรียนแบบเต็ม ๆ คือตลอด 50 นาทีในแต่ละวิชาของโรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งจำนวน 13-14 วิชาด้วยกัน และแต่ละวิชาไม่ว่าจะเป็นด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และวิชาทหารของ ROTC นั้น ต่างก็มีระบบการเรียนการสอนไปในแนวเดียวกันที่ได้กล่าวมาแล้ว และตรงกับข้อมูลที่ได้รับจากรายงานสรุปการดูงานของคณะอดีตผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าสองคณะด้วยกัน คือ คณะของพลเอก พอล มณีนทร (2555-56) และคณะของพลเอก ชาดูชัย ยศสุนทร (2557-58) ขอบคุณพ.อ.ศ.ดร.ณัฐพร นุชยะสกุล สำหรับข้อมูลนี้ นอกจากนั้นยังมีข้อมูลอีกหลายส่วนที่ตรงกัน แต่ก็มีข้อคิดเห็นหรือมุมมองที่ต่างกัน ซึ่งไม่มีพื้นที่ที่จะกล่าวในที่นี้

ปฏิเสธไม่ได้ว่า บรรยากาศและวิธีการสอนในลักษณะเช่นนี้ คือการเน้นการอ่าน การคิด การเขียนและการพูด นอกจากจะช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำให้กับทหารอาชีพแล้ว ยังช่วยให้ทหารมีทักษะการใช้ภาษา มีวิธีคิดที่หลากหลาย แต่มีความคิดเป็นของตนเอง และเข้ากับสังคม/นักศึกษาพลเรือนได้อย่างดี²¹ และวิธีการฝึกฝนวิธีคิดในเชิงวิพากษ์ เป็นเหตุเป็นผล และไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ นี้ ย่อมมีผลดีต่อการพัฒนาความคิดอ่านและการมองโลก เข้าใจมนุษย์และสังคมในระยะยาว คือไม่เป็นผลเสียต่อการเป็นทหารอาชีพ เพราะกระบวนการเรียนการสอนที่นี้ถือว่า การมีความรู้ มีวิธีคิดเป็นของตนเองเป็นเรื่องดีและสร้างสรรค์ คือเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทุกคนไม่ยกเว้นทหาร และไม่ทำให้เกิดการขาดวินัย/การมีวินัยหย่อนยาน แม้การมีความรู้ที่ดีอาจทำให้เกิดการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งทางทหาร หากเห็นว่าคำสั่งนั้นขัดกับกฎหมายก็ตาม²²

ในทางตรงกันข้าม หลักการพื้นฐานของโรงเรียนนายร้อยที่นี้ถือว่า การมีความรู้ที่ดีย่อมช่วยให้กองทัพมีทรัพยากรที่มีคุณภาพและเข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะการมีความรู้ที่ดีนั้นย่อมจะช่วยให้ทหารเข้าใจและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกันไปกับสังคมและโลกจริงที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เช่น การรับหรือการมีผู้หญิงมาร่วมเรียนและอยู่ในหอพักเดียวกันในโรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งนั้น ถือเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากเป็นข้อเรียกร้องหรือถือเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองที่กองทัพก็ไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะเป็นเรื่องของสิทธิที่ระบุไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ²³

ดังนั้นระบบการเรียนการสอนหรือการได้รับความรู้ที่ดีนี้ จึงมิใช่เรื่องจำเป็นสำหรับประชาชน นักศึกษาในมหาวิทยาลัยพลเรือนเท่านั้น หากเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทหารด้วย เพราะด้วยความรู้ที่ดีนี้ (มิใช่คำพังดแต่การใช้อาวุธ/กำลังเท่านั้น) ย่อมจะช่วยทำให้การปฏิบัติหน้าที่และภารกิจของทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้กองทัพมีความก้าวหน้า เข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน อีกนัยหนึ่งคือ การทำงานของทหารบนฐานความรู้ทางวิชาการ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กองทัพได้รับการยอมรับจากสังคมการเมือง จึงไม่มีการตั้งคำถามตามมาเช่นที่เกิด

²¹ คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับนักศึกษาพลเรือนของ Norwich University ที่เรียนร่วมกับนักเรียนนายร้อยทั้งส่วนที่รับทุนของกองทัพและส่วนที่ไม่ได้รับทุนของกองทัพ ได้ข้อมูลในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะการเรียนร่วมในชั้นเรียนนั้นถือว่าเป็นเพื่อนกัน แม้ส่วนนักเรียนนายร้อยใส่ชุดทหารและฝ่ายนักศึกษาพลเรือนก็ใส่ชุดปกติของพลเรือน แต่ไม่มีความแตกต่างหรือขัดแย้งทำงานแบ่งแยกเมื่อต้องทำงานด้วยกัน เช่น รายงานกลุ่มหรือการตกเตียงในกลุ่มย่อยหรือในชั้นเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้ข้อคิด ความรู้จากมุมมองที่ต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

²² เท่าที่ได้รับฟังจากทั้งฝ่ายบริหาร อาจารย์และนักเรียนนายร้อยจากสามแห่งที่ได้พูดคุยกัน ต่างแสดงความเห็นในแนวทางเดียวกันนี้

²³ เรื่องนี้เป็นที่รับรู้กันอยู่ดังทั้งในระดับฝ่ายบริหาร อาจารย์และนักเรียนนายร้อย

ในสังคมไทยว่า “ทหารมีไว้ทำไม” อะไรทำนองนี้

อย่างไรก็ตาม การที่จะผลิตให้นักเรียนนายร้อยเป็นนายทหารที่มีความรู้ที่ดีนั้น มิใช่เพียงการจัดวางหลักสูตรที่ดีและมีระบบการเรียนการสอนที่ดีเท่านั้น หากยังต้องมีระบบหอพักนักเรียนนายร้อยที่ดีด้วย คือแม้จะอยู่ในเครื่องแบบ อยู่ในระบบหอพักที่มีกฎระเบียบและตารางเวลาที่แน่นอนกว่า แต่ยังมีเวลาอิสระและสามารถพัฒนาความรู้ทางวิชาการไม่ต่างไปจากนักศึกษาในมหาวิทยาลัยพลเรือน โดยมีระบบการกำหนดและฝึกฝนให้นักเรียนนายร้อยทุกคนรู้จักรักษาความสมดุลและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการต่อตนเอง ในการเรียนภาควิชาการ ภาคทฤษฎีทางทหาร และภาคพลศึกษา-กีฬา อย่างเหมาะสม²⁴

ด้วยเหตุนี้โรงเรียนนายร้อยในสหรัฐอเมริกาทั้งของรัฐและเอกชน จึงพยายามวางกฎระเบียบให้น้อยที่สุด เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมของระบบหอพักไปในทิศทางที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองอย่างสมดุล โดยมีการจัดวางระบบหอพัก (Barracks) หรือกรมนักเรียนนายร้อยที่มีความยืดหยุ่น คือมีอิสระพอควรภายใต้กฎระเบียบที่จำเป็น โดยเน้นให้นักเรียนนายร้อยปกครองตนเองมากที่สุด ภายใต้ระบบเกียรติศักดิ์ (Honor Code และ/หรือ Honor Court) เพื่อฝึกฝนความเป็นผู้ใหญ่ ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีวินัย มีความรับผิดชอบ ไม่โกหก ไม่โกง ไม่ปกปิดสิ่งที่ผู้อื่นกระทำผิด และรู้จักบริหารจัดการตนเองในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมภายใต้เวลาที่จำกัด และที่สำคัญคือ แม้ภายใต้ระบบหอพักนี้จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดอยู่บ้างก็ตาม แต่โรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งมีลักษณะร่วมที่เด่นประการหนึ่งคือ ในระบบหอพักนี้นักเรียนนายร้อยมีเวลามากพอสำหรับการฝึกฝนภาควิชาการ เช่น การทำการบ้าน การอ่านหนังสือหรือการทำรายงานในวิชาต่าง ๆ รวมทั้งการทำงานวิจัยในชั้นปี 4 (senior projects)²⁵

²⁴ โดยทั่วไป Time Management จะมีการแนะนำในเรื่องนี้จากทั้งรุ่นพี่และอาจารย์ ตั้งแต่ในช่วงแรกของการเข้าสู่การเป็นนักเรียนนายร้อยในช่วง 3 เดือนแรกของเป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1

²⁵ เท่าที่ดูตารางหรือกิจกรรมประจำแต่ละวันของโรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งนั้น จะมีส่วนเหมือนกันคือ ช่วงเวลาหลังอาหารเย็นไปจนถึง 2200-2300 น. จะเป็นเวลาว่างที่นักเรียนนายร้อยจะใช้เวลาไปในด้านต่าง ๆ เช่น พักผ่อน เล่นกีฬาและการอ่านหนังสือหรือทำการบ้านเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเรียนในครั้งต่อไป และเท่าที่ได้พูดคุยสอบถามกับนักเรียนนายร้อยทั้งสามแห่งในทุกชั้นปีจำนวน 30-45 นาย (แต่ละละ 10-15 นาย) ก็ได้รับคำตอบที่คล้าย ๆ กันคือ มีเวลามากพอสำหรับการฝึกฝนด้านต่าง ๆ รวมทั้งภาควิชาการ โดยจะไม่มีกิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาแทรกมากนัก เช่น รุ่นพี่เรียกให้รุ่นน้องไปฝึกฝนหรือซ้อมกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มเติม ยกเว้นช่วงแรกในปี 1 ที่ต้องฝึกฝนทางร่างกายมาก แต่ก็อยู่ในระยะเวลาจำกัด เช่น ของ VMI และ Norwich University จะฝึกหนักช่วง 6 เดือนแรกของปี 1 ส่วนของ West Point จะมีระยะ 1 ปีในช่วงปี 1 ที่มีการฝึกหนักและไม่ได้รับการอนุญาตออกจากโรงเรียน หลังจากผ่านการฝึกหนักแล้ว ทุกอย่างก็ปกติตามตารางประจำวันที่กำหนดไว้ เนื่องจากทุกคนไม่เว้นรุ่นพี่ต่างก็ต้องทำงานรับผิดชอบด้านการเรียนภาควิชาการของตนเอง เพราะถือเป็นเรื่องหลักของการเรียน แม้ในขณะเดียวกันนักเรียนนายร้อยที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือเล่นกีฬากันมาก แต่ไม่เสียเรื่องการเรียนรู้ และนักเรียนที่เล่นกีฬาก็ได้

การให้ความสำคัญกับภาควิชาการในโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกา ทั้งที่เป็นของ
รัฐและเอกชนในสามแห่งนั้น ถือเป็นลักษณะเด่นมากและพบเห็นได้ตั้งแต่เรื่องหลักสูตร ระบบ
การเรียนการสอน จนถึงระบบหอพักหรือสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของนักเรียนนายร้อย ใน
ขณะที่การฝึกฝนทางร่างกายผ่านภาคพลศึกษาและการเล่นกีฬา และการฝึกฝนความรู้ทางทหาร
ทั้งภาคทฤษฎีในชั้นเรียนและภาคปฏิบัติในการฝึกภาคสนามนั้นมีความสำคัญเช่นกัน แต่ถือเป็น
เพียงส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในการผลิตทหารอาชีพในลักษณะ citizen-soldiers เนื่องจาก
หลักปรัชญาและ “หัวใจ” ของการพัฒนาหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนที่อยู่เบื้องหลังของ
โรงเรียนแต่ละแห่งนั้น ต่างได้เน้นการคำนึงถึงคุณภาพของทหารในด้านวิชาชีพและวิชาการเป็น
ตัวตั้ง หรือการให้ความสำคัญกับความต้องการของกองทัพและสังคมควบคู่กันไป คือการมุ่งผลิ
ตบัณฑิต/พลเรือนให้มีความรู้ทางทหาร ในขณะเดียวกันก็มุ่งผลิตนายทหารอาชีพที่มีความรู้ทาง
วิชาการ หรือการผลิตควบคู่กันในแบบ “นักวิชาการในเครื่องแบบ” นั่นเอง

การผลิตทหารอาชีพในลักษณะ “นักวิชาการในเครื่องแบบ” หรือ “พลเมืองพร้อมรบ”
ภายใต้แนวคิด citizen-soldiers นี้ มีประวัติศาสตร์ของมันและถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่
รองรับความเป็นใหญ่ของพลเรือนด้วย เพราะเป้าหมายของโรงเรียนนายร้อยแต่ละแห่งมิใช่เพื่อ
ผลิตนายทหารอย่างเดียวหรือมิได้ต้องการให้ทหารที่จบออกไปแล้วต้องอยู่ในกองทัพตลอดชีพ
และในความเป็นจริงแล้ว ความคิดของนักเรียนนายร้อยหรือทหารรุ่นหนุ่ม (และสาว) ส่วนมากก็
มิใช่มีเป้าหมายหลักอยู่ที่ตำแหน่งระดับสูงของกองทัพ หากมีเป้าหมายที่ท้าทายของชีวิตอยู่ที่ภาค
เอกชนหรือตำแหน่งทางพลเรือน²⁶ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนแต่ละแห่ง คือการผลิต
นายทหารมิได้มุ่งให้ทำงานแต่ในกองทัพตลอดชีพ หรือมิใช่มุ่งการผลิตนายทหารเพื่อตอบสนอง
ความต้องการของกองทัพเท่านั้น หากยังคำนึงถึงและส่งเสริมให้สามารถไปทำงานในภาคเอกชน

รับการยกเว้นเรื่องการทำการบ้าน รายงานและการสอน คือทุกคนมีอิสระ และสามารถเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำได้ แต่
ต้องไม่เสียการเรียน มิเช่นนั้นจะถูกออกทันทีหากการเรียนไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนด และที่สำคัญควรกล่าวในที่นี้ก็คือ ระบบ
เกียรติศักดิ์ (Honor Code และ/หรือ Honor Court) ที่นี้ทำงานได้ผลจริงและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย โดยที่ฝ่ายบริหาร
และอาจารย์มิได้เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ปล่อยให้นักเรียนนายร้อยจัดการ/ดูแลกันเอง ดังนั้นนักเรียนนายร้อยที่ผ่านระบบนี้
ได้ จึงถือเป็นทหารที่มีคุณภาพ มีวินัย และเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มตัว คือมีความรับผิดชอบสูง

²⁶ เป็นข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับฝ่ายบริหาร อาจารย์และนักเรียนจากโรงเรียนนายร้อยทั้งสามแห่ง ซึ่งมีตัวอย่างและ
ข้อมูลสนับสนุนไม่น้อยจากบรรดาศิษย์เก่าของทั้งสามแห่ง และฝ่ายบริหารยังกล่าวเสมอว่าต้องการให้นักเรียนของเขากลับไป
ทำงานภาคเอกชนมากกว่า เนื่องจากโรงเรียนนายร้อย โดยเฉพาะของเอกชน เช่น VMI หรือ Norwich University ต้องการ
เงินบริจาคของบรรดาศิษย์เพื่อเป็นเงินทุนในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป ในขณะที่ West Point แม้จะเป็นของรัฐ แต่ก็จำเป็นต้อง
อาศัยเงินทุนจากบรรดาศิษย์เก่า (Alumni) ในการพัฒนาเช่นเดียวกัน

ได้ทุกระดับอย่างมีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาดเอกชนตลอดมา จึงถือเป็นทหารอาชีพที่มีลักษณะทหารบัณฑิต/ปัญญาชน และถือเป็นแกนแท่งของการผลิตทหารอาชีพอย่างแท้จริง

5. แกนแท่งของ “ทหารอาชีพแบบตะวันตก”

ดังนั้นด้วยวิธีคิด วิธีฝึกฝนหรือระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกา จึงมิได้ทำให้นักเรียนนายร้อยแยกจากสังคมอย่างเด็ดขาด และที่สำคัญคือ มิได้ทำให้ทหารมีความคิดอ่านว่าตนอยู่เหนือฝ่ายพลเรือน ในทางตรงข้ามทหารกลับเห็นความสำคัญของพลเรือน และยอมรับภาคเอกชนหรือพลเรือนอยู่มากเช่นกัน พิสูจน์ในแง่นี้จะเห็นได้ว่า นักเรียนนายร้อยได้เรียนรู้หรือรับรู้ถึงตำแหน่งแห่งที่ของทหารหรือกองทัพในสังคมระดับใหญ่ไปโดยปริยาย เพราะแม้เรื่องการยอมรับรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งหรือระบอบประชาธิปไตยจะมิได้มีการสอนหรือกล่าวกันโดยตรง ๆ มากนัก แต่เรื่องเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่นักเรียนได้รับการปลูกฝังไปในตัว จากบริบทของการเรียนการสอนทั้งในภาควิชาการและภาคอื่น ๆ ซึ่งทำให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและภารกิจของทหารและความสัมพันธ์ที่มีต่อฝ่ายพลเรือน/การเมือง

ด้วยเหตุนี้การผลิตทหารอาชีพในสหรัฐอเมริกาหรือในโลกตะวันตก จึงมิใช่เน้นความเป็นใหญ่ของทหาร และมิใช่การผลิตทหารอาชีพเพียงอย่างเดียว หากยังมีความเป็นนักวิชาการไปในตัวด้วย เพราะในความเป็นทหารอาชีพนั่นยังมีความเป็นบัณฑิตหรือปัญญาชนอย่างสมบูรณ์ คือมีความรู้ทางวิชาการ คิดอ่านเช่นเดียวกับบัณฑิตของมหาวิทยาลัยทั่วไป และด้วยระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยเช่นนี้ จึงมีลักษณะเป็นการผลิต “พลเรือน” ที่มีคุณภาพของระบอบประชาธิปไตยในตัวนั่นเอง คือการทำให้นักเรียนนายร้อยมีความเป็นผู้ใหญ่ มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย ความรู้ทางทหารและวิชาการ เข้าใจสังคมและโลกกว้าง ยอมรับความหลากหลาย การเคารพซึ่งกันและกัน และรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ฯลฯ

ตามหลักปรัชญาและ “หัวใจ” ทางการศึกษานี้ แน่นนอนว่าการจะฝึกฝนนักเรียนนายร้อย (ทั้งชายและหญิง) เพื่อให้เป็นนายทหารที่ดี มีคุณภาพทั้งทางร่างกาย ความรู้ทางวิชาการ และทหารนั้น ย่อมสามารถกระทำได้จากกระบวนโรงเรียนนายร้อยของรัฐและ/หรือเอกชนก็ได้ ดังในสหรัฐอเมริกานอกจากมี West Point ยังมีเอกชนอีกหลายแห่ง และเอกชนมักป้อนนายทหารให้กองทัพมากกว่าเสมอมา เช่น ข้อมูลจาก West Point ระบุว่า ปี 2015 ผลิตให้กองทัพบกเพียงปีละ 1,000 นาย (1 ใน 5) ในขณะที่ระบบ ROTC ผลิตให้ถึงปีละ 4,000 นาย (80%)

แต่ในกรณีของไทย ความเป็นไปได้ของการพัฒนาระบบการผลิตทหารที่ให้ความสำคัญกับกองทัพและสังคมควบคู่กันไป และ/หรือการมีโรงเรียนนายร้อยเอกชนและนายร้อยหญิงนั้น ต้องอาศัยจิตใจที่กล้าและมุ่งมั่นของฝ่ายการเมืองในการตัดสินใจเพื่อการริเริ่มในเรื่องนี้เป็นสำคัญ

6. สองทางเลือกในการออกแบบและการตัดสินใจของฝ่ายการเมือง

จากตัวแบบของโรงเรียนนายร้อยสหรัฐอเมริกาทั้งสามแห่งนั้น สามารถแบ่งเป็นข้อมูลสำหรับการออกแบบในกรณีของไทยได้สองโมเดลด้วยกัน คือแบบเดิมของรัฐ และแบบใหม่ของเอกชน กล่าวคือ ถ้าเลือกแบบเดิมของรัฐที่มีอยู่แล้ว ถือเป็นทางเลือกแบบเล็ก คือยังคงอาศัยโรงเรียนนายร้อยเดิมเป็นหลัก แต่ปรับ “เนื้อใน” ให้มีความใกล้เคียงกับของ West Point ให้มากที่สุด คือต้องมีระดับความเข้มข้นทางวิชาการเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยชั้นนำ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้อย่างดี และสามารถออกไปทำงานภาคเอกชนได้

ข้อเสนอนี้มีข้อเสียที่เรียกร้องมากไปหรือนักเรียนไทยไม่สามารถทำได้ เพราะที่จริงแล้วของไทยก็เคยมีระบบเข้มข้นเช่นนี้มาก่อน ดังในอดีตเมื่อเริ่มโรงเรียนฝึกนายทหารอาชีพหรือในช่วงกำเนิดโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น รัฐบาลก็ได้วางหลักสูตร ระบบการเรียนการสอนและการวัดผลที่มีความเข้มข้นทางวิชาการไม่ต่างไปจากสมัยปัจจุบันของ West Point และโรงเรียนนายร้อยเอกชนทั้งหลายของสหรัฐอเมริกา จึงทำให้นายทหารไทยที่จบมีคุณภาพสูงและยังเป็นที่ต้องการของฝ่ายพลเรือนด้วย เช่น “สำหรับการเรียน กำหนดหลักสูตรไว้กว้าง การวัดผลเข้มงวด มีการสอบปีละครั้ง ถ้าสอบตก 3 ครั้งจะต้องออก ถือว่าโง่เขลา และไม่มีความเพียร” (พลเอกหญิง ศ.ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2553: 12-13) และที่สำคัญก็คือ คุณภาพของนักเรียนนายร้อยที่จบออกไปอยู่ในระดับสูง เพราะมีความรู้ดีเช่นเดียวกับบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ จึงเป็นที่ต้องการของหน่วยงานอื่นทางพลเรือนด้วย ดังจะเห็นได้ว่า “นักเรียนที่สำเร็จจากโรงเรียนทหารมีความสามารถ หน่วยงานราชการหลายหน่วยยินดีรับเข้าทำงาน นักเรียนจากโรงเรียนทหารจึงเข้าไปปฏิบัติงานในหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานทหารโดยตรง” (พลเอกหญิง ศ.ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2553:13)

ด้วยเหตุนี้การจะปรับเปลี่ยน “เนื้อใน” ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อให้ให้นักเรียนนายร้อยมีความรู้ภาควิชาการอย่างดีนั้น จึงมิใช่มีเพียงตัวอย่างจาก West Point ในสมัยปัจจุบันเท่านั้น หากยังมีแบบอย่างที่ดีในอดีตสมัยรัชกาลที่ 5 อีกด้วย ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจาก

ทางยุโรปไม่น้อย ดังนั้นในระยะแรกของการปรับเปลี่ยนนี้ อาจจำเป็นต้องนำระบบของโรงเรียนนายร้อยทางยุโรปมาร่วมพินิจหรือประยุกต์ใช้ก่อน คือความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัย เนื่องจากระบบเดิมที่มีอยู่ยังคงไม่สามารถปรับตามแบบ West Point ได้อย่างเต็มตัว เพราะเกี่ยวพันกับระบบการปรับย้ายกำลังพลของกองทัพบกคือ การหมุนเวียนกลับมาเป็นอาจารย์มีน้อยมาก หรือไม่เป็นที่นิยมเมื่อเทียบกับของ West Point ซึ่งมีอาจารย์แบบหมุนเวียนในสัดส่วนที่สูงที่สุดคือ มีถึง 56 % เพราะการมาเป็นอาจารย์ที่ West Point ถือว่าเป็นเกียรติสูงของทหารบกอเมริกัน พร้อมด้วยประสบการณ์ที่เป็นปัจจุบันและทันสมัยให้กับนักเรียนนายร้อยได้ศึกษา อย่างไรก็ตาม ระบบ/ความไม่นิยมกลับมาเป็นอาจารย์แบบหมุนเวียนนี้ อาจเกิดขึ้นในประเทศยุโรปเช่นกัน ดังในหลายประเทศ เช่น เยอรมนีและอิตาลี ไม่ได้ใช้ระบบอาจารย์หมุนเวียนแบบของ West Point หากอาศัยความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัย โดยให้นักเรียนนายร้อย/นายทหารลงทะเบียนเรียนระดับปริญญากับมหาวิทยาลัยพลเรือน เช่น มหาวิทยาลัยทหารที่เมืองฮัมบูร์ก คือ Helmut Schmidt University หรือ Bundeswehr University Munich ของเยอรมนี และ Military Academy of Modena และ Scuola di applicazione e Istituto di studi militari dell' Esercito ที่เมืองตูริน ของอิตาลี

ดังนั้น ในขั้นแรกของไทยอาจปรับใช้จากระบบเดิมที่มีอยู่ แต่เน้นให้นักเรียนออกไปเรียนกับนักศึกษาพลเรือนมากขึ้น โดยเฉพาะกับมหาวิทยาลัยที่มี MOU กับทางโรงเรียนนายร้อย เช่น จุฬาลงกรณ์ ธรรมศาสตร์ มศว.องค์รักษ์ ศรีปทุม และรังสิต เป็นต้น โดยการส่งเสริมให้นักเรียนนายร้อยลงทะเบียนเรียนระดับปริญญากับมหาวิทยาลัย เช่น ชั้นปี 1 เรียนอยู่กับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พอขึ้นชั้นปี 2-5 นักเรียนสามารถเลือกที่จะไปลงทะเบียนเรียนในระดับปริญญา กับมหาวิทยาลัยเหล่านั้นได้ ซึ่งอาจเลือกไปเรียนเป็นภาคการศึกษา ปีการศึกษาหรือตลอด 4 ปีก็ได้ และกลับมาในช่วงฝึกภาคทหารในฤดูร้อนเท่านั้น

ถ้าเลือกแบบใหม่ คือการมีโรงเรียนนายร้อยเป็นของเอกชนควบคู่ไปด้วยเช่นเดียวกับทางสหรัฐอเมริกา นั่นถือเป็นการออกแบบใหญ่ กล่าวคือ ยังคงมีโรงเรียนนายร้อยเดิมเป็นหลัก และปรับให้ได้เนื้อในเช่นเดียวกับ West Point แล้ว ยังจะมีการตั้งโรงเรียนนายร้อยเอกชนขึ้นใหม่ ซึ่งอาจเป็นแบบของ VMI ที่มีเฉพาะนักเรียนนายร้อย หรือแบบ Norwich University ซึ่งมีทั้งนักเรียนนายร้อยและนักศึกษาพลเรือนเรียนร่วมกันก็ได้ แต่หลักใหญ่คือมุ่งผลิตนายทหาร/บัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้ทั้งด้านการทหารและวิชาการ โดยมีการจัดตั้งหน่วยทหารทำนองคล้ายระบบ ROTC ของสหรัฐอเมริกาในโรงเรียนนายร้อยเอกชน และเมื่อจบแล้วนักเรียนนาย

ร้อยละการรับราชการทหาร/ทำงานภาคเอกชนก็ได้

การออกแบบใหม่ที่มีโรงเรียนนายร้อยเอกชนนี้น่าสนใจ แต่อาจเป็นเรื่องท้าทายและยุ่งยากไม่น้อยในระยะเริ่มต้น แต่จะมีผลดีทั้งต่อกองทัพและสังคมการเมืองในระยะยาว เพราะเท่ากับการให้ความสำคัญกับความต้องการของกองทัพและสังคมควบคู่กันไป และการเรียนร่วมกันระหว่างนักเรียนนายร้อยกับนักศึกษาพลเรือนนั้น ย่อมทำให้ภาคเอกชนมีความรู้และความเข้าใจเรื่องทหารมากขึ้นในสังคม ในขณะที่เดียวกันนักเรียนนายร้อยหรือทหารอาชีพก็จะมีความรู้และความเข้าใจเรื่องฝ่ายพลเรือนมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการสั่นไหวทางความรู้และทรัพยากรนี้จึงมีประโยชน์หลายด้าน แต่ที่สำคัญคือ การยอมรับในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ นอกจากนี้การมีโรงเรียนนายร้อยเอกชนย่อมทำให้มีการแข่งขัน และทหารในกองทัพจะมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อกองทัพและสังคมอย่างแน่นอน

ดังนั้นเพื่อการสร้างทหารรุ่นใหม่ให้เป็นทหารอาชีพตามแบบตะวันตก รัฐบาลจำเป็นต้องริเริ่มในเชิงนโยบายและมีเจตจำนงในการปฏิรูปกองทัพตามหลักสากลอย่างมั่นคง โดยต้องมุ่งกำกับและจัดระบบการศึกษาทางทหารให้สอดคล้องไปกับโลกปัจจุบัน คือแทนที่จะมุ่งเน้นเพียงด้านการทหารตามความต้องการของกองทัพ หรือการอยู่แต่ในโลกแคบ ๆ ของตนแบบอำนาจนิยม ทหารนิยม และชาตินิยมรุนแรงแบบเดิม กลับต้องเปิดโลกกว้างให้กับทหาร คือมีทั้งความรู้ทางวิชาชีพและหลักวิชาการในลักษณะทหารปัญญาชน เข้าใจโลกยุคหลังสงครามเย็น และมุ่งทำหน้าที่ป้องกันประเทศเท่านั้น ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องภายในประเทศ ยกเว้นกรณีเกิดภัยพิบัติ และทหารรุ่นใหม่ี่ก็จะเป็นกำลังสำคัญของการปฏิรูปต่อไป

7. บทสรุปและพระราชประสงค์ขององค์ผู้ทรงก่อตั้งระบบโรงเรียนทหารสมัยใหม่

ปรัชญาและ “หัวใจ” ในการผลิตทหารอาชีพ ที่คำนึงถึงความต้องการของกองทัพและสังคมควบคู่กันไปในลักษณะทหารวิชาการ/ปัญญาชนนี้ นอกจากมีอยู่ในระบบโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐอเมริกาอย่างสมบูรณ์แล้ว ยังปรากฏในกลุ่มประเทศยุโรปอีกด้วย เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี และที่น่าสนใจยิ่งคือ ในกลุ่มเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยทั้งในลาตินอเมริกาและเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน บราซิล และอินโดนีเซีย ต่างก็ได้นำตัวแบบนี้ไปปรับใช้ในโรงเรียนนายร้อยของประเทศตน นอกจากนี้ในเอเชียยังเปิดกว้างสำหรับนักเรียนนายร้อยหญิงอีกด้วย เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวันและอินโดนีเซีย จึงเป็นตัวอย่างในการปรับใช้และน่าจะเป็นประโยชน์

สำหรับการออกแบบในกรณีของไทย หากมีการนำข้อมูลและองค์ความรู้ดังกล่าว มาศึกษาและคิดอย่างรอบครอบ เพื่อที่จะได้ตัวแบบที่ดีและเหมาะสม คือเป็นที่ยอมรับกันได้ของทุกฝ่าย

ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า ไทยพร้อมหรือยังที่จะเปิดกว้างให้กับการผลิตทหารอาชีพ ที่ตอบสนองได้ทั้งกับความต้องการของกองทัพและสังคม แต่ความพร้อมนั้นคงมีขึ้นอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กำหนดไม่ หากอยู่ที่มีความรู้พอหรือไม่ ถ้าไม่ก็ควรต้องช่วยกันศึกษาและคิด และเมื่อคิดแล้ว ควรนำไปศึกษาต่อให้ทองแท้ เพื่อจะได้ความรู้ที่ชัดแจ้งและสามารถนำไปใช้ได้จริง สำหรับการสร้างทหารรุ่นใหม่ให้มีลักษณะทหารวิชาการ/ทหารปัญญาชน ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงก่อตั้งโรงเรียนทหารสมัยใหม่ เพื่อ “จะผลิตนายทหารที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านวิชาการ ระเบียบวินัย และมีน้ำใจ” (พลเอกหญิง ศ.ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2553:13)

บรรณานุกรม

ประจักษ์ ก้องกีรติ. ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน. กทม: ฟาเหียวกัน, 2558

รายงานเรื่องแนวทางการปฏิรูปประเทศไทย: ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

<http://v-reform.org/v-report/security-reform-lesson-2/>

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พลเอกหญิง ศ.ดร. “การปฏิรูปทางการทหาร: การสร้าง ทหารอาชีพและสถาบันทหารและบทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ” วารสารทางวิชาการ พ.ศ. 2553 สภาอาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ปีที่ 8, 1-16.

สรรค์ดี งามจรรกุลกิจ. ตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทย: เรื่องราวของการต่อสู้เพื่อเอกราชสันติภาพ และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

สุรชาติ บำรุงสุข. เสนาธิปไตย รัฐประหารกับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2558.

Anderson, Nick, “Service academies: Where the U.S. military meets liberal arts”
The Washingtonpost. April 26, 2016.

Jose Javier Olivas Osuna, “Civilian Control of the Military in Portugal and Spain:
a Policy
Instruments Approach” A thesis submitted to the Department of Government of the
London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, 2012.

Muthiah, Alagappa, Coercion and Governance: The Declining Political Role of the
Military in Asia. Stanford, California: Stanford University Press, 2001.

Stepan, Alfred, Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone. Princeton
University Press, 1988.

Varol, Ozan O., “The Democratic Coup d’Etat” Harvard International Law Journal,
Vol. 53, No. 2, 2012, 292-356.

The New Approach of Thai Educational Management in the Future

อารีย์วรรณ สุทธิพงศ์พันธ์

193

ABSTRACT :

The Ordinary National Educational Test 2557 reflected the quality of Thai students and educational system. Those who play an important role in education are the teachers. The world situation has been changed, therefore education should be created for the new era, especially in skills concern critical thinking and decision-making. Teachers should adjust their role from the leader to be the manager in learning process. Learners can achieve all the knowledge by themselves. Thus changing the teaching method is the important key for educational management in the future. This article presents five ways of teaching interests which are (1) Reality Pedagogy (2) Socratic Method (3) Process-Oriented Guided-Inquiry Learning (POGIL) (4) Brain Based Learning and (5) Team-Based-Learning, which can be applied in all subjects, all levels and increasingly enhanced the potential development of students.

KEYWORDS : reduce the role of teaching, enhance learning, teaching approaches.

จากผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน หรือ โอเน็ตประจำปีการศึกษา 2557 พบว่า คะแนนเฉลี่ยในวิชาหลัก ได้แก่ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ นักเรียนไทยยังคงทำคะแนนได้ไม่ถึงร้อยละ 50 และบางวิชายังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเดิมด้วย โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ที่ได้คะแนนต่ำมาก เฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 30 ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นักเรียนไทยไม่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา ขณะที่เมื่อพิจารณากิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนไทยใช้เวลาเรียนในห้องเรียนมากกว่านักเรียนประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน จากข้อมูลข้างต้น สะท้อนถึงคุณภาพการศึกษาของเด็กไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการจัดการศึกษาก็คือครู โดยจากการศึกษาสภาพระบบโรงเรียนคุณภาพขั้นต้นระดับโลก ของบริษัท McKinsey and company (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้ของนักเรียนในระดับโรงเรียน คือ คุณภาพของครูผู้สอน

การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่าแบบคลาสสิก นั่นคือ วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture) ที่ผู้สอนเป็นผู้เชี่ยวชาญในความรู้และนำความรู้นั้นมาเรียบเรียงและถ่ายทอดทางเดียวให้กับผู้เรียน ผ่านการบอก เล่า และอธิบาย โดยผู้เรียนเป็นฝ่ายรับฟัง (passive learner) และจดบันทึกความรู้ที่ผู้สอนถ่ายทอดให้ ข้อเสนอแนะหนึ่งจากโครงการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน (พ.ศ. 2557-2560) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558) ได้กล่าวถึงการปรับระบบการเรียนการสอนด้วยการลดการสอนแบบบรรยายให้น้อยลง แต่ถาม-ตอบระหว่างครูกับนักเรียนแทนการจดคำบรรยายในชั้นเรียนให้มากขึ้น รวมทั้งครูยังต้องสร้างเนื้อหาในบทเรียนให้น่าสนใจโดยใช้เทคนิคและกระบวนการคิดให้เด็กได้นำประสบการณ์จริงมาวิเคราะห์และตั้งคำถามให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ครูเป็นผู้แนะนำวิธีคิด วิธีหาความรู้ และบ่มเพาะทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน ด้วยความจำเป็นดังกล่าว เราจึงควรหันกลับมาทบทวนคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครู และปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ในอดีตการจัดการเรียนการสอนเน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) โดยครูมีหน้าที่ป้อนความรู้ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน มุ่งเน้นเนื้อหาวิชาการเป็นสำคัญ ละเลยการเพิ่มพูนทักษะชีวิตและเชื่อมโยงความรู้เข้าสู่โลกแห่งความจริง ด้วยวิธีการสอนดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนมีหน้าที่รับความรู้และท่องจำ ไม่มีสิทธิ์โต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็น อีกทั้งความรู้ที่ถ่ายทอดอาจจะมาจากครูที่ไม่รู้จักจริง ข้อมูลที่ส่งต่อไปยังผู้เรียนก็จะผิดพลาดไปด้วย แม้ว่าผู้เรียนจะสงสัยหรือข้องใจก็ไม่สามารถซักถามได้ผู้เรียนขาดส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ รวมไปถึงทักษะทางด้านจิตพิสัย ซึ่งแนวการสอนดังกล่าวนี้ไม่เหมาะสมกับโลกศตวรรษใหม่ที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมไทยจะมีความเปลี่ยนแปลงหลายประการ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2557) ดังต่อไปนี้

ประการแรก เป็นกระแสของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารมากมาย ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนและการทำงานอย่างมาก โดยเฉพาะความรู้และวิทยาการเกิดอย่างรวดเร็ว หากครูมุ่งสอนแต่ในตำราอย่างเดียวก็จะทำให้ล้าสมัยทันที

ประการที่สอง เป็นกระแสของการหันไปสู่ระบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการแข่งขันต่อสู้และการเอาชนะกัน ระบบโฆษณาชวนเชื่อจะตามมา ทำให้ผู้รับสื่อต้องมีวิจารณญาณ

ในการเลือกและการรับฟังโฆษณาเป็นอย่างมาก

ประการที่สาม เป็นกระแสของการตื่นตัวในระบบประชาธิปไตย ในสังคมไทยเองระบบวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ไม่เพียงแต่ในระบบสังคม แต่รวมไปจนถึงสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาที่จะต้องปลูกฝังและสร้างสรรค์ประชาธิปไตยอย่างจริงจัง

ประการที่ดี เป็นกระแสการกระจายอำนาจ ในสังคมไทยเองมีการเรียกร้องเพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจอย่างกว้างขวาง เพราะความหลากหลายของสังคมมีมากกว่าที่คนหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะตัดสินใจและดำเนินการเองได้ ทักษะและแนวคิดเชิงเผด็จการและรวมอำนาจนั้นเห็นชัดว่าทำให้ประเทศชาติเจริญได้ยากในสังคมสมัยใหม่ กระทรวงศึกษาธิการเองคงต้องตระหนักในจุดนี้อย่างมาก และต้องหาทางตั้งรับให้ได้

ประการที่ห้า คือกระแสของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมโลก และสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตนับวันจะเป็นโลกของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นทุกที วิถีชีวิตของคนก็จะเปลี่ยนไปอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้สังคมไทยต้องปรับระบบเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตสังคมและการศึกษาตามไปด้วย การเรียนรู้ในเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ประการสุดท้าย คือกระแสนานาชาติ ความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันด้วยระบบการค้า การสื่อสารและการท่องเที่ยวทำให้โลกจะต้องติดต่อสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง การเรียนรู้ทำความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมทั้งภาษาของชนชาติอื่นๆ จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก

จะเห็นได้ว่าสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งทางบวกและทางลบซึ่งการศึกษาควรจะต้องสร้างให้คนยุคใหม่ในสังคมมีทักษะในด้านการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจให้มาก ถ้าหากการเรียนการสอนยังคงยึดแบบเดิม ด้วยการให้ครูเป็นผู้ป้อนข้อมูลฝ่ายเดียว เน้นเฉพาะวิชาการในตำรา ส่วนผู้เรียนก็เป็นผู้รับการถ่ายทอดจากครู ทองคำจากตำรา ไม่รับรู้เหตุการณ์จากภายนอก เชื้อสิ่งที่ได้รับฟังมาโดยปราศจากการคิดวิเคราะห์หรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เขียนเห็นว่าวิธีดังกล่าวไม่มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในสังคมยุคใหม่และอาจส่งผลลบให้เกิดขึ้นต่อสังคมไทยอีกด้วย ดังนั้น การเปลี่ยนแนวทางการสอนจึงเป็นกุญแจสำคัญในการจัดการศึกษาใน

อนาคต โดยในที่นี้จะนำเสนอ 5 แนวทางการสอนที่น่าสนใจ คือ (1) การจัดการเรียนการสอนแบบ Reality Pedagogy (2) การจัดการเรียนการสอนแบบโสเครตีส (Socratic Method) (3) การจัดการเรียนการสอนแบบ Process-Oriented Guided-Inquiry Learning (POGIL) (4) การจัดการเรียนการสอนใช้สมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) และ (5) การจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม (Team-Based-Learning) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- **การจัดการเรียนการสอนแบบ Reality Pedagogy**

การสอนแบบ Reality Pedagogy โดยมีแนวคิดหลักว่า “Focuses on the cultural understandings of students within a particular social space, like a science classroom” กล่าวคือ เป็นวิธีการสอนที่เน้นสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลายของผู้เรียนภายใต้ช่องว่างของสังคมนั้นๆ การใช้วิธีการสอนแบบ Reality pedagogy มี 5 ขั้นตอน ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างครูและผู้เรียน กระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนเหล่านั้นจะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนและปรับเปลี่ยนประสบการณ์ของทั้งครูและผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนและสนับสนุนความมีประสิทธิภาพของครู กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Christopher Emdin, 2011) ดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) Cogenerative Dialogues

ขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวมการตัดสินใจเกี่ยวกับกฎ บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ ในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน สร้างให้เกิดการอภิปรายถกเถียงระหว่างผู้เรียนจนได้ข้อสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การดำเนินการเริ่มต้นจากผู้เรียนจำนวน 4-6 คน และครู ใช้เวลาในช่วงพักกลางวันหรือคาบว่างก่อนและหลังเรียน โดยให้อภิปรายกันเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน จากนั้นตัดสินใจเลือกอย่างน้อย 1 ปัญหาที่คิดว่าสามารถนำมาพัฒนาการเรียนการสอนได้ ซึ่งการสนทนานี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ในชั้นเรียนของตนเอง วิเคราะห์การเรียนการสอน อภิปรายถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้น และที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้ครูได้รู้ว่าผู้เรียนมีมุมมองต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง

ในขณะที่ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น ครูจะได้มีโอกาสในการฟังบทสนทนาซึ่งช่วยยกระดับการสอนของครูไปด้วยในตัว ซึ่งทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งครูเองก็ต้องมีเงื่อนไขในการจัดกลุ่มสนทนาให้กับผู้เรียนดังต่อไปนี้

- ผู้เรียนถูกเลือกเข้ามาในกลุ่มโดยครูซึ่งพิจารณาจากภูมิหลังที่แตกต่างกันในชั้นเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน เป็นต้น
- ผู้เรียนจะต้องมีความสมัครใจและแลกเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาเข้ากลุ่ม
- ทุกคนในกลุ่มมีโอกาที่จะพูดคุยโดยเสมอภาคกัน
- ผู้เรียนจะต้องเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เมื่อคนหนึ่งพูด คนที่เหลือจะต้องตั้งใจฟัง
- การวางแผนการปฏิบัติการตามข้อตกลงจะต้องเกิดจากประเด็นที่สนทนากันในกลุ่ม
- ประเด็นสนทนาไปครั้งต่อไปจะต้องตั้งอยู่บนผลลัพธ์ที่ได้จากการสนทนาครั้งก่อนหน้า และอภิปรายถึงความสำเร็จและความล้มเหลวจากการนำไปใช้ในชั้นเรียน
- ทุกคนต้องแบ่งหน้าที่กันเพื่อดำเนินการตามข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการสนทนากลุ่ม

2) Coteaching

ในขั้นตอนนี้เกี่ยวข้องกับครูที่มีประสบการณ์และครูใหม่ ครูใหม่จะต้องเรียนรู้วิธีสอนจากการสังเกตการณ์หรือเป็นครูผู้ช่วย ในวิธีการสอนแบบ Reality Pedagogy จะอาศัยวิธีการดังกล่าวกับผู้เรียนในชั้นเรียน โดยให้ผู้เรียนที่มีความเชี่ยวชาญสูงในเรื่องนั้นๆ เป็นผู้แบ่งปันข้อมูลไปยังผู้เรียนคนอื่นๆ ในขณะที่ครูผู้สอนจะกลายเป็นเหมือนครูใหม่ที่คอยสังเกตการณ์และเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้จากผู้เรียน กระบวนการนี้จะฝึกความรับผิดชอบและความเป็นผู้นำให้เกิดแก่ผู้เรียนที่รับบทบาทเป็นครู ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีการเตรียมการสอน เตรียมสื่อการสอน แผนการสอน เอกสารและเว็บไซต์ นอกจากนี้ วิธีการดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้เรียนที่ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนให้มีความมั่นใจ เป็นการเปิดโอกาสให้ได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ด้วย วิธีการมีดังต่อไปนี้

ก่อนเริ่มเรียน

- ผู้เรียน 3-4 คน ถูกเชิญให้มาเป็นผู้สอน โดยวางแผนร่วมกันกับครู
- ผู้เรียนในบทบาทของผู้สอนจะได้รับการบ้านเพื่อเตรียมตัวในการสอน

- ครูจะทบทวนอย่างรวดเร็ว เกี่ยวกับแผนการสอนเพื่อให้แน่ใจว่าความเข้าใจในบทเรียนตรงกัน

ระหว่างเรียน

- ผู้เรียนในบทบาทครูจะต้องทำหน้าที่สอนโดยมีเพื่อนในกลุ่มคอยสนับสนุน
- คนนั่งที่เก้าอี้ของนักเรียนในตำแหน่งที่ผู้เรียนในบทบาทครูสังเกตได้ชัดเจน
- ครูสังเกตการสอนของผู้เรียน
- ครูให้ความสนใจเกี่ยวกับบทเรียน ด้วยการยกมือถามคำถาม เพื่อเน้นเนื้อหาที่สำคัญ

หลังการเรียน

- ครูและผู้เรียนในบทบาทครูสะท้อนผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอน
- ครูส่งมอบบทเรียนเดียวกันนี้ไปยังชั้นเรียนอื่น โดยใช้เทคนิคที่ได้จากผู้เรียนในบทบาทครู
- ครูและผู้เรียนในบทบาทครูอภิปรายเกี่ยวกับเนื้อหาสาระหน้าชั้นเรียน ร่วมกับผู้เรียนคนอื่น ๆ ตามความเข้าใจในบทเรียนที่เรียนไป
- ผู้เรียนจับคู่กันแล้วแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้รับ
- ครูให้ feedback และ นำไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนครั้งต่อไป

3) Cosmopolitanism

คตินิยมสากลถูกนำมาใช้ในการศึกษาเพื่อสอนให้เห็นถึงความหลากหลายของประชากร ทำให้รู้ถึงหน้าที่พลเมือง และคำนึงถึงคุณค่าในตัวบุคคล ยกตัวอย่างเช่น การเรียนในวิชาวิทยาศาสตร์ จะจัดให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติเป็นหัวหน้านักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ ผู้ช่วยการทดลอง และนักวิจัยภาคสนาม ซึ่งแต่ละบทบาทมีความสำคัญต่อการทดลองทั้งสิ้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่าตนเองมีส่วนร่วมในชั้นเรียนเพิ่มขึ้น โดยอาจมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ครูกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้แก่ผู้เรียน
- ผู้เรียนที่อยู่ในบทบาทนั้นๆ ต้องดำเนินการตามหน้าที่ของตนเอง
- ผู้เรียนอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นที่ส่งผลให้การเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น

4) Context

ขั้นตอนนี้อาศัยการนำสื่อวัสดุอุปกรณ์เข้ามาใช้ในชั้นเรียน สื่อดังกล่าวจะต้องเกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อบริบทการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยเชื่อมโยงการเรียนการสอนในห้องเรียนกับชีวิตจริงในโลกภายนอก สื่อนี้อาจจะเป็นก้อนหินหรือต้นไม้จากสวนในท้องถิ่น ที่มีความน่าสนใจมากกว่ารูปภาพจากหนังสือ อินเทอร์เน็ตหรือตำรา ถ้าผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นและสัมผัสสื่อของจริงจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงโลกในโรงเรียนกับโลกภายนอกได้ การมุ่งเน้นไปยังบริบทของชั้นเรียนสามารถขยายไปถึงการให้การบ้าน โครงการ เพื่อให้นักเรียนสามารถไปสืบค้นสื่อวัสดุอุปกรณ์ในชีวิตจริงของแต่ละคนได้อีกด้วย เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น

5) Content

ขั้นตอนนี้จะมุ่งเน้นไปที่ตัวบทเรียนและเนื้อหาตามหลักสูตร ซึ่งในส่วนนี้ก็มักเกิดข้อจำกัดในตัวครูผู้สอนเองที่อาจไม่ได้มีความเชี่ยวชาญในทุกเนื้อหามากนัก ซึ่งในส่วนนี้ผู้เรียนสามารถที่จะช่วยเหลือได้ด้วยการร่วมมือกันสืบค้นข้อมูล ในกระบวนการนี้จะทำให้ความรู้ของครูและผู้เรียนไร้ขอบเขต ซึ่งอาจนำไปสู่การศึกษาวิจัยต่อไปได้อีกด้วย การใช้กระบวนการนี้ในห้องเรียนอาจเริ่มจากข้อความเกริ่นนำของครู เช่น “ครูไม่รู้” “นั่นเป็นคำถามที่ดี” หรือ “เรามาค้นคว้ากันคราวหน้า” วิธีการดังกล่าวนี้จะช่วยสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นต่อผู้เรียนมากขึ้น

รูปแบบการสอนแบบ Reality Pedagogy ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นลักษณะการถ่ายทอดความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง ครูเป็นเพียงผู้แนะนำและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความกล้าแสดงออก มั่นใจในการเรียนเพิ่มขึ้น และให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงความรู้ในห้องเรียนไปสู่ชีวิตจริงนอกห้องเรียนอีกด้วย

• การสอนแบบโสเครตีส

วิธีการสอนแบบโสเครตีส (Socratic Method) เป็นการตั้งชื่อตามชื่อนักปราชญ์กรีก

ซึ่งมีชีวิตอยู่ประมาณระหว่าง 470-399 ปีก่อนคริสตกาลเป็นวิธีการสอนและการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลในการสืบค้นร่วมกันโดยการสนทนา และมีการใช้คำถามแบบต่อเนื่องเป็นเครื่องมือสำคัญ ผู้สอนเป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดเป็นของตนเอง ทักษะสำคัญของผู้สอนคือการมอบความรับผิดชอบให้แก่ผู้เรียน ไม่ให้คำตอบ แต่เป็นผู้ถาม วิธีสอนแบบโสเครตีสมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาความเข้าใจและความรู้ส่วนบุคคล ให้ผู้เรียนได้พบความจริงของสิ่งที่กำลังอภิปราย

ผู้สอนต้องคิดว่าตนเองมีความรู้้น้อยมากเกี่ยวกับประเด็นที่กำลังอภิปราย เพื่อที่จะให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดและอภิปรายต่อประเด็นนั้นด้วยความคิดของตนเอง และคิดเชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนมาในวิชานั้นๆ วัตถุประสงค์ที่สำคัญของวิธีการสอนแบบโสเครตีส คือการตั้งคำถามที่ดีจะช่วยให้นักเรียนสามารถตรวจสอบและค้นพบความจริงเพื่อหาคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผลบางครั้งเรียกวิธีการสอนแบบนี้ว่าเป็นการสอนโดยใช้แนวทางการอภิปรายอย่างเป็นเหตุเป็นผล วิธีการสอนแบบนี้ยังช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถที่จะแก้ไขความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ดังนั้นจึงช่วยให้เกิดความรู้ที่นำเชื่อถือได้ มีความชัดเจน

ส่งเสริมความคิดที่เป็นอิสระ วิธีการสอนแบบโสเครตีสจึงเป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพราะวิธีการสอนแบบตั้งคำถามเช่นนี้จะช่วยนักเรียนในเรื่องการคิดวิเคราะห์ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด กล่าวคือ ระหว่างกระบวนการตั้งคำถามของครู นักเรียนจะใช้กระบวนการคิดอย่างไตร่ตรอง การตั้งคำถามที่ดีจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอนในห้องเรียน ดังนี้

- 1) ช่วยสร้างรูปแบบการถามที่เป็นเหตุเป็นผล
- 2) ส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
- 3) ส่งเสริมการเรียนรู้จากการตั้งคำถาม
- 4) ช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนได้
- 5) ช่วยให้นักเรียนเพิ่มทักษะการแก้ปัญหา
- 6) เพิ่มความเข้าใจและเก็บความรู้แน่นไว้ได้ในระยะยาว

วิธีการสอนแบบโสเครตีสนี้ดูเหมือนจะเป็นวิธีที่ง่าย แต่ในทางปฏิบัติต้องใช้ความพยายามของครูอย่างมาก กล่าวคือ ครูจะต้องสร้างทำเป็นไม่มีความรู้ในเรื่องที่จะสอน เพื่อที่จะให้นักเรียน

สามารถใช้ความคิดในการอภิปรายเรื่องนั้น ๆ ถ้าเมื่อไรที่ครูให้คำตอบกับการสอนตั้งแต่เริ่มต้น กระบวนการที่จะให้นักเรียนตอบคำถามโดยใช้ความคิดอย่างไตร่ตรองจะถูกสกัดกั้นทันที จึงเป็นวิธีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมาก เพราะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น การสอนแบบนี้จะให้ความสำคัญกับสิ่งที่นักเรียนกำลังเรียน และใช้ความคิดของตนเองในการเรียนรู้วิชานั้นๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่แตกต่างจากการสอนแบบนักเรียนเป็นผู้รับความรู้เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามวิธีการสอนแบบโสเครตีสนี้ ครูผู้สอนจะต้องมีแนวทางของคำตอบในสิ่งที่ถาม เพื่อให้ นักเรียนคิดและตอบในแนวทางของวิชานั้นๆ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนให้มีทักษะในการตั้งคำถาม ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร และมีทัศนคติที่ดีในการแสวงหาความรู้ต่อไป

• การจัดการเรียนการสอนแบบ *Process Oriented Guided Inquiry Learning (POGIL)*

Process Oriented Guided Inquiry Learning หรือที่นิยมเรียกว่า POGIL เป็นกลยุทธ์การเรียนตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Constructivist) ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่มาจากการสอนของผู้สอนเพียงอย่างเดียว ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้ผ่านองค์ประกอบทางสังคม ในขณะเดียวกันเน้นที่การใช้ประสบการณ์ชีวิตจริงของผู้เรียนมาใช้สร้างความรู้ ทั้งนี้การสอนแบบ POGIL ไม่ใช่วิธีคิดค้นขึ้นใหม่ แต่เป็นวิธีที่ใช้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว โดยเริ่มในชั้นเรียนวิชาเคมีในวิทยาลัยแห่งหนึ่งในปี 1994 จากนั้นจึงเริ่มมีการประยุกต์ใช้การสอนแบบ POGIL ต่อมา โดยเฉพาะในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา การสอนแบบ POGIL นั้นสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกวิชา และทุกระดับการศึกษา ขึ้นอยู่กับความสามารถในออกแบบกิจกรรมและชุดเครื่องมือการเรียนรู้ของผู้สอน

ลักษณะเด่นของ POGIL คือ การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มย่อย และแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้เรียนแต่ละคนโดยให้ผู้เรียนทุกคนจะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ในกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมของ POGIL มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างลึกซึ้ง โดยอาศัยความรู้เดิม ประสบการณ์ ทักษะ ทัศนคติ และความเชื่อของผู้เรียนแต่ละคน แล้วนำมาอภิปรายกับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผลตาม

หลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงเห็นได้ว่าการสอนแบบ POGIL เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น การประมวลผลข้อมูล การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานเป็นกลุ่มการประเมินผล และการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเกิดความร่วมมือที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

บทบาทผู้สอน

ในชั้นเรียน POGIL ผู้สอนไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในด้านความรู้หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่มีบทบาทเป็นผู้นำทาง/ผู้ชี้แนะในกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดการสร้างความรู้และการพัฒนาทักษะ ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำ ผู้กำกับติดตาม ผู้กระตุ้น และผู้ประเมินผล โดยผู้สอนจะสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ แบ่งกลุ่มการทำงานออกเป็นกลุ่มย่อย โดยใช้ชุดเครื่องมือที่ออกแบบมาเฉพาะสำหรับกิจกรรม ในระหว่างกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะคอยสังเกตกับติดตามกระบวนการทำงานของกลุ่ม และตอบคำถามเมื่อกลุ่มมีข้อสงสัย แต่การสอนแบบ POGIL ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามของผู้เรียนโดยตรง แต่จะใช้การแนะนำให้ผู้เรียนสามารถหาคำตอบ โดยการใช้คำถามชี้แนะที่จะนำผู้เรียนไปในทิศทางที่ถูกต้อง และถามเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของกลุ่ม จากนั้นเมื่อกระบวนการกลุ่มเสร็จสิ้นลง แต่ละกลุ่มจะต้องส่งสมาชิกมารายงานคำตอบหรือข้อสรุปที่ได้จากการค้นคว้า สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายกลยุทธ์การทำงานของกลุ่ม

บทบาทผู้เรียน

ชั้นเรียนแบบ POGIL จะแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ประมาณ 4 – 5 คน โดยผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับบทบาทหน้าที่ในกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป และสลับบทบาทหมุนเวียนกันในการจัดกิจกรรมตามการสอน POGIL ในแต่ละครั้ง นั่นหมายถึง ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองและของกลุ่ม

โดยบทบาทหลักของการเรียนแบบ POGIL ประกอบด้วย

(1) ผู้บริหารหรือผู้อำนวยความสะดวก (Manager or Facilitator) ทำหน้าที่บริหารกลุ่ม เพื่อให้มั่นใจได้ว่าสมาชิกจะดำเนินการตามบทบาทของตน และทำงานตามกำหนดเวลา

และดูแลให้สมาชิกของกลุ่มทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

(2) ผู้บันทึก (Recorder: บันทึกชื่อและบทบาทของสมาชิกกลุ่ม บันทึกสาระสำคัญของการอภิปรายกลุ่ม สังเกต ฯลฯ

(3) ผู้นำเสนอ (Presenter: นำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มต่อชั้นเรียน

(4) นักวิเคราะห์กลยุทธ์หรือผู้วิเคราะห์กระบวนการ (Strategy Analyst or Process Analyst) สังเกตและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพลวัตและพฤติกรรมการทำงานของกลุ่ม และอาจทำหน้าที่รายงานเกี่ยวกับวิธีการบริหารกลุ่มที่ดีหรือสิ่งที่ควรปรับปรุงของกลุ่มต่อชั้นเรียน

(5) ผู้ควบคุมคุณภาพ (Quality Control): คอยแนะนำให้เกิดกระบวนการฉันทามตินั่นคือ สมาชิกกลุ่มต้องมีความเห็นสอดคล้องกันในการตอบคำถาม คำตอบที่เป็นฉันทามติจะมีคุณภาพสูง และสามารถปรับปรุงให้ถูกต้องยิ่งขึ้นหลังจากการอภิปรายในชั้นเรียน

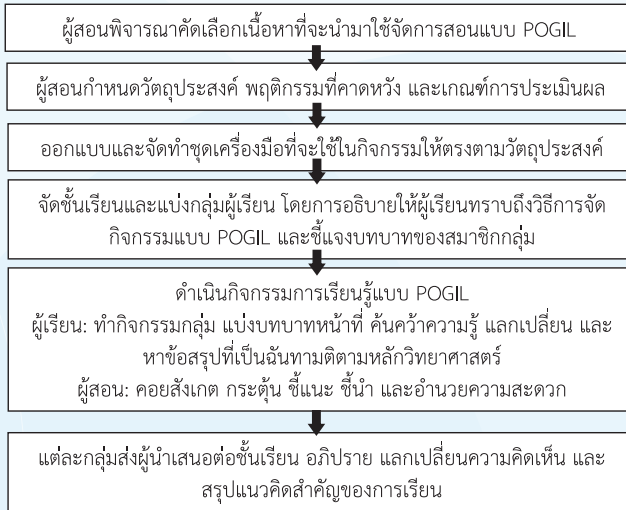
นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของบทบาทผู้เรียนอื่น ๆ อาทิ ผู้รักษาเวลา ผู้กระตุ้น (ผู้เชียร์) เป็นต้น ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกบทบาทที่กล่าวมาในการทำกิจกรรม แต่ขึ้นอยู่กับประเด็นเนื้อหาและความเหมาะสมของจำนวนสมาชิก โดยก่อนการทำกิจกรรมผู้เรียนจะได้รับการชี้แจงการใช้บทบาทแต่ละบทบาทให้เข้าใจตรงกัน เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการกลุ่มที่มีคุณภาพ

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างชั้นเรียนดั้งเดิมกับชั้นเรียน POGIL

	ชั้นเรียนดั้งเดิม	ชั้นเรียน POGIL
บทบาทผู้สอน	บรรยาย	ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้
สื่อ/อุปกรณ์สำคัญ	ครู	กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบมาโดยเฉพาะ
บทบาทผู้เรียน	ผู้ฟัง	อภิปรายกลุ่มเชิงรุก
การเรียนรู้	จดจำ บันทึกหลังเรียน	ค้นพบมโนทัศน์ระหว่างเรียน เสริมความรู้หลังเรียน
การให้ความสำคัญ	การแข่งขัน	สังคมการเรียนรู้, ความร่วมมือ

ที่มา: <https://serc.carleton.edu/sp/library/POGIL/what.html>

การนำ POGIL มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการสอน Process-Oriented Guided-Inquiry Learning

• การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain Based Learning)

การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain Based Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้หรือการทำงานของสมองทางธรรมชาติ (learning in accordance with the way the brain is naturally designed to learn) โดยการใช้ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับสมองเป็นเครื่องมือในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์ ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ทุกคนมีสมองพร้อมที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่กำเนิด”

ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของสมอง ตามแนวคิดของ Brain Based Learning

เป็นวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิธีการทำงานของสมองแทนที่จะสอดคล้องกับอายุ ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับกลไกการทำงานของสมองคนเรา พบว่าสมองจะเจริญเติบโตได้ดีจากสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) สิ่งแวดล้อมทางสังคมและอาหารที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะในระยะวัยเด็กก่อน 10 ขวบ
- 2) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและการเรียนคือการมีกิจกรรมทางสังคม เราเรียนดีขึ้น เมื่อเราทำงานกลุ่มด้วยกัน
- 3) สัมผัสอันอ่อนโยนอบอุ่นในการเลี้ยงดู หรือดูแล
- 4) การมีปฏิริยาต่อสิ่งแวดล้อม
- 5) สมองควรจะถูกใช้และถูกกระตุ้นทุกอณู และใช้คิดสิ่งต่างๆ ที่ท้าทาย เด็กเล็กๆ จะเรียนโดย การเล่น และการได้สัมผัสประสบการณ์ต่างๆ (Exploration) ส่วนเด็กโตควรให้ทำกิจกรรมการทำงานตามวัย
- 6) การเล่น การทำกิจกรรม การทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาสมองซีกขวา และใยประสาท
- 7) ให้มีความเครียดน้อยสุด คิดและทำสิ่งที่ท้าทายมากที่สุด

หลักเบื้องต้น 3 ประการ ของการสอน (The Three Elements of Great Teaching) มีนักวิชาการทางการศึกษาหลายคน ได้กล่าวถึงหลักเบื้องต้นของการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Brain Based Learning ไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักในการผ่อนคลาย (Relaxed Alertness) การสร้างอารมณ์บรรยากาศในการเรียนรู้ให้ดีที่สุด มีลักษณะผ่อนคลาย ทำท่ายให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมั่นใจ มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมได้ และเชื่อมโยงการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเป้าหมายของแต่ละคนที่สนใจ

2. หลักในการตระหนัก จดจ่อ (Orchestrated immersion) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ต้องสัมพันธ์กับความรู้ลึกตระหนัก จดจ่อที่จะเรียนของผู้เรียน โดยผ่านการได้เห็น ได้ยิน ได้ดม ได้สัมผัส ได้ชิมรส และได้เคลื่อนไหวร่างกาย ได้เชื่อมโยงความรู้เดิมมาใช้ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ มีความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหาในสิ่งที่เข้ามาเผชิญหน้าฝึกปฏิบัติค้นหาคำตอบ

3. หลักในการจัดประสบการณ์ที่เป็นกระบวนการอย่างกระตือรือร้น (Active Processing of Experience) เป็นการจัดประสบการณ์ที่สร้างสรรค์ นำไปสู่ความแข็งแกร่งในการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมที่มีความหมาย ครูใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนพิจารณา หรือค้นหาคำตอบ ข้อมูลสารสนเทศอย่างกระตือรือร้น และ feed back นักเรียนอย่างสม่ำเสมอเพื่อต้องการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด หาทางพิสูจน์ หรือค้นหาคำตอบ วิเคราะห์สถานการณ์บนพื้นฐานของพวกเขาได้ ฝึกทักษะการตัดสินใจในช่วงวิกฤติ และสื่อสารบนความเข้าใจของตนเอง

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง วิธีการเรียนรู้ด้วยสมองที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) สมองมีตำแหน่งที่รับรู้เสียงและตำแหน่งรับรู้ภาพ เมื่อสมองรับรู้ภาพและเสียงทำงานพร้อมกัน การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้น ภาพและเสียงสามารถดึงดูดข้อมูลเข้าสู่สมองได้จำนวนมหาศาลในคราวเดียวมากกว่าข้อมูลอื่น

2) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการสร้างแผนภาพความคิด การจัดระบบข้อมูลออกมาเป็นแผนภาพ เช่น กราฟ แผนภูมิ แผนผัง เป็นต้น จะทำให้ความคิดและการเรียนรู้ง่ายขึ้น แต่ประสิทธิภาพมากขึ้น

3) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อผ่านการปฏิบัติ การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ เท่ากับใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น สัมผัส) ทั้งยังประกอบด้วยประสบการณ์ของเหตุการณ์ต่างๆด้วย

4) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่คล้ายจริง จะเห็นได้ว่าระหว่างที่อ่านนิทาน พร้อมภาพให้เด็กดู เด็กจะไม่ได้ฟังความหมายของนิทานเลย แต่เด็กจะสร้างจินตนาการไปกับสิ่งที่เห็นและได้ยินแทน

5) สมองเรียนรู้ได้ดีเมื่อมีการท่องจำ ทำซ้ำ ฝึกทักษะ เพราะถ้าหากเจ้าของสมอง ได้ยินเสียงตนเอง ได้ลงมือปฏิบัติ และเห็นสิ่งที่ตัวเองทำ สิ่งที่ปรากฏกลายเป็นข้อมูลย้อนกลับเข้าไปในสมองใหม่อีกครั้ง

“การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain Based Learning)” เป็นการสอนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งด้านความรู้ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งด้าน IQ (Intelligence Quotient)

และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็น คนเก่ง คนดีและมีความสุขตาม เป้าหมายการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานนี้ ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทำงาน และธรรมชาติในการเรียนรู้ของสมอง สามารถนำมา เป็นเครื่องมือในการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดของมนุษย์หรือผู้เรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ด้านการทำงานของสมอง การออกแบบการเรียนรู้ควรจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับ ธรรมชาติการทำงานของสมองมีการบูรณาการให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถทางปัญญาหลายด้าน เพื่อให้สอดคล้องกับลีลาการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และส่งเสริมให้สมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวาทำงานอย่างสมดุล ด้าน ความรู้สึก ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านความรู้สึกของสิ่งที่เรียนรู้จะเรียนรู้ได้ดี ด้านร่างกาย ถ้าร่างกายได้เคลื่อนไหวและลงมือปฏิบัติโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยวิธีการที่ หลากหลายจะเรียนรู้ได้ดี ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เสียง แสง อุณหภูมิ สถานที่เรียน ย่อมมี ผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านสังคม การทำงานร่วมกับผู้อื่นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ด้านทัศนคติ ความชอบหรือไม่ชอบ และการมีแรงจูงใจ ย่อมมีผลต่อการเรียนรู้

• **การจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม (Team-Based-Learning)**

Team-Based Learning: A Powerful Way to Create an Active and Engaging Learning Environment.

-- Michael Sweet

สังคมในปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกลุ่มอันจะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างแท้จริงหรือการเรียนรู้เชิงลึก (deep learning) (Michaelsen, K. L. อ้างใน บุญศรี องค์พิพัฒน์กุล, 2551) ดังนั้น การสอนของครูสมัยใหม่เป็นอาชีพที่ท้าทายและสร้างสรรค์ ครูผู้สอนไม่ได้อยู่เพียงเพื่อส่งต่อข้อมูลแต่ยังเป็นพี่เลี้ยงกระตุ้นให้เด็กตื่นตัวและสนใจ จะเห็นว่าท้ายที่สุดการศึกษาก็คือการเรียนรู้ ถ้าไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้นก็ถือว่า การศึกษาไม่ได้เกิดขึ้น Team-Based Learning: TBL เป็นรูปแบบการสอนที่ได้รับการคิดค้นและพัฒนาโดยนักการศึกษาชาวอเมริกา คือ Larry K. Michaelsen จาก University of Oklahoma และได้เผยแพร่รูปแบบการสอนนี้อย่างแพร่หลายในระดับอุดมศึกษา Team-Based Learn-

ing หรือ การเรียนโดยใช้ทีมเป็นฐาน เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการร่วมมือกันในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การทำงานด้วยกันเป็นทีมเล็กตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน สมาชิกภายในทีมมีหน้าที่รับผิดชอบและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน

1) การเปรียบเทียบการจัดเรียนการสอนแบบดั้งเดิมและการจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม

รูปแบบการสอนแบบดั้งเดิม ส่วนมากเป็นรูปแบบการบรรยายในชั้นเรียน (Lecture-Based-Learning: LBL) การจัดการเรียนการสอนแบบนี้ โดยเน้นครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) และผู้เรียนมีหน้าที่นั่งรับฟังและจดจำเนื้อหาจากครูผู้สอนบรรยายอย่างเดียว ในทางปฏิบัตินั้นการจัดการเรียนการสอนแบบ Lecture-Based Learning และ Team-Based Learning มีข้อแตกต่างกันหลายอย่างดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 A comparison Between two Models of Instruction

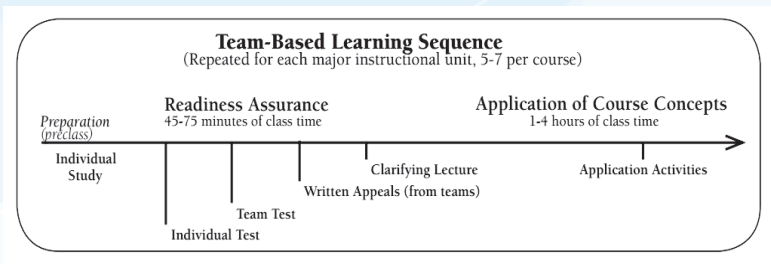
ประเด็น	Lecture-Based Learning: LBL	Team-Based Learning: TBL
หลักการ/แนวคิด	* Emphasizes efficient transmission of teacher-specified knowledge to support learners note-taking for later study. * Learners benefit most from organized presentations of information that will be included on the exam.	* Emphasizes application of teacher specified knowledge to address real- world problems in autonomous teams in a lecture hall setting * Learners benefit most from the opportunity to apply through problem solving discussions in teams previously learned Information and to receive immediate feedback about the teams' solutions.

ประเด็น	Lecture-Based Learning: LBL	Team-Based Learning: TBL
วิธีการสอน	* Lecturers did actually provide content. Many lecturers use teaching aids such as a syllabus or lecture notes to guide student note taking. * Learners capture content in notes. They study the notes in preparation for the end of unit exams. The lectures and notes often complement assigned readings.	* Course directors clearly identify content learners are to learn. Learners come to class prepared to demonstrate their Knowledge of this content on “readiness assurance tests” first as individuals and then as groups. Learners then apply this knowledge to select and share solutions to given problems in intra- and inter-group discussions.
แรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้	* Learners tend to be motivated to attend class and to study lecture notes in order to perform well on the end-of unit exam. This exam tends to emphasize multiple-choice type questions.	* Learners tend to be motivated to prepare for class to perform well—both as individuals and as teams—on readiness assurance tests. Motivation to participate in team discussions is enhanced by the nature of the case. Preparation for an end- of -unit exam is a motivation, but to a lesser extent.
ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	* Content acquisition; conceptual understanding.	* Content acquisition; understanding; improved ability to apply content to solve problems, reason critically; communicate effectively and work collaboratively in autonomous teams.

ประเด็น	Lecture-Based Learning: LBL	Team-Based Learning: TBL
บทบาทของผู้สอน	* Set learning objectives; select content; identify learning resources; prepare well-organized presentations with appropriate learning aids (syllabus, slides, handouts); address learners' questions.	* Set learning objectives; select content and resources; prepare readiness assurance tests; address learners' questions and misconceptions; prepare applications to stimulate meaningful group discussions.
บทบาทของผู้เชี่ยวชาญ	* Serve as instructor: provide content to learners, including case examples.	* Serve as instructor: provide content to students, including opportunity to apply concepts to solve cases.
บทบาทของผู้เรียน	* Attend class; study notes; prepare for end-of-unit exam.	* Do independent, out-of-class study; contribute to team discussions; help defend team solutions to class.

2) ภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม

การจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม (Team-Based Learning) เป็นการนำทฤษฎีและทรัพยากรแวดล้อมมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้หรือการทำงานแบบกลุ่มวิธีเรียนแบบเป็นทีมแบ่งเป็น 3 ระยะตามลำดับ คือ การเตรียมตัว (preparation, pre-class) การประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (readiness assurance) และการประยุกต์ใช้ความรู้ (application of course concepts) ดังภาพต่อไปนี้

2.1) การเตรียมตัว (Preparation, Pre-Class)

ผู้เรียนรับทราบจุดประสงค์ของการเรียนและแหล่งค้นคว้าข้อมูลตามหัวข้อที่กำหนด เพื่อศึกษาด้วยตนเองก่อนเข้าห้องเรียน

2.2) การประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Readiness Assurance)

ผู้เรียนจะถูกทดสอบสิ่งที่ศึกษามาด้วยแบบทดสอบแบบตัวเลือก (multiple choice) เพื่อประเมินความรู้ที่ได้รับจากการเรียนในระยะเวลาที่ 1 หลังจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 5-7 คนต่อ กลุ่ม เพื่อช่วยกันทำแบบทดสอบเดิมอีกครั้งโดยให้ปรึกษาและอภิปรายกันภายในกลุ่ม

2.3) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Application of Course Concepts)

กลุ่มที่ศึกษาจะได้รับโจทย์ให้ทำในเนื้อหาความรู้จากระยะที่ 1 และระยะที่ 2 โดยใช้กระบวนการกลุ่มอีกครั้ง ซึ่งโจทย์จะเหมือนกันทุกกลุ่มในระยะที่ 3 อาจต้องทำซ้ำหลายครั้ง และสุดท้ายทุกกลุ่มจะต้องนำเสนอข้อสรุปของกลุ่มตนเองต่อที่ประชุมรวมทั้งชั้น เพื่อเปรียบเทียบและอภิปรายกันภายในชั้นเรียนการเรียนแบบนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายทั้งในกลุ่มย่อยและในชั้นเรียน เพื่ออธิบายเหตุผลคำตอบของกลุ่มตนเองโดยมีผู้สอนเป็นผู้ควบคุมชี้แนะ การเรียนแบบเป็นทีมเป็นการใช้หลักการเรียนแบบร่วมกันเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆได้

3) ญแจสำคัญการนำ Team-based-Learning ลงสู่การปฏิบัติ

3.1) Group Formation การจัดทีมต้องมีความเหมาะสม คือ แบ่งทีมย่อยตามทักษะและความสามารถอย่างหลากหลายมีขนาด 5-7 คน และควรเป็นทีมถาวร

3.2) Accountability ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบในเรื่องการเตรียมตัวของผู้เรียนแต่ละคนก่อนเข้าเรียน การช่วยเหลือกันในการทำงานของทีม

3.3) Feedback ผู้เรียนต้องได้รับการสะท้อนกลับทันทีและบ่อยๆ

3.4) Assignment Design การบ้านหรือการฝึกปฏิบัติที่ดีควรมาจากการเรียนรู้และการพัฒนาการทำงานเป็นทีม

การจัดการเรียนการสอนแบบเป็นทีม (Team-based Learning) ทำให้เกิดผลดีในการเรียนมากแต่ การเรียนแบบนี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยความกระตือรือร้นของนักเรียนในการเตรียมตัวอภิปราย ซึ่งกลุ่มผู้สอน(instructor) สามารถสร้างระบบการเรียนรู้ได้โดยใช้หลัก 3 ประการคือ การให้ความสำคัญของการเรียนด้วยตนเองและแบบเป็นกลุ่ม การมอบหมายงานเพื่อกระตุ้นให้เกิดงานเดี่ยวงานกลุ่ม และการเรียนทั้งห้องรวมทั้งฝึกให้เกิดการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยน

แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกสาขาวิชา และทุกระดับชั้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนของครู คงไม่สามารถเลือกใช้เพียงวิธีสอนแบบใดแบบหนึ่งได้ แต่อาจจะต้องบูรณาการวิธีสอนหลายๆ วิธีเข้าด้วยกัน ให้เหมาะกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหา สถานที่ และจำนวนนักเรียน โดยไม่ละเลยการสอนแบบดั้งเดิม เช่น วิธีการสอนแบบบรรยาย ที่ยังคงเป็นวิธีการสอนที่มีความจำเป็น ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนจะมีคุณภาพได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการประยุกต์ใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ของผู้สอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนเนื้อหา และระดับของการศึกษา หากผู้สอนสามารถเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนการสอนได้ การปฏิรูปการศึกษาคงจะประสบความสำเร็จได้โดยง่าย อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

รายการอ้างอิง

การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. แหล่งที่มา : <http://sclthailand.org/Th/2011/08/student-centered-learning-what-does-it-mean-for-students-and-lecturers/> [13 พฤษภาคม 2558]

การเรียนรู้ที่ถือสมองเป็นพื้นฐาน (Brain-based Learning). แหล่งที่มา : <http://www.kasikornfoundation.org/TH/News/InterestingNews/Pages/Brain-based%20Learning.aspx>. [13 พฤษภาคม 2558]

ทศนา แชมมณี. (2554). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรพงศ์ แก่นนรินทร์ (2554) “วิธีสอนแบบโบลเครติส”. วารสารศึกษาศาสตร์ (22: 2) เดือน พฤษภาคม

บุญศรี องค์พัฒนกุล.(2551). อาจารย์มืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์. (2550). หน่วยพัฒนาคุณาจารย์ : แนวคิดและวิธีดำเนินการ. วารสาร อาจารย์มืออาชีพ แนวคิด เครื่องมือ และการพัฒนา.

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์. (2557). จำเป็นต้องปฏิวัติการศึกษไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์. (2558). ปฏิรูปการเรียนรู้: ปฏิรูปการศึกษากลับทางจากล่างขึ้นบน. สำนักงานเลขาธิการ ศรช. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน, กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). รายงานการวิจัย “แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21”. กรุงเทพฯ: บริษัท ฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). ระบบโรงเรียนคุณภาพระดับโลกขึ้นมาจากความเป็นโรงเรียนคุณภาพชั้นนำได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). โครงการปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียน (พ.ศ. 2557-2560) “สะท้อนปัญหาและทางออก ตอบโจทย์ปฏิรูปการศึกษาไทย”. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี จำกัด.

หลักการจัดการเรียนการสอน แบบ Brain Based Learning. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/334314>. [13 พฤษภาคม 2558]

อารณ ใจเที่ยง. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. แหล่งที่มา : <http://www.sut.ac.th/tedu/news/Teach.html>. [13 พฤษภาคม 2558]

อรอนงค์ ฉิมสุข ฉายาลักษณ์. การเรียนรู้ที่ใช้โครงสร้างและหน้าที่ของสมองเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/187994>. [13 พฤษภาคม 2558]

A.B. Knight ,L.D. Fink (eds.) Team –Based Learning: A Transformative. Use of SmallGroups, ed.Pager Publishers ,Westport.

Christopher Emdin. (2011). Moving Beyond the Boat without a Paddle: Reality Pedagogy, Black Youth, and Urban Science Education. The Journal of negro Education, Vol.80(3): 284-295.

Emdin, C. (2014). 5 New Approaches to Teaching and Learning: The Next Frontier. [Online]. Available from: http://www.huffingtonpost.com/christopher-emdin/5-new-approaches-to-teaching-strategies__b__4697731.html. [2015, May 8]

Hanson, D. M., (2006). Instructor’s Guide to Process-Oriented Guided-Inquiry Learning. [Online]. Available from: http://www.gram.edu/sacs/qep/chapter%206/6__19HansonGuidePOGIL.pdf

Johnson, C. (2011). Activities using process-oriented guided inquiry learning (PO-GIL) in the foreign language classroom. A Journal of the American Association of the Teachers of German. 44(1): 30-38 [Online]. Available from: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/89484/j.1756-1221.2011.00090.x.pdf?sequence=1>. [2015, May 8]

Johnson, D. W. , Johnson, R.T.&Holubec, E.J.(1994). The nuts and bolts of cooperative learning. dina, Minnesota: Interaction Book Company.

Michaelsen, L. K., and Black, R. H. (1994). “Building Learning Teams: The Key to Harnessingthe Power of Small Groups in Higher Education.”

Michalsen, L.W. (2006). Getting started with team-based learning.

Pedagogy in action. What is Process-Oriented Guided Inquiry Learning? [Online]. Available from: <https://serc.carleton.edu/sp/library/POGIL/index.html>

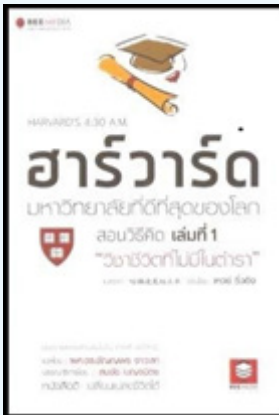
Peter W., Cookson Jr., (2009). What Would Socrates Say?.Educational Leadership, 67 (1).

Process Oriented Guided Inquiry Learning. What is POGIL? [Online]. Available from: <https://pogil.org/>

บทความแนะนำหนังสือ ฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดของโลก สอนวิธีคิด เล่มที่ 1 “วิชาชีวิตที่ไม่มีในตำรา” (HARVARD’S 4:30 A.M.)

ร.อ.หญิง ดร.เพ็ญพรรณ เสนารักษ์

“คนส่วนใหญ่คิดว่า หากตนเป็นคนเก่งก็จะประสบความสำเร็จและโดดเด่นในสังคมได้ แต่แท้จริงแล้วเพียงความเก่งยังไม่พอ จะต้องมียุทธวิธีที่นำพาชีวิตให้ประสบความสำเร็จในทุกด้านได้ พวกเขาไม่รู้ว่าความธรรมดากับความโดดเด่นต่างกันเพียงหนึ่งก้าว และความโดดเด่นก็ไม่ได้ไกลเกินเอื้อม ขอแค่มีวิธีคิดในการใช้ชีวิตที่ดีเท่านั้น”

เชื่อว่า ความบางส่วนจากเกริ่นนำในหนังสือ ฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดของโลก สอนวิธีคิด เล่มที่ 1 “วิชาชีวิตที่ไม่มีในตำรา” ดังกล่าวข้างต้นจะชี้ชวนให้ผู้อ่านผู้แสวงหาหนทางก้าวหน้าทั้งในชีวิตส่วนตัวและการทำงาน มีความสนใจเพิ่มมากขึ้นต่อหนังสือเล่มนี้ นอกเหนือจากคำดึงดูดอย่างคำว่า “ฮาร์วาร์ด” ที่ปรากฏในชื่อเรื่อง

หนังสือนี้เป็น “หนังสือชุด” มี 2 เล่ม “เล่มที่ 1 วิชาชีวิตที่ไม่มีในตำรา” และ “เล่มที่ 2 วิชาความสำเร็จของคนคิดเป็น” มียอดจำหน่ายสูงมากในประเทศจีน เกาหลี และได้หวัน เขียนโดย เหว่ย ชิวอิง นักเขียนชื่อดังเจ้าของผลงานและงานแปลที่ได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม ยอดจำหน่ายหลายล้านเล่ม ส่วนผู้เรียบเรียงนั่นคือ ผศ.ดร.ชญาน์พร จาวะลา ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาจีนที่มีประสบการณ์การแปลให้กับหน่วยงานทั้งในภาครัฐและเอกชน อีกทั้งได้รับทุนการศึกษาและรางวัลต่าง ๆ มากมาย

จุดดึงดูดสายตาผู้อ่านมากที่สุดของหนังสือเล่มนี้คือ คำว่า “ฮาร์วาร์ด” บนหน้าปก เพราะ “ฮาร์วาร์ด” เป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่ก่อตั้งมาเกือบสี่ร้อยปี (ค.ศ.1636) ได้รับการจัดอันดับให้เป็นมหาวิทยาลัยอันดับ 1 ของโลกในหลาย ๆ ปี โดยศิษย์เก่าและอาจารย์ฮาร์วาร์ดได้

รับรางวัลโนเบล 47 รางวัล รางวัลพูลิตเซอร์ 48 รางวัล และอื่น ๆ อีกนับไม่ถ้วน

ความโดดเด่นประการถัดมา นอกเหนือจากคำสำคัญ “ฮาร์วาร์ด” ก็คือ พลังปลูกเร้า “ความรักในความก้าวหน้า” ที่แผ่เร้นอยู่ในตัวผู้อ่าน ด้วยเนื้อหาอันเข้มข้นและหนักแน่นทั้งสิ้น 11 บท ได้แก่ บทที่ 1 “กำหนดเป้าหมายในชีวิตให้เร็ว : ให้เป็นคนโดดเด่นที่สุดในอีก 10 ปี ข้างหน้า” พร้อมเปิดเผยว่า แท้จริงแล้วเราต้องเรียนไปเพื่อใคร เพราะเหตุใดจึงต้องกล้านั่งแถวแรก และช่วงเวลาใดคือช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการเริ่มต้นทำสิ่งต่าง ๆ

บทที่ 2 “ไม่ว่าเวลาใด ความขยันคือหนทางสู่ความสำเร็จ” พร้อมเผยเคล็ดลับว่า สิ่งที่เราต้องโฟกัสคืออะไร ควรจะรับมืออย่างไรเมื่อพบอุปสรรค

บทที่ 3 “เป็นตัวของตัวเอง เพราะไม่มีใครเติบโตแทนคุณได้” พร้อมเผยว่า เพราะเหตุใดจึงต้องกล้าผลักประตูที่ไม่ได้ล็อก ทำอย่างไรจึงว่ายน้ำเป็น การสูญเสียคุณลักษณะใดไปเสมือนการสูญเสียทุกสิ่ง

บทที่ 4 “ใช่ คุณทำได้ ไม่มีใครปฏิเสธคุณได้ นอกจากตัวคุณเอง” พร้อมเปิดเผยว่า หัวข้อสุดท้ายในวิชา MBA ของฮาร์วาร์ดคือหัวข้อใด และหัวข้อนั้นจะนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร

บทที่ 5 “เมื่อโตขึ้นมักโกรธง่าย จงเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง” พร้อมเผยความลับความผิดพลาดครั้งสำคัญของอธิการบดีมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และอธิบายว่า เพราะเหตุใดความโกรธจึงเปรียบเหมือนรอยตะปูบนรั้วที่ไม่มีวันลบออก

บทที่ 6 “ความหวังที่กระตือรือร้น มีจิตใจดี จึงจะมีอนาคตดี” และเผยให้ทราบว่ามีมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในชีวิตคือมหาวิทยาลัยใด การเปรียบเทียบจะทำให้สูญเสียสิ่งใดไปบ้าง จุดเด่นเฉพาะตัวของบุคคลคืออะไร เพราะเหตุใดจึงไม่ควรแสวงหาความสมบูรณ์แบบ

บทที่ 7 “ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนพูดเก่ง และเป็นกลุ่มคนที่เข้าสังคมเป็น” บทนี้กล่าวว่า พลังของคนคนหนึ่งนั้นมีข้อจำกัด พลังของกลุ่มคนสำคัญยิ่งกว่า ความไว้วางใจเป็นกฎทอง

ของการคบเพื่อนสนิท จงเรียนรู้ที่จะไตร่ตรองปัญหาจากมุมมองของฝ่ายตรงข้าม คนที่ชมคนอื่น เป็น ไม่ว่าจะไปไหนจะได้รับการต้อนรับ เรียนรู้ที่จะรับฟัง พุดเก่งไม่สู้ฟังเก่ง จงใจกว้างและให้อภัยเป็นเนื้อหาหลักของบทเรียนเรื่องมนุษยสัมพันธ์ และแนะให้เรียนรู้ที่จะแบ่งปัน เพราะยิ่งแบ่งปันมาก จะยิ่งได้ผลเก็บเกี่ยวมาก

บทที่ 8 “เป็นที่ 1 ตลอด เปลี่ยนความยอดเยี่ยมเป็นความเคยชิน” ว่าด้วยลักษณะความเป็นผู้นำที่น่ากลัวของคนสำเร็จจากฮาร์วาร์ด ถ้อยคำปลุกเร้าว่า แม้ในขณะนี้คู่แข่งก็กำลังพลิกอ่านหนังสือไม่หยุด จงคิดสิ่งใหม่ กล้าทำสิ่งใหม่ ไม่เดินบนเส้นทางที่ธรรมดา จงไม่พึงพอใจในสิ่งที่มี ทำทุกอย่างให้เต็มที่ แล้วจะยิ่งโดดเด่น และไม่อาลัยอดีต ปรับความคิดกลับสู่จุดตั้งต้นเสมอ

บทที่ 9 “วิธีคิดที่ประสบความสำเร็จของคนสำเร็จการศึกษาจากฮาร์วาร์ด” ได้แก่ การเป็นคนกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่น มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง ซื่อสัตย์ เคารพนับถือผู้อื่น และใส่ใจในรายละเอียด ไม่มองข้ามความแตกต่าง

บทที่ 10 “ยืนหยัดที่จะสู้ ไม่ยอมแพ้” โดยผู้เขียนเริ่มต้นบทด้วยกรณีตัวอย่างผู้ที่เคยถูกปฏิเสธ 1,850 ครั้ง ตามด้วยหัวข้อ เมื่อवादกแล้วความล้มเหลว เท่ากับทำลายความก้าวหน้า เมื่อตกอับ ต้องอดทน ก้าวข้ามความลำบากต้องเริ่มต้นที่ใจ แม้ในยามล้นหวังให้ยืนหยัดอีกสักหน่อย และหัวข้อ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ละทิ้ง ความยากลำบากเป็นสถาบันขั้นสูงของการฝึกฝนชีวิต

และสุดท้าย บทที่ 11 “คติเตือนใจ 8 ประการที่มีผลต่อนักศึกษารัฐฮาร์วาร์ดทั้งชีวิต” ประการแรก ชยันอ่าน ไม่ว่าจะไปไหน ให้พกหนังสือไป 1 เล่ม คติที่ 2 คิดใคร่ครวญอยู่เสมอ ถามคำถามตนเอง นัยว่า ทำสมาธิก่อนนอนวันละ 5 นาที คติที่ 3 เลือกสรรอย่างฉลาด สิ่งที่สำคัญกว่าหายาดเหงือคือ ฉลาดเลือก คติที่ 4 ฉลาดใช้เงิน คาบเรียนแรกของวิชาเศรษฐศาสตร์ คติที่ 5 ยึดแรงคนอื่น ฉลาดที่จะเลือกให้จุดเด่นของคนอื่นร่วมกันสร้างความสำเร็จ คติที่ 6 ออกกำลังกาย เลือกกีฬาที่ชื่นชอบที่สุด คติที่ 7 สร้างสรรค์ สร้างสิ่งที่คนอื่นต้องการแต่ไม่อาจแสดงออก และคติที่ 8 สำนึกในบุญคุณ ไม่ว่าจะที่ไหน กับใคร เรื่องใด ขอให้รู้จักกล่าว “ขอบคุณ”

แต่ละบทจะประกอบด้วยหัวข้อย่อย โดยในแต่ละหัวข้อ ผู้เขียนจะเกริ่นนำถึงคำสอน

ข้อคิด ทศนะ ฯลฯ อันเฉียบคมของทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมยกตัวอย่างเรื่องราวชีวิตของบุคคลสำคัญผู้ประสบความสำเร็จจนมีชื่อเสียงโด่งดังในแวดวงต่าง ๆ มากมาย โดยที่ผู้อ่านรวมถึงสังคมอาจไม่เคยล่วงรู้ว่าเป็นบุคคลสำคัญเหล่านั้นต่างเคยต้องผ่านความยากลำบากมาก่อน เช่น ประธานาธิบดี อับราฮัม ลินคอล์น ผู้เคยมีช่วงชีวิตวัยเด็กแร้นแค้น ทว่ารู้จักใช้การศึกษาเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองสู่การเป็นทนายความ แล้วเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในที่สุด ฟลอเรนซ์ แซตวิกค์ นักว่ายน้ำผู้มีชื่อเสียงระดับโลก ที่เอาชนะจิตใจตนเองจนสามารถว่ายน้ำระยะไกลทำลายสถิติโลก มาการ์เร็ต แทตเชอร์ ผู้มุ่งมั่นในการศึกษาและใช้ชีวิตด้วยหลักการต้องกล้าเสี่ยงก้าวแรก ต้องเป็นที่หนึ่งเสมอ จนต่อมากลายเป็น “หญิงเหล็ก” นายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของอังกฤษ บัลลาส ผู้ใช้ชีวิตวัยเด็กในครอบครัวที่ยากจนย่ำแย่มาก โดยมีแม่เป็นโรคประสาทและพ่อเป็นคนพิการ แต่ด้วยความใฝ่ฝัน มุ่งมั่นที่จะเป็นนักกีฬากระโดดสูง จึงสามารถครองเหรียญทองโอลิมปิกและทำบันทึกสถิติโลกใหม่ได้ถึง 14 ครั้ง จนได้รับฉายาว่า “หลังคาโลก” อีกทั้งเป็นนักกีฬาหญิงผู้ได้รับชัยชนะมากที่สุดในโลกจากการแข่งขันกระโดดสูงรวมทั้งสิ้น 140 ครั้ง จนได้รับฉายาอีกว่า “อินทรีหญิง” แห่งเทือกเขาคาร์เพเทียน โทมัส อัลวา เอดิสัน ผู้ก้าวข้ามความล้มเหลวสู่ความสำเร็จ จากการพยายามครั้งแรกครั้งเล่าในการทดลองเปลี่ยนวัสดุทำไส้หลอดไฟมากถึง 1,600 กว่าชนิด จนได้หลอดไฟที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และด้วยคุณูปการของเอดิสัน ทำให้ในคืนที่เขาเสียชีวิต คนอเมริกันทั้งประเทศได้ร่วมกันปิดไฟเพื่อระลึกถึงการประดิษฐ์หลอดไฟของเขา จอห์น เอฟ. เคนเนดี ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ดผู้ไม่ปรารถนาที่จะเป็นเพียงบุคคลธรรมดา เขาจึงแสดงออกซึ่งความมั่นใจอย่างโดดเด่นที่จะขึ้นเป็นผู้นำประเทศ ถึงกับกล่าวว่า “ตามความคิดของผม นอกจากจะเป็นประธานาธิบดีแล้ว อย่างอื่นทำไม่ได้” ซึ่งที่สุดแล้วความฝันของเขาก็เป็นจริง โดยเขาได้รับการยกย่องว่าเป็นประธานาธิบดีผู้มีเสน่ห์ที่สุดในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา และแม้ในปีที่เกิดความยุ่งเหยิง เขาก็สามารถทำให้ชาวอเมริกันมีความหวังและความกล้าหาญที่ยิ่งใหญ่ได้ ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น

นอกจากจะเผยเคล็ดลับการก้าวสู่ความสำเร็จและความโดดเด่นดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังได้เพิ่มมรดก “สนุกแกมท้าทาย” ในการอ่านด้วย “บททดสอบของ ฮาร์วาร์ด” ในตอนท้ายของแต่ละหัวข้อ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในบุคลิกภาพของตนมากขึ้นด้วย

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ชื่อบทต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นล้วนมีความหมายและคำอธิบายอยู่ในตัวของมันเอง ดังนี้ อาจเป็นเหตุให้บางท่านคิดว่าไม่จำเป็นต้องอ่านเนื้อในให้เสียเวลา ทว่า นั่นเป็นความคิดที่ประมาทเกินไปต่อหนังสือของฮาร์วาร์ด เพราะเพียงแค่ท่านเปิดอ่าน “หมายเหตุ บรรณาธิการ” ท่านก็แทบจะทนรอไม่ไหวที่จะได้ล่วงรู้เคล็ดลับความสำเร็จและความโดดเด่นทั้งหมดที่บรรจุอยู่ในหนังสือเล่มนี้

ข้อเสนอแนะการจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ใน

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

1. วัตถุประสงค์การจัดพิมพ์

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความทางวิชาการ บทความวิจัย บทความจากวิทยานิพนธ์ บทความปริทัศน์ และบทความแนะนำหนังสือในสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของบุคลากรภายในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และกองทัพไทย ตลอดจนนักวิชาการทั่วไป และส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระหว่างสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในสาขาดังกล่าวต่อไป

2. กำหนดออก

มีกำหนดตีพิมพ์ปีละ 1 ฉบับ (สิงหาคม)

3. ข้อกำหนดทั่วไปของบทความ

3.1 บทความที่นำเสนอจะต้องมีสาระที่น่าสนใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิมในมุมมองใหม่ ไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทบทความที่จะรับไว้พิจารณา ได้แก่ บทความวิจัย บทความจากวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ บทความปริทัศน์ และบทความแนะนำหนังสือในสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พร้อมบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ผู้เขียนบทความจะต้องกำหนดคำสำคัญ (Keyword) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อย่างละ 3-5 คำ ไว้ท้ายบทคัดย่อแต่ละภาษายกเว้นบทความแนะนำหนังสือ

3.2 บทความที่นำเสนอในแต่ละประเภทมีลักษณะดังต่อไปนี้

3.2.1 บทความวิจัย/บทความจากวิทยานิพนธ์ เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วยชื่อเรื่องและรายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหางานวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการวิจัย ทบทวนวรรณกรรม ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.2.2 บทความทางวิชาการ เป็นงานเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการ โดยมีการสำรวจวรรณกรรมเพื่อสนับสนุนจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่างๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้เขียนแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจนด้วย

3.2.3 บทความปริทัศน์ เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบัน เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือ วิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

3.2.4 บทความแนะนำหนังสือ เป็นบทความที่เขียนสรุปสาระสำคัญของหนังสือ พร้อมมีข้อวิจารณ์หรือความคิดเห็นตามสมควร ทั้งนี้ให้ระบุนายละเอียดเกี่ยวกับชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ และพิมพ์ลักษณ์

3.3 ต้นฉบับมีความยาวประมาณ 15-20 หน้ากระดาษ เอ 4 ยกเว้น 3.2.4 ความยาวไม่เกิน 4 หน้ากระดาษ เอ 4

3.4 บทความมีการอ้างอิงในเนื้อหาระบบนาม-ปี และมีการเขียนรายการบรรณานุกรมท้ายบทความ

4. การส่งต้นฉบับและกำหนดวันส่ง

สามารถส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ ได้ 2 ช่องทางคือ

4.1 ทางเว็บไซต์ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า <http://kmlo.crma.ac.th/journal/sarticle/addsarticle.aspx>

4.2 ทางไปรษณีย์ ประกอบด้วย

4.2.1 ส่ง “แบบเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” ดังแนบ

4.2.2 ส่งต้นฉบับ (บทความย่อและบทความ) จำนวน 1 ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูลซึ่งประกอบด้วยไฟล์บทความ (นามสกุล .doc) และไฟล์ภาพประกอบ (ถ้ามี) นามสกุล .jpg มีความละเอียด 300 Pixel/Hi resolution

4.2.3 ส่งต้นฉบับถึง บรรณาธิการวารสารทางวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ต.พรหมณี อ.เมืองนครนายก จ.นครนายก รหัสไปรษณีย์ 26001

5. การพิจารณาบทความ

5.1 บทความต้องมีคุณค่าทางวิชาการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เนื้อหาสมบูรณ์ ถูกต้อง ชัดเจน และมีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมอย่างถูกต้อง

5.2 บทความต้องได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน โดยผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ใน 3 หากบทความใดได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาให้ทราบ ทั้งนี้เจ้าของบทความจะต้องแก้ไขต้นฉบับให้แล้วเสร็จและส่งคืนแก่บรรณาธิการในเวลาที่กำหนด

6. คำแนะนำในการเขียนและการพิมพ์

บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษรแบบ “TH SarabunPSK” ชื่อบทความใช้ตัวอักษรหนา ขนาด 18 ส่วนชื่อผู้เขียนบทความ บทความย่อ และเนื้อความ ใช้ตัว

อักษรปกตินา 16 ช่อหัวช่อและหัวช่อย่อใช้ตัวอักษรหนา ขนาด 16

7. การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรม

7.1 การเขียนอ้างอิงในระบบ นาม-ปี

การเขียนบทความให้เขียนอ้างอิงแทรกในเนื้อความในระบบแบบนาม-ปี ดังนี้

1) เอกสารที่มีผู้แต่งคนเดียว

1.1) หลักทั่วไป การอ้างชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์แทรกในเนื้อความ ทำได้ 2 แบบ ดังนี้

1.1.1) ระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อความ แล้วใส่ปีพิมพ์และเลขหน้าไว้ในวงเล็บ เช่น

ตัวอย่าง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541) สรุปว่า วัฒนธรรมไทยร่วมสมัยไม่มีกลไกไม่มีกระบวนการที่จะเกิดการเจรจาต่อรองหรือการใกล้เคียงโดยตรง...

1.1.2) ระบุชื่อผู้แต่ง ปีพิมพ์ และเลขหน้าไว้ในวงเล็บ เช่น

ตัวอย่าง ...มีประมาณการเอาไว้ว่าราวร้อยละ 50 ของการจ้างงานทั้งหมดในรัฐเนวาดา พึ่งพาโดยตรงหรือโดยอ้อมกับอุตสาหกรรมการพนัน (Goodman, 1997: 18)

1.2) ผู้แต่งคนเดียว แต่มีเอกสารชื่อเรื่องเดียวกันหลายเล่ม (หนังสือชุด) นอกจากระบุชื่อผู้แต่ง ปีพิมพ์ ให้ระบุหมายเลขเล่มที่อ้างด้วย แต่ไม่ต้องใส่คำว่า Vol. และเล่มที่ เช่น

ตัวอย่าง (ลิปปอนท์ เกตุทัต, 2498-2501, 4: 17)

(Katz, W. A, 1974, 1: 55)

หมายเหตุ ผู้แต่งคนไทยให้ใส่ชื่อ ตามด้วยชื่อสกุล ไม่ต้องใส่คำนำหน้านามอื่นๆ เช่น นาย,

นางสาว, นายแพทย์, ดร. ฯลฯ ยกเว้นผู้แต่งที่มีบรรดาศักดิ์ ให้คงไว้ท้ายชื่อสกุลหรือราชทินนาม โดยมีเครื่องหมายจุลภาคคั่นอยู่ตรงกลางแล้วใส่เครื่องหมายมหัพภาค กรณียศทหารและตำรวจ จะใส่หรือไม่ก็ได้ ถ้าใส่ให้อยู่หลังชื่อสกุลแล้วใส่เครื่องหมายมหัพภาค

ตัวอย่าง วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง.
คงศักดิ์ วันทนา, พลอากาศเอก.

2) เอกสารที่มีผู้แต่ง 2 คน

กรณีมีผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้งที่มีการอ้างโดยใช้คำว่า และ หรือ and เชื่อมชื่อผู้แต่ง เช่น

ตัวอย่าง ... ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการวางแผนโครงการมี 2 ประการคือ สภาพแวดล้อมภายในโครงการและสภาพแวดล้อมภายนอกโครงการ (ฐาปนา ฉินไพศาล และอัจฉรา ชีวะตระกูลกิจ, 2546: 29)

ตัวอย่าง Gray และ Larson (2000: 4) กล่าวว่า “โครงการ คือ ความซับซ้อน (a complex) ไม่ใช่งานประจำ (non-routine)...”

3) หนังสือแปล

หนังสือแปล ให้ระบุชื่อผู้แต่งที่เป็นเจ้าของเรื่อง ถ้าไม่ทราบชื่อผู้แต่ง ให้ระบุชื่อผู้แปล เช่น

ตัวอย่าง (แฮมบริค, โด널ด์ ซี. และคณะ, 2543: 96)

4) บทวิจารณ์

ให้ระบุชื่อผู้วิจารณ์ ปีพิมพ์วารสารและเลขหน้า เช่น

ตัวอย่าง (พรทิพย์ โจรนพิทยากร, 2546: 230-232)

5) บทความในหนังสือรวมบทความ

การอ้างอิงบทความในหนังสือรวมบทความหรือผลงานของผู้เขียนหลายคนโดยมีผู้รวบรวม หรือบรรณาธิการ ให้ระบุเฉพาะชื่อผู้เขียนบทความ กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนบทความ ให้ใช้ชื่อบรรณาธิการ เช่น

ตัวอย่าง (นิตย์ สัมมาพันธ์, 2535: 262)

(สุชาติา ชินะจิตร, บรรณาธิการ, 2544, 31-32)

6) การอ้างอิงเอกสารหรือหลักฐานที่เอกสารอื่นอ้างไว้

6.1) หลักทั่วไป การอ้างอิงเอกสารหรือหลักฐานที่เอกสารอื่นอ้างแล้ว ให้ระบุชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์เอกสารทั้งสองรายการ โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ของเอกสารที่ต้องการอ้างเป็นอันดับแรก แล้วตามด้วยคำว่าอ้างถึงใน หรือ cited in ต่อด้วยชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ของเอกสารที่อ้างเอกสารนั้นเป็นอันดับต่อมา เช่น

ตัวอย่าง ...ปัจจัยที่ทำให้วัตถุประสงค์ของการบริหารโครงการประสบความสำเร็จได้แก่ ขอบเขตของงาน ต้นทุน ตารางการทำงาน และความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้น (Gido and Clements, 1999: 4-7 อ้างถึงใน สมบัติ อารังค์ธัญวงศ์, 2544: 173-177)

ตัวอย่าง The 1996 Olympic Games in Atlanta presented many potential disruption to area businesses (Bradford, 1996 cited in Meredith and Mantel, 2006: 283)

6.2) การอ้างซ้ำ ให้ระบุเฉพาะปีพิมพ์และเลขหน้า (ถ้ามี) ของเอกสารอันดับแรกและข้อมูลของเอกสารอันดับต่อมาไว้ในวงเล็บ เช่น

ตัวอย่าง Langley finds a path in between the two extremes (1995, cited in Meredith

and Mantel, 2006: 235)

7.2 การเขียนบรรณานุกรมท้ายบทความ

1) หนังสือ

แบบแผน ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. พิมพ์ครั้งที่ (ยกเว้นพิมพ์ครั้งที่ 1). ชื่อชุดหนังสือและลำดับที่ (ถ้ามี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีพิมพ์.

ตัวอย่าง

จารุภัทร เรืองสุวรรณ, พลตรี. ทหารกับการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2538.

Strobl, Walter M. Crime Prevention through Physical Security. 2nded.

Occupational Safety and Health Series. Vol. 2. New York: Marcel Dekker, 1978.

2) หนังสือพิมพ์ในโอกาสพิเศษ หนังสือพิมพ์ในโอกาสพิเศษ เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพ งานวันสถาปนา หรือวันสำคัญอื่นๆ ให้ลงรายการเหมือนหนังสือทั่วไป แต่เพิ่มวาระการพิมพ์ตามที่ระบุไว้ในหนังสือไว้ในวงเล็บท้ายรายการ

แบบแผน ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีพิมพ์. (ผู้จัดพิมพ์และวาระของการจัดพิมพ์).

ตัวอย่าง

ขจร สุขพานิช. เมื่อเซอร์ยอนเบาริงเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2497. (มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์ถวาย ม.จ.ชัชวาลิต เกษมสันต์ ในมงคลสมัยมีพระชนม์ 5 รอบ 12 มิถุนายน 2497).

3) หนังสือแปล มีแบบแผนและหลักเกณฑ์ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง แปลโดย ผู้แปล. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีพิมพ์.

ตัวอย่าง

แนช, จอร์จ; วอลดอร์ฟ, แดน; ไพรซ์, โรเบิร์ต อี. มหาวิทยาลัยกับชุมชนเมือง. แปล
โดยอัสน์ ทราย-อัน และคณะ. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา, 2518.

4) บทความในหนังสือ มีแบบแผนและหลักเกณฑ์ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ.” ใน ชื่อบรรณาธิการ, ชื่อเรื่อง, หน้า. สถานที่พิมพ์:
สำนักพิมพ์, ปีพิมพ์.

ตัวอย่าง

สุมิตร คุณานุกร. “การวางแผนการสอน.” ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ.
คู่มืออาจารย์ด้านการเรียนการสอน, หน้า 58-69. กรุงเทพฯ: หน่วยพัฒนาคณาจารย์ ฝ่าย
วิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

Brown, R., and Deyer, A. F. “Cell Division in Higher Plants.” In F. C. Steward, ed.,
Plant Physiology: An Advanced Treatise, pp. 49-90. New York: Academic Press, 1972.

5) บทความในวารสาร มีแบบแผนและหลักเกณฑ์ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ.” ชื่อวารสาร. ปีที่ (เดือน ปี): เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. “กุศโลบาย.” ยุทธโศภ. 103 (มกราคม-มีนาคม 2538): 48-53.
สมบูรณ์ สุขพันธ์, พลเรือตรี. “ยุทธศาสตร์และความจำเป็นในการมีเรือดำน้ำของ
ประเทศไทย.” เสนาธิปัตย์. 45 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2539): 21-24.

ถ้าบทความนั้นได้มาจากเว็บไซต์ ให้ใช้แบบแผนดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ.” ชื่อวารสาร. ปีที่ (เดือน ปี): เลขหน้า. URL

ตัวอย่าง

Walker, R. Janice. “MLA-Style Citations of Electronic Sources.” Walker/ACW Style Sheet (January 1995): 2. From <http://www.cas.usf.edu/english/walker/mla.html>.

6) บทความในหนังสือพิมพ์ มีหลักการเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงคล้ายกับการเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงของเอกสารประเภทบทความในวารสาร จะมีข้อแตกต่างกันตรงที่ไม่มีการระบุที่ หรือเล่มที่ แต่ระบุวันที่ของหนังสือพิมพ์เพิ่มเติม ซึ่งมีแบบแผนและหลักเกณฑ์ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ.” ชื่อหนังสือพิมพ์. (วัน เดือน ปี): เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ดิศฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. “ข่าวโกธนา.” สยามรัฐ. (12 สิงหาคม 2502): 3.
เสนีย์ เสาวพงศ์. “เขตปลอดนิวเคลียร์ในทะเลใต้.” มติชน. (16 มีนาคม 2530): 7.

Savareid, E. “What’s Right With Sight and Sound Journalism.” Saturday Review. (2 October 1976): 18-21.

7) บทความในสารานุกรม มีหลักการเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงคล้ายกับการเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงของเอกสารประเภทบทความในวารสาร ซึ่งมีแบบแผนและหลักเกณฑ์ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ.” ชื่อสารานุกรม. เล่มที่ (ปีพิมพ์): เลขหน้า.

ตัวอย่าง

เจริญ อินทรเกษตร. “ฐานันดร.” สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 11 (2515-2516): 6912-6930.

Kaplan, L. “Library Cooperation in the United States.” Encyclopedia of Library and Information Science. 15 (1975): 241-244.

8) วิทยานิพนธ์และรายงานวิจัย มีแบบแผนและหลักเกณฑ์ ดังนี้

แบบแผน ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์. “ชื่อวิทยานิพนธ์.” ระดับวิทยานิพนธ์หรือปริญญาโท สาขาวิชา สถาบัน, ปีพิมพ์.

ตัวอย่าง

เต็มดวง ตรีธัญญพงศ์. “แบบแผนการเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยของข้าราชการ: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการกรมการฝึกหัดครู.” วิทยานิพนธ์ปริณามหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524.

9) จุลสาร เอกสารอัดสำเนา และเอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์อื่นๆ ใช้แบบแผนเดียวกับหนังสือ และให้วงเล็บคำว่า อัดสำเนา (Mimeographed) พิมพ์ดีด (Typewritten) เอกสารไม่ตีพิมพ์ (Unpublished Manuscript) แล้วแต่กรณี โดยลงไว้ท้ายสุด

แบบแผน ชื่อผู้เขียนเอกสาร. ชื่อเรื่อง. สำนักพิมพ์, ปีพิมพ์. (.....).

ตัวอย่าง

วรรณ เมืองเจริญ. การให้ข้อคิดชมทางการศึกษา สำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: หน่วยพัฒนาคณาจารย์ ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. (อัดสำเนา).

10) แหล่งข้อมูลจากเว็บไซต์ การเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงสำหรับแหล่งข้อมูลที่ได้จากเว็บไซต์ ให้ปรับตามหลักทั่วไปของการเขียนบรรณานุกรมและรายการอ้างอิงของประเภทแหล่งข้อมูล เช่น หนังสือ บทความ พร้อมระบุ URL ตามแบบแผนที่เลือกใช้ในเรื่อง (ที่มา, from, available at หรือ <...> ส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขเครื่องหมายจุลภาค (,) เป็นเครื่องหมายหักภาค (.)

ตัวอย่าง

“ประวัติโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าพัฒนาการอันยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ.”
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ที่มา <http://www.crma.ac.th/th/history>.

Janice R. Walker, “MLA – Style Citations of Electronic Sources.” Walker/ACW Style Sheet, 2 (January 1995) Vers. 1.0: 2. From <http://www.cas.usf.edu/english/walker/mia.html>.

“Giacomo Puccini Editions of the Operas.” Ruth T. Watanabe Special Collections, Sibley Music Library. <www.esm.rochester.edu/sibley/specialc/puccini/puccini.htm>.

นเรนทรราชา, พันเอก หม่อม. จดหมายเหตุเสด็จพระราชดำเนินประพาสทวีปยุโรปครั้งที่ 2 เล่ม 1 รัตน-โกสินทรศก 125-126. กรุงเทพฯ : สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2547. (หนังสือที่ระลึก “ปียมหาราชานุสรณ์” สมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช 2547). <www.archive.org>

(สามารถดาวน์โหลดรูปแบบการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมเพิ่มเติมได้ในแนวทางการจัดทำเอกสารทางวิชาการ 2556 ที่ http://academic.crma.ac.th/?page_id=80)

แบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

ตำแหน่ง

วุฒิการศึกษา.....

สถานที่ทำงาน.....

ขอส่ง ☐ บทความวิจัย ☐ บทความจากวิทยานิพนธ์ ☐ บทความทางวิชาการ ☐ บทความปริทัศน์

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

สาขาวิชา.....

คำสำคัญ (ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

สถานที่ติดต่อสะดวก

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตรอก/ซอย..... ถนน.....

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ..... จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-mail.....

หรือ สถานที่ทำงาน.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... โทรสาร.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้

1. เป็นผลงานของข้าพเจ้า และผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความ (ถ้ามี) จริง
2. ไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สามารถดาวน์โหลด แบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ที่ http://kmlo.crma.ac.th/JOURNAL/_Misc/Instruction.aspx

ส่งบทความได้ที่

พ.อ.หญิง รศ. พิมพ์พรรณ อุโฆษกิจ

กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

อ. เมืองนครนายก จ.นครนายก รหัสไปรษณีย์ 26001

Email : Pimonpan210@gmail.com